

**I. DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET
MECLİSİ'NDE POLİS KÖKENLİ
MİLLETVEKİLLERİ**

Hakan ÖZKÖKELİ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Haziran, 2010

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

I.DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE POLİS
KÖKENLİ MİLLETVEKİLLERİ

Hazırlayan
Hakan ÖZKÖKELİ

Danışman
Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

AFYONKARAHİSAR 2010

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**I.Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Polis Kökenli Milletvekilleri**” adlı çalışmalarını tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/06/2010

Hakan ÖZKÖKELİ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Jüri Üyeleri: Yrd. Doç. Dr. Fehmi AKIN

Yrd. Doç. Dr. Şaban ORTAK

Tarih anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Hakan ÖZKÖKELİ'nin "**I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Polis Kökenli Milletvekilleri**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 22.06.2010 günü saat 14: 00'te Lisansüstü Eğitim ve Öğretim sınav yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

1. DÖNEM TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE POLİS KÖKENLİ MİLLETVEKİLLERİ

Hakan ÖZKÖKELİ

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

Haziran 2010

TEZ DANIŞMANI: Prof. Dr. Sadık SARISAMAN

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Mücadeleyi yürüten ve yeni Türk devletini kuran bir meclistir. Bu meclisin üyeleri toplumun çeşitli katmanlarını temsil etmişlerdir. Bu mecliste çiftçisinden din adamına, askerinden polisine her türlü meslek sahibini görmek mümkündür. Bütün mebusların ortak paydası ülkenin bütünlüğünü ve milletin bağımsızlığını sağlamaktır. Aynı zamanda bu meclisin bütün üyeleri fedakâr, özverili ve kahraman kişiliklerdir. Bu bakımdan bu kişiliklerin her biri araştırılmaya ve üzerinde durulmaya değerdir.

Bu tez çalışmasının amacı polis kökenli milletvekillerinin Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetlerini, Milli Mücadeleye olan katkılarını ortaya koymaktır. Ayrıca, onların bu mecliste mesleki bilgi ve birikimlerini aktarmaları ve faydacı bir şekilde kullanmalarına da dikkat çekilmiştir. Milletvekillerinin bu kutsal mücadele sürecine olan etkilerini, paylarını, fedakârlıklarını, hayatları pahasına verdikleri sıra dışı mücadeleye vurgu yapılmıştır. Bu çerçevede toplam sekiz polis kökenli mebusun hayat hikâyeleri ve meclisteki faaliyetleri arşiv belgeleri ve ana kaynaklar ışığında incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi, Polis, Milli Mücadele.

ABSTRACT

THE POLICE ORIGIN DEPUTIES IN THE FIRST TERM TURKISH GREAT NATIONAL ASSEMBLY

Hakan ÖZKÖKELİ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF HISTORY**

June 2010

Advisor: Assoc. Prof.Dr. Sadık SARISAMAN

First Term Turkish Great National Asssembly was an assembly which administered national independence war and established New Turkish Republic. The members of this Assembly represented various strata of society. This national assembly was consist of every stratum of society ex. Farmers, religion people, soldiers, police. To maintain country's integrity and to establish National independence were the common goal of the all deputies. At the same time all the Members of the Assembly were devoted, unselfish and brave characters. From this point of view, every character is worth for being researched and focused on.

The aim of this work is to make clear the effectiveness of police origin deputies in the first term Turkish Great National Assembly and their contributions to the National Struggle. In addition, it is pointed out in this work that the usage of deputies their professional knowledge and personal experience for the benefit of the country. It is emphasized that the effectiveness, benefits and extraordinary struggle of deputies to this holy period. In this context, totaly eight police origin deputies' life stories, their activities and their contributions in the Assembly were examined in the light of archieve documents and main sources.

Key Words: First Term Turkish Great National Assembly, Police, National Struggle

ÖNSÖZ

Milli Mücadeleyi yürüten ve yeni Türk devletini kuran Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi toplumun farklı kesimlerini temsil eden milletvekillerinden oluşmuştur. Mensubu bulunduğum Emniyet teşkilatının içinden çıkararak bu fedakâr mecliste yer almış olan milletvekillerinin bu meclisteki faaliyetlerinin neler olduğu, hangi konularda faal ve etkili oldukları daima merakımı mucip olmuştur. Yüksek lisans tez konusu seçimi söz konusu olduğu zaman hiç tereddüt etmeden Polis kökenli milletvekillerinin Birinci Meclisteki faaliyetlerini araştırmak istedim. Bu çalışmanın amacı polis kökenli milletvekillerinin meclisteki her türlü faaliyetlerini, milli mücadeleye katkılarını, siyasi tavırlarını ortaya koymaktır.

Ancak, önceden hakkında doktora çalışması yapılmış olan Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey'in Meclis'teki faaliyetlerinin sadece önemlilerine değinilmiştir. Tekrardan kaçınmak amacıyla tüm faaliyetleri ele alınmamış olup diğer faaliyetlerinin başlıkları verilmiştir. Okuyucu kitaplaştırılmış olan doktora çalışmasına yönlendirilmiştir. Polis kökenli diğer yedi mebusun ise bütün faaliyetleri değerlendirilmiştir.

Mustafa Durak Bey hakkında yapılan doktora çalışması haricinde polis kökenli mebusların Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki faaliyetleri konusunu inceleyen hiçbir müstakil çalışma yoktur. Türk Parlamento Tarihi isimli çalışma o dönem milletvekillerinin tümü hakkında kısa bilgiler vermektedir. Dolayısıyla bu tez çalışması bu husustaki boşluğu dolduracak bir eser olacaktır.

Çalışmalarımızın ana kaynağını Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi'nden elde edilen mebusların şahsi sicil dosyaları, Türkiye Büyük Millet Meclisi açık ve gizli celse zabıtları, emekli Sandığı Genel Müdürlüğünden alınan belgeler ve Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi'nden elde edilen belgeler oluşturmaktadır. Bazı milletvekilleri hakkında emeklilik muamelesi yapılmamış olduğu için bu mebuslarla ilgili olarak Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivinde hiçbir evraka ulaşamamıştır.

Bu çalışma sekiz bölümden oluşmaktadır. Her mebus için bir bölüm ayrılmıştır. Birinci bölümde Burdur Milletvekili Şevket Bey, ikinci bölümde Bitlis Milletvekili Arif Bey, üçüncü bölümde Genç Milletvekili Fikri Faik Bey, dördüncü bölümde Ankara Milletvekili Ömer Mümtaz Bey, beşinci bölümde Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey, altıncı bölümde Maraş Milletvekili Arslan Bey, yedinci bölümde Aydın Milletvekili Tahsin Bey, sekizinci bölümde ise Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey ele alınmıştır.

Gerek tez konusunun tespitinde gerekse tez çalışmasının bütün evrelerinde yol gösteren, büyük katkılar sağlayan, kıymetli zamanlarını ayıran danışmanım değerli hocam Sayın Prof. Dr. Sadık Sarısamam'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca, çalışmalarım sırasında çok büyük desteğini gördüğüm eşime de sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hakan ÖZKÖKELİ

Afyonkarahisar-2010

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi

GİRİŞ.....	1
------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

BURDUR MİLLETVEKİLİ ŞEVKET BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI.....	4
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	7
2.1 Önerge ve Konuşmalar.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

BİTLİS MİLLETVEKİLİ ARIF HİKMET BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI	14
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	16
2.1-Önerge ve Konuşmalar.....	18

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GENÇ MİLLETVEKİLİ FİKRİ FAİK BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI.....	24
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	26
2.1 Önerge ve Konuşmalar.....	28

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA MİLLETVEKİLİ ÖMER MÜMTAZ BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI.....	39
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	41
2.1.Önerge ve Konuşmalar.....	42

BEŞİNCİ BÖLÜM

ELAZIĞ MİLLETVEKİLİ HÜSEYİN BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1. HAYATI.....	45
2. MECLİS FAALİYETLERİ.....	48
2.1.Önerge ve Konuşmalar.....	49
2.1.1.Dâhiliye.....	49
2.1.2.Hukuk.....	59
2.1.3.Dış İşleri.....	67
2.1.4.Meclis.....	68
2.1.5.Ordu ve Milli Mücadele.....	78
2.1.6. Ekonomi ve Maliye.....	80
2.1.7.Eğitim.....	85
2.1.8.Hükümet.....	86

ALTINCI BÖLÜM

MARAŞ MİLLETVEKİLİ ARSLAN BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1. HAYATI.....	87
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	90
2.1.Önerge ve konuşmalar.....	91

YEDİNCİ BÖLÜM

AYDIN MİLLETVEKİLİ HASAN TAHSİN BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1. HAYATI.....	97
2. MECLİS FAALİYETLERİ.....	99
2.1.Önerge ve Konuşmalar.....	100
2.1.1.Ordu ve Milli Mücadele.....	100
2.1.2.Ekonomi ve Maliye.....	106
2.1.3.Dâhiliye.....	134
2.1.4.Hukuk.....	150
2.1.5.Eğitim.....	159
2.1.6. Meclis.....	165
2.1.7. Hükümet.....	170
2.1.8. Dış İşleri.....	175

SEKİZİNCİ BÖLÜM

ERZURUM MİLLETVEKİLİ MUSTAFA DURAK BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI.....	180
2.MECLİS FAALİYETLERİ.....	183
2.1.Önerge ve Konuşmalar.....	184
2.1.1.Meclis.....	184
2.1.2.Dâhiliye.....	186
2.1.3.Eğitim.....	191
2.1.4.Hukuk.....	195
2.1.5.Ordu ve Milli Mücadele.....	197
2.1.6.Ekonomi ve Maliye.....	201
2.2.Meclis'teki Diğer Faaliyetler.....	203
SONUÇ.....	214
KAYNAKÇA.....	217
EKLER.....	218

KISALTMALAR DİZİNİ

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

a.g.e : Adı geçen Eser

C: Cilt

D:Devre

İ: İçtima

s: Sayfa

GİRİŞ

Türk tarihinde önemli kırılma noktaları vardır. Muhakkak ki bu kırılma noktaları toplumun her kesimini derinden etkiler, milletin kaderini belirler. Bu zaman dilimleri aynı zamanda önemli toplumsal sebep ve sonuçları barındırır. Bu sıkıntılı dönemler ancak fedakâr insanların çabaları ile atlatılabilir.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması İtilaf Devletleri'nin işgallerine zemin hazırladı. Bu işgallere karşı 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkmasıyla başlayan bir tepki hareketi başlamıştı. 16 Mart 1920 tarihinde İstanbul'un resmen işgali ile birlikte Mebusan Meclisi'nin dağıtılıp bazı milletvekillerinin yakalanarak Malta adasına sürgün edilmesi, bazı milletvekillerinin de kaçması sonrasında Mustafa Kemal Paşa'nın çağrısıyla yurdun dört bir yanında seçimler yapılmıştı. Seçimlerin ardından yurdun en güvenli yerlerinden biri olan Ankara'da milli mücadele yanlısı insanlardan oluşan bir Meclis meydana gelmişti.

23 Nisan 1920 tarihinde Ankara'da yeni bir Meclis'in açılmasıyla işgallere karşı mücadelede çok farklı bir döneme girildi. Bu dönemde milletin temsilcisi olan Meclis millet adına milli mücadeleyi yürüttü.

24 Nisan 1920 tarihli Meclis oturumunda söz alan Mustafa Kemal Paşa Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin üzerinde bir kuvvetin olmadığını, geçici olarak bir Hükümet Reisi tanımanın veya bir Padişah Vekili atanmasının doğru olmadığını belirtmiştir.

Bu Meclis ülkenin olağanüstü şartlarında ortaya çıkmış kurucu bir meclistir.

Bu dönemde Meclis Hükümet Sistemi uygulanmış olup bu sisteme göre Meclis bir taraftan yasalar çıkartırken, diğer taraftan Meclis içerisinde vekiller arasından yapılan seçimle oluşturulan heyet hükümet işlerini yürütmüştür. Ayrıca meclise karşı çıkan ayaklanmaları bastırmak için Meclis milletvekillerinden seçilen heyetler İstiklâl Mahkemeleri adıyla yargı görevini de üstlenmiştir. Meclis'in yasama, yürütme ve yargı gücünü eline alarak olağanüstü bir gücü kullanması ile ülkede güçler birliği ilkesi uygulanmıştır.

İlk Meclis çalışmalarını sürdürürken bir taraftan düşmana karşı Meclis de yapılması gerekenleri yapıyor diğer taraftan ise cephede düşmana karşı verilen mücadele'nin yerinden takibi için cephelere milletvekili heyetleri gönderiyordu.

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi 23 Nisan 1920 – 16 Nisan 1923 tarihleri arasındaki süreçte görev yaptı. Bu Meclis'in bir özelliği de milletvekillerinin toplumun çeşitli katmanlarından geliyor olmasıydı. Meclis; Memur, çiftçi, din adamı, asker vb. toplumun her kesiminden mebuslardan oluşuyordu.

Ankara'da açılan bu yeni meclis'te dünyaya bakış açıları çok farklı olan milletvekilleri pek çok konuda ayrı düşünebiliyordu. Hatta bu Meclis'te Mustafa Kemal Paşa'nın fikirlerine yakın milletvekillerinin içinde bulunduğu I. Grup ve bunun dışında yer alan bazı milletvekillerinin içinde yer aldığı ve kendilerine II. Grup adı verilen guruba mensup milletvekilleri vardı. Ancak vatanın düşman işgalinden kurtuluşu bütün görüş ve düşüncelerin üstünde olduğu için Mecliste ki tüm milletvekilleri canla başla ülkenin düşman işgalinden kurtuluşu için çalışıyordu.

I. Meclis'te milletvekillerinin o gün ülkenin zor şartlarında millete ait olan paraları çok titizlikle harcadığını, yapılan harcamalar sırasında kuruşların dahi hesabının milletvekillerince sorulduğunu görmekteyiz.

Milletvekillerinin bu dönemde bir yandan çalışmalarını yürütürken diğer yandan ülkede yeniden oluşturulan kurum ve müesseselerin kurulması sırasında bizzat görev aldıklarını görmekteyiz.

Milletvekilleri bu görev ve sorumlulukları yanında savaşın etkisinin Ankara'da iyice hissedildiği ve Yunan ordusunun Ankara'ya iyice yaklaştığı dönemde Meclis'in taşınmasına karşı çıkmışlardır. Gerekirse ellerine silah alarak düşmanla savaşmaya hazır olduklarını söylemişlerdir.

Milletvekilleri o günün Ankara'sının zor şartlarında her türlü güçlüğü göğüs gererek olağanüstü gayret ve fedakârlıklarla görev yaptılar. Ziraat Mektebi'nin koşullarında ya da bağ evlerinde kaldılar. Soba ile ısıtılan, gaz lambası ve mum ışığı ile aydınlatılan Meclis'te sabahlara kadar görevlerini yapmaya çalıştılar. Bu milletvekillerinden bazılarının bu dönemde sağlıklarını unutarak yapmış oldukları vazifeler sırasında hastalanarak vefat ettiklerini görmekteyiz.

Bu fedakâr milletvekillerinin içerisinde daha önce polislik mesleği ile ülkeye hizmet etmiş milletvekilleri de göze çarpmaktadır. Bu milletvekilleri diğer milletvekilleri gibi vatanın kurtuluşu ile birlikte milletin sıkıntı ve mağduriyetini gidermek için canla başla çalışmışlardır.

Milletvekilleri bu dönemde çalışmalarının yoğunluğu nedeniyle fazla izin kullanmayarak memleketlerine ve burada bulunan ailelerinin yanlarına çok az uğrayabilmişlerdir.

Milli Mücadele’de büyük rol oynayan, yaptıkları fedakârlıklarıyla yurdun işgalden kurtarılmasında büyük hizmetlerde bulunan ve yeni devletin temellerinin atılmasında önemli bir yeri olan bu ilk Meclis’in kahramanlarına millet olarak da çok şeyler borçluyuz. Kanaatimizce bu borcu ödemenin ilk yolu onların bu dönemde yaptıklarını bilmekten geçmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BURDUR MİLLETVEKİLİ ŞEVKET BEY'İN HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI

Şevket Bey Osmanlı Devletinin I.Meşrutiyet'i ilan ettiği yıl olan 1876'da (1292) bugünkü ülkemiz sınırları dışında kalan ve halen Yunanistan sınırları içinde olan Serfiçe Sancağı'nın Kozana kazası, Çobanlı Köyü'nde doğdu. Babası Nüvvab'dan Ali Himmet Efendi olup annesi Atike Hanım'dır. İlk ve orta öğrenimini doğduğu Balkan toprakları olan Serfiçe ve Selanik'te tamamladıktan sonra yüksek öğrenimi için 1903'te İstanbul'a gelmiş ve o günkü adıyla Mektebi Hukuku Şahaneye bugünkü adıyla İstanbul Hukuk Mektebi'ne girmiş buradan başarılı bir şekilde mezun olup yüksek öğrenimini tamamlamıştır¹.

Şevket Bey Hukuk Mektebi'nden mezun olduktan sonra devlet hizmetinde görev alma dönemine girmiş ve 13 Ekim 1904'te Pirlepe Kazası Bidayet Mahkemesi Savcı Yardımcılığı ile başlayan devlet hizmetine sırasıyla 17 Ağustos 1905'te Kolonya Kazası'na aynı görevle atanmıştır.16 Mart 1907'de ise Zihne Kazası Savcı yardımcılığına atandı. Başarılı çalışmaları ile bir süre sonra 17 Ağustos 1909'da Keskin Kazası Bidayet Mahkemesi Ceza Reisliğine getirilmiştir. Bu tarihten sonra Şevket Bey'in hayatında polislik mesleği dönemi başlamıştır.

Şevket Bey ilk olarak İstanbul Polis Müdürlüğü Merkez Memurluğunda görevine başlamıştır. Buradaki başarılı hizmetlerinin ardından 23 Eylül 1912'de İstanbul Üsküdar Polis Müdürlüğü'nde idari kısım reisi olarak görevlendirilmiştir. Bu görevindeki başarılı hizmetleri üzerine 25 Haziran 1913'te Konya Polis Müdürlüğü'ne tayin edildi. Şevket Bey'in polislik hizmetlerindeki başarıları onun 13 Ağustos 1914'te Burdur'a bağlı Tefenni'de

---

¹ Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi (1919-1923),C.3,TBMM Vakfi Yay.,No.6, TBMM Basımevi,Ankara,1995,s.215.

Kaymakamlık görevine getirilmesini sağlamıştır. Yaklaşık altı yıl kaymakamlık görevinde bulunmuştur. I.Dönem TBMM için 3 Nisan 1920'de Burdur'da yapılan seçimde Burdur Milletvekili seçilmiştir².

23 Nisan 1920'de Ankara'da açılan Büyük Millet Meclisi çalışmalarında sağlık sorunları nedeniyle kısa bir süre bulunabilmiştir. Bu nedenle Meclis çalışmaları adeta yarım kalmıştır 6 Temmuz 1920'de bir buçuk ay izin almıştır. Meclis Genel Kurulunda okunan 5 Temmuz tarihli telgrafında bir ayı aşan süre hasta yattığını, bu mazeretinin arkadaşlarınca da bilindiğini beyan ederek burada tedavi olmak ve istirahat etmek üzere bir buçuk ay izin istemiştir. Bu istek aynı birleşimde Genel Kurulca kabul edilmiş, ancak hastalığı devam ettiğinden bir daha Meclis'e katılamamıştır³.

Şevket Bey'in bu ağır rahatsızlığının o dönemde Anadolu'da çok sık rastlanan verem hastalığı olduğunu görmekteyiz. Bu hastalıktan dolayı hayatının son dönemlerini ızdırap içinde geçiren Burdur Milletvekili Şevket Bey 10 Eylül 1920 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir.

Cenazesi aynı gün Hacı Bayram Camiinde kılınan cenaze namazı sonrası yine aynı yerde bulunan kabristanda toprağa verilmiştir. Cenazesine Meclis o gün tatil olmasına rağmen Meclisi temsilen Meclis II. Reis Vekili Hasan Fehmi Efendi de bizzat katılmıştır.

Şevket Bey'in ölümü sonrasında 11 Eylül 1920 tarihli Meclis kayıtlarında Şevket Bey'in son dönemde Meclis'ten izin almış olması nedeniyle kendisine verilmesi gereken tahsisatın kesintili olması gerektiği halde bu tahsisatın ailesine kesintisiz olarak verilmesine ve cenaze giderlerinin Meclis tarafından karşılanmasına karar verilmiştir⁴.

Ayrıca merhum Şevket Bey'in ailesi bir süre sonra Ankara'dan Kangırı'ya (Çankırı) taşınma kararı alınca, merhumun ailesi adına eşi Saime

---

² TBMM Arşivi Tercüme i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No.73.

³ Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre:1 Cilt:1, İctima:29,(6 Temmuz 1336/ 1920), s. 201. Bu tez çalışmasında sadece birinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi zabıt cerideleri kullanıldığı için bundan sonraki dipnotlarda devre belirtilmeyecektir. Ayrıca dipnotlarda bilginin kaynağını gösterirken TBMM, C, İ şeklinde kısaltmalar kullanılacaktır.

⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:63, (11 Eylül 1336/1920), s.74.

Hanımın harcırah talebini içeren dilekçesi Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüş ve bir defaya mahsus olmak üzere harcırah verilmesi kabul edilmiştir⁵.

Ancak Şevket Bey'in Devlet Memurluğu hizmetlerine ait belgeleri bir yangın sırasında kaybolmuştur. Bu belgelerin kayıtlarının İstanbul'dan getirilememesi yüzünden emeklilik işlemi gerçekleştirilememiştir. Emekli maaşı bağlanamadığı için ailenin ekonomik sıkıntısı devam etmiştir. Nitekim İzmit Milletvekili Hamdi Namık Bey bu sıkıntıyı Meclis Genel Kurulu'na taşımıştır⁶.

Ancak daha sonraki çalışmalar ile Şevket Bey'in yakınlarına o dönem tarihleri itibariyle emekli aylığı bağlandığını görmekteyiz⁷.

Merhum Şevket Bey'in ailesi daha sonra çıkan Soyadı Kanunu ile Candaner soyadını almıştır⁸.

---

⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:70, (22 Eylül 1336/1920), s.262,263.

⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:95, (1Aralık 1336/1920), s.309,310 – İzmit Milletvekili Hamdi Namık Beyin ifadesine göre ekonomik sıkıntı başta Şevket Beyin eşi Saime Hanım ile Mektebi Sultanide okuyan oğlu Sadettin efendi ve on iki yaşındaki kızı Nezihe hanımı olumsuz olarak etkilemiştir.

⁷ Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi Dosya no: MO 108260.

⁸ Çoker, a.g.e ,s. 215.

2.MECLİS FAALİYETLERİ

Şevket Bey I. Dönem TBMM seçimlerinde Burdur'dan aday olmuştur. 3 Nisan 1920 tarihli mazbatasından anlaşıldığına göre 36 oy alarak beşinci sıradan Burdur Mebusu seçilmiştir⁹. Şevket Bey 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ilk katılan milletvekilleri arasında yer almıştır¹⁰. Onun Meclis'teki ilk faaliyeti 2 Mayıs 1920 tarihinde İcra Vekillerinin seçimine dair kanun teklifine kabul oyu kullanması olmuştur¹¹. Şevket Bey Milletvekilliğinin hemen başlarında hasta olması ve kısa bir süre sonrada vefat etmesi nedeniyle Meclis'in faal üyeleri arasında yer alamamıştır. O, hastalığı sırasında 6 Temmuz 1920 tarihinden itibaren 1,5 ay süreyle Meclis'ten izin almıştır.

Şevket Bey'in 5 Temmuz 1920 tarihli izin dilekçesi şöyledir:

“Büyük Millet Meclisi Riyaset Celilesine

Bir ayı mütecaviz hasta yattım. Şu mazereti vakiam ekseri rüfekayı muhteremce malumdur. Burada tedavi ve istirahat etmek üzere bir buçuk mah müsaade buyurulması temenni olunur efendim”¹².

Şevket Bey, uzun bir süre hasta ve izinli olması, meclisin açılmasından yaklaşık beş ay kadar sonra da vefat etmesi nedeniyle şube ve encümenlerde görev alamamıştır. Buna rağmen onun iki önergesi ve iki konuşması mevcuttur.

---

⁹ TBMM Arşivi, Sicil No:73.

¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:63, (11 Eylül 1336/1920), s. 74.

¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:9, (2.Mayıs 1336/1920), s. 186.

¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:9, (2 Mayıs 1336/1920), s. 201.

2.1.Önerge ve Konuşmalar

1. Şevket Bey'in Damat Ferit Paşa döneminde Jandarma olması sakıncalı olan kişilerin Jandarma yapılması konusundaki teklifi:

Şevket Bey'in önergelerinden birisi polislik mesleğinden gelen bilgi birikimi ile uyumlu olarak iç güvenlik ve asayiş ile ilgilidir. Bu önerge şöyledir:

“ *Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine*

Memleketin selâmeti ve milletin refahı ve saadeti ancak emniyet ve asayişin istikrarı ile husul bulacağı tabiidir. Mütarekeden birkaç ay sonra, asker firarilerinden bazıları ile eskiden beri ehil zannedilen birçok şahıs Ferit Paşa İdaresinin Hükümsizliğini görerek bazı mahallerde çete oluşturarak kişilerin namus ve servetine saldırıya başladılar. Saldırıları çoğalınca kendi tutkuları ile meşgul Ferit Paşa ve dostları bir taraftan memleketin yüce menfaatlerini güya nazarı itibare aldıklarını ve halkın hoşuna gitmesi için, güya, milletin hukukunu düşünür bir heyeti icraiye oldukları kanaatini vermek için Hükümetin kuvveti olan jandarma kuvvetini bir misli artırma kararı vermişlerdi. Bu kararda iyi niyet ve ülkenin kurtuluşu düşünülmemiştir. Çünkü kuvvet artırmak sureti ile seferberlik mevcuduna eklenen jandarmanın jandarma mesleğine kaydında ne ahlâk, ne namus, ne vicdan sahipleri arandı. Zira memleketin kaderi, milletin kurtuluş sebeplerini düşünecek ve girişecek baştaki idare reisleri çok vakit mütarekeden sonra Ferit Paşa yaranının, cahil ve hain valilerin fikrine hizmet eden hususiyle çoğu medeni cesarettin ve bir kaza veya bir livayı idare edecek kabiliyetten mahrum kimselerdir. Sözün özü milletin refah ve saadetinin temini bir gaye edinilemedi. Mevcuda eklenmiş olan jandarma fertleri memlekete iş göreceği yerde bir takım uygun olmayan işlere teşebbüs ettiler. Adı geçen Hükümet yine kayıtsız kaldı. Bu sınıfın ekserisi gittikleri yerlerde adeta soygunculuk ettiler.

Arz ettiğim gibi, bazı mahallerde jandarma mevcudu içinde çoğu askerden kurtulmak için ağa ve bey evlâtlarına mensup asker kaçakları, haydut

hepsi mevcut. Artık fakir millet hakkına karşı, sessiz kalamaz. Bundan sonra bir hak ve adalet bekleme bu zulmü kaldırmak için mütarekeden sonra jandarmaya kaydolan fertlerin sabıka kayıtları ve yaptıkları suçlar, hususiyle ırza saldırı meseleleri, liva mutasarrıfları, jandarma ve askeri mevki kumandanlar ile meclisi idare-i livadan sözü geçen heyet vasıtası ile durumlarının araştırılıp gerçeklerin çıkarılması ile namuslu olanların terki, durumu lekeli görülenlerin ve asker sınıfından ise vatan vazifelerine gönderilmeleri, değil ise köylerine terhisleri sureti ile milletin adaletinin acilen muhafazasını teklif eylerim.

5 Haziran 1336

Büyük Millet Meclisi Azalarından

Burdur Mebusu Şevket¹³.”

Şevket Bey bu önergeyi ölümünden kısa bir süre evvel vermiştir. O, bu önergede 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşması'nın ülkede yarattığı otorite boşluğuna dikkati çekmiş, otorite boşluğundan yararlanan bir kısım asker kaçaklarının bazı bölgelerde eşkiya çeteleri oluşturarak halkın can, mal ve namusuna tasallut ettiklerini bildirmiştir. Buna göre Damat Ferit Paşa Hükümeti bu problemi çözmek amacıyla jandarma sayısını artırmış, ancak, jandarma alımında gerekli özeni göstermemiştir. Onun ifadesiyle “*yeteneksiz idarecilerin*” dirayetsizliği neticesinde jandarma kadrolarına vicdan ve ahlâk yönlerinden zaafi olan insanlar da dâhil olmuştur. Jandarma içine giren bu insanlar yoksul düşen halkı ikinci kez soyar hale gelmiştir. Şevket Bey bir heyet oluşturularak jandarma içindeki çürük yumurtaların ayıklanmasını, bu kişilerin görevden uzaklaştırılmasını, adaletin ve Meclis otoritesinin sağlanmasını teklif etmiştir. Şevket Bey'in bu önergesi Meclis genel kurulu tarafından Dâhiliye Encümenine gönderilmiştir. Bu Encümen tarafından 12 Ağustos 1920 tarihinde hazırlanan raporda teklifin kanuni mahiyeti görülmediği ifade edilerek olumsuz görüş bildirilmiştir¹⁴.

¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25Eylül 1336/1920), s.327.

¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4,İ:72, (25Eylül 1336/1920), s.326.

Büyük Millet Meclisi'nde bu önerge 25 Eylül 1920 tarihli 72. içtimada görüşülmüş olup önerge sahibi Şevket Bey'in bu tarihte ölmüş olması nedeniyle Meclis Başkanın teklifiyle bir milletvekilinin önergeyi üzerine almasına karar verilmiştir. Bunun üzerine Karahisarı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Bey önergeyi üzerine alarak teklifin takipçisi olmuştur. Önerge Meclisteki oylama ile Dâhiliye Vekâletine tebliğ edilmek üzere kabul edilmiştir¹⁵.

2. Şevket Bey'in Burdur için kesilecek kerestelerin Orman Resminden muafiyetine dair önergesi:

Bu önerge şöyledir:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Daire i intihabiyem olan Burdur livasında (1330) senesi Eylülünde zuhura gelen hareketi arzda şehrin dörtte üçü harap ve kâmilen münhedim olmuştur. Halk esasen fukara olmakla beraber seferberlikte iki sene mahsulât çekirge afatına maruz kalarak müstahsıllar bir tane bile istihsalâta bulunamamışlardır. Binaenaleyh inşaat için ormanlardan katledilecek kerestenin orman rüsumundan affi hususunun karara raptını teklif eylerim.

13 Mayıs 1336

Burdur Mebusu

Şevket¹⁶”

Şevket Bey 13 Mayıs 1920 tarihinde Meclis'e sunduğu ve aynı gün görüşülen önergesinde Burdur ilinde 1914 yılı Eylül'ünde meydana gelen depremde şehrin büyük bir kısmının harap olup yıkıldığını ifade etmiştir. O, zaten fakir olan yöre halkının seferberlik sırasında ortaya çıkan çekirge istilasından yüzünden iki yıl ürün alamadığına da işaret etmiştir. Deprem sırasında yıkılan

¹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25 Eylül 1336/1920), s.327,328.

¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s.288,289.

binalarının yeniden yapılabilmesi için ormanlardan kesilecek kerestenin orman vergilerinden muaf tutulmasını teklif etmiştir.

Görüldüğü üzere Şevket Bey mebusu olduğu Burdur halkının ekonomik ve sosyal sıkıntılarını Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne taşıyarak çareler ortaya koymaya çalışmıştır. Şevket Bey'e ait bu teklif Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan görüşmelerin sonunda Meclis Başkanı tarafından İktisat Komisyonuna havale edilmiştir¹⁷.

Şevket Bey'in Burdur halkı için bu isteği İktisat Encümeni'nin 17 Mayıs 1920 tarihli raporu ile kabul edilmiş ve bu rapora binaen Meclis Genel Kurulu da 19 Mayıs tarihindeki 18. içtiması ile kararı kabul etmiş ve Heyeti İcraiye'ye bu karar havale edilmiştir¹⁸.

3. Meclis'te Konya Milletvekilleri Abdülhalim ve Refik Bey'lerin umuma açık yerlerde kadın oynatanların ve oynayan kadınların kürek cezası ile cezalandırılmasını isteyen kanun teklifi hakkında Şevket Bey'in 13 Mayıs 1920 tarihinde konuşması:

Şevket Bey Konya Milletvekilleri Abdülhalim ve Refik Bey'lerin topluma açık yerlerde kadın oynatanlar ile oynayan kadınların toplum ahlakını bozdukları gerekçesiyle cezalandırılmalarını isteyen kanun teklifi görüşmeleri sırasında Şevket Bey önerge lehinde söz almıştır¹⁹.

*“Efendim, bu mezmum hal yalnız asayişin ihlaline vesile olmuyor. İnsanları ölüme sürükleyen bir maraz vücuda getiriyor. O da firengidir. Konya ve mülhakatı halkının nısfı, bugün firengilidir. Onun için muvakkat kürek değil, müebbet kürek diyorum”*²⁰. Şeklinde görüşlerini ifade eden Şevket Bey toplumdaki bu sıkıntının çözülmesi gerektiğini bu işi yapan kişilere daha büyük cezaların verilmesi gerektiği fikrini savunmuştur.

¹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s.289.

¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1,İ:18, (19 Mayıs 1336/1920), s:353.

¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s.294.

²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1 i:15, (13 Mayıs 1336/1920), s.297.

Şevket Bey'in daha ağır ceza önermesine rağmen Meclis muvakkat kürek cezasını dahi ağır bulmuş olup uzun tartışmalar sonunda kanun teklifinin reddine karar vermiştir²¹.

4.Şevket Bey'in Meclis kayıtlarındaki bir diğer konuşması 18 Temmuz 1920 tarihli Meclis Gizli Oturumunda görüşülen Büyük Millet Meclisi Milletvekillerinin harcırah ve tahsisatları ile ilgili önerge hakkındadır.

Şevket Bey mevcut Harcırah Kanununun aleyhinde olduğunu ifade ederek bunu "*cep dolduran*" kanun olarak nitelemiştir. Önceki tebligatlarda ödemelerde "*Harcırahlar mahallinde tediyesi kaydı*²²" ibaresi şeklinde olduğunu ancak çoğu yerde bunun uygun görülmediği ve bu yüzden pek çok kişinin bulunduğu yerlerden para alamadığını belirtmiştir.

İkinci olarak milletvekillerine verilen harcırahlar arasındaki farklı hesaplamaların yapıldığını, bu durumun çözülmesini isteyerek "*Harcırahları hak ve adalet dairesinde ve ancak istihkak nispetinde verelim*²³" görüşünü savunmuştur.

Ayrıca İstanbul'daki Mebusan Meclisi'nden gelen milletvekilleri için ödenecek harcırahlarla ilgili olarak her ay sabit bir harcırah oranı belirlenmesini istemiş ve "*Her birisinin cebinde para farz etmek biraz insafsızlıktır. Muhtaçtırlar ve muhtacız cebimizde para yok iken zenginlik satmayalım. Fakat yağımızla kavrulmaya çalışalım*²⁴" şeklindeki görüşleriyle milletvekillerine her ay için sabit harcırah ödenmesini teklif etmiştir.

Bu konuşmada Şevket Bey mevcut Harcırah Kanununun aleyhinde olduğunu belirterek Milletvekili harcırahlarının adaletli bir şekilde yapılmasını ve

²¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s. 302.

²² TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, İş Bankası Yayınları, C:1, (18 Temmuz 1336/1920), s. 94.

²³ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (18 Temmuz 1336/1920), s. 95.

²⁴ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (18 Temmuz 1336/1920), s. 95.

milletvekillerinin bu konuda mağdur edilmesinin de, haksız ücret almalarının da doğru olmadığını belirtmiştir.

Meclis Şevket Bey'in fikir ve önerilerinden ziyade bir diğer Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey'in önerisinde yer alan düşünceleri kabul etmiştir. Buna göre İstanbul'dan Mebusan Meclisi'nden gelenlerin arasındaki istihkak alanlar ile almayanlar arasındaki farkın giderilmesini, ayrıca Mebusan Meclisi'ndeki istihkak ve harcırah düzenlemesini bunun tüm milletvekillerine verilmesini kabul etmiştir.²⁵

---

²⁵ TBMM, Gizli Zabıt Cerideleri, C:1, (18Temmuz1336/1920)s. 97.

İKİNCİ BÖLÜM

BİTLİS MİLLETVEKİLİ ARİF HİKMET BEY'İN (ÖZDEMİR) HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI

Arif Bey 1885 yılında Bitlis'te doğdu. Babası Murat Ağa annesi ise Gülşen Hanım'dır. İlköğrenimini Bitlis'te tamamlarken orta öğrenimini Bitlis Askeri Rüştiyesi'nde tamamlayıp 13 Kasım 1903'te Bitlis Nahiye Polis Memurluğu'nda polis memuru olarak Emniyet Teşkilatında göreve başladı.

28 Mart 1905'te Bitlis Merkez Polis Memurluğuna atandı. Bu görevdeki 4 yılın sonunda komiser yardımcısı oldu. 11 Haziran 1914'te ikinci komiserliğe yükseldi. Burada 3 yıl Bitlis Polis Müdürlüğüne vekâleten bakmış ve daha sonra 4 yıl Siirt Belediye Reis Vekâletinde bulunmuştur²⁶.

Milli Mücadele Dönemi'nde mücadele içinde yer almış. Bitlis ve çevresindeki Milli Mücadele çalışmaları sonucu 3 Nisan 1920 tarihinde Bitlis'te yapılan Milletvekili seçimlerinde 48 oy alan Arif Bey Bitlis Milletvekili olarak seçilmiştir²⁷.

Arif Bey'in seçim tutanağının 8 Temmuz'da Ankara'da kabul edilmiştir. Arif Bey 16 Ağustos 1920'de Meclis'e katılmıştır. Arif Bey Milletvekili seçildiği zaman 35 yaşındadır ve Meclis'in en genç milletvekillerinden biri olarak görülmüştür. Meclis'te Dâhiliye, Sağlık ve Sosyal Yardım ve İktisat Encümenlerinde çalıştı. I.Dönem Milletvekilliği sona erince memleketi Bitlis'e dönerek aldığı açık aylığı ile yaşamını sürdürdü²⁸. Bir süre sonra ise 1 Mart 1926'da Bitlis'te yapılan seçimlerle Bitlis Belediye Başkanı seçildi. Bu görevi 25 Aralık 1933'e kadar uzun bir süre sürdürdü. Ardından İl Genel Meclisi Üyeliği ve Daimi Encümenliği görevleri ile Cumhuriyet Halk Partisi Bitlis İl Başkanlığı'nda bulundu.

²⁶ TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No.52.

²⁷ TBMM Arşivi, Sicil No:52.

²⁸ Çoker, a.g.e, s.171.

Bu görevlerin ardından ülkemizin demokrasi tarihinde önemli bir yeri olan ve çok partili hayatın ülkemizde yerleşmesinde önemli bir yer edinen 1946 yılı seçimlerine katılmıştır. Arif Bey seçimleri kazanarak 8. Dönem Milletvekili olarak memleketi olan Bitlis'ten yeniden milletvekili seçilmiştir. 23 yıl sonra Meclis'e geri dönmüş, ancak ikinci kez seçildiği milletvekilliğinin süresini tamamlayamadan 17 Kasım 1946 tarihinde vefat etmiştir.

Arif Bey Emine Hediye Hanımla evli olup Selime ve Saliha isimli iki kız çocuk sahibidir²⁹. 1934 yılında çıkarılan soyadı kanunu ile Özdemir soyadını almıştır. Arif Bey kendi ifadesinde Kurtuluş Savaşı dönemindeki hizmetlerine binaen madalya sahibi olduğunu ifade eder³⁰. Ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin İstiklal Madalyası ile ödüllendirdiği milletvekilleri arasında Arif Bey'in kaydını görememekteyiz.

---

²⁹ Türkiye Cumhuriyeti, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi, Dosya No:VH 000603.

³⁰ .TBMM Arşivi, Tercüme -i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No.52.

2. MECLİS FAALİYETLERİ

Mustafa Kemal Paşa'nın her livadan milletin güvenini kazanmış 5 delegenin seçilerek Ankara'da yeni açılacak Meclis'e gönderilmesi isteği üzerine harekete geçen Arif Bey Bitlis ilinde 3 Nisan 1920'de yapılan seçimde 48 oy alarak milletvekili seçildi³¹. Arif Bey'in milletvekilliği Meclis tarafından 8 Temmuz 1920'de kabul edildi³². Arif Bey 16 Ağustos 1920'de Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katıldı³³.

Arif Bey'in Meclis'te 1920 yılında herhangi bir şubede görev aldığına dair bilgi mevcut değildir. Onun 1921 yılında 5. Şubede³⁴, 1922 yılında 3. şubede³⁵, 1923 yılında 4. şubede görev yaptığı bilinmektedir³⁶.

Arif Bey 1920 yılında Dâhiliye ve İktisat Encümenliği'nde görev yapmıştır³⁷. Arif Bey zaman zaman izin alarak memleketine gitmiştir. İlk iznini 25 Kasım 1920'de 1,5 ay olmak üzere kullanmıştır³⁸. İzinde iken tekrar Meclis'e başvurarak kış şartları nedeniyle izin sürelerinin 15 Nisan'a kadar uzatılması talebinde bulunmuştur. Bu isteği Meclis tarafından kabul edilmiştir³⁹. Arif Bey 30 Mart 1922'de üç ay süreyle izin isteğinde bulunmuş olup aynı gün isteği kabul edilmiş ve üç ay izinli sayılmıştır⁴⁰. Bu izin süresinin sonunda 30 Ağustos 1922'de Meclis'e müracaat ederek iznini bir ay daha uzattırılmıştır⁴¹.

Arif Bey I. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki çalışmalarında vermiş olduğu toplam yedi önerge ve teklif ile öne çıkmıştır. Bu önerge ve teklifler daha ziyade yol, köprü tamiri, bütçe görüşmeleri, İstiklâl Madalyası, askerlik tecili ve Meclisi ziyarette bulunan bir din adamına hoş geldin denilmesi için verilmiş önerge

---

³¹TBMM Arşivi, Sicil No.52.

³² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:30, (8Temmuz 1336/1920), s.207.

³³ Çoker, a.g.e, s.171.

³⁴TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2Mart1336/1920), s.19.

³⁵TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:1, (2Mart 1337/1921), s.21.

³⁶TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1Mart1339/1923), s.21.

³⁷TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:81, (11Ekim1336/1920), s.30.

³⁸TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:106, (30Aralık 1336/1920), s.26.

³⁹TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:106 ,(30 Aralık 1336/1920), s.45.

⁴⁰TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:17 ,(30 Mart 1338/1922), s.417,418.

⁴¹TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:93, (30 Ağustos 1338/1922), s:413.

ve tekliflerdir. Ayrıca Arif Bey Meclis alışmaları sırasında üç kez Meclis'ten izin almıştır. Arif Bey Meclis'te II. Grup milletvekilleri arasında gösterilmektedir⁴².

---

⁴² Tarık Z.Tunaya, *Türkiye'de Siyasi Partiler, (1859-1952), Doğan Kardeş Yayınları, İstanbul, 1985* s.539.

2.1. Önerge ve Konuşmalar

1- Arif Bey ve diğer Bitlis Milletvekillerinin Diyarbakır Caddesi'nde bulunan Alemdar Köprüsü'nün tamir edilmesine dair önergesi

Arif Bey ve arkadaşlarına ait Alemdar Köprüsünün tamir edilmesine dair önerge 30 Kasım 1920'de Meclis Genel Kurulunda ele alınmış aynı gün Heyeti Vekile'ye havale edilmiştir⁴³.

Arif Bey'in, Diyarbakır Caddesinde bulunan Alemdar Köprüsünün tamir ettirilmesine dair temenni önergesine Nafia Vekâleti'nin Meclis'e göndermiş olduğu 16 Aralık 1920 tarihli cevabı 27 Aralık 1920 tarihinde Meclis'te görüşülmüştür. Buna göre Bitlis Diyarbakır yolu üzerindeki Alemdar Köprüsü'nün tamir edilmesi için 1921 yılı bütçesine tahsisat ayrılacağı ifade edilmiştir⁴⁴.

Bitlis Milletvekili Arif Bey'in Bitlis Diyarbakır yolu üzerindeki Alemdar köprüsünün tamiratı isteği Nafia Vekâleti (Bayındırlık Bakanlığı) tarafından uygun görülmüştür.

2.Bitlis Milletvekili Arif Bey'in Ankara civarındaki Ulucak Köprüsünün tamir ettirilmesine dair teklifi:

“Riyaseti Celileye

Ankara şehrinin Ulucak çeşmesi ittisalindeki köprüünün üst ahşapları kırılıp araba ve hayvanatın seyir ve hareketini işkâl edecek bir hale gelmiş olduğundan ve nakliyatı askeriyeüzergâhında bulunup haizi ehemmiyet bulunduğundan bir an evvel tamiri hususunun daire i iadesine havale buyurulmasını teklif eylerim

14 Mart 1338

Bitlis Mebusu

M. Arif⁴⁵ ”

⁴³TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:105, (29 Kasım 1336/1920), s.117.

⁴⁴TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:123, (27 Aralık 1336/1920), s.58.

⁴⁵TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:9, (16 Mart 1336/1920), s.239,240.

Arif Bey'in teklifi Nafia Vekâletine gönderilmiştir. Ancak daha sonra Ulucak köprüsünün tamir ettirilmesi teklifinin sonucunu Meclis kayıtlarında görememekteyiz.

3- Bitlis Milletvekili Arif Bey'le arkadaşlarının Meclisi saniinin locasında Vilâyatı Şarkiye ulemasından Bediüzzaman Said Molla'ya beyanı hoşâmedi edilmesine dair önergesi:

“Riyaseti Celileye

Vilâyatı Şarkiye ulemayı benamından olup Anadolu gazilerini ve Meclisi Âliyi ziyaret etmek üzere İstanbul'dan buraya gelerek samiin locasında bulunan Bediüzzaman Molla Said Efendi Hazretlerine beyanı hoşâmedi edilmesini teklif eyeriz.

Bitlis, Bitlis, Muş, Bitlis

Arif, Derviş, Kasım, Resul⁴⁶.”

Bitlis Milletvekili Arif Bey ve arkadaşları 9 Kasım 1922'de Ankara'da Meclis'i ziyarette bulunan doğu ulemasından Bediüzzaman Molla Said Efendi'ye Meclis tarafından hoş geldin denilmesi teklifinde bulunmuştur.

Bu teklife Meclis'te alkışlarla destek verilmiş ayrıca Milletvekilleri bu âlim zattan kürsüye gelip dua etmelerini istemişlerdir.

4- Meclis'te 1338 senesi Avans Kanunu Layihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatası görüşmeleri ve görüşmeler sırasında Arif Bey'in teklifi:

Meclis'te görüşülen Muvazene-i Maliye Encümeni'ne ait 13. maddenin görüşmeleri

---

⁴⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:135, (9 Kasım 1338/1922), s. 439.

Madde 13. Muvazene-i umumiyyeye dâhil ve haricinde maaş ve ücurata zamimeten verilmekte olan tahsisatı fevkalâde i şehriyeden (Büyük Millet Meclisi azasının muhassatı dâhil) yüzde yirmi kat olunmuştur⁴⁷.

Bu madde ile ilgili olarak bazı milletvekilleri gibi Arif Bey'de madde üzerinde düzeltmeler yapılması için teklif vermiştir.

“Riyaseti Celileye

On üçüncü maddenin berveçhi zir tadilini teklif eylerim.

Madde 13.- Muvazene-i Umumiye dâhil ve haricinde maaş ve ücurata zamimeten verilmekte olan maaşattan bin kuruşa kadar maaş ve ücurat alanlardan yüzde on, bin kuruştan yukarı olanlardan yüzde yirmi kat olunmuştur.

28 Şubat 1338

Bitlis Mebusu

M. Arif⁴⁸.”

Arif Bey Meclis'e sunduğu teklifinde tahsisat ücretlerinde maaşların bin kuruşa kadar olanlarından yüzde on, bin kuruştan fazla olanlarından ise yüzde yirmi pay verilmesini teklif etmiştir.

Arif Bey ile birlikte bazı milletvekillerinin madde ile ilgili verdiği düzeltme teklifleri kabul edilmemiştir⁴⁹.

⁴⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ:167, (28 Şubat 1338/1922), s. 177.

⁴⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C: 17, İ:167, (28 Şubat 1338/1922), s. 182.

⁴⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ:167, (28 Şubat 1338/1922), s. 183.

5. Karahisarı Sahib Mebusu Ömer Lütfi Bey’le, Bitlis Mebusu Arif Bey’in de aralarında bulunduğu bazı mebusların Büyük Millet Meclisi memurlarının İstiklâl Madalyasıyla ödüllendirilmelerine dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Milli İstiklâl Mücadelemizde cephe ve cephe gerisinde hizmetleri mesbuk olanlara bu Cidali Mübarekin kıymettar bir yadigârı olmak üzere İstiklâl Madalyası itâsı kanununun mahsusuna tevfikân icra edileceği tabiidir.

Milletimizin en meşru ve en kudsî haklarla giriştiği bu hürriyet ve istiklâl Mücahedesinde Millet Meclisimizin ibraz ettiği mesaide Meclis Heyeti Tahririyesinin geceli gündüzlü ifa eylediği hidematı mebrureye bir nişane i takdir olmak üzere Meclisin bidayeti kuşadından Sakarya Muharebesine kadar en mühlik ve en karanlık zamanlarda bilfiil Meclisi Âli hidematı tahririsinde bulunmuş olan memurine İstiklâl Madalyası Kanununun birinci maddesinde muharrer olduğu veçhile “Cephe gerisinde maksadı ulvinin husulü için âzami ibrazı mesai edenlere” verildiği misillü İstiklâl Madalyası itasını teklif eyleriz.

15.4.1339

Karahisarı Sahib, Bitlis

ÖmerLütfi, Arif⁵⁰ 38 milletvekili

Arif Bey ve arkadaşları, Meclis’in en zor günlerinde büyük fedakârlıklar gösteren memurlarına İstiklal Madalyası verilmesini teklif etmişlerdir.

Teklif Meclis’te Divanı Riyasete havale edilmiştir⁵¹. Ancak teklif I. Meclis’in son çalışma günü olan 16 Nisan 1923 tarihinden sonra toplanamadığı için I. Meclis’te bir daha gündeme gelmemiştir.

⁵⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:29, İ:25, (15 Nisan 1339/1923), s. 152.

⁵¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:29, İ:25, (15 Nisan 1339/1923), s. 152.

6- Erzincan Mebusu Tevfik Bey’le, Bitlis Milletvekili Arif Bey’in içinde bulunduğu bazı milletvekillerin Vilâyatı Şarkıye muhacirlerinin dört ay daha askerlikten tecillerine dair önergesi:

“Riyaseti Celileye

Vilâyatı şarkıye muhacirinine memleketlerine gitmek üzere verilmiş olan mühletin sonu şiddeti şıtaya tesadüf etmesi ve zaten Hükümetçe kâfi derecede iaşe ve nakliye masrafı temin edilememesi bunların en ziyade muhtac olan aksamını buralarda bırakmış, şimdi ise verilen müddet munkazi olduğundan, bahsile muhacirinden mükellefiyeti askeriye dâhilinde bulunanlar, biles ailelerinden tecrid edilerek silah altına sevk edile gelmekte bulunmuştur. Bunların böyle vâdii gurbette ailelerini biles ve iaşesiz bırakmak hem kendilerinin firarını, hem ailelerinin mağduriyetini mucip bulunmuş olduğundan memleketlerine muvasalatlarında ailelerini mevalarına bırakarak huzuru kalble vazife i askeriyelerini ifa etmek üzere bunların 1 Mart 1339 senesinden itibaren dört ay daha temdiden askerlikten tecilleri hususunun tasviben Müdafaa i Milliye Vekâletine tebliğini teklif ederiz.

Erzincan, Bitlis, Erzurum

Tevfik, Arif, Mustafa Durak⁵².”

Arif Bey ve arkadaşlarının 8 Mart 1923 tarihinde Meclis görüşmelerinde Vilâyeti Şarkıye muhacirlerinin yaşamış oldukları mağduriyetten dolayı dört ay askerlikten tecil edilmelerini istemiştir. Bu isteği Meclis, temenni olarak Müdafaa-i Milliye Vekâletine bildirmiştir⁵³.

⁵² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ: 7, (8 Mart 1339/1923), s. 37, 38.

⁵³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:7, (8 Mart 1339/1923), s.38.

7. Bitlis Milletvekili Arif Bey ile Erzincan Milletvekili Tevfik Bey ve arkadaşlarının Dersimli Zeynozade Bego Ağanın maluliyetine binaen bakıye-i müddeti cezaiyesinin affına dair kanun teklifi:

Cezası nedeniyle hapiste bulunan Dersimli Bego Ağa'nın hasta olduğu ve vatan hizmetinde olan bir aileden geldiği için affedilmesini Arif Bey ve arkadaşları istemiştir. Teklif Meclis tarafından 19 Eylül 1921 tarihinde kabul edilmiřtir⁵⁴.

---

⁵⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/1921), s.265,266. Not. İlgili Teklif Arsan Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak amacıyla burada verilmemiştir. Kanun teklifinin tam metni için bakınız s. 97.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
GENÇ MİLLETVEKİLİ FİKRİ FAİK BEY'İN (GÜNGÖREN)
HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1884 yılında Elazığ'da doğdu. Babasının adı Süleyman Faik, annesinin adı Cevriye'dir. İlk ve orta öğrenimini Elazığ İbtidai Mektebi ve Askeri Rüştîyesi'nde tamamladıktan sonra Mülkiye İdadisini bitirdi. Yüksek öğrenimini 1908 yılında Darülfünun'un Edebiyat şubesinde tamamlayıp 15 Kasım 1908'de Davut Paşa İdadisinde Edebiyat öğretmenliğine atanarak memuriyet hayatına başlamıştır⁵⁵. Bir yıllık öğretmenlik hizmetinin ardından 30 Kasım 1909'da istifa edip 1 Aralık 1909'da İstanbul Beyoğlu Polis Komiserliği ile polislik mesleğine başladı. Buradaki başarılı hizmetinin ardından 12 Haziran 1911'de İstanbul Samatya Merkez Memurluğuna atanan Fikri Faik Bey burada 8 Aralık 1911 yılına kadar hizmet etti. Ardından Galata Merkez Polis Memurluğuna atanıp yaklaşık iki ay, üç gün süren hizmetinin sonunda 12 Şubat 1912 tarihinde Van Polis Müdürlüğüne atandı.

Yaklaşık altı ay sonrasında Van Polis Müdürlüğüne vekâleten baktıktan sonra 7 Eylül 1913'te görevinden azledildi. Kısa bir ayrılık sonunda 2 Temmuz 1914'te o dönemde Osmanlı Devleti sınırlarında yer alan Halep'e Polis Müdürü olarak atandı. Yaklaşık iki yıl, üç ay, beş günlük hizmetinin ardından 7 Aralık 1916'da tekrar Anadolu topraklarına tayin olarak Bursa Polis Müdürlüğüne atandı. Bursa'da iki yıl, üç ay süren vazifeden sonra Edirne'ye tayin oldu; ancak Fikri Faik Bey buraya gitmeyerek bir süre açıkta kaldı.

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla buhranın en fazla yaşandığı yerlerden biri olan İzmir'e 23 Mart 1919'da Polis Müdürü olarak atandı. Ancak Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'e asker çıkarmaları ile başlayan Anadolu işgalinde yaşananları kabullenememesi ve Milli Mücadele düşüncesinin de etkisiyle Polis Müdürlüğü görevinden azledildi⁵⁶. Ancak bazı kaynaklarda

---

⁵⁵ -TBMM Arşivi, Tercüme i Hal Kağıdı örneği, Sicil No:184, - Çoker, a.g.e. s. 443.

⁵⁶ Türkiye Cumhuriyeti, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi, Sicil Dosyası: TO 004738.

vazifesinde acizlik göstermiş olması nedeniyle işten el çektirildiği iddia olunmuştur⁵⁷.

Fikri Faik Bey 8 Kasım 1919'da Malatya Mutasarrıf Vekilliğine atanmıştır. Bir süre sonra da 26 Nisan 1920'de Eğin Kaymakamlığına atanmıştır.

Buradaki vazifesi sırasında TBMM'nin I.Dönem Milletvekilliği için 3 Mayıs 1920'de yapılan seçimde Genç Milletvekili seçilmiştir.

Fikri Faik Bey Milletvekilliği görevine hemen başlayamamıştır. O dönemde çıkan Dersim Kürtleri isyanına karşı oluşturulan heyette görev aldığı için Dâhiliye Vekâletinin isteği ile 19 Mayıs 1920'de Meclis tarafından kendisine iki ay süreyle izin verilmiştir⁵⁸. Fikri Faik Bey bu görevin ardından 12 Kasım 1920'de Meclis'e katılmıştır.

Milletvekilliği görevinin ardından İstanbul'a yerleşen Fikri Faik Bey burada ilk olarak İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde 1 Ocak 1925 ile 30 Kasım 1926 tarihlerinde müfettiş olarak çalışmıştır. Bir süre sonra ise 1927 yılında İçki İnhisarı'na (Tekel) müfettiş olmuştur⁵⁹.

Aynı kurumda sırasıyla 24 Eylül 1932'de Ankara, 15 Temmuz 1937'de Edirne Başmüdürlüklerine tayin edilmiş, 29 Mayıs 1939'da kurumun İstanbul Başmüdürlüğüne atanmıştır⁶⁰.

Bu hizmetlerinden 9 Şubat 1944'te emekliye ayrılrsa da kendi başvurusu üzerine bu işlem Danıştay kararıyla iptal edilmiştir. Emekliliğiyle ilgili olarak, yaptığı hizmetlerden bazılarının eksik gösterildiğini ifade etmiş, emekliliğine resmi itirazlarda bulunmuştur⁶¹.

Daha sonra 10 Haziran 1946'da ise kendi isteğiyle emekli olmuştur. Fikri Faik Bey 22 Ekim 1956'da İstanbul'da vefat etmiştir. Fikri Faik Bey evli ve üç çocuk babasıydı⁶².

⁵⁷ Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi, Sicil Dosyası: c.3955.

⁵⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:18, (12 Kasım 1336/1920), s. 341.

⁵⁹ Türkiye Cumhuriyeti, Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi, Sicil No: TO 004738.

⁶⁰ TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No:184.

⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti, Emekli Sandığı Arşivi, Sicil No: TO 004738.

⁶² Çoker, a.g.e, s. 444.

2. MECLİS FAALİYETLERİ

Fikri Faik Bey, Eğin Kaymakamlığından sonra Genç ilini temsilen seçilen ilk Milletvekillerindendir. Fikri Faik Beyin Milletvekilliğine seçildiği tarih 3 Mayıs 1920'dir.

Fikri Faik Bey'in Milletvekilliği 6 Temmuz 1920 tarihli Meclis Mazbatayı Tetkik Encümeni kararıyla kabul edilmiş ve bu karar, 8 Temmuz 1920'de Meclis oturumunda görüşülmüştür⁶³. Fikri Faik Bey bulunduğu yerdeki konumu ve bu bölgedeki isyan hareketlerinde vazife alması nedeniyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki görevine hemen katılamamış ve Dâhiliye Vekâletinin isteği üzerine Meclis tarafından bir süre izinli kabul edilmiştir. Görevi gereğince bölgesinde bir süre kaldıktan sonra Meclis çalışmalarına katılabilmektedir.

Fikri Faik Bey'in Meclis çalışmaları sırasında görev yaptığı şubeler 1920 yılında 3. şube⁶⁴, 1921 yılında 2. şube⁶⁵, 1922 yılında 1. şube⁶⁶, 1923 yılında 3. şube⁶⁷ olarak görülmektedir.

Fikri Faik Bey'in görev yaptığı Encümenlikler ise 1921 yılında İrsat Encümenliği⁶⁸, 1922 yılında Memurin Muhakemat Tetkik Encümenliği⁶⁹ ve Dâhiliye Encümenliği⁷⁰, 1923 yılında Posta ve Telgraf Encümenliğidir⁷¹.

21 Ekim 1922'de düşmandan kurtarılan bölge halkının durumu için Meclis tarafından kurulan Encümen'de görev almıştır⁷².

Fikri Faik Bey Milletvekili seçildiği dönemde Eğin Kaymakamlığı yapıyor olması ve rahatsızlığı nedeniyle Meclis'ten 10 Mayıs 1920 tarihinde izin istemiştir; fakat bu istek Meclis tarafından kabul edilmemiştir⁷³.

---

⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:30, (8 Temmuz 1336/1920), s. 207.

⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 148.

⁶⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2 Mart 1337/1921), s. 8.

⁶⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:1, (1 Mart 1338/1922), s. 20.

⁶⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart 1339/1923), s.21.

⁶⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s.158.

⁶⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:85, (16 Ağustos 1338/1922), s.170.

⁷⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:123, (21 Ekim 1338/1922), s.74.

⁷¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:7, (29 Nisan 1336/1920), s. 43.

⁷² Çoker, a.g.e,s. 444.

⁷³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s. 280.

Fikri Faik Bey'in ilk izin isteğinden birkaç gün sonra 17 Mayıs 1920 tarihinde, Dâhiliye Vekâleti tarafından ikinci bir izin isteğinde bulunulmuştur. Bu izin Dâhiliye Vekâleti tarafından, o sırada bölgede çıkan Dersim Kürtleri isyanı ve Fikri Faik Beyin bu isyanın bastırılması ile ilgili önemli görevi nedeniyle istenmiştir. Bu izin isteği Meclisin 19 Mayıs 1920 tarihli görüşmeleri sırasında kabul edilmiş ve kendisine iki ay izin verilmiştir⁷⁴.

Fikri Faik Bey o dönemde Dâhiliye Vekâletince yapılan görevlendirmenin ardından 12 Kasım 1920 tarihinde milletvekilliği görevine başlamıştır⁷⁵.

Fikri Faik Bey milletvekilliği döneminde Meclis'ten ilk iznini 19 Mayıs 1921'de üç ay müddetle almıştır⁷⁶. Fikri Faik Bey'in bir diğer izin isteği 25 Ekim 1922'de olup kendisine üç ay izin verilmiştir⁷⁷.

Fikri Faik Bey çeşitli kaynaklar tarafından I. Meclis'te Muhalefet olarak geçen II. Grup Milletvekilleri arasında gösterilmiştir⁷⁸. Onun muhalif tarafta olması tekrar milletvekili olamamasının ve sonraki yıllarda ekonomik sıkıntılar çekmesinin bir delili olarak gösterilebilir.

---

⁷⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:18, (19 Mayıs 1336/1920), s. 41.

⁷⁵ Çoker, a.g.e,s .444.

⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ.36, (19 Mayıs 1337/1921), s. 320.

⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s.143.

⁷⁸ Tunaya,a.g.e,s.539.-*Türk Parlamento Tarihi Milli Mücadele ve TBMM I.Dönem I.Cilt* s. 307,308

2.1.Önerge ve Konuşmalar

1-Genç Mebusu Fikri Faik Bey'in, Diyarbakır Jandarma Alay Kumandanı iken tekaüd edilmiş olan Kaymakam Sıdkı Bey hakkındaki Meclis kararının tavzihan tekid edilmesine dair 15 Kasım 1922 tarihli önergesi.

“Riyaseti Celileye

Diyarbakır Jandarma Alay Kumandanı Sıdkı Bey hakkında encümenin ittihaz eylediği karar Heyeti Umumiyece tasviben kabul edilerek o suretle Dâhiliye Vekâletine 6 Teşrinisani 1338 tarihinde tevdi olunmasına karar verilmiş ise de daire i aidesi İstida Encümeninin mumaileyh Sıdkı Beyin iade i memuriyetini mutazammın kararının Heyeti Umumiyece tasvibinde terddüde duçar olduğu anlaşıldığından Dâhiliye Vekâletinin zapta geçen Meclisi Âlinin tezahürat ve kararı dairesinde ifayı muamele eylesini temenni ederek işbu takririn Vekâleti müşarünileyhaya havale buyurulmasını arz ve teklif eylerim.

15.XI.1338

Genç Mebusu

Fikri Faik⁷⁹.”

Fikri Faik Bey bu önergesinde dönemin Diyarbakır Jandarma Alay Komutanı Sıdkı Beyin Encümen tarafından emekli edilmesi kararına karşı çıkmıştır. İstida Encümeni ve Büyük Millet Meclisi tarafından bunun doğru olmadığına karar verilmesine rağmen Dâhiliye Vekâletinin hala bu konuda tereddüt içinde olduğunu belirterek önergesinde bu durumun Meclis tarafından giderilmesini istemiştir.

Fikri Faik Bey'in verdiği önerge Meclis'te hararetli bir şekilde tartışılmış hatta bu konu üzerine söz alan İstida Encümeni Reisi ve Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey, İstida Encümeni kararlarının kesin olduğunu, yeniden bir karar

---

⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:139, (30 Ekim1338/1922), s. 530.

çıkartmaya gerek olmadığını savunmuştur. Ancak Meclis'teki görüşmeler sonunda önceki Meclis kararı kabul edilerek konu Dâhiliye Vekâletine gönderilmiştir⁸⁰.

2- Fikri Faik Bey ve arkadaşları Milletvekili oldukları Genç ilinde bulunan memurların maaşlarının ödenmesinin gecikmesi ile ilgili 18 Mart 1923 tarihli Meclis oturumunda Maliye Vekiline sorusu

Genç Mebusu Fikri Faik Bey'le arkadaşlarının, Genç ili memurlarına verilen maaşların gecikmesine dair sorularını Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey şifahi olarak cevaplamıştır.

Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey bu önerenin uzun zaman önce verildiğini, o zamanki sıkıntıların şimdi olmadığını, memurların maaşlarının ödendiğini açıklamıştır⁸¹.

3- Darülmuallimin (Öğretmen okulları) ile muallimlerinin askerlikten tecilli olmaları yönündeki Oltu Milletvekili Yasin Bey'in teklifinin Müdafaa-i Milliye Encümenliği tarafından uygun görülmesi ile ilgili olarak 25 Kasım 1920 tarihine ait Fikri Faik Bey ve arkadaşlarının teklifi:

Oltu Milletvekili Yasin Bey tarafından Meclis'e sunulan Öğretmen okulları'nın öğrenci ve öğretmenlerinin askerliklerinin ertelenmesi hakkındaki teklif gönderilmiş olduğu Müdafaa-i Milliye Encümenliği tarafından olumlu bulunmuştur. Meclis'e gönderilen ilgili mazbatanın⁸² görüşülmesi sırasında Fikri Faik Bey ve 4 arkadaşı tarafından Meclis'e sunulan teklif

“Riyaseti Celileye

“Bilûmum müderrisler ve cevami ve mescit hademeleriyle tekâya ve zaveya şeyhlerinin de tecilini teklif eyleriz.

⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:139, (30 Ekim 1338/1922), s. 531,532.

⁸¹ TBMM Zabıt Ceridesi, C:26, İ:176, (18 Mart 1339/1923), s. 414.

⁸² TBMM Zabıt Ceridesi, C:6, İ:102, (25.Kasım1336/1920), s. 27.

Kırşehir Mebusu, Ankara Mebusu, Antalya Mebusu, Genç Mebusu,

Yahya Galip, Atıf, Mustafa, Faik⁸³. ”

Fikri Faik Bey ve arkadaşları Öğretmen okulları öğretmenleri ve öğrencilerinin askerlikten tecillerinin yanında tekke ve zaviye şeyhleri ile müderris ve mescit hademelerinin de askerlikten tecil edilmelerini istemiştir. Ancak yapılan görüşmeler sonunda Fikri Faik ve arkadaşlarının teklifi Öğretmen Okulu öğretmen ve öğrencileri ile diğer öğretmen ve öğrenciler de müstesnadır şeklinde kabul edilmiştir⁸⁴.

4- Fikri Faik Bey'in 25 Ekim 1920 tarihinde görüşülen Canik Mebusu Nafiz Bey ve otuz beş arkadaşıyla birlikte Konya hadisesini incelemek üzere Meclisten yedi kişilik bir heyetin gönderilmesine dair önergesi:

“Celileye Makamı Riyaseti

Konya ve mülhakatında ehemmiyetli bir isyan zuhur etmişti. Hükümet şayanı şükran bir süratle isyanı bastırdı, yapanlar ceza-i sezalarını gördüler. Fakat maattessüf bu meyanda birçok masum kimseler de mağdur edilmiştir. Elyevm Konya muhitinde bir sürü yetimin derin bir ah ve eninden başka bir şey kalmamıştır. Yine şayanı teessüftir ki: böyle feci bir manzara karşısında menafi hasise peşinde birçok suiistimalât ta vuku bulduğu sureti mevsukada haber alınmıştır. Hükümetin hayatına kast ve gayesini ihlâl edenleri bütün şiddetle tedip ve tecziye etmesi ne derece vazifesi ise masum iken mağdur edilenlerin de hukukunu sıyaneten müsebbiplerini aynı ceza ile tecziye etmesi o mertebe hikmeti Hükümet ve muktazayı şefakat bulunduğu müstağni aczdır. Binaenaleyh:

I.-Konya hâdise-i isyanîyesinin esbap ve avamili ve tertibata ne suretle ve ne zamandan beri mübaşeret edildiği hususatının Meclisi âli nazariyle tahkik ve bu mesele i mühimmenin safahatı mühimmesini muhtevi bir vesika ihzarı.

⁸³TBMM Zabıt Ceridesi, C:6, İ:102, (25 Kasım 1336/1920), s. 30.

⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:102, (25 Kasım 1336/1920), s. 30.

2.-*Vak'ai zaileda methaldar olupta hatır için veya menafi hasise mukabilinde cezasız kalanlarla buna müsaade ve alelîtlak işbu hadisede suistimalâta mücaseret edenlerin istiklâl mahkemesine tevdi.*

3.-*Hâdise i isyaniyede methaldar olmadığı veyahut idamı mucip bir hareket görülmediği halde hissiyata tebean mağdur edilenler varsa müsebbiplerinin istiklâl mahkemesine tevdi.*

Vazaiyle mükellef ve Meclisi Âliden intihap edilecek yedi zattan mürekkep bir heyetin süratle izamını ve bu maddenin mesaili saireye tercihan müzakeresini teklif eyleriz.

30 Teşrinievvel 1336

Canik, Genç

Nafiz, Fikri Faik⁸⁵.” toplam 37 milletvekili

Fikri Faik Bey'in de yer almış olduğu teklifte Konya' da ortaya çıkan isyan hâdisesinin araştırılması ve burada masum iken mağdur olanların ve yetimlerin belirlenmesi, suiistimali görülenlerin ise cezalandırılması için Meclis'ten seçilecek yedi kişilik bir heyetin oluşturulmasıyla alakalıdır.

25 Kasım1920'de teklifin Meclis'te görüşülmesi sırasında söz alan Mustafa Kemal Paşa Hükümetin Konya olaylarını incelemek üzere Tetkik Heyeti oluşturmaya karar verdiğini, heyete katılacak olan milletvekillerinin Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceğini ve bu mebusları meclisin izinli sayması gerektiğini ifade etmiştir. Bunun üzerine önerge sahiplerinden Nafiz Bey tekliflerinin daha önce hazırlandığını, Meclis gündemine ancak bugün gelebildiğini belirtmiştir. Heyeti Vekile'nin meseleye sahip çıkması nedeniyle kendi tekliflerinin gündemden düştüğünü ifade etmiştir

---

⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:102, (25 Kasım1336/1920), s. 41, 42, 43.

5. Fikri Faik Bey'in Amasya Milletvekili Hamdi Bey ve yüz beş arkadaşıyla birlikte 1921 yılı Meclis açılışının mart ayına alınması hakkında önergesi:

“Riyaseti Celileye

Âzayı muhteremeden ekserisinin ziraetle müteveggil bulunmasına binaen vaktü hasatta daire i intihabiyelerinde bulunabilmek imkanı hasıl olmak üzere mebdei içtimain 1337 Mart iptidasına tayin ve tahvilini Heyeti Umumiye ye arz ve teklif eyleyiz.

7 Şubat 1337

Amasya, Konya, Genç, Aydın

Hamdi, Abdülhalim, Fikri Faik, Tahsin⁸⁶.”

Bu önergede milletvekillerinin büyük bir kısmının çiftçilikle uğraştığı için hasat mevsiminin dikkate alınması ve meclisin açılış tarihinin 1921 yılı Mart ayında olması teklif edilmiştir. Bu önerge 12 Şubat 1921 tarihli Meclis Genel Kurulunca Meclis İdare Heyeti'ne gönderilmiştir.

6- Fikri Faik Bey'in, Sivas Milletvekili Rasim Bey ve 95 arkadaşıyla birlikte verdiği Burdur Milletvekili Veli Bey'in mazeretinin meşru addiyle Meclise kabul olunmasına dair önergesi:

10 Şubat 1921 tarihinde Meclis'te görüşülen teklif şu şekildedir:

“Riyaseti Celileye

Büyük Millet Meclisi Burdur azalığına intihap olunan Veli Bey İngilizlerin takibatı yüzünden Meclise iltihak edemediğinden gizli bir celsede müstaifi addedilenler meyanında bulunmuştu. Aynı celsede müstaifi addolunan Ergani Milletvekili Rüştü ve Kadri Beylerle Van Milletvekili Hasan Beyin bilâhere mazeretlerinin tahakkuku meşruiyeti üzerine Meclise kabulleri karargir olmasına ve müstaifi sayılmak kararı katisi İstanbul Meclisi Mebusanı azasına ait olup Nisabı Müzakere Kanunu mucibince Büyük Millet Meclisine intihap olunanlar için bilâ

⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:149, (12 Şubat 1337/1921), s. 196.

mazeret iki ay Meclise devam etmeyenler kaydının mevcut bulunmasına binaen yüksek bir kıymeti ilmiyeyi haiz bulunan mumaileyh Veli Bey'in şimdiye kadar iltihak edemediğinin zaruri ve mazereti hakikiyeye müstenit adıyla Meclis'e kabulünü arz ve teklif ederiz.

1 Şubat 1337

Sivas , Genç, Elazığ, Ankara

Rasim, Fikri Faik, Hüseyin, Ömer Mümtaz⁸⁷ ”

İngilizlerin baskısıyla Meclis'e katılamayan ve bu nedenle istifa etmiş sayılan Burdur Milletvekili Veli Bey'in bu durumunun zaruri bir mazeret sayılmasını talep eden Fikri Faik Bey ve arkadaşlarının teklifi Meclis'te milletvekilleri tarafından kabul edilmiştir

7- Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Bey ve Genç Milletvekili Fikri Faik Bey'in Meclis'in Ankara'dan başka bir mahalle nakli hakkındaki yüz on beş imzalı önerge:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Anadolu topraklarında Yunan Ordusu mevcut olduğu sırada Meclisi Âlinin Ankara'da ikameti bir zaruret idi. Fakat bugün Lehülhamd mezkûr mâni kahir ve izale edildiğinden ve Ankara'nın gerek ev bulup aile iskân etmek ve gerek fevkalâde galâyı esar sebebiyle geçinebilmek hususlarında mebus ile memurine ve ricali askeriye ve zâbitana irae ettiği müşkülât ve ıstırabatın devamına artık mahal ve lüzum kalmadığından daha iyi ve müsait şeraiti maişet arz eden Bursa veyahut Konya veyahut İzmir şehirlerinden birine Meclisi Âlinin naklini müsceliyetle teklif ederiz.

18 Teşrinievvel 1338

Kastamonu, Genç, Erzurum

Abdülkadir Kemali, Fikri Faik, Durak⁸⁸. ”

⁸⁷ TBMM Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 162, 163.

⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 25.

Milletvekilleri bu tekliflerinde ülkenin Yunan işgali tehlikesinden kurtulduğunu, bunun yanında Ankara'da yaşanan ev sıkıntısı nedeniyle milletvekilleri, memurlar askerler ve onların ailelerinin sıkıntı çektiğini belirtmişlerdir. Bu nedenle şartları müsait olan Bursa, Konya, İzmir gibi şehirlerden birine Meclis'in taşınması teklifinde bulunmuşlardır.

Teklif Amasya Milletvekili Ömer Lütfi Bey istiklâlin tam gerçekleşmediği ve antlaşmanın daha yapılmadığı gerekçesiyle karşı çıkmıştır⁸⁹. Teklifin müzakeresinin tehir edilmesi yapılan görüşmeler sonunda kabul edilmiştir⁹⁰.

8- Kayseri Mebusu Osman Bey ve Genç Milletvekili Fikri Faik Bey ile arkadaşlarının Sultansuyu Çiftliği ile Ankara Ziraat Mektebine dair kanun lâyhalarının acilen müzakere edilmesine dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Ziraat Bankasının Maliyedeki matlûbatına mahsuben Sultansuyu Çiftliği ile Ankara Ziraat Mektebi, mezkûr daire bütçesinin esnayı tasdikinde 6 Temmuz 1338 tarihli Kanunla Ziraat Bankasına maledilmiş ve mezkûr çiftlik ve arazinin sureti devir teslimi için başkaca bir kanun tanzimine lüzum gösterilmiş ve gerçi lâyhayı kanuniye müzakeresine sıra gelmemiştir. Mahaza mektebin mühim miktara baliği olan hâsılatı sahihsizlik yüzünden mahvolmakta bulunduğundan beş altı maddeden ibaret olan mezkûr lâyihanın her şeye takdimen müzakeresini teklif eyleriz

Kayseri Genç

Osman, Fikri Faik⁹¹. ”

Meclise verilen teklifte Ziraat Bankasına alacakları karşılığı bırakılan Sultansuyu Çiftliği ile Ziraat Mektebinin bankaya devrinin yapılamaması nedeniyle

⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 26.

⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 31.

⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:89, (23 Ağustos 1338/1922), s. 296, 297.

ziraat mektebinin gelirinin sahihsizlik sonucu mahvolmasını önlemek için ilgili layihanın öncelikle görüşülmesi teklif edilmiştir.

Meclis teklifi kabul etmiş ve ilgili layihanın(Sultansuyu çiftliği) Meclis'te öncelikle görüşülmesi kararını almıştır⁹². Teklif üzerine Meclis, konuyu 24 Ağustos 1922 tarihinde görüşerek kanun layihalarını kabul etmiştir⁹³.

9- Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey'in, ziynet eşyasının ithalinin yasaklanması hakkındaki kanun teklifinin görüşmeleri sırasında Fikri Faik Bey'in ithali yasaklanan Fes ile ilgili teklifi:

1920 yılı bütçesinin açık vermesi üzerine açıkların azaltılması için Meclis'te ilk olarak 24 Mart 1921 tarihinde görüşülen Kanun Layihasında ithal edilen ürünlerin bazılarının ithalinin yasaklanması ya da vergisinin artırılması ile ilgili görüşmeler uzun bir süre devam etmiştir. Bu sırada fesin ithalinin yasaklanması ile ilgili görüşmelerde lehte ve aleyhte teklifler verilmiştir. Bu teklifler arasında Fikri Faik Bey'in ithali yasaklanan fes ile ilgili görüşmelerin bittiği ve diğer maddelere geçilmesi gerektiği yönünde bir teklifi olmuştur.

“ Riyaseti Celileye

Meclisi Álice men`i ithali kabul edilen fes hakkında tekrar müzakere cereyanı muvafık olamayacağından kanunun diğer mevât ve füsulüne müzakerenin ircamı teklif eylerim.

Genç Mebusu

FikriFaik⁹⁴.”

⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:89, (23 Ağustos 1338/1922), s. 297.

⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:90, (24 Ağustos 1338/1922), s. 332.

⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:16, (4 Nisan 1337/1921), s. 351.

Meclis Fikri Faik Bey'in teklifi yerine fes ile ilgili maddenin kanundan çıkarılmasını isteyen Adana Mebusu Zamir Bey'in teklifini kabul etmiştir⁹⁵.

10.Siverek Mebusu Mustafa Lütfi Bey ile Fikri Faik Bey ve 95 arkadaşının Nisabı Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerinin tadiline dair teklif:

“Teklifi Kanuni

Esbabı mucibesini şifahen arz edeceğimiz veçhile mevaddı âtiye-i kanuniyenin müstacelen müzakeresi için ruznameye ithalini arz ve teklif eyleriz.

Nisabı Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddeleri makamına kaim olmak üzere mevaddı âtiye kabul edilmiştir.

Madde1.-*Büyük Millet Meclisi müstemiren münakit bulunduğu müddetçe âzasına 1 Mart 1337 tarihinden itibaren şehri iki yüz lira tahsisat ita olunur.*

Madde2.-*Mezun bulunan Büyük Millet Meclisi azasının daire-i intihabiyelerine azimet ve avdetleri için muayyen olan eyyam ayrıca ilâve edilmek şartıyla senede üç aya mahsus tahsisatın nısfı ita olunur. Üç mah dan ziyade mezun olan azaya fazla günler için bir şey verilmez.*

14 Şubat1337

9 Cemaziyelâhir 1339

Siverek, Ankara, Genç

Mustafa, Ömer Mümtaz, Fikri Faik⁹⁶.”

Fikri Faik Bey ve arkadaşları bu tekliflerinde milletvekillerine ödenecek tahsisatın miktarını belirlemişler ve milletvekillerinin izinli oldukları üç ayda bu tahsisatların yarısını almalarını ve yine üç aydan fazla olan izin günlerinde

⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9,İ:16, (4 Nisan 1337/1921), s. 351.

⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:152, (17 Şubat 1337/1921), s. 270.

milletvekillere ödeme yapılmamasını istemişlerdir. Teklif Meclis tarafından kabul edilmiştir⁹⁷.

11.Mersin Milletvekili Ziya Bey ile Fikri Faik Bey ve arkadaşları tarafından verilen Adana'nın işgali sırasında Başadministratör tarafından gayri kanuni muamelelerin keenlemyekün kanun layihasının müstacelen müzakere edilmesine dair önerge:

Teklifte Adana'nın Fransızlar tarafından işgali sırasında işgal kuvvetleri baş yöneticisi tarafından yaptırılan kanunsuz işlemlerin hiç olmamış gibi kabul edilmesini ve konunun hükümet tarafından araştırılmasını istemiştir. Teklif Meclis'te kabul edilmiştir⁹⁸

Fikri Faik Bey'in bu faaliyetleri yanında kendisi hakkında Meclis kayıtlarında geçen 25 Kasım1920 tarihine ait şikâyet dilekçesi bulunmaktadır. Bu dilekçe Fikri Faik Bey'in İzmir Polis Müdürlüğü sırasında Aydın Valisi Kanbur İzzet'in yanında çalışması üzerine ve bu sıradaki bazı icraatları nedeniyle başta İzmir Mebusu Mahmut Esat Bey ve arkadaşları tarafından verilmiştir.

Bu konu Meclis'te gündeme gelince Kırşehir Milletvekili Yahya Galip, Fikri Faik Bey'i Halep'teki görevinden bildiğini onun vazife ehli bir kişi olduğunu ifade etmiştir. Diyarbakır Milletvekili Hacı Şükrü Bey ise Yahya Galip'e yanıldığını belirtmiştir. Meclis Fikri Faik Bey'in o sırada Meclis'te olmaması nedeniyle konunun bir sonraki perşembe günü gizli oturumda görüşülmesi yönünde karar vermiştir⁹⁹. Ancak bir sonraki hafta 2 Aralık 1920 tarihinde yapılan gizli oturumda Fikri Faik Bey'in hasta olması nedeniyle görüşmenin daha sonra yapılması isteği Meclis tarafından kabul edilmiştir¹⁰⁰.

⁹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:152, (17 Şubat 1337/1921), s. 271.

⁹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21,İ:79, (24 Temmuz 1338/1922),s. 485,487 Not: Bu kanun teklifinin tam metni ArslanBey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak için burada yer verilmemiştir Kanun teklifinin tam metni için bakınız s. 96.

⁹⁹TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:102, (25 Kasım1336/1920), s. 43,44.

¹⁰⁰ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (2 Aralık1336/1920), s. 238.

Meclis zabıt tutanaklarının sonraki Meclis oturumlarında konu ile ilgili bir görüşme bulunmamaktadır. O dönemde Meclis'in Çerkez Ethem konusunu yoğun olarak tartışıyor olması Fikri Faik Bey ile ilgili konuyu gündemden düşürmüş olabilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ANKARA MİLLETVEKİLİ ÖMER MÜMTAZ BEY'İN (TANBI)

HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1. HAYATI

Ömer Mümtaz Bey 1859 yılında bugün sınırlarımızın dışında kalan Kafkasya'nın Adıgey yöresinde doğdu. Babası Tanbiy Hacı İsmail Bey, annesi ise Zeliha Hanım'dır. Ailesi devrin ağır şartlarının yaşandığı Kafkasya'dan 1864 yılında daha güvenli gördükleri Anadolu'ya göç etmişlerdir.

Ömer Mümtaz Bey ilk ve orta öğrenimini Ankara Rüştüye'sinde tamamladıktan sonra 1885 yılında Ankara'da polislik mesleğine girdi¹⁰¹. Buradaki başarılı hizmetleriyle kısa zamanda mesleğinde yükselerek 1894'te II. komiser, 1900 yılında da başkomiserlik olmuştur.

Ömer Mümtaz Bey 13 Eylül 1900'de Elazığ şehrine başkomiser olarak tayin edildi. Elazığ'daki yaklaşık bir yıllık hizmetinin ardından 1901 yılında İstanbul Samatya'da Baş komiserlik vazifesine getirildi. II. Meşrutiyetin ilan edildiği 1908 yılında ise İstanbul Polis Meclisi Başkanlığı'na getirildi.

Ömer Mümtaz Bey polislik mesleğindeki bu başarılarının ardından 1909 yılında Kütahya Mutasarrıflığı'na atandı. Buradaki vazifelerini sırasıyla 1911 yılında Yozgat, 1913 yılında Lazistan Mutasarrıflığı takip etti.

Devlet Memurluğu hizmetlerindeki başarısından dolayı Osmanlı Mebusan Meclisi III. Dönemine 12 Mart 1914'te Ankara Milletvekili olarak seçildi ve 5 Mayıs 1914 ile 31 Mart 1918 tarihleri arasında Mebusan Meclisi'nde görev yaptı¹⁰².

Milli Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa ile harekete geçen ilk şahsiyetler arasında yer almış ve Sivas Kongresine Ankara delegesi olarak

---

¹⁰¹ Çoker, a.g.e, s. 98,99.

¹⁰² TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No:20.

katılmıştır. Sivas'ta Temsil Heyeti'ne seçilen az sayıdaki delegenin içinde yer almıştır¹⁰³.

Ömer Mümtaz Bey'in Milli Mücadele Döneminde Temsil Heyetindeki çalışmaları Ali Fuat Paşa'nın hatıralarında da yer alır. Paris Barış Konferansı'nın olumsuz kararlarına karşı Temsil Heyetinin almış olduğu kararları imzalayanların içinde Ömer Mümtaz Bey de vardır¹⁰⁴.

Ömer Mümtaz Bey Temsil Heyetindeki görevi sırasında 16 Kasım 1919 tarihinde Sivas'ta yapılan toplantıda Meclis'in İstanbul'da toplanmasının doğru olmadığını ve orada konuşma özgürlüğünün olamayacağını ileri sürerek Meclisi Mebusan'ın İstanbul'da toplanmasına tepki göstermiştir.¹⁰⁵

Ömer Mümtaz Bey 12 Ocak 1920'de tekrar açılan Mebusan Meclisi'ne IV. Dönem Ankara Milletvekili olarak seçildi. 16 Mart 1920'de İstanbul'un resmen işgal edilmesinin ardından 18 Mart 1920'de Mebusan Meclisi'nin kuşatılıp kapatılmasıyla başlayan bu dönemde Temsil Heyetinin kararları doğrultusunda yeni Meclis için Ankara'ya gelmiştir.

Ömer Mümtaz Bey 21 Temmuz 1920'de Ankara Milletvekili olarak TBMM'ye takdim edilmiştir¹⁰⁶. I. Dönem Milletvekilliğinin ardından II. Dönem seçimleriyle Ankara'dan tekrar milletvekili seçilmiştir.

II. Dönem Milletvekilliği sırasında Posta ve Telgraf Encümeninde çalışmıştır¹⁰⁷. Ancak II. Dönem Milletvekilliğini tamamlayamadan 23 Şubat 1925 tarihinde 66 yaşında vefat etmiştir.

Ömer Mümtaz Bey hayatta iken eşini kaybetmiş olup bir çocuk sahibiydi. Ömer Mümtaz Bey'in ailesi daha sonraki dönemde Tanbiy soyadını almıştır¹⁰⁸.

---

¹⁰³ Uluğ İğdemir, *Heyet-i Temsiliye Tutanakları*, Ankara, 1975, s.3,6-Bilal Şimşir, *Ankara Bir Başkent'in Doğuşu*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1988, s.133.

¹⁰⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıralarım*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1953, s.252.

¹⁰⁵ Şimşir, a.g.e, s. 146.

¹⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:38, s. 372.

¹⁰⁷ Kazım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM II.Dönem, (1923-1927), III. C.,s.85.*

¹⁰⁸ Çoker, a.g.e, s. 98,99.

2.MECLİS FAALİYETLERİ

Ömer Mümtaz Bey'in Ankara'ya geliş tarihi 5 Temmuz 1920'dir. Burada milletvekilliği için yapılan oylamada 806 oy almıştır¹⁰⁹.

Ömer Mümtaz Bey 21 Temmuz 1920 tarihinde Ankara Milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisine katılan Son Osmanlı Mebusan Meclisi üyelerindendir¹¹⁰.Ömer Mümtaz Bey I. Meclis'te I. Gruba mensup milletvekilleri arasında gösterilmektedir¹¹¹.

Ömer Mümtaz Bey'in I.Meclis dönemine ait olarak 25 Haziran 1922 tarihinde üç ay izin aldığı görülmektedir¹¹².Ömer Mümtaz Bey'in I. Meclis'te görev yaptığı şubeler: 1920 yılında 3. şube¹¹³, 1921 yılında 2. şube¹¹⁴, 1922 yılında1.şube¹¹⁵, 1923 yılında 4. şubedir¹¹⁶. Meclis'te ayrıca Teşkilatı Esasiye ve İç tüzük Encümenlerinde çalışmıştır¹¹⁷.

---

¹⁰⁹ TBMM Arşivi, Sicil No: 20.

¹¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:38, (21 Temmuz 1336/1920), s. 372.

¹¹¹ Tunaya, a.g.e, s. 536.

¹¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21,İ:62, (25 Haziran 1338/1922), s. 39.

¹¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 161.

¹¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2 Mart 1338/1922), s. 17.

¹¹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18,İ:1, (1 Mart 1338/1922), s. 20.

¹¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart 1339/1923), s.21.

¹¹⁷ Çoker, a.g.e, s. 98,99.

2.1. Önerge ve Konuşmalar

1-Ömer Mümtaz Bey ile Amasya Milletvekili Hamdi Bey ve 96 arkadaşının Meclis'in açılış tarihinin Mart ayına alınmasına dair teklifi ve konu ile ilgili Ömer Mümtaz Bey'in konuşması:

Teklifi hazırlayıp savunan Ömer Mümtaz Bey diğer milletvekilleri Meclis üyelerinin çoğunluğunun ziraatle uğraşmaları nedeniyle milletvekillerinin hasat vaktinde seçim bölgelerinde bulunabilmeleri için Meclis toplantı başlangıç tarihini 1921 yılı Mart ayına alınmasını teklif etmişlerdir.

Meclis'te yapılan müzakereler sırasında bunun önemli bir konu olduğu vurgulanır ve Ömer Mümtaz Bey de söz alarak çok kısa: “*Hükümetin reyini almak gerekir.*” şeklinde konuşmuştur¹¹⁸. Bu değerlendirmelerin sonunda teklifin üzerinde bir hayli tartışma yaşanmıştır.

Önergenin lehinde Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi, Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni, Tokat Milletvekili Rıfat Bey söz alan Milletvekillerindendir.12 Şubat tarihinde yapılan görüşmeler sonunda Önergenin Divanı Riyasete gönderilmesine karar verilmiştir¹¹⁹.

2. Ömer Mümtaz Bey ile Sivas Milletvekili Rasim Bey ve 95 arkadaşının Meclis'te 10 Şubat 1921 tarihinde Burdur Milletvekili Veli Bey'in mazeretinin meşru görülüp Meclis'e kabul edilmesi hakkındaki teklifi:

İngilizlerin baskısıyla Meclis çalışmalarına katılamamış olup bu yüzden müstafi sayılan Burdur Milletvekili Veli Bey'in mazeretinin meşru görülmesi ve Meclis'e kabul edilmesi yönündeki Ömer Mümtaz Bey ve arkadaşları tarafından hazırlanan teklif Meclis tarafından kabul edilmiştir¹²⁰.

¹¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:149, (12 Şubat 1337/1921), s. 197.

¹¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:149, (12 Şubat 1337/1921), s. 197, 198, 199, 201. Not: İlgili teklifin tam metni çalışmamız içerisinde Fikri Faik Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak için burada verilmemiştir. Kanun teklifinin tam metni için bakınız s. 32.

¹²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 162, 163. Not: Bu kanun teklifinin tam metni Fikri Faik Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak için burada yer verilmemiştir. Tam metni için bakınız s. 33.

3- Bayezit Mebusu Dr Refik Bey’le, Ankara Mebusu Ömer Mümtaz Bey’in aralarında bulunduğu milletvekilleri tarafından Nisabı Müzakere Kanununun tadiline dair kanun teklifi:

“ Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Nisabı Müzakere Kanuniyle mezkûr kanunun tefsirini nâtik olarak Büyük Millet Meclisinin 8 Eylül 1336 tarihinde münakit Altmış birinci içtimaında kabul edilen madde mucibince içtima senesinin o zamanki şekle nazaran tahsisat devresi taksim edilen ilk dört ayında Meclis nisabı müzakeresi her daire i intihabiyeden beş aza hesabiyle mecmuunun nısfından bir fazlası olarak hesap edilmiştir. 17 Şubat 1337 tarihinde kabul edilip İkinci İçtima senesi iptidasını 1337 Martının Birinci günü olarak tesbit eyleyen kanun mucibince senei içtimaiyenin bu suretle tahsisat ve tazminat namıyla ikiye tefriki esası ortadan kalkmış olduğu gibi Meclisi Âli müstemirren münakit ve vezaifi fevkalâde ile meşgul bulunduğu cihetle bütün sene zarfında âzasının mühim bir kısmı mezun ve diğer bir kısmı dâhili ve harici muhtelif vezaifi mühime ile meclisten uzak bulunacaklarından her daire i intihabiyeden beş âza hesabiyle yekûnun bir fazlasının aleddevam Mecliste bulunması mümkün olmayabilir. Bu takdirde Meclisin kudreti faaliyetini ve imkâni müzakeresini selbetmemek üzere âtideki esasın müstaceliyetle ve bugün müzakere ve kabulünü teklif ederiz.

Madde-i Kanuniye – Türkiye Büyük Millet Meclisinin nisabı müzakeresi intihabata iştirak eden devairi intihabiye nüfusu umumiyesi nispetinde intihabi mebusan için tâyin eylediği adedi mürettebin nısfından bir fazladır.

1 Mart 1337

Bayezit, Ankara

DrRefik ,ÖmerMümtaz¹²¹. ”(Toplam72 imza)

¹²¹TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:4, (7 Mart 1337/1921), s. 31,32.

Teklifi veren milletvekilleri Meclis'in toplantı yeterlilik sayısı anlamına gelen nisabı müzakere sayısının düşürülmesini önermişlerdir. Mevcut Nisabı Müzakere Kanunu'na göre bu sayı seçim yapılsın ya da yapılmazın, işgal altındaki bölgeler dahil olmak üzere bütün seçim bölgelerinden beşer mebus hesabıyla seçilmesi gereken toplam milletvekili sayısının yarısından bir fazla idi. Yeni teklifte ise toplanma sayısı sadece 1920 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi seçimlerinin yapılabildiği seçim bölgelerinden seçilmesi gereken toplam mebus sayısının bir fazlası olacaktır. Görüldüğü üzere bu önerge ile daha az sayıda milletvekili ile Meclis'in toplanabilmesi amaçlanmıştır. Meclis yapılan müzakereler sonunda teklifi kabul etmiştir¹²².

4.Siverek Mebusu Mustafa Lütfi Bey'le Ankara Mebusu Ömer Mümtaz Bey'in de aralarında bulunduğu milletvekillerin, Nisabı Müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerinin tadiline dair kanun teklifi:

Ömer Mümtaz Bey ve arkadaşları milletvekillerine ödenecek tahsisatın miktarını belirlemişler ve izinli oldukları üç ayda bu tahsisatlarının yarısını almalarını ve yine üç aydan fazla olan izin günlerinde milletvekillerine ödeme yapılmamasını istemişlerdir. Meclis öncelikle teklifin gündeme alınmasını kabul ettikten sonra, yapılan oylama ile tahsisat teklifini onaylamıştır¹²³.

---

¹²² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9,İ:4, (7 Mart 1337/1921), s. 42.

¹²³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8,İ:152, (17 Şubat 1337/1921), s. 271. Not: Bu kanun teklifinin tam metni Fikri FAİK Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak amacıyla burada verilmemiştir. Kanun teklifinin tam metni için bakınız, s.36,37.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ELAZIĞ MİLLETVEKİLİ HÜSEYİN BEY'İN (GÖKÇELİK)

HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI

Hüseyin Bey 1867'de Elazığ'ın (Elâziz, Mâmuretülaziz) merkez kazasının Milikan (Gözpınar) Köyünde doğdu. Babası Nevruzoğulları'ndan Mehmet Efendi olup annesi Fatma Hanım'dır. Onun çocukluğu hakkında pek fazla bir bilgiye sahip değiliz. Hüseyin Bey okula gitmeyip eğitim hayatında hususi olarak tahsil gördüğünü ifade etmektedir. Hüseyin Bey 26 Temmuz 1886'da İstanbul Polis Müdürlüğü 8. Bölük Polis Neferliği ile polislik görevine başlamıştır.

Polislik mesleğinde gösterdiği başarılar neticesinde ilk olarak 17 Mayıs 1888'de çavuşluğa 25 Ocak 1892'de ise Üçüncü Sınıf Komiserliğe terfi etmiştir. Aynı yıl Üçüncü Sınıf Komiser olarak Elazığ'a tayin olmuştur. 1 Aralık 1896'da ise İkinci Sınıf Komiserliğe yükselmiştir. 1 Ağustos 1904'te ise Erzurum şehri İkinci Komiserliğine tayin edilmiştir. Yaklaşık on yedi ay kadar Erzurum'da görev yaptıktan sonra 26 Ekim 1905'te Bingazi, 3 Mayıs 1908'de Sivas İkinci Komiserliğine tayin edilmiştir. Hüseyin Bey 1 Ekim 1909'da yeniden Elazığ İkinci Komiserliğine getirilmiştir. O, 1910 yılında Başkomiserliğe yükseltilmiştir. 6 Ocak 1910'da Diyarbakır Başkomiserliğine atanmış olup, 1 Eylül 1910 tarihinde görevinden ayrılmıştır. Bu ayrılığın sebebini tespit etmek mümkün olamamıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl açıkta kaldıktan sonra 27 Şubat 1912 tarihinde yeniden göreve dönmüştür. 1 Nisan 1912'de ise mesleğinde müdürlük mevkiine yükselerek Bitlis Polis Müdürlüğü'ne atanmıştır. Fakat 1 Kasım 1912 tarihinde açığa alınmıştır. 14Ağustos 1914'te ise Diyarbakır Polis Müdürü olarak atanmıştır¹²⁴.

Bu görevde iken Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılma sürecinde 18 Nisan 1920'de Elazığ'da yapılan I. Dönem Milletvekilliği seçiminde 138 oy alarak Elazığ Milletvekili seçildi¹²⁵. Hüseyin Beyin Elazığ Milletvekilliği Türkiye Büyük

---

¹²⁴ Çoker, a.g.e. s. 337.

¹²⁵ TBMM Arşivi, Sicil No:130.

Millet Meclisi tarafından 15 Mayıs 1920'de seçim mazbatasını onaylanarak kabul edildi¹²⁶. Hüseyin Bey 22 Eylül 1920'de Meclis tarafından oluşturulan Ankara İstiklâl Mahkemesi Üyeliğine seçilmiştir. Bu görevini Mahkemenin faaliyette bulunduğu 31 Temmuz 1922 tarihine kadar sürdürmüştür. Meclis çalışmaları sırasında 2'si gizli oturumda olmak üzere 32 konuşma yapıp 2 soru önergesi ve 5 kanun önergesi vermiştir¹²⁷.

Hüseyin Bey I. Dönem Meclis çalışmaları sonunda seçimlerle yenilenen Meclis'te seçimi kazanmış ve II. Dönem Milletvekilleri arasında yerini almıştır. II. Dönem milletvekilliği için Temmuz 1923'te yapılan seçimde 347 oy alarak Elazığ'dan Milletvekili seçilmiştir. 11 Temmuz 1923'te Meclise katılmıştır. II. Dönem Meclis'te İstida, Posta ve Telgraf, Ziraat, Lâyiha, Nafia, Memurin Encümeni Mahsus komisyonlarında ve Memurin Muhakemat Heyetinde çalışmıştır. Ayrıca bu dönemde 3 Kasım 1926 tarihinde Meclis'in tebriklerini Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa'ya sunan heyet içerisinde yer almıştır.

Bu dönemde Elazığ-Keban-Arapkir yolunun genel yollar programına alınması ve bir şahsa Hidematı Vataniye Tertibinden (Vatana Hizmet) aylık bağlanmasına dair kanun teklifi, değişik 5 konuda önergesi, Elazığ İpek Fabrikası, Elazığ'daki artezyen makinesi, Elazığ Numune Mektebi konularında soru önergeleri bulunmaktadır¹²⁸.

24 Temmuz 1927'de memuriyetten emekli olan Hüseyin Bey¹²⁹ Türkiye Büyük Millet Meclisinin III. Dönem Milletvekili seçimlerine katılmış ve Elazığ'dan 502 oy alarak yeniden milletvekili seçilmiştir. 5 Eylül 1927'de mazbatasını almış. 1 Kasım 1927'de Meclise katılmıştır. Aynı gün mazbatasını Meclis'te onaylanmıştır. III. Dönem Meclis çalışmalarında Meclis Hesaplarını Tetkik ve Sayıştay komisyonlarında görev yapmıştır. Ayrıca bir önerisi, vatani hizmet tertibinden maaş tahsisi ile Milli Mücadeleye katılmayan memurlar hakkında kanun çıkarılmasıyla ilgilidir¹³⁰.

¹²⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:16, (15 Mayıs 1336/1920), s. 313.

¹²⁷ Çoker, a.g.e. s. 337, 338.

¹²⁸ Öztürk, a.g.e. s. 269.

¹²⁹ Çoker, a.g.e. s. 338.

¹³⁰ Öztürk, a.g.e, III. Dönem, C:III, s. 231.

Hüseyin Bey Meclis'in IV. dönem Milletvekilleri arasında da yer almıştır. 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katılarak I. Toplantı yılında İçişleri Komisyonunda görev yapmıştır. Meclis'in çalışmalarına ara verdiği dönemde, 6 Ağustos 1933 günü Elazığ'dan köyüne giderken fenalaşarak düşmüş, yapılan muayene sonrasında felç olduğu anlaşılmıştır. Hüseyin Bey iki gün sonra 8 Ağustos 1933'de vefat etmiştir. Vefatı Elazığ Valiliği tarafından 15 Ağustos 1933 tarihinde Başbakanlığa ve TBMM Başkanlığına bildirilmiştir¹³¹.

Hüseyin Bey evli ve beş çocuk babası idi. Ailesinin bir kısmı Yıldızhan, diğer kısmında Gökçelik ve Hanağası soyadlarını almıştır. Mezarı Elazığ'ın Hankendi Bucağı Bölüklü Köyü'ndedir¹³².

---

¹³¹ Öztürk, a.g.e. IV. Dönem, C: II, s. 199.

¹³² Çoker, a.g.e. s. 338.

2. MECLİS FAALİYETLERİ

Hüseyin Bey 15 Mayıs 1919 tarihinde I.Dönem Meclis faaliyetlerinde bulunmuştur. Hüseyin Bey Meclis'in aktif milletvekillerinden biridir. Kendisine ait Meclis kayıtlarında çok sayıda önerge, teklif ve konuşması mevcuttur.

Hüseyin Bey'i I.Meclis'in çok çalışan ve çok az izin kullanan Milletvekillerinden biri olarak görmekteyiz. Bu nedenle Meclis'ten almış olduğu tek izin belgesi iki ay müddetli 26 Mart 1923 tarihine aittir¹³³.

Hüseyin Bey Meclis'te 1920 yılında 4. şube¹³⁴, 1921 yılında 2. şube¹³⁵, 1922 yılında 3. şube¹³⁶, 1923 yılında 1. şubede¹³⁷ görev yapmıştır.

Hüseyin Bey'in Meclis faaliyetleri arasında İstiklal Mahkemelerinde üyelik görevi de vardır. 22 Eylül 1920 tarihinde Meclis tarafından oluşturulan İstiklâl Mahkemeleri'ne ilk üye seçiminde 50 oy,¹³⁸ tekrarlanan seçimde 41 oy alarak mahkeme üyeliğine seçilmiş ancak milletvekillerinin ilk seçimde aldıkları oylar geçerli sayılarak Ankara İstiklâl Mahkemesi'ne seçilmiştir¹³⁹.

Hüseyin Bey Meclis içerisinde I. Gruba mensup milletvekili olarak da bilinmektedir.¹⁴⁰ Bu nedenledir ki dört dönem boyunca Hüseyin Bey aralıksız olarak Meclis'te Elazığ Milletvekili olarak yer almıştır.

---

¹³³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:11, (26 Mart1339/1923), s. 164.

¹³⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:81, (11Ekim1336/1920), s. 14.

¹³⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2 Mart 1339/1923), s. 18.

¹³⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:141, (31.Ocak 1337/1921), s. 21.

¹³⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart1339/1923), s. 20.

¹³⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:70, (22 Eylül 1336/1920), s. 261.

¹³⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:70, (22 Eylül 1336/1920), s. 274.

¹⁴⁰ Tunaya, a.g.e. s. 536.- *Ahmet Demirel Birinci Meclis'te Muhalefet* iletişim yayınları s.130, 131-Çoker, a.g.e. C:1, s. 301, 302, 303.

2.1. Önerge ve Konuşmalar

2.1.1.Dâhiliye

1. **Hüseyin Bey'in 12 Temmuz 1920 tarihinde Meclis'e verdiği önergesinde Dersim Sancağı'nda bazı kazalara kaymakam tayin edilen aşiret reislerinin tayinlerinin iptal edilmesi isteği.**

Hüseyin Bey'in Dersim Sancağında bazı kazalara, Karaballı ve diğer aşiret reislerinin tayin edildiklerini ve bunun azilden dolayı zarar gerektiren bir durum olduğuna ve tayinlerin ertelenme sebeplerinin Dâhiliye Vekâletinden temenni edildiğine ve Heyeti Umumiyenin de nazarı dikkatine arz edildiğine dair önergesi:

Hüseyin Bey o dönemde bölgeyi çok iyi tanıyan bir milletvekili olarak bazı aşiret reislerinin bölgede kaymakam olarak tayinlerinin uygun olmadığını belirterek bunun ertelenmesini istemiştir.

Meclis Başkanınca bu önergenin Dâhiliye Vekâletine gönderilip tetkik edilmesine ve Meclise bilgi verilmesine karar verilmiştir¹⁴¹.

2. Hüseyin Bey'in o dönemde düşman işgalinde olan İstanbul'da bir Polis Müdürlüğü kurulması için hazırladığı teklif:

Hüseyin Bey Polislik mesleğinden gelen biri olarak İstanbul Vilayet Kanununun dördüncü ve beşinci maddelerinin tadil edilmesi hakkında bir kanun teklifi hazırlayarak İstanbul için bir Polis Müdürlüğü kurulmasını istemiştir. Bu teklif 13 Nisan 1921'de Meclis gündemine alınmış ve teklif buradan Lâyiha Encümenine gönderilmiştir¹⁴².

Lâyiha Encümeninin Hüseyin Bey'in verdiği teklife cevabı 14 Mayıs 1921 tarihli Meclis oturumunda görüşülmüştür. Meclis'e gönderilen Encümen kararında

¹⁴¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:32, (12 Temmuz 1336/1920), s. 256.

¹⁴² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9,İ:20, (13 Nisan 1337/1921), s. 466.

İstanbul'un halen düşman işgalinde olduğu belirtilerek Hüseyin Bey'in teklifi uygun görülmemiştir. Meclis Encümenin kararı doğrultusunda teklifi reddetmiştir¹⁴³.

Hüseyin Bey verdiği teklifin görüşüldüğü oturumda söz almış ve Polislerin bağlı oldukları yapıyı hatırlatarak hem Dâhiliye Vekâletine hem de ildeki Mülki Amir olan Valiye bağlı olduklarını ifade etmiştir.

Bu arada görüşmeler sırasında Mardin Milletvekili Necip Bey'in polise ihtiyaç olmadığını ifade etmesi üzerine Hüseyin Bey sözlerine şöyle devam eder: *“Eğer polise ihtiyaç yoksa hepsini kaldırınız. Fakat şunu rica ederim, dikkat ediniz ki, hem polise ihtiyaç vardır, hem emniyeti umumiye ile polisi gayet güzel ıslah etmek icap eder”*¹⁴⁴.” şeklinde polislik mesleğinin önemini belirtmiştir.

Meclis Başkanı Lâyiha Encümeni mazbatasını oylamaya sunmuştur. Mazbata kabul edilmiş ve Hüseyin Bey'in teklifi müzakere edilmemiştir.

3- Milletvekilliği ile memuriyetlerin birlikte yürütülüp yürütülmemesiyle ilgili kanunun tartışılması sırasında konu ile ilgili olarak Hüseyin Bey'e ait teklif:

Niğde Milletvekili Abidin Bey ve arkadaşlarının önergesi ile Eskişehir Mutasarrıflığı ve Erzurum Valiliği'nin konu ile alakalı Meclis'ten bilgi istemeleri üzerine milletvekilliğine seçilen memurların memuriyetleri hakkında teklif hazırlanmıştır. Lâyiha Encümeninin konu ile ilgili mazbatasında konunun İcra Heyetinin teklifiyle Büyük Millet Meclis'inde görüşülmesinin uygun olduğu cevabı 5 Haziran 1920 tarihinde Meclis'e sunulmuştur¹⁴⁵.

Konunun Meclis'te görüşülmesi sırasında Hüseyin Bey ve bir arkadaşı tarafından verilen teklif şöyledir:

¹⁴³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:33, (14 Mayıs 1337/1921), s. 290.

¹⁴⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:33, (14 Mayıs 1337/1921),s. 290, 291.

¹⁴⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s.75.

“Riyaseti Celileye

Vilâyet valileri, kolordu kumandanlıkları, müstakil mutasarrıflıklar müstesna olmak üzere memuriyetle mebusluğun bir zatta içtima edememesi hususunu teklif ederiz.

5. VI. 1336

Elâziz, Elâziz

Hüseyin, Feyzi¹⁴⁶ ”

Hüseyin Bey hazırladığı teklifinde vali, kolordu komutanı ve müstakil mutasarrıfların istisna olmak üzere milletvekillerinin memurluklarının devam etmemesini teklif etmiştir.

Konu ile ilgili Meclis’e sunulan diğer tekliflerle birlikte görüşülen bu teklif Milletvekillerince kabul görmemiştir. Görüşmeler sonunda Lâyiha Encümeninin kararı kabul edilerek konunun Heyeti İcraiye’ye bildirilmesine karar verilmiştir¹⁴⁷.

4- Hüseyin Bey’in Nahiye Müdürlerinin halk tarafından seçilmesi gerektiği hakkında teklifi:

Hüseyin Bey bu teklifiyle halkın Nahiye Müdürlerini seçmesini istemiştir. Bu teklif öncelikli olarak Layiha Encümenine havale edilmiştir¹⁴⁸.

Layiha Encümeni’nin konuyla ilgili 15 Ağustos 1920’de hazırlamış olduğu rapor 18 Ağustos 1920’de Meclis gündemine alınmıştır. Layiha Raporunda teklif millet yararına uygun görülmüş olup konunun birde Dâhiliye Encümenliği’nde

¹⁴⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s.80, 83, 85.

¹⁴⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 87.

¹⁴⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:38, (21 Temmuz 1336/1920), s. 370.

görüŖülüp Meclis'e sunulmasına karar verilmiŖtir. Meclis baŖkanı tarafından bu konu görüŖ tartiŖılmadan Dâhiliye Encümenine gönderilmiŖtir¹⁴⁹.

Dâhiliye Encümeni ise 4 Kasım1920'de Meclis görüŖmeleri sırasında konu ile ilgili olarak teklifin bir program dâhilinde Heyeti Vekile'ye bırakılarak müzakeresinin Heyeti Umumiye'ye götürülmesine karar vermiŖtir. 31 Ekim1920'de Dâhiliye Encümeninin bu kararı Meclis tarafından da kabul edilmiŖtir¹⁵⁰.

5- Hüseyin Bey'in Seyyar Jandarma Kanunu görüŖmelerinde verdiği teklif:

Hüseyin Bey polislik mesleğinden gelen bir milletvekili olarak ÷lke asayiŖini sağlamak için kurulmak istenen Seyyar Jandarma ve kanunu ile ilgili olmak üzere Meclis'e bir teklif sunmuŖtur.

Hüseyin Bey'in o gün Meclis'e verdiği teklif

“Riyaseti Celileye

Seyyar Jandarma efradına verilecek maaŖ için KırŖehir Mebusu Müfit Efendinin takririnde gösterilen 1500 ve 1750 kuruŖ sureti muvafık olup ancak buna yani gösterilen maaŖata (bu maaŖa baŖkaca zam olmayacaktır) ibaresinin ilavesini teklif ederim

7.6.1336

Hüseyin¹⁵¹”

Bu teklifte daha ziyade Jandarmaların maaŖ konusu gündeme getirilmiŖ ve bir baŖka milletvekilinin vermiŖ olduğu kanun teklifindeki 1200- 1500 kuruŖ olan maaŖlarının Seyyar Jandarmaların piyadelerine 1500, süvarilerine 1750 kuruŖ maaŖ verilmesini ve bundan baŖka da zam yapılmaması istenmiŖtir.

Burada Hüseyin Bey tarafından verilen teklifin kabul olmadığı ve Encümen tarafından verilen teklifin kabul edildiği görülür. Buna göre Meclis piyadeye 1200, süvariye 1500 kuruŖ maaŖ verilmesini kabul etmiŖtir.

¹⁴⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:52, (15 Ağustos 1336/1920), s. 294.

¹⁵⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:94, (4 Kasım1336/1920), s. 285, 286.

¹⁵¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:25, (7 Temmuz 1336/1920), s. 116, 117.

6- Hüseyin Bey'in 18 Kasım 1922 tarihinde Yunan işgalinden kurtarılan bölgelerdeki yağma ile ilgili kurulan komisyon hakkında teklifi:

“ Riyaseti Celileye

Menhubat komisyonlarına intihab edilecek heyetlere maaş veya muhassasat verileceğine dair kanunda bir sarahat yoktur. Muamelâtı umumiyenin sureti salimede cereyanı için bunlara verilecek maaşa ait yedinci madde olmak üzere berveçhi âti madde i kanuniyeyi teklif eylerim.

Elaziz

Hüseyin

Madde: Menhubat komisyonları reislerine bulunduğu kaza, liva ve vilâyet Bidayet reisleri ve azalarına Bidayet azaları maaşı verilir¹⁵².”

Hüseyin Bey teklifinde yağmaya uğrayan bölgelerdeki komisyon üyeleri ve başkanlarına yapacakları görevlerle ilgili olarak maaş bağlanmasını istemiştir.

Hassasiyetin yüksek olması gereken bu işlerin ücret ödenmeden yapılması durumunda işin sorumlusunun da olmayacağını belirtmiştir. Bu nedenle ilgili kanun maddesine yedinci madde olarak ekleme yapılmasını ve burada komisyon üyelerine buldukları yerin Bidayet(Asliye) Mahkemesi üyeleri kadar, komisyon başkanlarına da mahkeme başkanları kadar maaş verilmesini istemiştir. Meclis kürsüsünde ayrıca Teklifi hakkında şu ifadeleri kullanmıştır:

Hüseyin Bey bu işlerin parasız yapılamayacağını ifade ederek: *“Her şey para mukabilindedir. Parasız bir şey olmaz, parasız iş görenler mesul edilemez¹⁵³ .”* bu göreve getirilecek insanların maaş alması gerektiğini, ücretin olmadığı yerde mesulün de olmayacağını ifade etmiştir. Hüseyin Bey'in bu konudaki teklifine en fazla itirazı Gaziantep Milletvekili Yasin Bey yapar ona göre ülkenin ve milletin hali ortada iken bu işler fedakârlık ile ücret istenmeden yapılmalıdır.

¹⁵² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:140, (18 Kasım 1338/1922), s. 558.

¹⁵³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:140, (18 Kasım 1338/1922), s. 558.

Hüseyin Bey ile aynı görüşte olan milletvekilleri de benzer teklifler sunmuşlardır. Bu milletvekilleri: Lâzistan Milletvekili Ziya Hurşid, Canik Milletvekili Şükrü ve Mersin Milletvekili Ziya Bey'lerdir.

Görüşmeler sırasında söz alan Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey de öncelikle ülkenin içinde bulunduğu şartlara dikkat çekmiş buna göre komisyonda görev alacaklara ücret verilmeli ve bu ücretin miktarını belirleme işini de Heyeti Vekile'ye bırakılmalı şeklinde bir konuşma yapmıştır.

Görüşmelerin sonunda Bolu Milletvekili Şükrü Bey'in ücret miktarını Hükümet belirlesin teklifi uygun görülmüş ve kanuna yedinci madde olarak eklenmesi Meclis tarafından kabul edilmiştir¹⁵⁴.

7- Hüseyin Bey'in Elazığ Sıhhiye Müdürü Ferruh Niyazi Bey'in Diyarbakır'a tayin edilme nedeni hakkında Sıhhiye Vekâletine sorusu:

Hüseyin Bey ülke sorunları yanında milletvekili olduğu Elazığ ilinin sorunlarıyla da yakından ilgilenmiştir. O dönemde Elazığ Sıhhiye Müdürünün tayin nedeni hakkında bir teklif hazırlamıştır.

“Riyaseti Celileye

Elâziz Sıhhiye Müdürü Ferruh Niyazi Beyin Elâziz'den, Diyarbekir'e tahvil edilmesi esbabının dermeyan edilmesini Sıhhiye Vekâletinden sual ve teklif eylerim

24Kanunusani1339

Elâziz

Hüseyin.¹⁵⁵”

Bu konudaki soruya cevabı bizzat Sıhhiye Vekili Tevfik Rüşdü Bey vermiştir. Elazığ Sıhhiye Müdürü hakkında bir soruşturmanın olduğu söylenmiş, soruşturmanın sağlıklı yapılabilmesi için Valinin ve Dâhiliye Vekâleti'nin isteği üzerine ilgili kişiye işten el çektirilmek istenmiştir. Fakat ülkede doktor sayısının

¹⁵⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:140, (18 Kasım 1338/1922), 560, 561.

¹⁵⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:188, (7 Şubat 1339/1923), s. 205.

yetersiz olması nedeniyle Diyarbakır'a tayin edilmesine karar verildiğini ifade etmiştir.

Bu arada Hüseyin Bey'in isteği üzerine okunan Dâhiliye Vekâletinin tezkeresinde: Elazığ Sıhhiye Müdürünün Ermeni yetimhanelerinde kanunsuz davranışlarda bulunduğu, tehditle para aldığı, gerekmediği halde görevde hayvan istihdamı yaptığı, kardeşine her ay devletten yem parası aldığı yine diğer kardeşinin çocuklarını yetimhaneden beslediği ifade edilip bu işin araştırılmasının vilayete bırakıldığı belirtilmiştir.

Hüseyin Bey söz alarak Ermeni yetimhanesinin sevki sırasında Niyazi Bey'in çok miktarda para aldığını yine Vali'nin bu kişiyi şikâyet ettiğini ve bu kişinin İzmir'in kurtuluşu üzerine yapılan eğlencede sarhoş olarak dans ettiğini belirtmiştir. Buna ilaveten Niyazi Bey'in küçük kardeşini Sivas'tan getirtip Sıhhiye memuru yaptığını ve harcırah parasını muaveneti içtimaiyeden verdirmiş olduğunu belirttikten sonra: *“Eğer bu adam bir cürüm ika etmişse mutlaka cezasını görmelidir ve hakkında takibat yapılmak lâzımsa yapılınsın ya beraat etsin veya ceza görsün”*¹⁵⁶. Şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Tahkikat sonucunda suç içeren bir şey yoksa vali hakkında tahkikat yapılması gerektiğini belirten Hüseyin Bey, Diyarbakır'a gönderilen Sıhhiye Müdürünün Elazığ'da yeniden tahkikata alınmasını teklif eder.

“ Riyaseti Celileye

Ferruh Niyazi Bey her ne kadar Diyarbakır'e kadar tahvil edilmiş ise de hakkındaki tahkikat netice bulamadan bu muamelenin icrası muvafık olamayacağından tahkikat neticesinde tahakkuk edecek hale göre hakkında muamele ifası için tekrar Elâziz'e götürülmesini teklif eylerim.

Elaziz

*Hüseyin*¹⁵⁷. ”

¹⁵⁶TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:188, (7 Şubat 1339/1923), s. 206.

¹⁵⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:188, (7 Şubat 1339/1923), s. 207.

Meclis Başkanının bu konuyu oylamaya alamayacağını söylemesi üzerine Hüseyin Bey konuyu grubuna sormak için teklifini vermemiş ve teklif Meclis'te oylanmamıştır.

8- Konya Mebusu Refik Bey ve arkadaşlarının Mesaili Harbiye hakkında Hükümet'ten istizah edilmesine dair önerge ve Hükümet'e beyanı itimat duyulmasına dair önerge ile ilgili Hüseyin Bey'in 13 Temmuz 1920 tarihinde Meclis'teki konuşması.

Burdur Milletvekili İsmail Suphi Bey bu konudaki konuşmasında cephede yaşanan sıkıntılar olabileceğini ancak hükümet kurulalı daha iki buçuk ay olduğunu Hükümetin elinde sihirli değnek olmadığını ifade etmiş ve ufak tefek meselelerden dolayı askerimizin aşkını ve şevkini kırmamalıyız diye görüşlerini açıklamıştır.

Konya Milletvekili Refik Bey ise bir takım vilayetlerden, kazalardan haklı haksız olarak memurların görevden alınmış olduğunu, maliyenin sıkıntıda olduğu, bu dönemde lüzumsuz yere para sarf edilmemesi gerektiğini, ayrıca Meclis'e çoğu konuda danışılmadığını belirterek Konya hadisesinde olduğu gibi Dâhiliye Vekili Cami Beyin vazifesini yapamadığını söylemiştir.

Dâhiliye Vekili Cami Bey ise yapılanların bir hükümet meselesi olarak ele alındığını, tarafından yapılanların kendi inisiyatifinde yapılan işler olmadığını ifade etmiştir. Hüseyin Bey söz alarak görüşlerinde şunlara değinmiş.

“Efendiler; Erkânı Harbiye Riyaseti tenkit olunduğu sırada cephelerden bahs olundu. Esasen cephelerden ziyade kusuru başka yerde yani arka taraflarında arayalım. Bendeniz Saruhan Cephesinde buldum. Oradaki zabitan ve efradın şecaatini, fedakârlığını ve cesaretlerini gözümle gördüm¹⁵⁸.” demek suretiyle cephedeki asker ve subayların fedakârlıklarına dikkat çekmiş ve yine İsmet Paşa ile ilgili olarak onu çok yakından tanıma fırsatı bulduğunu onu vatanperver bir komutan olarak bildiğini ifade ederek bu konuda münakaşa yapılmaması gerektiğini belirtmiştir.

---

¹⁵⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:33, (13 Temmuz 1936/1920), s. 300.

Görüşmelerin sonunda yapılan açıklamaların yeterli olduğu ifade edilerek Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey'in hükümet'e itimat edilmesi teklifi kabul edilmiştir¹⁵⁹.

9- Dersim Milletvekili Hasan Hayri Bey'in Elazığ Valilerinden Abdülkadir Bey ile Jandarma Komutanı Hamdi Bey'in yolsuzluk yaptığına dair 9 maddelik istizah takriri ve İçişleri Bakanı Ali Fethi Okyar'ın cevabı'nın görüşüldüğü 8 Nisan 1922 tarihli Meclis görüşmelerinde Hüseyin Bey'in konuşması:

Hasan Hayri Bey'in 9 maddelik önergesinin bazıları kısaca şöyledir:

1. 1920 yılında Harput kazasında yolsuzluktan dolayı azledilen Vali Mazhar Müfid Bey ile Harput kazası Kaymakamı'nın aynı yerlerde tekrar görevlendirilmesinin sebebi.

2. Elazığ Jandarma komutanı olarak namusuyla tanınan Ali Niyazi Efendi'nin Suruç'a tayin ettirilmesi.

3. Elazığ Polis Müdürü Ahmet Bey'in işten el çektilmesi

4. Bazı kişilerin katili olduğu ifade edilen Necip Ağa ve kardeşlerinin Vali Abdülkadir Bey tarafından himaye edilmelerini kapsamaktadır¹⁶⁰.

Hüseyin Bey konu ile ilgili söz alarak: Bu önergenin tarihinin çok eski olduğunu hatta bu önergenin sual olarak da Meclis'e geldiğini, ancak önerge sahibinin orada olmaması nedeniyle önergenin kaldığını kısa bir süre önce tarihi tetkik edilmeden gensoruya çevrildiğini ifade etmiştir.

Hüseyin Bey Elazığ Milletvekili olarak bölgesindeki hadiseleri içeren bu önergedeki iddialara katılmadığını belirtmiştir. Bu iddialarda adı geçen kişileri kimin öldürdüğünü ve hangi tarihte öldürüldüklerini önerge sahibi Hasan Hayri Bey'e sormuştur. Daha sonra yine söz isteyen Hüseyin Bey Hasan Hayri Bey'in Harput'ta bazı köylerin aşarının alındığını ifade eden konuşmasını hatırlatmıştır. Bu bölgede bir kişi yerine yirmi kişinin aşar verdiğini bu nedenle Harput halkının bu durumu

¹⁵⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:33, (13 Temmuz 1336/1920), s. 303.

¹⁶⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 60, 61.

şikâyet ederek Maliye Bakanlığına ve İçişleri Bakanlığına gidip çapulculuğa yol açmamak için Dersim halkının hepsinin aşar almamasını istediklerini ve bu yüzden emir çıkarılarak kendilerine aşar verilmediğini ifade etmiştir.

Ayrıca Necib Ağanın silahlandırılmasını soran Hasan Hayri Beye Necip Ağanın namuslu ve vatanperver olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Necib Ağanın 1915 yılında isyan eden Dersimlilerin Mazgirt Kaymakamını ve ailesini öldürdüklerini bu arada Rusların gelmekte olduğunu bu dönemde Necib Ağanın Dersim'in yolunu tutarak isyancıları hareket ettirmeyip onları durduran fedakâr bir insan olduğunu ifade etmiştir.

Ayrıca suçlanan Abdülkadir Bey'in görevine başladığı andan itibaren ilde asayişi temin ederek pek çok tecavüzleri engellediğini ifade etmiş ve Hasan Hayri Bey'in suçlamalarına karşı çıkmıştır¹⁶¹.

Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Dersim Milletvekili Hasan Hayri Bey'in görüşlerine milletvekilleri karşı çıkmış ve iddialarda adı geçen kişilere sahip çıkmışlardır. Bu görüşmeler Meclis tarafından yeterli görülerek diğer gündem maddelerine geçilmiştir¹⁶².

---

¹⁶¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 65, 66, 68, 69.

¹⁶² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8Nisan 1338/1922), s. 70, 71.

2.1.2. Hukuk

1- Hüseyin Bey'in 2 Haziran 1920 tarihinde Meclis'te görüşülen muvakkat bir temyiz heyeti teşkiline dair kanun layihası ve Adliye Encümeni mazbatasını hakkında verdiği teklif ve konuşması:

Saltanat Merkezi İstanbul'un işgali dolayısıyla mahkemelerde oluşan sıkıntı üzerine kanun teklifinde geçici temyiz heyeti oluşturulmasıyla ilgili olarak şu ifadelerle değinilmiştir:

Merkezi Sivas'ta olmak üzere Şeriye, Hukuk, Ceza, İstida dairelerinden oluşmak üzere geçici Temyiz Heyeti oluşturulmuştur. Bununla ilgili olarak Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Adliye Encümeninin teklifinde oluşturulacak Geçici Temyiz Heyetinin Merkezinin İcra Vekillerinin bulunduğu yerde olması gerektiği üzerinde durulmuştur¹⁶³. Bu konuda yapılan tartışmalar Hükümetin teklifi ile Encümenin teklifinin farklılığının Temyiz Mahkemesinin Sivas ya da Ankara'da olması konusunda yaşanmıştır. Hüseyin Bey konuyla alakalı olarak bir teklif hazırlar buna göre:

“Riyaseti Celileye

Mahkeme i temyizini Sivas'ta mı yoksa Ankara'da mı olması müzakeresi kâfidir. Bu hususun reye konulmasını teklif eylerim.

Elâziz

Hüseyin”

Hüseyin Bey söz alarak *“Heyeti temyiz Sivas'ta mı bulunacak, yoksa Ankara'da mı bulunması icap eder? Bu cihetin reye konulması ve sonra madde madde müzakere edilmesi lâzımdır¹⁶⁴.”*

Meclis tartışmaları sonunda İcra Vekilleri Heyetinin (Hükümetin) teklifiyle Sivas'ta Temyiz Mahkemesi kurulmasını kabul eder¹⁶⁵.

¹⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:22, (2 Haziran 1336/1920), s. 41.

¹⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:22, (2 Haziran 1336/1920), s. 50.

¹⁶⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:22, (2 Haziran 1336/1920), s. 51.

2- Hüseyin Bey'in 21 Temmuz 1920 tarihinde Meclis'te Osmanlı Devletinde Damat Ferit Hükümeti döneminde verilen Divanı Harp kararlarının yok sayılması yönündeki teklifi:

Hüseyin Bey'in teklifi Osmanlı Devletinde Damat Ferit Paşa döneminde verilmiş olan Divanı Harp kararlarının yok sayılması hakkındadır. Bu teklif ilk olarak Meclis'te 21 Temmuz 1920'de gündeme alınmıştır. Teklif Meclis tarafından bekletilmeden o gün Layiha Encümenine sevk edilmiştir¹⁶⁶.

Meclis 18 Ağustos 1920 tarihinde Layiha Encümeninden gelen kararı görüşmüştür. Meclis'e gelen Encümen kararında ise Milli Mücadelenin yaşandığı bu ortamda teklif uygun bulunmamıştır. Meclis konu ile ilgili yaptığı görüşmede Encümen kararına uyarak Hüseyin Bey'in teklifini kabul etmemiştir¹⁶⁷.

3- 13 Mayıs 1920 tarihinde Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi ve bir arkadaşı tarafından verilen açık yerlerde kadın oynatanlara ceza verilmesi hakkındaki kanun teklifinin Meclis'te görüşmeleri sırasında konuyla ilgili Hüseyin Bey tarafından verilen kanun teklifi:

Konya Milletvekilleri Abdülhalim Çelebi Efendi ve arkadaşı tarafından 29 Nisan1920 tarihinde verilen teklifte genel ahlaka aykırı olarak fuhuş maksadıyla ev, bağ, bahçe gibi yarı açık yerlerde kadın oynatıldığı takdirde oynatan şahıs ile isteğiyle oynayan kadınlar geçici olarak küreğe konulur denilmektedir.

Adliye Encümeni 13 Mayıs 1920 tarihindeki kararında ise teklif kadın oynatan ve oynayanlara verilmesi istenen cezanın yüksek görülmesinden dolayı reddine karar vermiştir¹⁶⁸.

---

¹⁶⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2,İ:38, (21 Temmuz 1336/1920), s. 370.

¹⁶⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:52, (18 Ağustos 1336/1920), s. 302.

¹⁶⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s. 294.

Teklifin Meclis'teki görüşmeleri sırasında diğer milletvekilleri tarafından teklifin lehinde çeşitli teklifler hazırlanmıştır. Bu tekliflerden biri de Hüseyin Bey'e aittir.

Meclis'e sunulan teklif şu şekildedir:

“Huzuru Celili Riyaset Penahiye

Zorla bir yetişkin bir kıza zina edenlerin beş seneden az olmamak üzere ve kız oynatanların da dört aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılmaları için mevcut kanunun düzeltilmesini talep ederim.

13 Mayıs 1336

Elâziz

Hüseyin¹⁶⁹.”

Hüseyin Bey teklifinde yetişkin bir kıza zina edenlerin beş yıl, kız oynatanların ise dört aydan iki seneye kadar hapis cezasıyla cezalandırılmalarını istemiştir. Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda Adliye Encümeninin kararı kabul edilmiş ve diğer teklifler reddedilmiştir¹⁷⁰.

4- Hüseyin Bey'in Keskin Hastanesi Hesap Memuru Cemal Efendinin affı hakkında İstida Encümeni mazbatası ve Adliye Encümeni kararı hakkında 13 Eylül 1922 tarihinde Meclis'te yapılan görüşmeler sırasındaki konuşması.

Adliye Encümeni kararında Keskin Hesap Memuru Cemal Efendi'nin Ankara İstiklal Mahkemesince kendisine verilen 6 aylık hapis cezasının kaldırılmasına dair dilekçesi Adliye Encümeni tarafından karara bağlanamamıştır. Buradan Meclis'e gönderilmesi üzerine konu hakkında Ankara İstiklâl Mahkemesinde görev almış milletvekillerinden biri olan Hüseyin Bey şunları ifade etmiştir:

¹⁶⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s. 301.

¹⁷⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1336/1920), s. 302.

Bu kişiye Keskin'de iken altı ay mahkûmiyet verip azlettiklerini şimdi bu kişinin hapisten çıktığını, isteğinin hakkının iadesi olduğunu belirtir. Daha önce kendilerinin buna benzer bir olayda bir askeri mahkûm edip hastane müdüriyetinde istihdam edilmemek şartıyla bu adamı altı ay mahkûm ettiklerini, bu durumda rütbesine zarar gelmeyeceğini kişinin cezasını çektiğini belirttikten sonra takdirin Meclis'e ait olduğunu söylemiştir¹⁷¹. Teklif hakkında görüşmelerde bazı milletvekilleri cezadan geri dönülmesine karşı çıkmış olup Konya Milletvekili Vehbi Bey bu kişilerin savaş zamanı milletin evlatlarına bakmadığını verilen cezadan geri dönülmemesini istemiştir¹⁷².

Konu ile alakalı olarak Müdafai Milliye Vekili Kazım Paşa ise bu tip kişilerin tekrar orduda görevlendirilmesinin doğru olmadığını söylemiştir¹⁷³.

Yapılan görüşmeler sonunda Keskin Hastanesi Baştabibi Cemal Bey ile Kâtip Cemal Bey'in affedilmesine dair teklif kabul edilmemiştir¹⁷⁴.

5.-Meclis'te 1 Şubat 1923 yılında görüşülen Adliye Encümeni tarafından hazırlanan mahkemelerde şahitliklerle alakalı kanun düzenlemesi ile ilgili görüşmelerde Hüseyin Bey'in konu hakkında konuşması:

Hazırlanan Adliye Encümeni mazbatasında mahkemelerde şahitlik konusunda hazırlanan 184. maddenin şahitlikle ilgili olarak mahkemelerde hukuk davalarından dolayı şahitlikler oluşturulması konusunun görüşülmesi sırasında Siirt Milletvekili Sabri Efendi'nin şahitlere masraflarını karşılayacak ücret verilmesini teklif etmesi üzerine bazı milletvekilleri de şahit ücret istediği takdirde kendisine ücret verilsin görüşünde bulunmuşlardır.

Bu arada söz alan Hüseyin Bey şahitler istediği takdirde ücret ödenir teklifine karşı çıkmıştır. Bunu istemeyi bilmeyen çok kişi olduğunu vurgulayarak ayrıca

¹⁷¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:101, (13 Eylül 1338/1922), s. 35.

¹⁷² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:101, (13 Eylül 1338/1922), s. 35.

¹⁷³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:101, (13 Eylül 1338/1922), s. 40.

¹⁷⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:101, (13 Eylül 1338/1922), s. 42.

şahidin bir hak kazanıp kazanmadığına bakılması gerektiğini ifade etmiştir. Jandarmanın kişiyi döverek zorla mahkemeye götürebileceğini söylemiştir.

Hâkimin, şahidin kaç gün vakit geçirdiğini bilip öğrenmesi gerektiğini ve ona göre ücretin şahide verilmesi gerektiğini ifade etmiştir¹⁷⁵.

Yapılan görüşmeler sonunda madde encümenine havale edilmiştir¹⁷⁶. Encümen tarafından bu konuda bir karar verilip verilmediğini I. Dönem Meclis kayıtlarında görememekteyiz.

6- Hüseyin Bey'in de içinde olduğu 22 Eylül 1920 tarihinde Meclis'te yapılan İstiklâl mahkemeleri aza seçimi sırasında yaptığı konuşma:

İstiklal Mahkemeleri'nin üye seçimiyle ilgili olarak yapılan ilk seçimde Milletvekillerinin oy sayısının yeterli görülmemesi üzerine yeniden seçime gidilmiştir. Bu seçimde çekimser kalan Milletvekili sayısının artarak 63 kişiye ulaşması nedeniyle ilk seçimde mahkeme üyeliklerini kazanan Milletvekillerinin oyları biraz düşmüştür¹⁷⁷. Meclis'te yapılan bu seçimde çekimser kalan milletvekili sayısının artması ve adayların aldıkları oyların azalması üzerine Meclis'te bir kısım tartışmalar yaşanmıştı.

Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey konuyla ilgili yaptığı konuşmada oylama sırasında milletvekillerin çekimser kalmasında işin ehline verilmesi düşüncesinin de etkili olduğunu ifade etmiştir.

Hüseyin Bey konuyla ilgili söz alarak öncelikle yapılan oylama sırasında milletvekillerinin kendisi hakkındaki teveccühlerine teşekkür etmiştir. Bu arada oylama sonucunda aldığı oyun 50 den 41'e düşmesi üzerine bu oyla bu mesuliyeti kabul edemeyeceğini ifade etmiştir. Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in sözüne cevap olarak "*Ali Şükrü Bey biraderimiz dediler ki; bu vazifeyi ehline vermelidir. Anlaşıyor ki Ali Şükrü Bey'in nazarında biz bu vazifenin ehli değiliz*¹⁷⁸." şeklinde

¹⁷⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:185, (1 Şubat 1339/1923), s. 113, 114.

¹⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:185, (1 Şubat 1339/1923), s. 115.

¹⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:70, (22 Eylül 1336/1920), s. 274.

¹⁷⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:70, (22 Eylül 1336/1920), s. 274, 276.

Ali Şükrü Bey'den bu sözünü geri almasını istemiş ve ardından kendilerinin niçin bu işin ehli olmadığını sormuştur. Uzun tartışmaların sonucunda görüşmeler sonraki günlere ertelenmiş ve ardından ilk yapılan seçim sonuçları kabul edilmiş ve istifa ettiğini söyleyen milletvekillerinin istifa istekleri kabul edilmemiştir¹⁷⁹.

7- Meclis'te 15 Mayıs 1922 tarihinde görüşülen İstiklâl Mahkemeleri'nin vermiş olduğu mahkûmiyet kararının affedilmesi ile ilgili dilekçenin Adliye Encümeninden gelen kararı hakkındaki meclis görüşmelerinde Hüseyin Bey'in konuşması:

Pozantı İstiklâl Mahkemesi'nin 27 Ocak 1922 tarihli kararıyla beşer yıl cezaya mahkûm olan İslâhiye Kazasının İtetli Köyünden Kuru Haliloğlu Abdullah ve Güller köyünden Ökkeşoğlu Memo ve Karaloçili köyünden Merdan Hasanoğlu Köse Ali'nin aflarına, affedilmemeleri halinde memleketlerindeki hapishanelerde cezalarını çekmek üzere nakillerinin istenmesiyle ilgili durum Adliye Encümenliğince değerlendirilmiştir.

Adliye Encümeni'nin kararına göre cezalarının affedilmesinin mümkün olmadığı vurgulanmıştır. Cezalarını memleketlerindeki hapishanelerde çekme yönündeki isteklerinin kanunen uygun olup olmadığı konusunun Hükümetçe araştırılması gerektiği ve olumsuzluk görülmediği takdirde bu müracatın yerine getirilmesinde Hükümetin sorumlu olduğu belirtilmiştir. Adliye Encümeninin kararı üzerine Meclis konuyu tartışmıştır.

Hüseyin Bey görüşmeler sırasında konuyla ilgili olarak şunları ifade etmiştir; Bu konuda yetkili kurumun Hükümet olduğunu, mahkemelerin cezayı vermeye yetkili olduğunu ancak hapis yerinin belirlenmesinde takdirin Hükümete ait olduğunu belirtmiştir.

Adliye Encümeninin kararı Meclis tarafından onaylanarak kabul edilmiştir¹⁸⁰.

¹⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:73, (26Eylül 1336/1920), s. 374.

¹⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:43, (15 Mayıs 1338/1922), s. 52, 53.

8. Meclis'te 26 Şubat 1923 tarihindeki oturumda Adana'nın işgal dönemine ait davalar hakkında kanun teklifi ve Adliye Encümeni Mazbatasının görüşülmesi sırasında Hüseyin Bey'in konuyla alakalı konuşması:

Meclis gündeminde ülkenin işgali sırasında açılmış olan davalar ile işgalden sonra davaların tekrar açılması durumunda iki davadan hangisinin takip edileceği konusu tartışılmıştır.

Konu ile ilgili olarak Adliye Encümeni davadan hangisi daha ileriye gitmiş ise onun takibinin yapılmasının uygun olacağı kararını vermiştir.

İşgal sırasında açılan davanın hükmü konusu tebliğ olunmamışsa durumun yapılan hükme göre olacağı Adliye Encümenince kabul edilmiştir. Bu arada Yunan işgalinde bulunan mahkemelerin tesir altında kaldığı iddiaları milletvekilleri tarafından dile getirilmiştir¹⁸¹.

Bu konularla ilgili olarak söz alan Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey “*Adliye Vekâletinin Yunan işgali altında olan mahkemelerin hangilerinde nerede, ne etkide işlem yapılmıştır*¹⁸².” diyerek bu sonuçlara göre kanun yapılması gerektiğini vurgulamış, genel bir kanun maddesi yapmanın doğru olmayacağını ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda teklifin üzerindeki düzeltmeler için Adliye Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir¹⁸³.

---

¹⁸¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:199, (26 Şubat 1339/1920), s. 492, 493, 499.

¹⁸² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:199, (26 Şubat 1339/1920), s. 500.

¹⁸³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:199, (26 Şubat 1339/1923), s. 502.

9.Mersin Mebusu Ziya Bey ile Hüseyin Bey’inde aralarında bulunduğu milletvekili arkadaşlarının Adana’da evvelce Başadministratör tarafından gayri kanuni muamelelerin keenlemyekün kanun lâyihasının müstacelen müzakere edilmesine dair önergesi:

Hüseyin Bey ve arkadaşları tarafından Meclis’e verilen teklifte Adana’nın Fransız işgali sırasında Adana işgal kuvvetleri baş yöneticisi tarafından yapılan kanunsuz işlerin yok sayılması ve konunun hükümet tarafından araştırılması istenmiştir. Teklif Meclis tarafından kabul edilmiştir.¹⁸⁴

---

¹⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:79, (24 Temmuz 1338/1922), s. 485, 487. Not: İlgili Teklif Arslan Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak için burada verilmemiştir. Kanun Teklifinin tam metni için bakınız s. 96.

2.1.3. Dış işleri

1. Gümrü Antlaşması'nın imzalanmasından ve Moskova'ya elçi atanmasından Meclis'in haberinin olmaması gerekçesiyle Erzurum Milletvekili İsmail Bey ve arkadaşlarının Dış işleri Bakanlığı hakkında verdiği gensorunun 18 Aralık tarihinde Meclis'te yapılan görüşmeleri sırasında Hüseyin Bey'in konuşması¹⁸⁵:

Hariciye Vekâleti Vekili Muhtar Bey konu hakkında Meclis'e bilgi vererek Hükümetin Ermenistan'a karşı başlattığı askeri harekât ile Meclis'in emir ve kararlarını yerine getirdiğini belirtmiştir. Bu arada Hükümet'in burada bir antlaşma yapmadığını Meclis'in bu konuda haklı bulunduğunu ifade etmiştir. Moskova'ya elçi atanmasının bir memur ataması olduğu için yapılanın Hükümet'in bir hakkı olduğunu belirtmiştir¹⁸⁶.

Hüseyin Bey konuşmasında verilen gensoruya karşı çıkmış öncelikle bu konuda bazı milletvekillerinin önergeden imzalarını çektiğini olduklarını ifade etmiştir. Ayrıca önerge sahiplerine Kazım Karabekir Paşa'nın bir antlaşma heyeti tayin etmesine yetkisi olup olmadığını sormuştur? Hükümetin atadığı antlaşma heyetine itirazı olanların Kazım Karabekir Paşa'nın heyeti için de itiraz edeceklerini ifade etmiştir¹⁸⁷. Yapılan görüşmeler sonunda açıklamalar yeterli görülmüştür.¹⁸⁸

---

¹⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ: 99, (18 Aralık 1336/1920), s. 419.

¹⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:99, (18 Aralık 1336/1920), s. 422, 423.

¹⁸⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:99, (18 Aralık 1336/1920), s. 423, 425.

¹⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:99, (18 Aralık1336/1920), s. 427.

2.1.4. Meclis

1- Hüseyin Bey'in Meclis zabıt ceridelerinin çoğaltılarak satılmasına dair önergesi:

3 Temmuz 1920 tarihli Meclis kayıtlarına göre Hüseyin Bey'in Meclis'e verdiği önerge şu şekildedir.

“Riyaseti Celileye

Büyük Millet Meclisi ikinci içtimasına dair olan zabıt varakasının birer nüshası verilmiştir. Ancak bu nüshanın içindekileri fevkalade önemli bulunduğundan adı geçen nüshayı herkesin okuması ile vaziyeti hale ve muhabere ve genel işlerden haber almış olması bir heyeti irşadiye kadar ve şüphesiz daha ziyade tesirli ve faydalı olacağından adı geçen nüsha ile bundan sonra çıkacak nüshalara birer uygun fiyat takdir edip ve herkese istediği miktarda verilmesi ve hâsılatının dahi kağıt ve matbaa masrafına mukabil tutulmasını teklif eylerim.

Elâziz Mebusu

Hüseyin¹⁸⁹.”

Meclis'te yapılan bu görüşme sırasında Hüseyin Bey Meclis çalışmalarına ait tutanakların çoğaltılarak parası karşılığı isteyen milletvekillerine verilmesi ve bu şekilde Milli Mücadele'ye katkı sağlamasını teklif etmiştir. Milletvekilleri teklifi olumlu karşılamış meclis oturum başkanı ise bu isteği eldeki imkânların sınırlı olması nedeniyle gerçekleştiremeyeceklerini ifade etmiştir.

---

¹⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:26, (3 Temmuz 1336/1920), s. 159, 160.

2- Hüseyin Bey'in 7 Haziran 1920 tarihinde Meclis'te İstanbul'un işgalinden itibaren Büyük Millet Meclisi'nin onayı alınmadan yapılan antlaşma ve imtiyazların geçersiz sayılması hakkındaki teklifi.

“Riyaseti Celileye

Ferit Paşanın birinci sadareti olan tarihten itibaren İstanbul'ca aktedilmiş bilcümle muahedat ve mukavelât ve saire keenlemyekün hükmündedir tarzında tashih edilmesini teklif eylerim.

Elaziz

Hüseyin¹⁹⁰.”

Hüseyin Bey teklifinde Damat Ferit Paşanın I. Sadrazamlık döneminin başlangıcından itibaren yapılan antlaşma ve sözleşmelerin geçersiz olması gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca teklifi lehinde söz alan Hüseyin Bey Ferit Paşa döneminde çok antlaşma yapıldığını belirterek:“*her halde geçen seneki sadrazamlık döneminden başlamalıdır¹⁹¹.*” Görüşünü savunmuştur. Hüseyin Beyin teklifi Meclis tarafından kabul edilmemiştir.

3- Hüseyin Bey'in 5 Haziran 1920 tarihli Meclis görüşmelerinde Milletvekilliğine seçilmiş olan devlet memurlarının devlet memurluğuna devam edip etmeyeceklerine dair Ankara Valiliği ve Eskişehir Mutasarrıflığı tezkerelerinin Meclis'te görüşülmesi sırasında hazırladığı teklif:

Bu konuda Valiliklerden ve Mutasarrıflıklardan gelen tezkereler Layiha Encümenliğinden Büyük Millet Meclisi'ne havale edilerek görüşülmüştür.

Yozgat Milletvekili Sırrı Bey ve Karahisarı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Beyler memurluktan milletvekili seçilmiş olanların memuriyetinin sona ermesi gerektiğini ifade etmişlerdir¹⁹². Meclis'teki görüşmelerin sonunda konu ile ilgili

¹⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:25, (7 Haziran 1336/1920), s.142, 143.

¹⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ: 25, (7 Haziran 1336/1920), s. 142.

¹⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 75, 76.

olarak milletvekilleri tarafından çeşitli teklifler verilmiştir. Bu tekliflerden bir tanesi de Elazığ Milletvekilleri Hüseyin Bey ve Feyzi Bey'e aittir.

“ Riyaseti Celileye

Vilayet valileri, kolordu kumandanlıkları, müstakil mutasarrıflıklar müstesna olmak üzere memuriyetle mebusluğun bir zatta içtima edememesi hususunu teklif eyleriz.

5 Haziran 1336

Elâziz, Elâziz

Hüseyin, Feyzi¹⁹³. ”

Hüseyin Bey'ler tekliflerinde valiler, kolordu komutanlıkları ve müstakil mutasarrıflar hariç olmak üzere memuriyetle milletvekilliğinin bir arada olmamasını istemiştir.

Ancak teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir¹⁹⁴. Meclis Kanunu Esasi Encümeni tarafından hazırlanan raporu kabul etmiştir. Buna göre bu konuda karar verme yetkisi hükümete verilmiştir¹⁹⁵.

4- Burdur Milletvekili Veli Bey'in, meşru mazeretinden dolayı Meclis'e kabul olunmasına dair Hüseyin Bey, Sivas Milletvekili Rasim Bey ve doksan beş milletvekilince hazırlanan bir diğer teklif:

Bu teklif 10 Şubat 1921 tarihinde Meclis'te görüşülmüştür.

Bu teklifte Burdur Milletvekili Veli Bey'in İngilizlerin takibatı sonucunda Meclise katılmadığı için müstafi sayıldığını ancak aynı durumdaki bazı

¹⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 83.

¹⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 85.

¹⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 87.

milletvekillerinin mazeretlerinin haklı görülerek Meclis'e kabul edildikleri belirtilerek büyük bir ilim sahibi olan Veli Bey'in de Meclis'e Milletvekili olarak kabul edilmesini istemişlerdir. Teklif Meclis Genel Kurul'unca büyük bir çoğunlukla kabul olunmuştur¹⁹⁶.

5- Hüseyin Bey'in Teşkilatı Esasiye Kanununun 11. maddesinin görüşülmesi sırasındaki konuşması:

Meclis'te 14 Aralık 1920 tarihinde görüşülen bu madde "*Türkiye coğrafi vaziyet ve iktisadi münasebet noktai nazarından vilayetlere; vilayetler kazalara bölünmüş olup kazalarda nahiyelerden oluşur.*" Şeklinde dir

Hüseyin Bey nahije müdürlerinin seçimle işbaşına gelmeleri ve önde gelen ailelerle işbirliği içerisinde olmaları gerektiğini savunmuş ve şunları söylemiştir¹⁹⁷. Hüseyin Bey Milletvekili Tevfik Bey'in köylümüzün geleceğini tayin etmekten yoksun olduğunu söylediğini belirterek. "*Biz bunları ne vakte kadar böyle aciz bir halde bırakacağız? Bunlara kati olarak bir nahije teşkilâtı, ahalinin intihabiyle bir nahije heyeti lâzımdır. Şimdi bu nahije heyeti nasıl olabilir? Meselâ buradan Dersim'in Nazimiye Kazasının bilmem hangi nahiyesine, meselâ (Pah) nahiyesine bir nahije müdürü gidecek, o nahije müdürü oraya gittiği vakitte orada hiçbir iş göremez. Yalnız orada Suroğulları vardır, (Sur zadeler) denilen bir aşiret rüesası vardır ki o nahije müdürü mutlaka bu aşiret reisine müracaat etmeğe mecburdur*¹⁹⁸." Şeklinde görüşlerini açıklamıştır. Hüseyin Bey idarelerin, orada halktan ve ileri gelenlerden ne derece istifade edebileceklerse etmeleri gerektiğini belirtmiştir. "*bendeniz kısa söyleyeceğim, velhasıl ben ahalinin intihabiyle beş bin nüfustan ibaret olan üç, beş, on köy halkının bir nahije teşkilâtına tabi olmasını ve bu nahiyenin de heyeti idaresi ve hatta bir de kadısı bulunmasını arz ve teklif eylerim*¹⁹⁹." Sözleriyle Hüseyin Bey küçük köy teşkilatlanmaları yerine beş, on köyün bir araya gelerek nahiyelere dönüşmesini ve bu nahiyelerde idare heyetlerinin ve mahkeme kadısının olmasını teklif etmiştir.

¹⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ: 148, (10 Şubat 1337/1921), s. 162, 163. Not: İlgili teklif Fikri Faik Bey bölümünde verilmiştir. Tekrardan kaçınmak için burada verilmemiştir. Bakınız. s. 32, 33.

¹⁹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 358, 359, 361.

¹⁹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi; C:6, İ: 114, (14 Aralık 1336/1920), s.365.

¹⁹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s.365.

Ancak Meclis'teki görüşmeler sonunda verilen teklifler ile yapılmak istenen değişiklikler kabul edilmemiş ve kanundaki 11.madde aynen geçmiştir.

6- Malatya Milletvekilliğine seçilen Hacı Karib Ağanın seçimiyle alakalı 24 Mayıs 1920'de Meclis'te yapılan tartışma sırasında Hüseyin Bey'in konuşması:

Tartışma Hacı Karib Ağanın milletvekilliğine onuncu sıradan seçilmiş olması ve bu şekilde Meclise kabul edilmesinin doğru olup olmadığı ile ilgilidir.

Refik Şevket Bey gibi bazı milletvekilleri onuncu sıradan seçilen milletvekili ile beşinci sıradan seçilmiş olan milletvekili arasında beş kişi olduğundan dolayı bu aradaki milletvekillerinin her birinin istifalarının kesinleşmeden onuncu sıradaki kişinin milletvekili olarak kabulünün doğru olmadığını ifade etmiştir.

Malatya Milletvekili Sıtkı Bey: Karib Ağadan evvel seçilen milletvekilleri gelemeyeceklerini mutasarrıf (Valilik) makamına bildirdiğini ve ayrıca seçim mazbatalarına şerh vurulduğunu ifade eder.

Hüseyin Bey bu konuda söz alarak şunları ifade eder.

“Efendim Hacı Bedir Ağa olsun Hacı Mahmut Ağa olsun intihap olunan azanın ekserisi buraya gelmekten istinkâf etmişlerdir. Böyle istifa edenler arasında meselâ Hacı Bedir Ağanın çıkıp gelmesi ve kendisinden evvel intihapta kazananların da istifa etmeleri herhalde kabul edilmesini gerektirir²⁰⁰.” ifadesiyle ilk sıradan seçilmiş olmalarına rağmen Meclise gelmemeleri nedeniyle bu kişilerin haklarını kaybettiğini ve Hacı Bedir Ağanın onların yerine Meclis'e katılması gerektiğini savunmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda Hacı Bedir Ağanın Milletvekilliği Meclis tarafından kabul edilmiştir.

---

²⁰⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:20, (24 Mayıs 1336/1920), s. 28, 29.

7- Ankara'ya dönmesi istendiği halde dönmeyen Aydın Milletvekili Cami Bey hakkında 21 Ekim 1922 tarihinde Meclis'te görüşülen Divanı Riyaset kararı ile ilgili Hüseyin Bey'in konuşması:

Meclis Divanı tarafından Roma elçisi olarak İtalya'ya gönderilen ancak kendisinden daha önceki görevli olduğu Hükümet işlerinden dolayı eksik kalan meblağın araştırılması nedeniyle görevini bırakması ve Ankara'ya dönmesi istenmiştir. Yerine yeni elçi olarak Celâlettin Arif Bey'in atanmasına rağmen Cami Bey hala Ankara'ya dönmemiştir. Kendisine yapılan ısrarlı çağrılara rağmen son olarak 5 Ekim 1922 tarihinde rahatsızlığı nedeniyle gelemediğini bildiren doktor raporuyla haber göndermiş olması üzerine Cami Bey'in milletvekilliği durumunun Meclis tarafından kararlaştırılması için Meclis Başkanlığı'nın yazısı gereğince görüşmeler yapılmıştır.

Meclis'te Hakkari Milletvekili Mazhar Müfid Bey başta olmak üzere pek çok milletvekili yaptıkları konuşmada Câmî Bey'in çok uzun süredir Ankara'ya ve Meclis'e gelmeyip Roma'da veya Almanya'da gezdiğini ve gelmeye niyetinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu arada Meclis Başkanı tarafından Cami Bey'in milletvekilliğinin düşürülmesi teklifinin oylanarak kabul edilmesi üzerine tartışmalar devam etmiştir²⁰¹.

Bu tartışmalar devam ederken söz alan Hüseyin Bey Cami Bey hakkında 5 Haziran tarihli kararı hatırlatarak o kararda tebliğin son olduğunu belirttiğini hatırlatarak *"Efendim istirham ederim, ortada bir mesele yoktur. Burada 5 Haziran tarihinde verdiğiniz bir karar vardır. O kararın ittihazında denilmiştir ki; Cami Bey son olarak gelmesi hakkında bildirilsin. Gelirse gelir; gelmediği takdirde müstafi addedeceğiz, diye kararımız vardır. Bu kararı niçin hatırlamıyorsunuz?"*²⁰² demek suretiyle Cami Bey hakkında müstafi kararı verilmesini savunmuştur.

Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda Cami Bey'in müstafi sayılması oylama sonucu kabul edilmiştir²⁰³.

²⁰¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C.24, İ:123, (21 Ekim 1338/1922),s. 53, 54, 55.

²⁰² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:123, (21 Ekim 1338/1922), s. 61, 62.

²⁰³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:23, (21 Ekim 1338/1922), s. 63.

8-Yunanlıların İzmir’de denize dökülmesinden sonra Meclis’in Ankara’dan başka bir şehre (Bursa, Konya, İzmir) taşınması tekliflerinin tartışıldığı 19 Ekim 1922 tarihli görüşmeler sırasında Hüseyin Bey’in yaptığı konuşma:

Kastamonu Milletvekili Abdülkadir Kemali Bey ve arkadaşlarının Meclis’in Ankara’dan başka bir yere nakli hakkındaki teklifleri Meclis tarafından yoğun bir şekilde tartışılmıştır. 115 imzalı bu teklifte Ankara’da ikamet için yeterli miktarda ev olmaması nedeniyle memurların, askerlerin ve milletvekillerinin ikametlerinde sıkıntılar yaşandığını ifade edilmiştir.

Bu fikre Amasya Milletvekili Ömer Lütfi Bey gibi milletvekilleri karşı çıkarken konu ile ilgili söz alan İcra Vekilleri Reisi Rauf Bey (Orbay) bu düşüncenin hükümetçe uygun görülmediğini çünkü savaşın hemen ardından antlaşma sürecine girildiği ve Meclis’in yoğun çalışacağı bir dönemde bunun uygun olmadığını belirtmiştir²⁰⁴.

Bu konuda söz alan Hüseyin Bey Ankara’nın en zor dönemde milletvekillerini topladığını ve *“bu şehrin hiçbir zaman sıkıntı yaratmadığını ifade ederek Ankara’ya İzmir’den, Bursa’dan, Kütahya ve Eskişehir’den yüz binlerce muhacirin geldiği halde hiç kimsenin dışarıda kalmadığını ve yine hiç kimsenin burada ekmezsiz aç kalmadığını ifade etmiş”*²⁰⁵.

Hüseyin Bey Ankara dışında bir yere gidilmesinin doğru olmayacağını hele İstanbul’a yaklaşılmasının hiç de doğru olmayacağını ifade ederek daha savaşı bitirecek antlaşmaların imzalanmadığını hatırlatmıştır. Ayrıca, Ankara’da yaşanan ev sıkıntıları ve fiyat artışlarının gidilmesi düşünülen yerlerde de olacağını, buradaki rahatın bulunamayacağını ifade etmiştir. Ankara’nın tarihi bir şehir olduğunu ve görevini yaparak Meclis’e sahip çıktığını ve bu şartlarda bunun tartışılıyor olmasının abes olduğunu söylemiştir. Yapılan görüşmeler sonunda Meclis’in nakli için uygun olmadığı fikri milletvekilleri tarafından desteklenmiş ve bu teklifin ileride daha uygun bir zamanda görüşülmesi kabul edilmiştir²⁰⁶.

²⁰⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 25, 26, 27.

²⁰⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 29, 30.

²⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:122, (19 Ekim 1338/1922), s. 31.

9- Hüseyin Bey'in Osmanlı hanedanlık ailesinden Abdülmecit Efendi'nin 148 oy ile Halife seçilmiş olmasıyla alakalı yapılan görüşmeler sırasındaki konuşması:

Son Osmanlı Padişahı Vahdettin'in ülke dışına çıkmasıyla Meclis 18 Kasım 1922 tarihinde Abdülmecit Efendi'yi yeni Halife olarak seçmişti. 20 Kasım 1922 tarihinde bu seçimle ilgili olarak Meclis'teki görüşmeler sırasında Sinop Milletvekili Hakkı Hami Bey söz alarak konuşmuştur. Konuşmasında bir önceki Meclis içtimasında milletvekilleri tarafından verilen pek çok önerenin okunup oylanmadan ve meclis üyelerince öğrenilmeden geçirilmiş olduğunu bu nedenle milletvekillerinin haklarının ellerinden alınmış olduğunu buna karşılık kendilerinin Meclis Başkanlığına önerge hazırladıklarını ifade edip önergesini okumak istemiştir. Bunun üzerine Hüseyin Bey söz alarak: Eski önergelerin okunmasını isteyip bahsedilen konunun meclisin gizli oturumunda görüşülmesi gerektiğini bu nedenle burada yeniden görüşülmesinin doğru olmayacağını ifade etmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda önceki oturumda bütün sözlerin zabıtlara geçtiği ifade edilerek önceki oturuma ait Meclis kayıtları kabul edilmiştir²⁰⁷.

10- İstiklal Marşı'nın Meclis tarafından 12 Mart 1921 tarihinde kabul edilmesi sırasında Hüseyin Bey'in konuşması:

Ülkemizin düşman işgaline karşı mücadelede büyük moral ve motivasyona ihtiyacı olduğu dönemde Meclis tarafından düzenlenen İstiklâl Marşı yarışması için yaşanan yoğun tartışmalar sırasında Hüseyin Bey söz alarak konu ile ilgili görüşlerini ifade etmiştir.

Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver İstiklâl Marşı'nın seçimiyle ilgili olarak Meclis'e bilgi vermesinin ardından İstiklâl Marşının oluşturulacak bir Encümen tarafından mı yoksa milletvekillerinin hepsinin huzurunda mı seçilmesi gerektiği konusunda bir karara varılmasını istemiştir.

---

²⁰⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C.25, İ:141, (20 Kasım 1338/1922), s. 3, 4, 5, 7.

Hamdullah Suphi Tanrıöver Milli Marş için para ödülü konulduğu için başta Mehmet Akif Ersoy'un şiir yazmadığını ancak yapılan ricalar sonunda şiir yazarak gönderdiğini ifade etmiştir.

Ayrıca Kastamonu Milletvekili Dr. Suat Bey yazılanların arasında en güzelinin Mehmet Akif Bey'in yazmış olduğu eser olduğunu ifade ederek Mehmet Akif Bey'in şiirinin seçilmesini teklif etmiştir.

Bu konuda söz alan Hüseyin Bey konu ile alakalı olarak Milli Eğitim Bakanlığına ne kadar şiir gelmiş ise onların yeniden Encümene verilip orada tetkik edilmesini istemiştir²⁰⁸.

Görüşmelerin sonunda çok sayıda milletvekili Mehmet Akif Ersoy'un eserinin milli marş olarak kabul edilmesi yönünde tekliflerini Meclis Başkanlığına iletmışlerdir. Meclis, Mehmet Akif Ersoy'un yazmış olduğu eseri İstiklâl Marşı olarak çoğunlukla kabul etmiş ve Meclis kürsüsünden Milli Eğitim Bakanı Hamdullah Suphi Tanrıöver tarafından on kıtası okunup, milletvekilleri tarafından ayakta alkışlanarak dinlenilmiştir²⁰⁹.

11- Vazife ile çeşitli mahallere gönderilen Milletvekillerine tazminatlarının ödenmesi mevzuundaki 15 Kasım 1920 tarihli görüşmeler sırasında müstafi sayılan milletvekilleri hakkında Hüseyin Bey'in konuşması:

Meclis gizli oturumu sırasında söz alan Siverek Milletvekili Mustafa Lütfi Efendi'nin Meclisi Mebusan'dan gelecek milletvekillerinin bugünkü tarihten itibaren kabul edilmeyeceği kararının doğru bir karar olmadığını belirtmiştir. Bu kararların hiçbir Meclis'te olmayacak şekilde adeta tellâl çağırır gibi gezdirilip imzalatırıldığını bunun yanlış olduğunu ifade etmiştir. Hüseyin Bey söz alarak şunları ifade etmiştir: Mustafa Lütfi Efendi'nin sözünü geri almasını istemiş ve teklifi getirip imza ettirenin kendisi olduğunu söylemiştir.

²⁰⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:6, (12Mart 1337/1921), s. 85, 86, 88.

²⁰⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:6, (12 Mart 1337/1921), s. 90.

Hüseyin Bey konuşmasına şöyle devam etmiştir. *“Denildi ki bu adamlar müstaî addolunsun, fakat iki ay müddetle Meclis’e devam etmeyenler. Sonra bu karar 5 Eylül’de tebliğ olundu. Bu zevat daha bu karar tebliğ edilmeden evvel yola çıkmışlardı. Şimdi bu adamları birer birer tadat edeyim”*.

Birinci: Pozan Bey’in Urfa’nın ileri gelenlerinden olduğunu ve Fransızlara karşı büyük mücadele verdiğini ifade etmiştir.

İkincisi; Palu’dan Necip Paşa’nın oğlu Rüştü Bey’in haysiyet sahibi bir kişi olduğunu ifade etmiştir.

Üçüncüsü; Hasan Bey’in Harbi Umumi’de yaptığı gayretin büyük olduğunu ifade etmiştir. Bu kişilerin nasıl geri gönderileceklerini sormuştur?

Kadri Efendinin ise namus ehli ve ciddi bir insan olduğunu belirtmiş. *“Bunların celse-i aleniye ye bırakılmaksızın şimdi kabullerini teklif ederim. Efendim bunu reye koyunuz²¹⁰ .”* diyerek sözlerini tamamlamıştır.

Konu ile alakalı söz alan Lazistan Milletvekili Abidin Bey de ismi geçen kişilerin kanundan evvel Ankara’ya gelmek için yola çıktıklarını onlar yolda iken kararın kabul edildiği gerekçesiyle bu kişilerin Meclis’e kabulü gerektiğini savunmuştur. Meclis yoğun olarak yaptığı görüşmeler sonunda konuyu şubelere havale etmiştir. Meclis 18 Kasım 1920 tarihinde aleni yapılan görüşmeleri sırasında şubelerden olumlu gelen raporlar doğrultusunda Ergani Mebusu Rüştü Bey ile Van Mebusu Hasan Bey’in milletvekilliklerini kabul etmiştir²¹¹.

---

²¹⁰ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (15 Kasım 1336/1920), s. 228, 229.

²¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:99, (18 Kasım 1336/1920), s. 418, 419.

2.1.5. Ordu ve Milli Mücadele

1- Afyonkarahisar ve Dumlupınar Savaşları sırasında büyük fedakârlıkları görülen bazı komutanların Büyük Millet Meclisi tarafından takdirname ile ödüllendirilmeleri hakkında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa imzalı Meclis tezkeresinin 4 Eylül 1922 tarihinde görüşülmesi sırasında Hüseyin Bey'e ait teklif:

Komutanların takdirname ile ödüllendirilmesi hakkında ki teklif görüşülürken bazı komutanların terfi alamamasının nedeninin ilgili kanuna göre bir yıl içinde iki defa terfi alınmayacağına kanunla belirlenmiş olması ifade edilmiştir.

Ayrıca Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey'in Tezkerenin Meclis'te görüşülmesinden bir gün önce Hâkimiyet-i Milliye gazetesinin terfi alacak kişilerin isimlerini gösteren liste yayınlamasına tepki göstermiş ve kararların Meclis'ten çıkması gerektiğini belirtmiştir.

Bu sözlere karşı Hükümet adına söz alan Rauf Bey(Orbay) Hükümetin bunu Meclis adına yaptığını ifade etmiştir²¹².

Konuyla alakalı konuşmaların ardından Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey yapılan müzakerelerin yeterli olduğunu ve maddelere geçilmesini teklif etmiştir.

“Riyaseti Celileye

Müzakere kâfidir. Heyeti Vekile Riyaseti Celilesince kabul ve tasdik edilen terfiler muvafıktır. Ruzname i müzakerata geçilmesini teklif eylerim.

Elâziz

Hüseyin²¹³.”

Hüseyin Bey'in bu teklifi bir başka milletvekilinin aynı konudaki teklifi ile birlikte Meclis tarafından kabul edilmiştir²¹⁴.

²¹² TBMM, Zabıt Ceridesi C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 472, 475.

²¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 477.

2-Erzurum Milletvekili Salih Efendi'nin Kurban Bayramında kesilecek kurbanların bedellerinin cephelere gönderilmesi ile ilgili teklifi hakkında Hüseyin Bey'in 22 Ağustos 1920 tarihli Meclis görüşmeleri sırasında yaptığı konuşması:

Erzurum Milletvekili Salih Bey, Kurban Bayramında milletvekillerinin evlerinde kesecekleri kurbanların cephelerde kesilmek üzere orada vazife yapan askerlerimizin gönüllerini alacak şekilde yapılması teklifinde bulunmuştur.

Hüseyin Bey teklifli olumlu bulan ve destekleyen milletvekillerinden biridir. Bu teklifi yaptığı konuşmasıyla desteklemiştir. Hüseyin Bey konuşmasında kurban kesmek lâzım geliyorsa burada da kesilebileceğini ifade etmiştir.

Çorum Milletvekili Fuat Bey Kurban parasının bir yere yardım amacıyla verilmesinin kurban ibadetinin yerine getirilmiş olduğu anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir.

Tepkilerin oluştuğu bir sırada söz alan Hüseyin Bey kendisinin yardım olarak on lira vereceğini belirttiikten sonra, "*Biz bayram hediyesi olmak üzere onar lira cepheye göndereceğiz. Kim isterse göndersin*²¹⁵." sözleriyle yapılanın yardım olduğunu belirtmiş ve paranın kurbanlık olarak değil, asker arkadaşlarımıza hediye olarak gönderileceğini belirtmiş ve "*On lira işte göndereceğiz*" diyerek görüşünde ısrarcı olmuştur.

Çankırı Milletvekili Tevfik Efendi tüm arkadaşların askere fedakârlıkta bulunmaktan çekinmeyeceğini, yapılan gürültünün hediye vermemek için olmadığını bu konuşmanın zait farz edildiği için olduğunu ifade etmiştir. Meclis oturum başkanı görüşmeleri yeterli görerek diğer gündem maddelerine geçmiştir²¹⁶.

---

²¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 478.

²¹⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C:3, İ:55, (22 Ağustos 1336/1920), s. 413, 414.

²¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:55, (22 Ağustos 1336/1920), s. 414.

2.1.6. Ekonomi ve Maliye

1- Hüseyin Bey'in 26 Şubat 1923 tarihinde Nisabı Müzakere Kanununun 6 ve 8. maddelerinin değiştirilmesine dair Ergani Milletvekili Sırrı Bey ile birlikte vermiş olduğu teklif:

Verilen önerge de ilgili kanunun 6 ve 8. maddelerinin düzeltilmesi konusunun 1923 yılına girilmesi nedeniyle acilen aynı gün Meclis gündemine alınması istenmiştir.

“Riyaseti Celileye

Nisabı müzakere Kanununun altıncı ve sekizinci maddelerinin tadili hakkındaki teklifin 1339 (1923) senesinin hulûlüne mebni müstacelen ruznameye alınarak takdimen ve tercihan bugün müzakeresini teklif eyeriz.

Karahisarî Şarki, Ergani, Elâziz

Sırrı, Mesut, Hüseyin²¹⁷ .”

Hüseyin Bey ve arkadaşları Nisabı Müzakere Kanununda yapılması istenen değişikliklerin 1923 yılına girmemizden dolayı acilen yapılmasını istemişlerdir.

Teklifin Meclis gündemine acilen alınması uzun görüşmeler sonunda kabul edilmiştir²¹⁸. Meclis 28 Şubat 1923 tarihli oturumunda teklif edilen 6 ve 8. maddeler ile ilgili değişiklikleri kabul etmiştir.

Adı geçen maddeler:

“6. madde Mürakkafat vergisinin tezyidine dair olan 11 Ocak 1923 tarihli Kanunun ikinci maddesinin üçüncü fıkrasındaki (iradı gayrı safilerine) cümlesi atlanmıştır

8. madde Ankara ile İzmir temettü kanununca birinci sınıf ticari merkez sayılmıştır²¹⁹ .”

²¹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ: 199, (26 Şubat 1339/1923), s. 482, 483.

²¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:199, (26Şubat 1339/1923), s. 485.

²¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:201, (26 Şubat 1339/1923), s. 509.

2- İngilizlerin İstanbul'u işgali sırasında veya Damat Ferit Hükümeti tarafından yabancı ülkelere sürülen şahıslardan memur olanların ailelerine maaşlarının yarısı, memur olmayanların ailelerine de sosyal seviyeleri dikkate alınarak uygun bir tahsisatın ayrılması konusunda Hüseyin Bey'in teklifi:

Teklif 3 Ağustos 1920 tarihinde Meclis'e gelmiş ve Meclis Genel Kurulu'nda ele alınmış, buradan Layiha Encümenine havale edilmiştir²²⁰.

Layiha Encümeni Hüseyin Bey'in teklifini Trabzon Mebusu Hüsrev Bey, Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey'in benzer teklifleri ile birleştirerek, bu üç teklif için bir mazbata hazırlamıştır. Layiha Encümeninin bu mazbatasını 5 Eylül 1920 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda ele alınmıştır.

Görüşülen Layiha Encümeni mazbatasında memur olanların ailelerine zaten maaş verilmekte olduğu, diğerleri için de bir düzenleme yapılması lâzım geldiği görüşünü savunmuştur. Meclis Genel Kurulu teklifin Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenliklerine havale edilmesine karar vermiştir²²¹.

Ancak ilgili tekliflerle alakalı olarak Meclis kayıtlarında Kavanini Maliye Encümeni ve Muvazene-i Maliye Encümeninden gelen bir bilgiye rastlanılmamaktadır.

3- Devlet memurlarının ve muallimlerin maaş alırken yaşadıkları sıkıntıların giderilmesi amacıyla Canik Milletvekili Hamdi Bey'in vermiş olduğu kanun teklifinin 6 Eylül 1920 tarihli Meclis görüşmeleri sırasında Hüseyin Bey'in verdiği teklif:

Layiha ve Muavezene- i Maliye Encümenleri mazbatasında kanun teklifi için hazırladığı raporunda ülkede maaşını İl Özel İdare gelirlerinden alan memurların ve muallimlerin maaş sıkıntıları nedeniyle genel bütçeden maaş almaları uygun görülüş ve bu konuda görüşler dile getirilmiştir. Bu arada Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey'in konuyla alakalı olarak bir teklif verdiğini görmekteyiz

²²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:43, (3 Ağustos 1336/1920), s. 82.

²²¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3,İ:59, (5 Eylül 1336/1920), s. 554.

“Riyaseti Celileye

Varidatı hususiyeden maaş alan muallimin ve memurinin cümlesi vilâyatı meşgule muallimin ve memurini gibi perişan bir halde bulduklarından bunların cümlesinin maaşlarının Muvazene i umumiyyeden verilmesi için aşağıda olduğu gibi kanun maddelerinin acil karar ile arz ve teklif eylerim.

Elâziz

Hüseyin

1-Vilâyat idare i hususiyesinden maaş alan memurin ve mualliminin maaşları Muvazene i umumiyyeden verilecektir ve varidatı hususiye Muvazene i umumiyyeden verilecektir ve varidatı hususiye Muvazene i umumiyyeye ithal edilecektir.

2-İşbu kanun neşrinden muteberdir.

3-İşbu kanunun icrasına Maliye nezareti memurdur²²².”

Hüseyin Bey’in teklifine göre İllerde Özel İdare gelirlerinden maaş alan tüm memur ve öğretmenlerin maaşlarını Devletin Genel Bütçesinden almaları teklif edilmiştir. Hüseyin Bey’in bu teklifi milletvekilleri tarafından kabul edilmemiştir²²³.

4- Hüseyin Bey’in Gümrük vergilerine göre el konulan kaçak eşyalarla ilgili kanun layihası ve Maliye Encümeni mazbatası hakkında 4 Eylül 1922 tarihinde Meclis görüşmelerinde yaptığı konuşma:

Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey konu hakkında şöyle söylemektedir. Bu kanun gümrüklerde yalnız belirli bir zamanda el konulan ve elde bulunup araştırılması tamamlanmayan eşyaların el konulmasından vazgeçilerek sahiplerine iadesinden ibarettir. Bu arada ithali yasak olmayan eşyaların vergisi alındıktan sonra serbest bırakılmasını, ithali yasak olan eşyadan cezasını aldıktan sonra sınır dışına çıkarmayı amaçladığını ifade etmiştir.

²²² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:60, (6 Eylül 1336/1920), s. 579, 584.

²²³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:60, (6 Eylül 1336/1920), s. 585.

Yine Maliye Vekili konuşmasında yolcu olarak gelip üzerinde bulunan eşyayı gümrüğe bildirdikten sonra o yolcunun yanında ihtiyacından fazla ticari eşya varsa buna el konulduğunu ifade etmiştir²²⁴.

Bu kararın karşısında olan milletvekillerinden Kırşehir Milletvekili Yahya Galip ise devletin zarara uğrayacağını savunmuştur.

Hüseyin Bey ise konu hakkında Meclis'te yaptığı konuşmasında *“Bu konuda Teşkilatı henüz icra edilmemiş olan mahaller ve esasende bidayeten teklif Suriye sınırına aittir. Teşkilât Suriye hududunda tamamen icra edilmedi. Sonra bizim bildiğimiz Trabzon, Giresun, Samsun, İnebolu bu limanlarda evvelden beri gümrük teşkilatı vardır. Bunun tekrar affına mahal yoktur. Bununla Hazineyi ızzar ettirmiş olursunuz²²⁵.”* Hüseyin Bey Gümrük Teşkilatının Suriye tarafında tamamen oluşmadığını söylemiştir. Trabzon, Giresun, Samsun, İnebolu limanlarında Gümrük Teşkilatı olduğunu buralarda tekrar affa gerek olmadığını bununla Hazinesinin zarara uğratılmış olacağını savunmuş, bunun Suriye dışındaki yerlerde uygulanmamasını istemiştir

Kanun teklifi milletvekillerinin konuya ilişkin görüşmelerinin sonunda yapılan oylama sonucu kabul edilmemiştir²²⁶.

5- Hüseyin Bey'in 19 Temmuz 1922 tarihinde Meclis'te gizli olarak görüşülen Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesi hakkındaki konuşması:

Bütçe görüşmeleri sırasında söz alan Çorum Milletvekili Dursun Bey'in konuşmasında Samsun'lu Aleksandros'un develerinin Alaca'da deveciler tarafından işletilirken Çorum Mutasarrıflığından gelen bir telgraf ile teslim edilmesi istenmiştir. Bu olay Dursun Bey'e aktarılmıştır. Dursun Bey de bu olayı Müdafaa Vekili Kazım Paşa'ya anlatmıştır. Kazım Paşa'nın isteği ile Samsundaki kişinin gelip develerini aldığını ifade etmiştir. Dursun Bey niçin önce develerin istenip sonrada serbest bırakıldığını sormuştur. Görüşmeler sırasında Hüseyin Bey söz isteyerek Dursun

²²⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 491, 494.

²²⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 494.

²²⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:96, (4 Eylül 1338/1922), s. 496.

Bey'in söylediklerine karşı çıkmış “*Efendiler Dursun Bey arkadaşımız dediler ki Çorum Mutasarrıflığına buradan bir şifre yazılmıştır ve bunu da buradan İstiklâl Mahkemesi yazmıştır. Şunu arz etmek isterim ki: İstiklâl Mahkemesinin ne Çorum mutasarrıflığı ile ne de diğer bir livalarla şifre miiftahı yoktur. Şu halde böyle bir şey yazılmamıştır. Dursun Bey biraderimiz bu meseleyi başka suretle söyledi.*”²²⁷” Şeklinde ifade etmiştir.

Dursun Bey söz alarak Çorum Mutasarrıfı ile tahrir kaleminin Alaca Kaymakamı Sait Bey'in ve develeri teslim ettiren şifrenin de orada olduğunu söylemiştir.

Bu konuyla ilgili yapılan görüşmeler Meclis tarafından yeterli görülmüş ve Müdafaa-i Milliye Bütçesinin görüşülmesine geçilmiştir²²⁸.

---

²²⁷ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (19 Temmuz 1338/1922), s.516, 530.

²²⁸ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (19 Temmuz 1338/1922), s. 540.

2.1.7. Eğitim

1- İzmir Milletvekili Reşid Bey'in Kütahya'da öğretmenlerin maaş ve zamlarını alamamalarıyla ilgili olarak 5 Haziran 1920 tarihinde verdiği teklifin görüşülmesi sırasında Hüseyin Bey'in konuşması:

İzmir Milletvekili Reşid Bey ve arkadaşlarının teklifinde Kütahya livası öğretmenlerinin maaş ve zamlarını alamadıklarını söylemiştir. Kütahya livasının bütçesi müsait değilse muallim maaşları için umumi bütçeden tahsisat ayrılmasını teklif etmiştir²²⁹.

Hüseyin Bey konuyla ilgili yaptığı konuşmada, il özel idarelerinin tahsilâtı tam yapamadığı için memurların maaşlarının verilmediğini söylemiştir. Bu arada Maliye odacılarının 150 kuruş yerine 1800 kuruş alırken 1000 kuruş maaş alması gereken öğretmenin bu kadar maaş ve zam alamadığını belirterek “*İdare-i hususiye bu maaşı veremez ve veremeyecektir. Bu da doğrudan muvazene i umumiye tarafından verilsin. Muvazene-i umumiye kabul etsin*”²³⁰ teklifinde bulunmuştur. Yapılan görüşmeler sonunda Meclis konunun Hükümet tarafından görüşülmesine karar vermiştir²³¹.

---

²²⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 87, 88.

²³⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 89.

²³¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 90.

2.1.8. Hükümet

1- Ankara Milletvekili Hacı Mustafa Efendi'nin zorunlu Tarım Tebliğinin gözden geçirilmesi gerektiğini bildiren teklifin 28 Mart 1922 tarihli Meclis görüşmelerinde Hüseyin Bey'in yaptığı konuşma:

Ankara Milletvekili Hacı Mustafa Efendi'nin zorunlu Tarım Tebliğinin gözden geçirilmesi ile ilgili teklifi İktisat Komisyonu tarafından olumlu bulunarak gereken değişikliklerin yapılabilmesi için Meclis'e bir rapor göndermiştir.

Hüseyin Bey konu hakkında yaptığı konuşmasında Ankara'da üç bin bakkal ve üç yüz, beş yüz tüccar olduğunu belirtmiştir. Hükümetin bunlara yirmi dönüm ziraat yaptırmak istediğini ancak hükümetin bu işler için yirmi dönümlük arazi göstermediğini ayrıca herkesin istediği yerde istediği şekilde tarlasını sürmesi gerektiğini ifade etmiştir. Aksi durumda insanların yapamadıkları bu işten dolayı para cezası ya da hapis cezası alacaklarını daha olmazsa hileye başvurarak yalan söylemeye sevk edileceğini belirtmiş bu yanlış uygulamadan vazgeçilmesi gerektiğini ifade etmiştir²³².

İktisat Komisyonu hazırladığı raporda bu maddenin kaldırılmasını ve ziraat konusunda yeniden Meclis'te çalışma yapılması gerektiğini ifade eden kararı Konya Milletvekili Musa Kazım Bey'in teklifi ile İktisat Encümeninin mazbatasını kabul edilerek kararlar hükümet'e gönderilmiştir²³³.

---

²³² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:16, (28 Mart 1338/1922), s. 392, 394.

²³³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18,İ:16, (28 Mart 1338/1922), s. 397.

ALTINCI BÖLÜM

MARAŞ MİLLETVEKİLİ ARSLAN BEY'İN (TOĞUZATA)

HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI

Ali Arslan Toğuzata²³⁴ 1886 yılında Maraş sancağının Göksun kazasına bağlı Fındık köyünde doğdu. Babası Çerkez Hasan Beyzade Abdullah Efendi olup annesi Emine Hanım'dır²³⁵.

İlköğrenimini doğum yeri olan Göksun Kazasında tamamladıktan sonra, Elbistan Rüştîye Mektebi'ni bitirmiştir. Bundan sonra öğrenimini medreselerde devam ettirdi. Fakat buralardan diploma alamadı.

Eğitimini bu şekilde tamamladıktan sonra bir süre Göksun Kazası'nın köylerinde ilkokul öğretmenliği yaptı. Ancak maaşının yetersizliğinden dolayı görevinden ayrılarak iş bulmak amacıyla Halep şehrine gitti. II. Meşrutiyet'in 1908 yılında ilan edildiği dönemde polislik mesleğine başvurdu ve başvurusunun kabul edilmesi üzerine 1 Mart 1910 tarihinde Halep şehrinde polis memuru olarak göreve başladı. Bir süre sonra yazılı imtihana girip, sınavı kazanarak Halep Emniyet Müdürlüğünde Komiser Muavinliği görevine atandı.

Bu süreçte 15 Şubat 1911 tarihinde Beyrut Polis Mektebinin 3. eğitim ve öğretim devresine katılarak buradan pekiyi derecesiyle mezun oldu. Bir süre Beyrut Vilayeti Polis kadrosu komiser muavinliği görevinde bulundu. Daha sonra girmiş olduğu ikinci komiserlik sınavını kazanarak 10 Haziran 1915 tarihli atama kararıyla Halep ili Polis kadrosu ikinci komiserlik görevine atandı. Buradaki kısa görev süresinin ardından 28 Nisan 1916 tarihli atama ile Beyrut Polis Mektebi Dâhiliye Zabıtlığı ve Beden Eğitim Öğretmenliği görevine atandı. 1917 yılı Ağustos ayında Trablus Şam Polis kadrosunda ikinci komiserlik görevine atandı.

10 Ekim 1917 tarihli atama kararıyla başkomiserlik görevine atandı. Trablusşam Sancağı Polis kadrosunda başkomiser olarak görev yapmakta iken I.

²³⁴ Ali Arslan Bey, Toguz, Togğözata olarak da bilinmektedir.

²³⁵ TBMM Arşivi, Tercüme- i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No:319.

Dünya Savaşı sırasında görev yaptığı Trablusşam bölgesinin işgale uğramasının ardından 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşmasıyla memleketi Maraş'a döndü²³⁶.

Maraş Livasının işgal altında olmasından dolayı buradaki direniş kuvvetlerinin başına geçmiş ve Fransızlara karşı oluşan "Milli Direniş" örgütlemiştir. Bir süre sonra Maraşta Müdafaa-i Hukuk Cemiyetini kurarak milli kuvvetlerin komutanlığını üstlendi. Maraş'ın düşman işgalinden kurtarılmasında başarılı oldu. Bir süre sonra Milli güçlerle Antep savunmasına da katıldı²³⁷.

Arslan Bey Maraş Heyeti Merkeziye Reisi olarak Meclis'e 14 Mayıs 1920 tarihinde çekmiş olduğu telgrafında Antep ve İslâhiye Cephelerinde düşmana karşı alınan başarılar sırasında düşmanın Kilis tarafına çekilmek zorunda kaldığını ve düşmanın iki yüz civarında zayıt verdiğini bildirdi. Bu haber Meclis de sevinçle karşılandı²³⁸.

TBMM'ye I. Dönem Maraş Milletvekilliğine seçilen Hacı Mehmet Efendi'nin Meclis'e katılmayıp istifa etmesi üzerine Arslan Bey 17 Mayıs 1920 tarihinde Maraş milletvekilliğine seçildi.

22 Mayıs 1920 tarihinde Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin Meclis'e gönderdiği telgraf ile Arslan Bey'in Antep ve İslâhiye cephelerindeki görevi nedeniyle izin isteği Meclis tarafından olumlu görülerek kendisine izin verildi²³⁹.

Cephe görevinin bitmesinin ardından Kasım ayı sonunda Meclis'te milletvekili görevine başlayabilmiştir.

I. Dönem Maraş Milletvekilliği görevinin ardından milletvekili seçimlerine katılmayıp önce Adana'da ticaretle uğraştı. Bir süre sonra arazi meseleleri nedeniyle mahkemelik oldu ve Şark İstiklâl Mahkemelerinde yargılanıp beraat etti. Ömrünün geri kalan kısmında çiftçilik ile uğraştı²⁴⁰.

---

²³⁶ Yalçın Özalp, *Maraş Direniş Başında Serkomiser Ali Bey*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları No:367, s. 3, 4, 5, 6, 7, 8.

²³⁷ Çoker, a.g.e. c:3, s.737.

²³⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:16, (15 Mayıs 1336/1920), s. 312.

²³⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:19, (22 Mayıs 1336/1920), s. 4.

²⁴⁰ TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No:319.

Arslan Bey Milli M¼cadele’de yaptığı büyük fedakârlıklarından dolayı 25 Mart 1925 tarihinde TBMM tarafından Kırmızı Yeşil Şeritli İstiklâl Madalyası ile ödüllendirildi. 7 Haziran 1963 yılında vefat etti. Evli ve üç çocuk babasıydı²⁴¹.

---

²⁴¹ Çoker, a.g.e. C:3, s. 738.

2.MECLİS FAALİYETLERİ

Arslan Bey'in Maraş Milletvekili olarak seçilmesinin ardından Meclis'te milletvekilliğine kabulü 21 Temmuz 1920 tarihindeki oturumda gerçekleşmiştir.²⁴²

Arslan Bey'in Meclis'ten almış olduğu ilk izin Milletvekili seçildiği dönemde Antep cephesinde yaptığı görevinden dolayıdır. Meclis 22 Mayıs 1920 tarihinde kendisine bu nedenle izin vermiştir.²⁴³ Kendisinin Meclis'ten bir başka izin alması 12 Eylül 1921 tarihinde bir ay müddetiyle olmuştur²⁴⁴. Arslan Bey son olarak 27 Temmuz 1922 tarihinde Meclis'ten üç ay süreyle izin almıştır²⁴⁵.

Arslan Bey'in Meclis'te görev yaptığı şubelerle ilgili olarak 1920 yılına ait bir şube kaydı yoktur. 1921 yılında 4. şube²⁴⁶, 1922 yılında 4. şube²⁴⁷, 1923 yılında 1. şubede²⁴⁸ görev yapmıştır.

Arslan Bey ayrıca 1923 yılında Meclis'te Posta ve Telgraf Encümenliği'nde görev yapmıştır²⁴⁹. Arslan Bey'in I. Meclis'te I. Gruba kayıtlı olduğu ifade edilir²⁵⁰. Ancak; bazı kaynaklarca gruptan bağımsız hareket eden milletvekilleri arasında görülmektedir²⁵¹.

---

²⁴² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:38, (21 Temmuz 1336/1920), s. 372.

²⁴³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:19, (22 Mayıs 1336/1920), s. 4.

²⁴⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:74, (12 Eylül 1337/1921), s. 187.

²⁴⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:62, (27 Temmuz 1338/1922), s. 7.

²⁴⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2Mart 1337/1921), s. 18.

²⁴⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:1, (1 Mart 1338/1922), s. 21.

²⁴⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart 1339/1923), s. 20.

²⁴⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:7, (8Mart 1339/1923), s. 42.

²⁵⁰ Tunaya, a.g.e. s. 537.

²⁵¹ Demirel, a.g.e. s. 133.

2.1. Önerge ve Teklifler

1- Arslan Bey'in Maraş Müdafaasında şehit düşen Maraş Lisesi Matematik Öğretmeni Hayrullah Efendi'nin dul ve yetimlerine maaş bağlanması hakkındaki teklifi:

Bu teklif Meclis'te 4 Temmuz 1921 tarihinde yapılan görüşmelerin sonunda Lâyiha Encümenine gönderilmiştir²⁵².

Layihâ Encümeninden gelen karar 18 Temmuz 1921 tarihinde Meclis'te görüşülmüştür. Vefat eden Muallim Hayrullah Efendi'nin emeklilik kanununca ailesinin dul ve yetim aylığı alabileceğinin ifade edilmesi üzerine vatana hizmet yönünden maaş verilmesinin uygun olmayacağı kararıyla teklifi Encümen reddetmiştir.

Ancak; Meclis'te konuya ilişkin yapılan görüşmeler sırasında Maraş Milletvekili Hasip Bey Muallim Hayrullah Efendi'nin genç yaşta eline silah alarak dağa çıkıp düşmana karşı savaşırken genç yaşta öldüğünü bu nedenle maaş bağlanmasının imkânı olmadığını belirtmesi üzerine Meclis, Layihâ Encümeninin kararını reddetmiş ve teklif Muvazaneyi Maliye Encümenine gönderilmiştir²⁵³.

Ancak konuyla ilgili olarak Meclis kayıtlarında bir Encümen kararı görememekteyiz. Fakat konunun bir diğer Maraş Milletvekili Hasip Bey tarafından uzun bir sürenin ardından 23 Aralık 1922 tarihinde Meclis'e yeniden kanun teklifi olarak sunulduğunu görmekteyiz²⁵⁴.

Bu bilgilere göre Arslan Bey'in kanun teklifinin Muvazene-i Maliye Encümeninden gelmediğini görmekteyiz.

²⁵² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:46, (4 Temmuz 1337/1921), s. 127.

²⁵³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:52, (18 Temmuz 1337/1921), s. 311, 312.

²⁵⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:161, (23 Aralık 1338/1922), s. 5.

2- Arslan Bey ile Karesi Milletvekili Vehbi Bey ve bazı arkadaşlarının hazırlamış olduğu Sakarya Zaferi münasebetiyle orduya teşekkür name yazılması veyahut bir heyet gönderilmesine dair önerge:

Önerge şu şekildedir.

“Riyaseti Celileye

Ordumuzun Sakarya vâdisindeki zaferi münasebetiyle bir encümeni mahsus tarafından bir teşekkürname kaleme alınarak Meclis namına keşidesini veya bir heyet izamını teklif eyeriz.

15Eylü13137

Karesi, İzmit, Maraş , Burdur.

Vehbi, Abdullah , Arslan, Mehmet Akif²⁵⁵ .”

Meclis’te teklif uygun görülmüş ve Meclis tarafından Başkomutanlığa teşekkürname yazılması kabul edilmiştir.

3- 19 Haziran 1922 tarihinde Meclis’te Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesinin 1922 senesi bütçe görüşmelerinde Telgraf Müdürleri ve memurlarına maaş zammı verilmesi hakkında Lazistan Milletvekili Osman Nuri Bey ve Arslan Bey’in de olduğu otuz yedi arkadaşı tarafından verilen önerge:

Bu teklife göre Telgraf memurlarının ve müdürlerinin yaptıkları fedakârlıklara karşılık 1921 bütçesinden azaltılan yirmi bir bin liranın yarısının millet adına memurların maaşlarına ilave edilmesini talep etmektedir.

“ Riyaseti Celileye

Telgraf memurlarının ve müdürlerinin bidayeti inkılâptan beri yaptıkları fedakârlık bu daire i memurları için ilelebet iftihar edecekleri bir hale-i şereftir,

---

²⁵⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:76, (15 Eylül 1337/1921), s. 217, 218.

1337 bütçesinden tenzil olunan yirmi bir bin lira miktarındaki tenzilâtın nüsfini bu seneye mahsus olmak üzere galayı esâr dolayısıyla Meclisi Âli tarafından millet namına mükâfat olmak üzere memurin maaş faslına tekrar ilâvesini teklif ederiz. Bu para memurin maaşatına ihtiyaç nispetinde taksim olunacaktır.

19 Haziran 1338

Lazistan Mebusu, Burdur Mebusu, Genç Mebusu, Maraş Mebusu

Osman Nuri, İsmail Subhi, Fikri, Arslan²⁵⁶.

Toplam otuz sekiz imzalı tekliftir.

Verilen teklif Meclis'te görüşülürken Hakkari Milletvekili Mazhar Müfit Bey ve Sivas Milletvekili Rasim Bey, İzmit Milletvekili Abdullah Efendi gibi milletvekilleri teklifin Encümene gönderilmesinin gerektiğini ifade etmişlerdir. Görüşmeler sonunda teklifin encüme verilmesine karar verilmiştir²⁵⁷.

İlgili teklif 25 Haziran 1922 tarihindeki Meclis oturumunda tekrar görüşülmüştür. Mazbata Muharriri Rasim Bey Encümenin, ilk olarak paranın posta memurlarına ikramiye olarak verilmesini düşündüklerini ancak eldeki para miktarının yetersiz kaldığını belirtmiştir. Bu nedenle Encümenin paranın daimi zam olarak verilmesini düşündüğünü yapılan hesapla çalışan memurlardan çavuş ve müvezziler hariç olmak üzere iki sınıf memurlara zam yapıldığı takdirde ayrılan paranın kâfi geldiğini ifade ederek Encümenin kararını anlatmıştır.

Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Karahisarî Sahib Milletvekili Nebil Efendi tarafgirlik olup olmayacağını sormuş bunda suistimal yoksa kabul ettiğini varsa kabul etmediğini belirtmiştir. Yine Karahisarî Şarki Milletvekili Ali Sururi Efendi zam veya ikramiye verilmeyip memur maaşlarının düzenli verilmesinin doğru olacağını belirterek bunun reddedilmesi için teklif vermiştir. Yine Genç Milletvekili Şeyh Fikri Efendi ve Sivas Milletvekili Emir Paşa zam veya ikramiye olmasını desteklemişlerdir.

Karahisarî Şarki Milletvekili Mustafa Bey ve Canik Mebusu Emin Bey ayrı ayrı verdikleri tekliflerle önerenin reddini istemişlerdir.

²⁵⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ: 58, (19 Haziran 1338/1920), s. 527, 528.

²⁵⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:58, (19 Haziran 1338/1922), s. 529.

Meclis'te yapılan oylama ile zam ve ikramiye teklifi ekseriyetle reddedilmiştir²⁵⁸.

4-Mersin Mebusu Ziya Bey ile Arslan Bey'in de aralarında bulunduğu milletvekillerince Adana'da evvelce Başadministratör tarafından gayrikanunî muamelelerin keenlemyekün kanun lâyihasının müstacelen müzakere edilmesine dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Adana vilâyetinde işgal zamanında Fransız kuvayı işgaliyesi Başadministratörü tarafından hilâfi kanun ve salâhiyet isdar kılınan emre tevfiikan kuyudu tasarrufiyede icra olunan gayri kanuni muamelâtın keenlemyekün adıyla şekli sabıkına ircaina dair Heyeti Vekileden mevrut ve Defteri Hakani Encümeni Âlisince bittetik tensip buyurulan bir maddelik lâyihai kanuniyenin esbabı mucibesi şifahen arz ve izah edileceği veçhile müstacelen müzakeresinin icrasına müsaadei Celilerini arz ve istirham ederiz.

Mersin Maraş Elaziz Genç

Ziya, Arslan Hüseyin Fikri Faik²⁵⁹ ” (Toplam79 imza)

Adana'nın işgali sırasında Fransız işgal kuvvetleri baş yöneticisi tarafından yaptırılan kanunsuz işlemlerin hiç olmamış gibi kabul edilmesi ve Hükümet tarafından araştırılması için kanun layihasının acil görüşülmesi istenmiştir. Teklif yapılan görüşme sonunda Meclis tarafından kabul edilmiştir²⁶⁰.

²⁵⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:62, (25Haziran1338/1922), s.42, 43, 46, 47, 49.

²⁵⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:79, (24 Temmuz 1338/1922), s. 485, 486.

²⁶⁰ TBMM, .Zabıt Ceridesi, C:21, İ:79, (24 Temmuz 1338/1922), s. 487.

6- Erzincan Mebusu Tevfik Bey ve Maraş Mebusu Arslan Bey'in de aralarında bulunduğu 82 milletvekilinin, Dersimli Zeynozade Bego Ağa'nın malûliyetine binaen bakıye-i müddeti cezaiyesinin affına dair kanun teklifi

“Riyaseti Celileye

Guya harekâtı namerziyeden dolayı Hiyaneti Vataniye Kanununa tatbikan bundan birbuçuk sene evvel Mamuretilaziz'de tahtı tevkife alıp üç seneye mahkûm edilen ve hastalığı dolayısıyla Dersim hapishanesine naklolunan Dersimli Zeynozade Alibeyoğlu Bego Ağa mahkûmiyetinin hemen nısfını ikmal eylemiş ve mumaileyhin mevkufiyeti devam ederse duçar olduğu fakruddem ve marazı saire hayatını tehlikeye mâruz kılacağı belediye tababeti tarafından verilip mahalli mutasarrıflığından gönderilen raporla tahakkuk etmiş ve esasen mumaileyh Hükümeti mahalliyenin muhalifi değil vatan mücahidi aileden bulunduğu biraderi Dersim Mebusu Mustafa Ağa bugün Meclisi Millimizde âza bulunması suretiyle de sabit olmuş ve bunun pek az kalan bakıyei müddetinin affı hem hayatının muhafazasını hem de rifk ve adalete muntazır Dersimliler üzerinde arzu edilen hüsnütesiri temin edeceği şüphesiz bulunmuş olmakla ordumuzun devam etmekte bulunan muvaffakiyatı şerefine berveçhi zir mevaddı kanuniyenin kabulü suretiyle mumaileyhin bakıyei müddeti cezaiyesinin affını arz teklif ederiz.

Madde1.- *Üç seneye mahkûm ve Dersim tevkifhanesinde Zeynozâde Ali Bego'nun tahakkuk eden malûliyetin binaen bakıyei müddeti cezaiyesi affedilmiştir.*

Madde2.- *İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren meriülicradır.*

Madde3.- *İşbu kanunun icrasına Adliye Vekili memurdur*

Erzincan Mebusu, Maraş, Bitlis, Aydın.

Tevfik, Arslan, Arif, Tahsin²⁶¹. ” (Toplam 82 imza)

²⁶¹ TBMM Zabıt Cerideleri C:12, İ:79,(19Eylül 1337/1921), s. 265.

Arslan Bey ve arkadaşları Hıyaneti Vatanîye Kanunu'ndan bir buçuk yıl önce üç yıl cezaya çarptırılan Dersimli Zeynozade Alibeyoğlu Bego Ağa'nın hasta olması vatan hizmetinde olan bir aileden geliyor olduğunu belirtmişler, adalet bekleyen Dersimliler üzerinde olumlu etki yapacağı gerekçesiyle cezasının affedilmesini istemişlerdir.

Verilen kanun teklifi Adliye Encümeni tarafından uygun görülmüş ve Meclis af teklifini onaylamıştır²⁶².

7- Burdur Mebusu İsmail Subhi Bey ve Maraş Mebusu Arslan Bey ile arkadaşlarının, tetkikatı ilmiyede bulunmak üzere Şark'a gönderilen heyetin tahsisatı hakkındaki Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının müstacelen ruznameye ithaline dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Şark'ta tetkikatı ilmiyede bulunmak üzere gönderilen Meclis Âzası tahsisatından mütevellit ihtilâfın halline dair Muvazene-i Maliye Encümeninden mevrut mazbatanın müstacelen ruznameye ithali ile müzakeresini teklif eyleriz.

17 Temmuz 1338

Burdur, Maraş, Erzurum, Aydın.

İsmail Subhi, Arslan, M.Durak, Tahsin²⁶³. ”

Arslan Bey ve arkadaşları 17 Temmuz 1922 tarihinde Doğu'ya gönderilen ilmi tetkik heyetinin tahsisatları konusunda Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasının ruznameye alınmasını istemişlerdir.

Meclis, teklifi kabul etmiş ve teklifin ruznameye alınması onaylanmıştır²⁶⁴.

²⁶² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/1921), s. 266.

²⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:76, (19 Temmuz 1338/1922), s. 421.

²⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:76, (19 Temmuz 1338/1922), s. 421.

YEDİNCİ BÖLÜM

AYDIN MİLLETVEKİLİ HASAN TAHSİN BEY'İN (SAN)

HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1. HAYATI

Hasan Tahsin Bey 1865 yılında günümüzde Yunanistan sınırları içerisinde yer alan Selanik ilinin Katerin Kasabası Paşa Mahallesinde doğdu. Babası Koplu Ali Ağa olup annesi Fitnat Hanımdır. Eğitim ve öğrenim sürecini Selanik Rüştîye Mektebi'nde tamamladıktan sonra 1880 yılında Selanik Duyun'u Umumiye Muhasebe Kaleminde kâtip olarak memuriyete başladı.1 Şubat 1882'de Katerin Kazası Bidayet Mahkemesi sorgu hâkimi yardımcılığına atandı. Ardından 1 Eylül 1883 tarihinde Katerin Mukavelat Muharrirliği(Noter) görevine getirildi²⁶⁵.

2 Haziran 1892'de Girit'in Kandiye Sancağı Polis Komiserliğine getirildi. Polislik görevinin ardından 26 Ekim 1895'te Girit'e bağlı Götürü Kazası Kaymakamı oldu. Bu görevin ardından 1897 yılında Yemen ili Mihail sancağında kaymakamlık görevinde bulundu. Yaklaşık üç yıl bu görevi yürüttü. 2 Mart 1900'de Aydın ili Bozdoğan Kazası Kaymakamlığına getirildi. Bundan sonra sırasıyla 1907 yılında Nif, 13 Ekim 1908 'de Kuşadası, 24 Mayıs 1910'da Urla, 1 Şubat 1912'de Bulanık,12 Şubat 1912'de Çal Kaymakamlığı görevlerinde bulundu. 13 Mayıs 1915'te emekliye ayrıldı²⁶⁶.

Nazilli 'de ikamet ederken Milli Mücadeleye katıldı ve Müdafaa-i Hukuk Teşkilatında çalışırken TBMM'nin Aydın Milletvekilliği seçimlerinde 51 oy alarak milletvekili oldu²⁶⁷. Tahsin Bey Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23 Nisan 1920 tarihindeki açılış oturumuna katılan mebuslar arasında yer almıştır. Hasan Tahsin Bey Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin faal milletvekilleri arasında yer almaktadır. Onun bir gensoru önergesi ve üç soru önergesi, üç kanun teklifi bulunmakta olup ayrıca 113 konuşması mevcuttur.

---

²⁶⁵ TBMM Arşivi, Tercüme-i Hal Kağıdı Örneği, Sicil No.30.-Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü Arşivi dosya N:M0000486- Çoker, a.g.e s. 132.

²⁶⁶ Çoker, a.g.e s. 132.

²⁶⁷ TBMM Arşivi, Sicil No: 30.

Tahsin Bey II. Dönem Milletvekili seçimlerinde tekrar aday oldu. 17 Temmuz 1923'te 329 oy alarak yeniden Aydın Milletvekili seçildi. 11 Ağustos 1923'te Meclise katılmış, ertesi gün mazbatasını onaylanmıştır. II. Dönem Meclis'te İstida, Nafia, Mübadele ve İmar İskân Encümenlerinde çalışmıştır. Ayrıca, ormanların işletilmesi hakkında bir soru önergesi vermiş olup çok sayıda konuşması mevcuttur²⁶⁸.

III. Dönem Milletvekili seçimlerinde tekrar aday olan Hasan Tahsin Bey yapılan seçimde 457 oy alarak yeniden Aydın Milletvekili seçilmiştir. 3 Ekim 1927'de mazbatasını almış, 1 Kasım'da Meclise katılmış ve 2 Kasım'da mazbatasını Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanmıştır. Tahsin Bey bu dönemde Divanı Muhasebat (Sayıştay) ve Teşkilatı Esasiye (Anayasa) Encümenlerinde çalışmıştır²⁶⁹.

Meclis IV. Dönem seçimlerine de katılan Hasan Tahsin Bey tekrar Aydın Milletvekili seçilerek 4 Mayıs 1931'de Meclis'e katılmıştır. Dönem boyunca Meclis Anayasa Encümeninde çalışmıştır²⁷⁰. V. Dönem Milletvekilliği seçimlerine katılan Hasan Tahsin Bey 14 Şubat 1935'te 586 oy alarak yeniden Aydın Milletvekili seçilmiştir²⁷¹. Tahsin Bey 1 Mart 1935'te Meclise katıldı ve milletvekilliği 7 Mart 1935'te onaylandı. Bu dönemde Teşkilatı Esasiye Encümenine seçildi. Ayrıca Arzuhâl Encümeni'nin çalışmalarıyla ilgili bir Önerge vermiş ve öğretmen okulu mezunları ile subay ve askeri memurların yaş sınırları hakkındaki bazı kanun ve tekliflerde konuşmalar yapmıştır²⁷².

Hasan Tahsin Bey Meclis'teki yerini 1939 yılına kadar korumuştur. TBMM'nin kuruluşundan 5. dönem sonuna kadar milletvekili olarak kalabilen nadir milletvekillerinden biridir. Milletvekilliği sona erdikten sonra Bozdoğan'a gelerek tarım ile uğraştı. 18 Aralık 1951 yılında 86 yaşında vefat etti. Hasan Tahsin Bey evli olup çocukları yoktu²⁷³.

---

²⁶⁸ Öztürk, a.g.e. II. Dönem, (1923-1927), C:3, s. 120.

²⁶⁹ Öztürk, a.g.e. III. Dönem, (1927-1931), C:3, s. 88.

²⁷⁰ Öztürk, a.g.e. IV. Dönem, (1931-1935), C:2, s. 77.

²⁷¹ TBMM, Arşivi Sicil No:36.

²⁷² İhsan Güneş, *Türk Parlamento Tarihi, TBMM, V. Dönem*, C:2, s. 73.

²⁷³ Çoker, a.g.e, s. 133.

2. MECLİS FAALİYETLERİ

Hasan Tahsin Bey Ankara’da 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi için Aydın’da yapılan seçimde 51 oy alarak milletvekili seçilmiştir. Hasan Tahsin Bey 23 Nisan 1920’de Ankara’daki ilk Meclis açılışında yer almıştır.

Hasan Tahsin Bey Meclis faaliyetleriyle öne çıkan milletvekillerinden biridir. Bu nedenle Meclis’te fazla izin kullanmamıştır.

Tahsin Bey’in Meclis’ten almış olduğu ilk izin 12 Eylül 1921 tarihinde olup üç ay sürelidir²⁷⁴. İkinci izin isteği ise 25 Ekim 1922 tarihinde olup yine üç ay sürelidir²⁷⁵.

Tahsin Bey’in Meclis’te görev yaptığı şubeler içerisinde 1920 yılına ait herhangi bir şubede görev aldığı kaydı bulunmamaktadır. Ancak 1921 yılında 5. şube²⁷⁶, 1922 yılında 1. şube²⁷⁷, 1924 yılında 2. şubede görev yapmıştır²⁷⁸.

Tahsin Bey’in görev yaptığı Encümenlikler ise 1920 yılında Umuru İktisadiye Encümenliğinde²⁷⁹, 1921 yılında İstida Encümenliği²⁸⁰ ile 1922 yılında Nafia Encümenliklerinde çalışmıştır²⁸¹. Ocak 1922’de Harp Encümeni kararıyla ordu geri hizmetlerine yardım ve gözetimle görevlendirilmiştir²⁸². Tahsin Bey’in Meclis’te I. Gruba mensup olduğu tarihi kaynaklarca ifade edilmektedir²⁸³.

---

²⁷⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:74, (12 Eylül 1337/1921), s. 187.

²⁷⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s. 142.

²⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:2, (2 Mart 1337/1921), s. 19.

²⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:1, (1 Mart 1338/1922), s. 20.

²⁷⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart 1339/1923), s. 20.

²⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:5, (27 Nisan 1336/1920), s. 99.

²⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:143, (3 Şubat 1337/1921), s. 63.

²⁸¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:24, (11 Nisan 1338/1922), s. 128.

²⁸² Çoker, a.g.e, s. 133.

²⁸³ Tunaya, a.g.e. s. 536.

2.1. Önerge ve Konuşmalar

2.1.1.Ordu ve Milli Mücadele

1- Tahsin Bey ile Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey ve 62 arkadaşının, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine gazilik unvanı verilmesine ve müşirlik rütbesi tevcih edilmesine dair kanun teklifi:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Mücahedei Huda pesendanesiyle vatanın halâskarı ve zaferi ahirin âmili olan Reisi Muhterememiz Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine milletin alâmeti şükranı olmak üzere müstahak oldukları gazilik unvanının ita ve rütbe-i müşiri tevcihini ve bu işbu teklifimizin bugünkü ruznameye ithal edilerek zirdeki madde-i kanuniyenin kabulünü arz ve teklif ederiz.

19Eylül 1337

Madde-i Kanuniye- Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine gazilik unvanı ita ve rütbe-i müşiri tevcih edilmiştir.

Saruhan, Çorum, Aydın, Erzurum

İbrahim Süreyya, Ferid, Tahsin, Durak²⁸⁴”

19 Eylül 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'ya Gazilik unvanı ve Mareşallik rütbesi verilmesi hakkındaki teklif Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda kabul edilmiştir²⁸⁵.

²⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/1921), s. 263.

²⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/ 1921), s. 264.

2. Tahsin Bey ve Saruhan Milletvekili Mahmud Celâl Bey ile rüfekasının, muhtelif cephelerdeki milli kuvvetlerin iâşe ve sair ihtiyaçlarını tanzim için bir nizamname ihzar etmek üzere bir encümen teşkiline dair önerge:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Memaliki Osmaniyenin muhtelif mahallerinde vukubulan işgaller üzerine teşekkül eden harb cephelerinin idaresi şimdiye kadar mezkûr cephelere civar bulunan mahaller heyeti milliyeleri tarafından ifa ve icra edilmekte bulunduğu malûmdur. Bu suretle mahalli ve mevkii lüzum ve zaruretlerle teessüs eden idarelerin bir dereceye kadar ayrı ayrı şekil ve tarzlarla çalışması ve bilhassa cephelerin umuru maliyesiyle meşgul olan heyeti milliyeler tarafından tatbik ve müracaat edilen iâşe, oktrova Resmi ve saire gibi birtakım rüsum ve tekâlifin muhtelif şekil ve suretlerle ahiz ve cibayet edilmesi ve tekâlifin yalnız cephelere civar bulunan mahaller ahalisine tahmil edilerek aksamı sairei memleketin bundan istisna edilmesi keyfiyetlerinin pek ziyade mucibi mahzur olduğu görülmektedir, binaenaleyh işbu mehaziri takdir etmiş olacağında şüphe etmediğimiz Heyeti İcraiyenin ve bilhassa Müdafaa-i Milliye Vekâletinin, heyeti milliyelerin muamelât ve idare itibariyle bir şekli salim ve umumide çalışmalarının temini ve umuru maliyenin tensik ve ıslahı hakkındaki noktai nazarını Meclis huzurunda tesbit etmesini ve bu hususat hakkında her tarafça mer’i ve muta olacak bir nizamname tanzimi için bir encümen teşkilini teklif ederiz.

Saruhan, İzmir, Denizli, Aydın.

Mahmud Celâl, Reşid, Yusuf, Tahsin²⁸⁶.”

13 Mayıs 1920 tarihinde Meclis’te görüşülen teklif cephelerdeki milli kuvvetlerin ihtiyaçlarının düzenli bir şekilde temini için bir Encümen kurulmasına dairdir. Görüşmeler sonunda teklifin Hükümete gönderilmesine karar verilmiştir.

²⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:15, (13 Mayıs 1337/1921), s. 289.

3- El Cezire Cephesi Kumandanı Sabıki Nihat Paşa'nın mucibi mesuliyet bir hali görülmediğine dair Müdafaa-i Milliye Vekâleti tezkeresi ve Tahsin Bey'in konuşması:

Müdafaa-i Milliye Vekâletinin ilgili tezkeresinde eski El cezire Cephesi Komutanı Nihat Paşa hakkında Meclis'te verilen sual üzerine yapılan tetkikatında sorumluluğunun bulunmadığı 11 Haziran 1922 tarihinde Müdafaa Vekili Kazım Paşa imzasıyla Meclis'te okunmuştur²⁸⁷. Konunun Meclis'te görüşüldüğü sırada söz alan Tahsin Bey yapılan tetkikat sonucuna itiraz ederek Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım Karabekir Paşa'ya dönüp: “*Üç vilâyet halkını soyduğu iddia olunan bir adamın evraki tahkikiyesini Meclis görmek ister. Bu millet paşaların birbirlerini tutmasından bıkmış usanmıştır.*”²⁸⁸ diyerek tepkisini ortaya koymuştur.

Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım Paşanın “*Bu kürsüde söz söylemek hakkını haiz olmayanlara bu şekilde söylenirse onlarda dışarıda haklarını ararlar*” sözü üzerine Tahsin Bey yeniden söz alarak “*O vakit millet hakkını müdafaa eder. Artık anarşi son haddini bulmuştur*”²⁸⁹.” demek suretiyle tepkisini ifade etmiştir.

Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey'in Nihad Paşa hakkındaki tahkikatın Adliye Encümeninden tetkikini isteyen teklifi Meclis tarafından kabul edilmiştir²⁹⁰.

4- Yunan İşgalinin verdiği zararlar ile ilgili olarak Karesi Mebusu Vehbi Bey'in, Yunan istilâsına maruz kalan mahallerde ika edilen fecayiın tahkik edilmesine ve resimlerinin aldırılmasına dair beyanatı ve Tahsin Bey'in konuşması:

Konu hakkında görüşmeler 9 Kasım1920'de Meclis'te yapılırken Vehbi Bey düşmanlarımızın yaptığı propagandalara karşı Yunanlıların ve Fransızların yurdumuza yaptıklarının sinema ve fotoğraflarının kaydedilmesini istemiştir. Meclis Yunanlıların yaptıklarını tespit için Heyeti Vekile'ye bir tezkere yazılmasını kabul etmiştir.

²⁸⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:52, (11 Haziran1338/1922), s. 340, 341.

²⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:52, (11 Haziran 1338/1922), s.349.

²⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:52, (11 Haziran 1338/1922), s. 349.

²⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:52, (11 Haziran 1338/1922), s. 352.

Tahsin Bey konuyla ilgili yaptığı konuşmasında Meclis'in aldığı kararı onaylayarak Yunanlıların Bursa, İzmir ve Edirne illerinin kendilerinde kalmayacaklarını anladıklarında her şeyi mahvedeceklerini ifade ederek Avrupa'yı bu konuda ikaz etmek için: “ *Sinemalarını ve fotoğraflarını alalım, bunları yapalım. Belki vardır diyerek Avrupa, Amerika efkârı umumiyesine bir tesir yapabiliriz*²⁹¹.” Tahsin Bey bu konuda önlem alınmasını istemiş ve Yunanlıların Aydın ve Bursa gibi şehirlerde hayvancılığı yok ettiğini belirterek insanlarımızı korumak için Heyeti Vekile'nin bunu enine boyuna düşünmesini istemiştir. Meclis Başkanı ise Hükümet'e soruların, şu iş ne oldu? Şu iş hakkında Heyet'i Vekile ne düşündü? Şeklinde olması gerektiğini belirterek meselenin kapandığını ifade etmiştir.²⁹²,

5-Meclis'te 8 Şubat 1921 tarihli Müdafaa-i Milliye Vekâleti bütçesi görüşmeleri sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey öncelikle sözlerine Müdafaa-i Milliye Vekâletini üstüne alan ve kısa zamanda ordumuzu bugünkü seviyeye getiren Paşa Hazretlerine teşekkür ederek başladığı konuşmasında gördüğü bazı aksaklıkları dile getirmiştir.

Tahsin Bey Müdafaa-i Milliye Vekâletinin iki milyon yüz bin liralık bütçesinin onaylandığını ve ülkenin her türlü imkânlarının ordunun emrine verildiğini belirttikten sonra geçen gün Kütahya Cephesinde 17 askerinin soğuktan vefat ettiklerini hatırlatmıştır. Bu insanlar savaşmak için burada toplanmıştır. Soğuktan ölmek için toplanılmamıştır. Bu kişilerin elbise eksikliği ya da hastanelerde yaralıların tedavilerinin temin edilememesi nedeniyle öldüğünü belirterek: “*Kütahya'nın ve bütün o havalinin ormanları bütün şimendifer ve vesaiti nakliye, Harbiye Vekâletinin tahtı emrinde olduğu halde bu efradın ölmesi, bazı zabitlerin kumanda heyetlerinin noksan mesaisinden ileri gelmiş ise bunlar hakkında ne yapılmıştır*²⁹³?” diye sormuştur. Ayrıca bazı köylerde halkın atlarını, arabalarını kullanmadığını bunların ellerinden alındığını buna benzer bir olaya kendisinin de şahit olduğunu söylemiştir. Geçen günlerde bir milletvekili arkadaşıyla Meclis'in önünde iken iki arabacının zorla parasız eşya nakletmeleri için alıkonulduklarını,

²⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:96, (9 Kasım 1337/1921), s. 317.

²⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:96, (9 Kasım 1337/1921), s. 317.

²⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:147, (8 Şubat 1337/1921), s.134.

yine bazı askerlerin yük taşıma işlerinde kullanıldığını belirterek bu askerlerin hamallık etmek için gönderilmediklerini söylemiştir. Bu tür yanlış işlerin düzeltilmesini ve Harbiye bütçesinin kabulünü istemiştir²⁹⁴.

Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa konu ile ilgili yaptığı konuşmada nakliye vasıtalarının kullanılmasında mecburen ücretini ödeyemediklerini belirtmiştir. Ayrıca Tahsin Bey'in bahsettiği donarak ölen askerler ile ilgili olarak bu sene kışın erken bastırması nedeniyle kayıpların olduğunu konuyla ilgili tahkikatın yapıldığı ve tahkikatın sonucunda kimsenin bu konuda bir suçunun görülmediğini açıklamıştır²⁹⁵.

Bursa Milletvekili Operatör Emin Bey ise konuyla ilgili yaptığı açıklamada cephede donan askerlerin yerinin Uşak Cephesinde, Dumlupınar'da olduğunu buranın 1250 metre yüksekliğinde olup iyi giyimli olunmasına rağmen insanın burada ufacık bir uyku ile donacağını ifade etmiştir²⁹⁶.

Bütçe için yapılan müzakereler sonunda her fasılda ilave zam teklif edilmesi üzerine bütçe Encümene gönderilmiştir²⁹⁷.

6- Meclis tarafından cepheye gönderilen heyetin, memleketin muhtelif mıntıklarında müfettişi umumilikler ihdas edilmesine dair teklifinin 4 Ağustos 1921 tarihinde Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Bu kanun teklifine göre kurulması istenen Müfettişi Umumilerin görevi, bölgelerinde ülkenin maddi ve manevi kaynaklarını temin edecek şekilde hazırlanması ve yönlendirilmesidir.

Cephelere giden milletvekilleri heyetinin bazı livaların birleştirilerek memleketin muhtelif bölgelerinde müfettişi umumilikler ihdas edilmesine dair maddesinin görüşülmesi sırasında Antalya, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Mentеше livalarının da bir mıntika kabul edilmesi istenmiştir.

---

²⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:147, (8 Şubat 1337/1921), s. 133, 134, 135.

²⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:147, (8 Şubat 1337/1921), s. 136, 137.

²⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:147, (8 Şubat 1337/1921), s. 138.

²⁹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:147, (8 Şubat 1337/1921), s. 153.

Tahsin Bey, milletvekili olduğu Aydın livasının da aralarında olduğu çok sayıdaki livanın bir mıntıka kabul edilmesini doğru bulmamıştır. Bu livalar arasında mesafenin çok fazla olduğunu belirtmiştir. Bu şekilde livalarda sevk emirlerinin şubelerce, Kaymakamlarca ve Nüfus idarelerince takip edilmesinin zor olacağını belirtmiştir. “Eğer maksat iş yapmaksa, her iki livayı bir mıntıka ittihaz etmek şartıyla hiç olmazsa diğer yerlerde olduğu gibi Denizli, Aydın bir mıntıka, Isparta ve Burdur’un da bir mıntıka ittihaz edilmesini teklif ediyorum²⁹⁸.” şeklinde bir teklif sunmuştur.

Eskişehir Milletvekili Abdullah Azmi Bey de mıntıka tayininde bazı aksaklıkların olduğunu ifade ederek Tahsin Bey’in teklif ettiği gibi Denizli, Aydın bir mıntıka, Isparta, Burdur bir mıntıka olmalıdır görüşünü savunmuştur²⁹⁹.

Tahsin Bey’in teklifini bir diğer Aydın Milletvekili Mazhar Bey’de desteklemiştir³⁰⁰. Meclis’te yapılan müzakereler sonunda teklifin kanunu yapan heyete geri gönderilmesi kabul edilmiştir³⁰¹.

7- 4 Mayıs 1922 tarihinde Başkomandanlık kanununun hafiyen müzakeresi ve Tahsin Bey’in konuşması:

Mustafa Kemal Paşa’nın Başkomutanlık Kanunun süresinin uzatılmasıyla ilgili müzakerelerde Tahsin Bey söz almıştır. Tahsin Bey Başkomandan ve Makamı Riyasetin etrafında toplanılması gerektiğini ifade ettikten sonra Mustafa Kemal Paşanın Başkomandanlığa seçildiği zamandan bu yana şartların değiştini belirttiikten sonra: “Fakat yine Başkomandanlığın musalaha şeraitinin intacına kadar vücudu elzemdir³⁰².” diyerek barış şartlarına kadar makamın devamını isterken bu müzakerelerinde gizli yapılmasını istemiştir. Yapılan müzakereler sonunda Meclis celsenin gizli olmasını kabul etmiştir³⁰³.

²⁹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:61, (4 Ağustos 1337/1921), s. 12, 13.

²⁹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:61, (4 Ağustos 1337/1921), s. 13.

³⁰⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:61, (4 Ağustos 1337/1921), s. 9, 10.

³⁰¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:61, (4 Ağustos 1337/1921), s. 15.

³⁰² TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (4 Mayıs 1338/1922), s. 311, 312.

³⁰³ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (4 Mayıs 1338/1922), s. 315.

2.2. Ekonomi ve Maliye

1-Tahsin Bey'in Meclis'in 1 Ağustos 1921 tarihinde görüşülmekte olan Sigara kağıdı İnhisarına ve Kibrit İstihlâk Resminin artırılmasına dair kanun lâyhaları ve Kavanin-i Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbatası hakkında vermiş olduğu teklif:

Sigara ve sigara kağıdının bandrollerinden alınacak verginin hazineye gelir getirmesi ile ilgili kanun teklifinin maddelerinin görüşmeleri sırasında Tahsin Bey de bir teklif sunmuş, ayrıca teklifi ile ilgili söz almıştır.

Kanun teklifinin “2. maddesinde yer alan- *İş bu kağıtlar Heyeti Vekilece tâyin ve icabı hale göre tezyit veya tenzil edilecek fiyatlarla mevkii fûruhta vaz'olunacaktır*³⁰⁴”.

Tahsin Bey'in teklifi

“Riyaseti Celileye

Hükümetin maksadı sigara kâğıtlarına yeniden rûsum zammetmek olmayıp müteaddit mütavassıtların yedi intifaina geçen menfaatin hazinei maliyeye intikali suretiyle bir varidat bulmaktan ibaret olmasına göre maddenin şu veçhile yazılmasını teklif ederim.

1Ağustos1337

Aydın

Tahsin

*Madde2.-Sigara kağıtları işbu kanunun her mahalde tarihi neşrindeki fiyatlarla mevkii fûruhta vaz'olunacak ve icabı hale göre Heyeti Vekilece tenzil ve Büyük Millet Meclisinin kararıyle tezyid edilebilecektir*³⁰⁵.”

Tahsin Bey konuyla ilgili olarak teklifini açıklamak için Meclis'te söz almış ve teklifi hakkında bilgi vermiştir.

³⁰⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:58, (1 Ağustos 1337/1921), s. 391.

³⁰⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:58, (1 Ağustos 1337/1921), s. 394.

Tahsin Bey Hükümetin bu kanun teklifindeki amacının sigara kağıdı ve kibritlere yeniden bir vergi koymak olmadığını belirtmiştir. Fabrikalardan çıkan malların *“büyük tüccar ve komisyoncuların elinden geçmekten ise müteaddit ellere intikal eden intifain Hazineye temini ve bu suretle bir varidat bulmaktan ibaret olduğuna göre ki, bu iyi bir şeydir³⁰⁶.”* Demek suretiyle tüccar ve komisyoncuların ellerine geçen paranın hükümetin eline geçeceğini ifade etmiştir.

Tahsin Bey teklifinde sigara kâğıtları ve kibritlere zam yapma yetkisinin Büyük Millet Meclisi'nin onayıyla Hükümete verilmesini teklif etmiştir.

Karahisarı Sahib Milletvekili Mehmet Şükrü Bey ve Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey görüşülmekte olan ikinci maddenin doğru olmadığını ifade etmişlerdir. Yine kanun maddesinin yanında yer alanlar arasında ise Kastamonu Milletvekili Doktor Suad Bey'de vardır.

Kanun maddesi üzerinde yapılan değişiklik teklifleri kabul görmemiş ve Hasan Tahsin Bey'in teklifi de diğer teklifler gibi reddedilmiştir³⁰⁷.

2- Tahsin Bey Tuz Resminin Tezyidi hakkında kanun lâyihası ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbatalarının görüşülmesi sırasında Kavanin-i Maliye Encümeninin teklifindeki ikinci madde üzerinde değişiklik teklifi

Meclis'te 23 Eylül 1920 tarihinde görüşülen Kavanin-i Maliye Encümeni teklifi şu şekildedir.

“Madde 2- On beş gün içinde Tuz tüccar ve esnafının ellerindeki Tuz miktarını Duyunu Umumiye idaresine bildirmelerini aksi halde iki misli cezaya çarptırılacakları kararını vermiştir³⁰⁸.”

Tahsin Bey'in Teklifi

“Riyaseti Celileye

³⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:58, (1 Ağustos 1337/1921), s. 391, 392.

³⁰⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:58, (1 Ağustos 1337/1921), s. 394.

³⁰⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:71, (23 Eylül 1336/1920), s. 303.

İkinci maddedeki on beş gün müddetin beş güne tenzilini ve hiç beyanname vermeyenlerin verdikleri beyannamelerinde noksan miktar irae edenlerden noksan gösterilen miktar tuzun müsaderesiyle beraber beş misli resim istifa olunmasını teklif ederim.

Aydın

Tahsin³⁰⁹. ”

Tahsin Bey vermiş olduğu teklifte tuz tüccarlarının ellerindeki malı beş gün içinde Duyunu Umumiye idaresine bildirilmelerini, eksik gösterilen tuzun ise el konularak o kişiden beş misli vergi alınmasını teklif etmiştir. Teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir³¹⁰.

3. İhracat rüsumu hakkında kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye ve İktisat encümenleri mazbatalarının görüşülmesi sırasında Halı ve Kilim ticaretinden alınacak vergiyle alâkah Tahsin Bey’in teklifi:

Hükümetle Encümenin teklifi

“Beher arşunun sikleti bir kilograma kadar olanlardan beher arşun murabbaından elli kuruş.

Beher arşunun sikleti bir kilogramdan birbuçuk kilograma kadar olanlarından beher arşun murabbalığına 40 kuruş.

Beher arşunun sikleti birbuçuk kilogramı tecavüz edenlerden bir arşun murabbağından yirmi kuruş. Kilimden beher kiloda yirmi kuruş alınsın.³¹¹”

Tahsin Beyin Teklifi

“Riyaseti Celileye

³⁰⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:71, (23 Eylül 1336/1920), s. 312.

³¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:71, (23 Eylül1336/1920), s. 313.

³¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:66, (16 Eylül 1336/1920), s.176.

Halının kilim yerine geçirilmek suretiyle suistimali mümkün olduğundan halı ile kilimin tefriki ile halının kilosundan 20, kilimin kilosundan on kuruş alınmasını teklif ederim.

Aydın

Tahsin³¹². ”

Tahsin Bey teklifinde halının kilosundan 20 kuruş kilimden ise 10 kuruş vergi alınmasını teklif etmiştir. Ancak Tahsin Bey'in teklifi Meclis tarafından kabul edilmemiştir

4. Tahsin Bey'in ülkeye ithal olarak gelen zeytinlerden alınan gümrük resminin zeytinyağlarından alınan gümrük resmi derecesine getirilmesi ile ilgili olarak verdiği kanun teklifi:

Tahsin Bey ithal olarak getirilen zeytinlerden ithal zeytinyağı oranlarında vergi alınmasını istemiştir. Meclis'in 11 Haziran 1922 tarihli oturumunda Tahsin Bey'in teklifinin Layiha Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir.³¹³

Layiha Encümeninin ilgili mazbatası 18 Haziran 1922 tarihinde Meclis oturumunda görüşülmüştür. Encümenin mazbatasında teklifin görüşülmeye değer görülmesinden dolayı Meclis teklifi Maliye Encümenine havale etmiştir³¹⁴.

Teklif Maliye Encümeninin hazırladığı gümrük rüsumu ile ilgili Kanun Layihasının 6. maddesi olarak 27 Aralık 1922'de Meclis'te görüşülmüştür.

“6.Madde olarak D cetvelinde muharrer eşya ve mevaddın ithali memnuiyeti ref'edilerek mezkûr kanuna merbut (B) cetveline alınmış ve tarifei asliyenin 84 numarasında muharrer taze ve tuzlu zeytinler dahi bu cetvele nakledilmiştir. İşbu kanun tarihi neşrine kadar gümrüklerce müsadere edilip elyevm mevcut bulunanların on beş misli resim istifa olunarak eshabına iade kılınır³¹⁵. ”

³¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:66, (16 Eylül 1336/1920), s. 176.

³¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:52, (11 Haziran 1338/1922), s. 338.

³¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:57, (11 Haziran 1338/1922), s. 491.

³¹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:163, (27 Aralık 1338/1922), s. 61.

Ancak verilen bir teklif ile maddenin o gün görüşülmesi tehir edilmiştir³¹⁶. İlgili teklif içine 6.madde 4 Ocak 1923 tarihinde Meclis Genel Kurulunda tekrar görüşülmüş ve küçük bir düzeltme ile 15 misli vergi ifadesi 12 misli vergi şeklinde değiştirilerek kabul edilmiştir³¹⁷.

5.Tahsin Bey'in Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey'in, Büyük Millet Meclisi'nden karar çıkmadıkça Ziraat Bankası'nın devlete bedelsiz borç vermemesi hakkındaki teklifinin 28 Şubat 1922 tarihinde görüşülmesi sırasında konuyla alakalı olarak teklifi:

“Riyaseti Celileye

Ziraat Bank Muvazene Kanununda mevcut (Tahsisat ve Levazımı Ziraiye ve İdariye Kalemi) Müdüriyetinin teşkilatıyla beraber 1338 senesi Mart iptidasından itibaren lağvını teklif ederim.

Aydın

Tahsin³¹⁸. ”

Tahsin Bey teklifinde bankanın tahsisat ve levazımı zirai ve idarei kalemi'nin 1922 Mart başlangıcından geçerli kaldırılmasını teklif etmiştir. Meclis Başkanı Tahsin Bey'in konu ile alakalı söz isteğini kabul etmemiş ve teklif gündeme alınmamıştır³¹⁹.

6- Tahsin Bey'in 9 Kanunu evvel 1338 tarihli Avans Kanununa Müzeyyel Kanun Layihası” müzakere edilirken ikinci maddeye ek olarak üçüncü madde olmak üzere vermiş olduğu önerge:

İkinci madde İstanbul'da açıkta kalan askerlere ve milli mücadele taraftarı memurlara yarı maaş ödenmesi ile ilgilidir³²⁰.

³¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:163, (27 Aralık 1338/1922), s. 72.

³¹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:168, (4 Ocak 1339/1923), s. 183.

³¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ.167, (28 Aralık 1338/1922), s.171.

³¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ:167(28 Aralık 1338/1922), s. 172.

³²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:172, (11 Ocak 1339/1923), s. 286.

“Riyaseti Celileye

Madde 3- Dersaadet'te ve bilâdı selâsede süs ve sefahat esvabı satan Rum ve Ermeni mağazalardan alışveriş eden hanımları tarassut ve hüviyetlerini mahallesinin ihtiyariyesinden ve komşularından tahkik ederek bunların velileri asker ve sivil ehli maaştan iseler mensub oldukları dairelere tebliği keyfiyet etmeye polis müdüriyeti ve tebligat üzerine bunların velilerinin kayıtlarını terkin ile yerlerine tensikatta açıkta kalmış olup mazuliyet maaşı almakta bulunanlardan diğerini tayin etmeye mercii aidi mecburdur. Eğer bu hanımların peder veya zevçlerinden intikalen gerek kendileri ve gerek peder ve velileri tekaüt veya mazuliyet maaşı almakta iseler muhassasatı zatiye dairesine ol veçhile vuku bulacak tebligat üzerine mezkur maaşları kat'edilir. Bu hususta tekâsül ve müsamahaları görülen polis müdür ve komiser ve memurları memuriyetlerinden tard olunurlar.

12.Kanunusani 1338

Aydın Mebusu

Tahsin³²¹. ”

Tahsin Bey önergesinde İstanbul'da süs eşyası ve lüks elbiseler satan Rum ve Ermeni mağazalarından alışveriş yapan hanımların hüviyetlerinin mahalle ihtiyar heyetleri ve komşularından soruşturularak tespit edilmelerini istemiştir. Bu kadınların babaları ya da kocaları asker ya da sivil memur iseler, çalıştıkları dairelere polis müdürlükleri tarafından tebligatta bulunularak, bu kişilerin görevlerine son verilmesini ve açıkta kalmış olan memurların onların yerine tayin edilmesini teklif etmiştir. Tahsin Bey'in önergesine göre kurumların amirleri bu işlemi yapmaya mecbur tutulacaklardır. Bu bayanların babaları ve eşleri emekli ya da mezuliyet maaşı almakta iseler söz konusu tebligat üzerine maaşları kesilecektir. Bu konuda tembellik gösteren müsamahakâr davranan polis memurları, komiserler ve polis müdürlerinin memuriyetlerine son verilecektir. Tahsin Bey'in bu önergesi kabul edilmemiş olup teklif hakkında herhangi bir işlem yapılmamıştır.

---

³²¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:172, (11 Ocak 1339/1923), s. 297.

7- Meclis'te 7 Ağustos 1920 tarihinde görüşülmekte olan Aşarın teslise raptı hakkında Kanun Layihası ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları ve Aşar vergisinin 2 veya 5 taksitte toplanması hakkındaki Maliye Vekâleti ve Kavanini Maliye Encümeni mazbatasını 3 taksitte toplanmasını isteyen Muvazene-i Maliye Encümeninin kanun maddeleri üzerinde yapılan görüşmeleri ile ilgili Tahsin Bey'in teklifi:

Aşar vergisinin toplanmasıyla ilgili çıkarılan bu kanun tekliflerinin Encümen kararlarının görüşülmesi sırasında Tahsin Bey milletvekili olduğu Aydın iline bağlı üç ilçe ile Denizli'nin iki ilçesinin kanundan istisna olmasını teklif etmiştir

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Aydın'un üç kazasıyla Denizli'nin Sarayköy ve Buldan kazaları dahi Yunan cephesinin bulunması dolayısıyla harap oldukları ve yağma ve garata düşer oldukları cihetle onların dahi istisnasını teklif ederim.

Aydın.

Tahsin³²². ”

Tahsin Bey'in teklifi de kabul edilmemiş ve kanun maddeleri Encümenlerden geldiği şekliyle aynen kabul edilmiştir³²³.

8. Meclis'te 7 Ağustos 1920 tarihinde görüşülen Aşarın teslise raptı hakkında Kanun Layihası ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbataları ve Tahsin Bey'in konu hakkında konuşması:

Aşarın teslise raptı: Aşar vergisinin I. Dünya Savaşı sonrasında toplanamaması üzerine bunun toplanmasını ve toplanamayan yıllar için 1913, 1914, 1919 yıllarının aşar gelirlerini örnek alarak toplanması hakkındaki kanun teklifi görüşmeleridir. Mazbatalarda Kanunun On beşinci maddesinde Aşar taksitinin Maliye Vekâleti iki taksitte toplanmasını, Kavanin-i Maliye Encümeni beş taksitte

³²² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:46, (7 Ağustos 1336/1920), s. 172.

³²³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:46, (7 Ağustos 1336/1920), s. 174.

alınmasını teklif etmiş, Muvazene-i Maliye Encümeni ise ortasını bularak üç taksitte toplanmasını istemiştir³²⁴.

Tahsin Bey konu ile ilgili Meclis görüşmeleri sırasında kanun maddesinin karşısında olmuş ve şunları ifade etmiştir. Kanunda adaletsizlik olduğunu belirterek *“Bu hesap için evvelâ 1329 seneleriyle 1330 seneleri Balkan Harbinden sonra ve Harbi umumiye duhulünden evvel olan senelerdir ki, bu senelerde Anadolu vilâyatı bu harbi umumi senelerinde uğradığı zayiata uğramıştır. Balkan Harbinde Hükümet Anadolu’dan lüzumu miktar asker sevğine muvaffak olamadığı zamanlarda idi ki, o hezimet baş göstermişti. Binaenaleyh, nüfusen Anadolu o kadar mutazarrır değil ve olan zayiata da gelen muhacirler telâfi etmiştir³²⁵.”* Tahsin Bey, Anadolu’nun işgal döneminde harap olduğunu tarımın bundan çok zarar gördüğünü kanun ile bu şekilde bir kıyaslamanın yanlış olduğunu belirtmiştir. 1913, 1914 yıllarına ait I. Dünya Savaşı öncesi üretim ile işgal yıllarında olan üretiminin çok farklı olduğunu belirterek kanunun reddini istemiştir.

Kanunun aleyhinde görüş bildirenler arasında Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey’de vardır. Kanun lehinde ise Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey söz almıştır. Görüşmeler sonunda kanun hakkında müzakerelere geçilmesi kabul edilmiştir³²⁶.

9- Posta ve Telgraf Müdüriyeti Umumiyesi’nin 1338 bütçesi ve Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasındaki görüşmeler ve Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey sözlerinde öncelikle Posta ve Telgraf bütçesinde ortaya çıkan açığa dikkat çekerek *“Biz geçen sene bu masrafın varidata tekabül edebilmesi için vekâleti aidesi tarafından teklif edilen bütün zamaimi kabul ettiğimiz halde bugün yine iki yüz bin küsur lira açık karşısında bulunuyoruz. Bu meseleyi vekâleti iadesinin izah etmesini temenni ederim³²⁷.”* görüşlerini ifade etmiştir.

Ayrıca Tahsin Bey Posta Telgraf Başmüdürünün telsiz, telgraf cihazlarının geliştirilmesine yönelik bilgi ve birikime sahip olup olmadığını sormuştur. Geçen yıl

³²⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:44, (7Ağustos 1336/1920), s. 123, 124.

³²⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:44, (7 Ağustos 1336/1920), s. 125.

³²⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:44, (7 Ağustos 1336/1920), s. 130.

³²⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:58, (19 Haziran 1338/1922), s. 503, 505.

tren malzemesi için iki makinist ile iki milletvekili gitmiş iken şimdi telsiz almak için sadece Telgraf Müdürü'nün gitmesine dikkat çekerek bunun izahını istemiştir. Tahsin Bey daha sonra tekrar söz alarak Telgraf tahsisatı için başta yüz bin lira verilse olur denildiği halde şimdi neden 85 bin lira daha istenildiğini sormuştur³²⁸.

Dâhiliye Vekili Ali Fethi Bey vermiş olduğu cevabında telgraf işlerinde görevlendirilen kişinin bu konuda en ileri gelenlerden olduğunu tekrar para istenmesini ise Türk parasının değer kaybetmesi ya da fiyatların artmasından dolayı para gerektiğini ifade etmiştir³²⁹.

10- 1338 senesi Muvazene-i Umumiye kanunu lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının³³⁰ görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Bütçe görüşmeleri sırasında ilk olarak geçen yıl vergi gelirlerinin eksik kalmasının sebepleri tartışılmıştır. Bu görüşmeler sırasında söz alan Tahsin Bey öncelikle geçen yıl gümrük gelirinin 5 milyon olarak belirtilmesinden dolayı şaşırıldığını kendi hesaplamasıyla sadece İzmir Gümrüğü'nün gelirinin bir milyon altını bulduğunu, yine yüzde 11 ile alınan gümrükten bir milyon lira gelir sağlandığını bunu yalnız İzmir Gümrüğü'nün temin ettiğini belirterek şöyle ifade etmiştir

“Bundan anlaşılıyor ki, bizim 1337 senesi zarfında kaçakçılıktan ve suiistimalden her halde Hazine mutazarrıdır. Bu teftiş ve murakabesizlik yüzünden ihtilâs, irtikâp ve suiistimalattan dolayı her halde Hazine-i millete giren paranın bir misli kaçakçılara kontrabantlara, bir takım hırsızlara nasip olmuştur ve milletin cebinden çıkmıştır.³³¹” Tahsin Bey yeterli gümrük kontrollerinin yapılamaması nedeniyle gümrük gelirlerinin düşük kaldığını iddia etmiştir.

Bunun nedenini de *“Efendiler biz 20 milyon lira alacağımız yere 20 000 lira sarfına acıdık ve o vakit Maliye Vekilleri düşünemediler³³².”* diyen Tahsin Bey

³²⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:58, (19 Haziran 1338/1922), s. 513.

³²⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:58, (19 Haziran 1338/1922), s. 513.

³³⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:63, (26 Haziran 1338/1922), s. 75.

³³¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ: 63, (26 Haziran 1338/1922), s. 83, 84.

³³² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ: 63, (26 Haziran 1338/1922), s. 84, 85.

teşkilatlanma için gereken paranın harcanmaması nedeniyle gümrük teşkilatının yeterince oluşturulmadığını belirtmiştir. Ülkenin sınırlarının deniz kıyılarında binlerce kilometre olduğunu bu bütçelerle ve bu malzemelerle bu işin yapılabilmesinin mümkün olamayacağını belirtmiştir. Bu konuda hükümetinde yeterli bütçe talep etmediği için milletvekillerinin de daha fazla bütçe teklif edemediklerini belirtmiştir. İstenen gümrük gelirinin alınabilmesi için yeterli bütçe ve yeterli teşkilat olması gerekirken bunun yapılmadığını ve sorumlunun da Maliye Vekili olduğunu belirtmiştir. Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey ise yaptığı açıklamada istenilen paranın bugünün şartlarında bir para olduğunu ve yine uzman gümrük memuru bulmanın pek mümkün olmadığını, bu işler ve kadronun zamanla çözülebileceğini belirtmiştir³³³.

11-Ziraat Bankasının 1338 senesi bütçe lâiyhası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey Ziraat Bankası Bütçe görüşmelerinde Ziraat Bankasında var olan kırk bin kûsur altın liranın durumunu sorarak *“Bu altın paranın şimdiye kadar evrakı nakdiye ye tahvil ve tedavül ettirilmemesi esbabı nedir? Şimdiye kadar niçin tahvil ettirilmemiştir?”*³³⁴ sözleriyle İktisat Vekilinden açıklama istemiştir.

İktisat Vekili Hasan Bey bu altın paranın nakit olarak çevrilmesinin bankanın menfaatine olduğunu ifade ederek şimdiye kadar niçin bunun yapılmadığını bilmediğini ifade etmiştir. Ancak piyasaya 40 bin altın girdiğinde altın kaçakçılığı yapılabileceğini ayrıca bu altının satılabileceği genel altın piyasasının imkânı olmadığını belirtmiştir³³⁵.

12- Dâhiliye Vekâletinin 1338 senesi bütçesi'nin Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey öncelikle geçen yıl yapılan bütçenin içerisindeki harcırah faslının yeterli gelmemesi nedeniyle Dâhiliye Vekâletinin memurlarına ait olup bu

³³³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:63, (26 Haziran 1338/1922), s. 92.

³³⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:67, (2 Temmuz 1338/1922), s. 221.

³³⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:67, (2 Temmuz 1338/1922), s. 222.

memurlara verilemeyen 15 bin liralık borcun olduğuna dikkat çekmiştir. Tahsin Bey bunların nasıl verilebileceğini sormuştur. “*Binaenaleyh bu seneki Bütçe ye bu ilâve edilsin ve bu zavallı memurlar da istihkaklarından istifade etsin*³³⁶.” şeklinde mağdur olan memurları üzmeylem teklifinde bulunmuştur.

Dâhiliye Vekili Fethi Bey bu bütçenin kabul edilmesini geçen yıldan kalan hesap için ayrı tahsisat isteneceğini ifade etmiştir³³⁷.

13- Merakibi bahriyeden alınacak rüsum hakkındaki kanun lâyihasıyla Tadariki vesaiti nakliye-i Bahriye Kanununun müzeyyel kanun lâyihası ve Kavanini Maliye ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası görüşülürken Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey konuyla ilgili olarak yabancı vapur ve gemi gibi deniz araçlarından alınacak vergilerle ilgili olarak Hükümet ve Encümenin artık Meclis’in vereceği karara mecbur olduğunu ifade etmiştir. “*Binaenaleyh mevad ve fikarat hakkında istizahı keyfiyet etmek isteyenler varsa, Ali Şükrü Beyefendi ihtisasları nokta-i nazarından cevap verirler*³³⁸.” demek suretiyle görüşlerini dile getirmiştir.

Tahsin Bey daha sonra tekrar söz alarak Ali Şükrü Bey’e soru sorup yapılan bu kanunla yabancı gemilerin tekrar sahillerimize uğraması için bir hak tanınmıştı, Kapitülasyonlar döneminde yabancı gemilerin sahillerimizde ticaret yapma hakkının olduğunu belirterek burada da yabancı gemilerin ülkemizde diğer limanlara uğrama hakkını kısmen kabul etmiş oluyoruz demiştir. Ali Şükrü Bey ise bunu kısmen doğrulamıştır. Tahsin Bey Kabotaj Kanununun ilgili maddelerinin görüşülmesi sırasında tekrar söz alarak maddelerde geçen küçük kabotaj kavramı ile büyük kabotaj’ın özelliklerine değinmiştir. Küçük kabotajın bir geminin kendi ülkesi limanlarında sefer yapması olduğunu ifade ederek “*Biz ecnebi sefaini içinde küçük kabotaj yapanlar uğradıkları limanlarda, Osmanlı sefaini misillü resim ita ederler, diyoruz. Yarın ecnebiler bunu senet ittihaz edeceklerdir efendim*³³⁹.” diye konuda ki endişelerini ifade etmiştir. Bu görüşlerine haklılık verilince tekrar söz alan Tahsin

³³⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:21, (6 Nisan 1338/1922), s. 30.

³³⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:21, (6 Nisan 1338/1922), s. 32.

³³⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:27, (15 Nisan 1338/1922), s. 177, 180.

³³⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:27, (15 Nisan 1338/1922), s. 181,182.

Bey madde için “*Muvakkat diye bir şerh vermeli*” dedikten sonra bu maddenin Hariciye ve Adliye Encümenlerinde tetkik edilmesini istemiştir. Ayrıca yabancı gemilerin Türk limanından diğerine yolcu ve yük alamayacağını ifade eder. Bu konular üzerinde görüş ayrılığı çıkması üzerine maddeler Encümene gönderilmiştir³⁴⁰.

14- Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey ve arkadaşı tarafından verilen, reji idaresinin satış memurluklarının Malul Gazilere verilmesi konusundaki kanun teklifi hakkında Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey konuşmasında kanun teklifini desteklemiş ancak hizmetin aksamaması açısından bu hakkı elde edecek olan gazilerin’de dükkânlarını açık tutmaları ve işlerinin başında bulunmaları gerektiğini hatırlatmıştır. Ona göre ihtiyaç sahiplerinin müracaat ettikleri zaman eli boş dönmeleri için kanuna düzenleyici bir hüküm konulmalıdır³⁴¹.

Kanun maddeleri üzerinde yapılan oylamalar sonunda teklifin bazı maddelerinin yeniden düzenlenmesi için Encümene gönderilmesine karar verilmiştir³⁴².

15- 1337 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının 25 Şubat 1922’de Meclis’te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey’in konuşması:

Kanunun 5. maddesinin görüşülmesi sırasında madde ile ilgili olarak Tahsin Bey Maliye Vekilinin 1920 senesinde Harb Kazançları vergisinde 1918 senesinde asker sevkiyatı için alınmış olan tahıl ürününün o seneye ait alındığını bunun 1920 senesinde mahsuptan düşmesinin doğru olmayacağını belirtmiştir. Ayrıca “*1336 senesinde Harb kazancı tahakkuk etmiştir denerek, eğer o adamın Hazineye olan*

³⁴⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:27, (15 Nisan 1338/1922), s. 183.

³⁴¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:112, (17 Kasım 1337/1921), s. 247.

³⁴² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:112, (17 Kasım 1337/1921), s. 252.

*matlubundan Harb Kazancı Vergisi tesviye edilmezse zannederim, iyi bir muamele olmaz*³⁴³.” diyerek madde üzerinde değişiklik yapılmasını istemiştir.

Maliye Vekili Hasan Bey Kanunun üç senelik harb muamelâtından olan kazanç ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Mazbatanın 5. maddesi yapılan görüşmeler sonunda Meclis tarafından kabul edilmiştir³⁴⁴.

16- Meclis’te 21 Ağustos 1922’de görüşülen Sıhhiye bütçesinin emrazı sâriye tahsisatına yüz bin lira ilâvesine dair kanun lâiyhası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının görüşülmesi sırasında Tahsin Bey’in konu hakkındaki konuşması:

Tahsin Bey Meclis kürsüsünde bulaşıcı hastalıkların ilan edilmesinin bir takım zararları olabileceğini belirterek “*Gerek İstanbul’da ve gerekse Rusya gibi mahallerde bulunan vebanın sirayeti halinde bunun memlekette vücuda getireceği felâketler de gayri kabili inkârdır. Binaenaleyh, Sıhhiye Vekâletinin tahsisatı munzama esbabı mucibesinde dâhilde olan emrazı beyan etmediğini iddia ederek bunu talebinin reddine senet ittihaz etmek doğru olamaz*³⁴⁵.” Şeklinde Sıhhiye Vekâleti Bütçesinin artırılması ve gereken tahsisatın verilmesini istemiştir. Meclis Sıhhiye Vekâleti bütçesinin artırılmasını kabul etmiştir³⁴⁶.

17 – 1 Mayıs 1920 tarihinden 1 Eylül 1920 tarihine kadar varidatı umumiye-i Devletin cibayetine mahsus beş aylık muvakkat Bütçe Kanunu layihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının 8 Ağustos 1920 tarihinde Meclis’te yapılan görüşmeleri ve Tahsin Bey’in konuşması:

Beş aylık geçici Bütçe görüşmeleri sırasında Hükümet beş ay için yirmi yedi milyon yüz doksan beş bin dokuz yüz otuz beş lira talep etmektedir. Yine Kanunun 7. maddesinde müsteşar ve genel müdürler ile diğer müdürlerin maaşları

³⁴³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ:165, (25 Şubat 1338/1922), s. 134.

³⁴⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:17, İ:165, (25 Şubat 1338/1922), s. 136.

³⁴⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:88, (21 Ağustos 1338/1922), s. 271.

³⁴⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:88, (21 Ağustos 1338/1922), s. 272.

belirtilmekte olup. 9. madde içerisinde ise Emniyet Genel Müdürlüğü merkez teşkilatında ki Genel Müdür ile diğer Emniyet Müdür ve Müfettişlerinin de içinde olduğu kadroların maaş tutarları yer almaktadır³⁴⁷.

Tahsin Bey konuşmasında bütçe olarak belirtilen bu kanuna bir noktadan itirazı olduğunu belirtmiş ve bunun bu şekilde bütçe olamayacağını ancak avans teklifi olabileceğini belirterek şu şekilde ifade etmiştir. “*Meclisin küşadında, vekâletlerin teşekkülünden sonra devairde yapılmış ve meclisin müsaadesine ve tasdikına iktiran ettirilmeksizin onların yerlerine bir takım adamlar istihdam edilmiş ve bir takım hakkı müktesepeler peyda olunmuş*”³⁴⁸.” sözleriyle bunu doğru bulmamış ve üstü kapalı olarak bu konuların Meclis’e kabul ettirildiğini belirterek aynı durumun seyyar jandarma ve istihbarat teşkilatı kanunları içinde geçerli olup onlarında bu şekilde Meclis’e kabul ettirildiğini ifade ederek kendisinin bunların kabulü taraftarı olmadığını ifade etmiştir. Konuyla ilgili olarak Karahisarı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Bey de konuşmasında bunun bir bütçe olamayacağını bunun avans olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir³⁴⁹.

Maliye Vekili Ferit Bey konu ile ilgili yapmış olduğu konuşmada bu bütçenin daimi senelik bütçe olmadığını ve devletin genel işleyişini durdurmamak için istenen bir meblağ olduğunu ifade etmiştir³⁵⁰.

Yapılan görüşmeler sonunda Muvazene-i Maliye Encümeni tarafından kabul edilen kanun teklifi ile geçici bütçe için otuz milyon liranın avans olarak Maliye Vekâletine verilmesi kabul edilmiştir³⁵¹.

18- 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu Lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası hakkında Meclis’te 4 Ocak 1921 tarihinde yapılan görüşmeler ve Tahsin Bey’in konuşması:

Bütçe görüşmeleri hakkında bazı milletvekilleri görüşlerini açıklamışlardır. Bu milletvekilleri arasında Tahsin Bey de bulunmaktadır.

³⁴⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:61, (8 Ağustos 1336/1920), s. 15.

³⁴⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:61, (8 Ağustos 1336/1920), s. 19, 20.

³⁴⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:61, (8 Ağustos 1336/1920), s. 20.

³⁵⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:62, (9 Eylül 1336/1920), s. 58.

³⁵¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:62, (9 Eylül 1336/1920), s. 67, 68.

Tahsin Bey bütçeyi tetkik ettiğini belirterek bunu sağlayan Maliye Vekili'ne öncelikle teşekkür etmiştir. Konuşması sırasında kendinden önce konuşan Maliye Vekilinin Yunanlıların bütçesinin aşağı yukarı 100 milyon olduğunu ancak onların arkasında bütün dünyaya borç para veren zengin birtakım milletlerin bulunduğunu, bizim ise kendi kuvvetimize dayanarak davamızı kazanmak zorunda olduğumuzu ifade etmiştir. Tahsin Bey öncelikle vergilerin fenni kurallara uygun olup olmadığına bakmak zorunda olduğumuzu ayrıca bu bütçeden ziyade gelecek seneki bütçeyi düşünmenin önemli olduğunu belirtmiştir.

Tahsin Bey yapılmakta olan mukaddes davanın milletimize yüklediği vazifenin çok büyük olduğunu bu mücadelenin bitmesinden sonra ordumuzu daha iyi tanzim edeceğimizi bugünkü bütçe açıklarını tüm vergileri artırarak halledemeyeceğimizi söylemiştir. Bu duruma kendisinin iki çare bulunduğunu söyleyerek şöyle devam etmiştir; “*Efendim, bendeniz bu bapta iki çare bulabildim: Biri Ereğli ve Zonguldak havzasındaki kömürlerimiz Malûmu âliniz kömür öyle bir cevherdir ki, çıkar çıkmaz müşterisi başındadır*³⁵².” Demek suretiyle ülkemizin değerli kaynaklarını kullanmamız gerektiğini düşüncesini savunmuştur. Maliye Vekili'nin bunları yapmadan sadece iş olarak vergilere zam yaptığını, fakat milletin buna maddi gücünün kalmadığını belirterek maliye'den bu konuları dikkate almalarını istemiştir.

Meclis yapılan görüşmeler sonunda Bütçe görüşmelerinde her Encümenin mensup olduğu Vekâletin kadrosunu tanzim etmesini kabul etmiştir³⁵³.

Meclis'te yapılan uzun görüşme döneminin ardından 1336 senesi Bütçesi 28 Şubat 1921 tarihinde kabul edilmiştir³⁵⁴.

19- Malta'da mevkuf bulunanların ailelerine maaş tahsisi hakkında kanun lâiyhası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının 23 Aralık 1920 tarihinde Meclis'te yapılan görüşmeleri ve Tahsin Bey'in konuşması:

Büyük Millet Meclisi Başkanı M. Kemal Paşa imzasıyla gönderilen kanun layihası havale edildiği Layiha Encümeninde Malta'ya götürülüp hapis tutulanların

³⁵² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:129, (4 Ocak 1337/1921), s. 181, 182.

³⁵³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:129, (4 Ocak 1337/1921), s. 191, 192.

³⁵⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C: 8, İ:159, (28 Şubat 1337/1921), s. 553.

hapis olundukları tarihten itibaren ailelerine maaş ödenmesi kararını uygun görmüştür.

Tahsin Bey konuyla ilgili yaptığı konuşmada İngilizler tarafından alıkonan bu kişilere yapılan yardımın Yunanlılar tarafından zulme uğratılan mağdurlara da verilmesi gerektiğini belirtmiştir. “*Malta da bulunanlar hakkında ne muamele edilecekse Yunanlılar tarafından alınıp zindanlara atılan erbabı hamiyetin de aynı suretle Meclisin bu lûtuflerinden hissemend olmasını teklif ediyorum*³⁵⁵.” şeklinde bir teklif ile Malta tabirinin kaldırılarak Yunanlılar tarafından alınanlara da geçerli olacak bir tabirin kullanılmasını istemiştir

Karesi Milletvekili Hasan Basri Bey ve Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi Bey, Tahsin Bey’in teklifini desteklemiştir. Meclis görüşmeleri sırasında Adana Milletvekili Zekâi Bey’in kanun maddesine Malta’da kaydından sonra (sair bilâdı ecnebiye de) kaydının ilave edilmesi teklifi kabul edilmiştir. Teklif düzeltmeler için Encümene havale edilmiştir³⁵⁶.

20- Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti Bütçesinin 27 Şubat 1921 tarihinde Meclis’te görüşülmesi ve Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey yaklaşık 7 ay önce bir önerge verdiğini hatırlatmıştır. Bu önergesinde Vatan müdafaasında şehit düşenlerin evlatlarını açlık, sefalet ve her türlü tehlikeye karşı muhafaza edip yetiştirmek için bir kaynak gerektiğini o zaman Meclis’in teklifi Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye Vekâleti’ne havale ettiğini ancak şimdiki bütçede yalnız muaveneti içtimaiye cemiyetlerine verilmekten ibaret yirmi bin liralık bir tahsisatın olduğunu belirtmiştir. Meclis’te İstiklâl Madalyası verilmesini görüştiklerini ancak İstiklâl Madalyasından önce şehitlerin geride kimsesiz kalan evlatlarının ihtiyaçlarını karşılamak gerektiğini belirterek “*İstiklâl madalyası: bu ihtiyacı ve bu maksadı ne dereceye kadar temin edebilir? Fakat kendisinden evvel, bir adam görürse ki o adamın evlâdını millet unutmamış, bırakmamış ve kendi evlâdı gibi iâşe etmiş, görürse o da seve seve ölür*³⁵⁷.” şeklindeki sözleriyle bu bütçede bunların düşünülmediğini ancak 1921 senesinde Maarif Vekili’nin ve Muaveneti İçtimaiye Vekili’nin bunu dikkate alarak vatan

³⁵⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:120, (23 Aralık 1336/1920), s. 518.

³⁵⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:120, (23 Aralık 1336/1920), s. 522.

³⁵⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:158, (27Şubat 1337/1921), s. 501.

şehitlerine şükranları ifa etsinler. Temennisini dile getirmiştir. Yapılan görüşmeler sonunda Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye bütçesi kabul edilmiştir³⁵⁸.

21-Dâhiliye Vekâletinin 1336 yılı Bütçesinin 22 Şubat 1921 tarihinde yapılan Meclis görüşmeleri sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Bütçe ile ilgili söz alan Konya Milletvekili Vehbi Bey Vilayet Müfettişleri'nin teftiş yapmadıklarını teftiş yaptıklarında da bir şey bulamadıklarını belirterek bunlara gerek olmadığını belirterek kaldırılmasını istemiştir.

Dâhiliye Vekâleti Vekili Dr Adnan Bey konuyla ilgili yaptığı konuşmada müfettişlerin pek çok şey yaptıklarını ancak sayılarının az olduğunu söylemiştir.

Tahsin Bey yaptığı konuşmasında Mülkiye Müfettişlerine lüzum olduğunu memurlar hakkında doğru olan ya da doğru olmayan bir kısım şikâyetlerin olduğunu belirtmiştir. “ *Onu herhalde tetkik edip ya memurun hakkını veya müstedinin hakkını muhafaza etmek için Dâhiliye Vekâleti o teşkilâtı muhafazaya mecburdur*³⁵⁹ .” diyerek müfettişlerin önemini belirttikten sonra öncelikle şikâyete neden olmayacak dirayetli kişileri tayin etmek gerektiğini belirtmiştir. Ancak bir süredir bazı vilayetlerde bu görevlere yarıya yakın miktarının jandarma zabitlerine verildiğini ancak jandarma görevinin başka memleket idare etmenin daha başka bir görev olduğunu belirterek “ *Memurini vilâyetin yarısını jandarmadan yapmak doğru değildir. Jandarma zabitanı askeri zabitanıdır Bunlar harp ve darp için terbiye olunurlar*³⁶⁰ .” jandarma komutanlarının bu işler için yetiştirilmedikleri için başarılı olamadıklarını ve sıkıntılar çıktığını belirterek, teftişin bu nedenle önemli olduğunu ifade etmiştir. Dâhiliye Vekâleti Vekili Dr. Adnan Bey söz alarak yaptığı konuşmasında İdare memurluklarında bulunan jandarmaların yarıya yakını oluşturmadığını belirterek kendilerinin mümkün olduğunca mesleğin okulundan çıkanları tercih ettiklerini ifade etmiştir³⁶¹.

³⁵⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:158, (27 Şubat 1337/1921), s. 502.

³⁵⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:155, (22 Şubat 1337/1921), s. 364.

³⁶⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:155, (22 Şubat 1337/1921), s. 364.

³⁶¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:155, (22 Şubat 1337/1921), s. 365.

Hakkari Milletvekili Mazhar Müfid Bey Dahiliye memurluklarında sadece jandarmadan mutasarrıf ve kaymakam olmadığını polis ve jandarmanın nizamnamesine göre en yüksek dereceye gelmiş olanların da bu göreve gelebileceğini sadece polis ve jandarmadan mutasarrıf ve kaymakam olmadığını başka mesleklerden olan kişilerin de kaymakam yapıldığını belirtmiştir³⁶². Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda Dâhiliye Bütçesi 2.731.023 lira olarak kabul edilmiştir³⁶³.

22- Meclis'te 18 Nisan 1921 tarihinde görüşülen 1337 senesi Nafia Bütçesi hakkında yapılan müzakereler ve Tahsin Bey'in konuşması:

Görüşmeler sırasında bazı milletvekilleri kurumların bütçelerinin ayrı ayrı görüşülmesini uygun bulmayı tartışma konusu yapmışlardır.

Tahsin Bey, yapmış olduğu konuşmada bazı milletvekillerinin Nafia Bütçesinin umumi bütçe ile birlikte Meclis'e gelmesi gerektiği yönündeki sözlerine karşı çıkmıştır. Böyle bir durumda bu bütçenin bir ay daha gecikmesinin söz konusu olacağını ancak inşaat mevsiminin gelmiş olup bir buçuk ay geçtiğini belirtmiştir. Bu işler için fazla bir zamanın olmadığını belirterek bütçenin geciktirilmesinin doğru olmayacağını "*Müdafaa i Milliye bütçesini müzakere ettiğimiz gibi, bunun da şimdi öyle müzakere edilmesi lüzumuna karar verilmesini teklif ederim*"³⁶⁴." belirterek bütçenin bir an evvel görüşülmesini istemiştir. Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbata Muharriri Hasan Bey ise daha önce her dairenin ayrı ayrı bütçesinin tetkik edilip Heyet i Umumiye'ye sevk edilmesi kararı alındığını ayrıca bunun bir ihtiyaç olduğunu ifade etmiştir³⁶⁵.

Maliye Vekili Ferid Bey ise bütçelerin her birinin ayrı ayrı Meclis'e getirilmesinin sene başında kararlaştırıldığını o gün Meclis'te bulunmayan milletvekillerinin bu konudan haberleri olmadığını ifade etmiştir.

³⁶² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:155, (22 Şubat 1337/1921), s. 366.

³⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:155, (22 Şubat 1337/1921), s. 384.

³⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:22, (18 Nisan 1337/1921), s. 22.

³⁶⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:22, (18 Nisan 1337/1921), s. 22.

Ancak Meclis'te yapılan müzakereler sonunda bütçelerin tümünün birlikte gelmesi kararı kabul edilerek konu hakkındaki görüşmeler sona ermiştir³⁶⁶.

23- Meclis'te görüşülen 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu lâyihası ve İktisat Vekâleti bütçesi görüşmeleri ve Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey İktisat Vekâleti bütçesi ile ilgili olarak 12 Şubat 1921 tarihinde yapmış olduğu konuşmasında İktisat Vekâleti Vekili Mahmut Celâl Bey'e ülkedeki iktisadi meseleler ile ilgili üç soru sormuştur. Öncelikle Ereğli çevresindeki kömür ocakları sahibi olan yerli halkın kömür çıkaramadıklarını buna İstanbul'daki Fransız ve İtalyanların neden olduğunu Celâl Bey'in halkın bu mağduriyeti hakkında tahkikat yapılacağını söylediğini, bunun sonucunu ve yerli madencilerin haklarının korunup korunmadığını açıklamasını istemiştir. Tahsin Bey küçük sermayeli kereste işletmelerini geliştirmek için sağlanan kolaylıklar için takdirlerini ifade etmiştir. Büyük işletmelerin ise bundan yararlanmaları halinde bunun sakıncalar doğurabileceğini ifade ederek *“Küçük orman alan küçük tüccarların, küçük kerestecilerin, küçük sermayeleriyle yaşamaları imkânı kalmaz. Buna karşı ne tedbir ittihaz buyuruyorlar³⁶⁷?”* şeklinde açıklama istemiştir. Ayrıca ülkemizdeki ayrıcalıklı sermayelere karşı olduğunu söyleyen Celâl Bey'in bu yabancı sermayeler hakkında ki düşüncelerini sormuştur.

İktisat Vekili Celâl Bey bütçe görüşmeleri sırasında Tahsin Bey'in sormuş olduğu sorularla ilgili bir bilgi vermemiş, bütçe ise kabul edilmiştir³⁶⁸.

24- Gümüşhane Mebusu Hasan Fehmi Bey'in, ziynet eşyasının men'i duhul'ü hakkındaki teklifi kanunisi. Lâyiha, İktisat ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları ve Bursa Mebusu Operatör Emin Bey'in ziynet eşyasından İthalat Resmi alınmasına dair teklifi kanunisi ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının Meclis'te 31 Mart 1921 tarihinde görüşülmesi ve Tahsin Bey'in konuşması:

³⁶⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:22, (18 Nisan 11337/1921), s. 24.

³⁶⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:156, (12 Şubat 1337/1921), s. 413, 414.

³⁶⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:56, (12 Şubat 1337/1921), s. 416, 424.

Ziynet eşyası olarak görülen ipek şemsiyeler, altın, pırlanta, yakut, zümrüt, gibi mücevherler ve benzerleri ile süs eşyalarının ithalinden alınacak vergilerin belirlenmesi sırasında yapılan görüşmelerde söz alanlar arasında Tahsin Bey de bulunmaktadır.

Tahsin Bey ülkemizde yapılabilen duvar inşası için kullanılan tuğlaların Avrupa'dan getirilmemesini isterken ülkemizde yapılamayanların ise getirilmesine izin verilmesini istemiştir³⁶⁹.

Meclis Tahsin Bey ile aynı fikri ortaya koyan Gümüşhane Milletvekili Hasan Fehmi Bey'in önerilerini kabul ederek ülkemizde yapılamayan ancak duvar inşaatlarında önemi olan tuğlaların ithaline izin vermiştir³⁷⁰.

25- Meclis'te Garp Cephesi'nde bilfiil harekâtı askeriye sahası olan mevkie munhasır olmak üzere Aşarın sureti cibayetine dair kanun lâyihası ve Kavanin ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbatalarının 16 Temmuz 1921 tarihinde görüşülmesi ve Tahsin Bey'in konuşması:

Batı cephesinde askeri harekât sahası olan yerlerde Aşar vergisinin tahmin usulüne uygun olarak toplanmasına dair kanun maddesinin görüşülmesi sırasında Maliye Vekili Hasan Bey kanunun aciliyetini belirterek bir an evvel müzakere edilerek kabul edilmesini istemiştir³⁷¹.

Tahsin Bey görüşülen kanun maddesi ile ilgili olarak öncelikle Batı Cephesindeki bu durumu göz önüne getirmenin doğru olacağını söyleyerek bölgenin Yunan işgali nedeniyle buradaki halkın ürününü toplamakta zorlandığını şu sözlerle ifade etmiştir. *“Binaenaleyh o sahada bulunan mahsulât hatta tarlalarda tahmin edip de halkın üzerine zimmet kaydetmek muvafık hak adalet değildir. Hatta o ahali mahsulâtı tarladan harman yerine dahi getirmemiştir. Hakikaten böyle bir ahali hakkında bu kanunu tatbik etmek muvafık olmaz* ³⁷².”sözleriyle yapılmak istenen kanunla adaletli bir sonucun elde edilemeyeceğini savunarak teklifin reddini istemiştir. Tahsin Bey'in görüşleri doğrultusunda Denizli Milletvekili Yusuf Bey ve

³⁶⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1337/1921), s. 293.

³⁷⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1337/1921), s. 293.

³⁷¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:51, (16 Temmuz 1337/1921), s. 288.

³⁷² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:51, (16 Temmuz 1337/1921), s. 291.

Gaziantep Milletvekili Abdurrahman Lâmi Bey'in görüşülmekte olan kanunun reddi yönündeki teklifleri Meclis tarafından kabul edilmemiştir. İlgili kanun teklifi Garp Cephesinde askeriye sahası olan yerlerde mahalli idare heyetleri veya ihtiyar heyetleri tarafından oluşturulan iki kişilik bir heyet tarafından tarlalardaki mahsullerin öşürlerinin tahmin edilerek alınması şeklinde kabul edilmiştir³⁷³.

Tahsin Bey tekrar söz alarak yaptığı konuşmasında son olarak hazırlanan kanunda bölgedeki halkın durumunun dikkate alındığını belirterek kanunun tayini esami ile kabulünü teklif etmiştir³⁷⁴. Meclis'te yapılan görüşmelerin sonunda kanun son haliyle aynen kabul edilmiştir³⁷⁵.

26- Meclis'te 1 Şubat 1921 tarihinde görüşülen 1336 senesi Muvazene-i Umumiye Kanununa ait Maliye Vekâleti Bütçesi müzakereleri sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey Maliye Vekiline 1920 senesine ait aşar vergisinden yapılan tahsilâtın özel idarelere aktarılıp aktarılmadığını sorarak bunun önemli olduğunu ve senesi içinde toplanan verginin hissesinin verilmesi gerektiğini belirterek "*Senesi içinde tahsilât nispetinde verilmesi en âdilâne olan bir şeydir. Sene âtiyeye bırakılması doğru değildir*³⁷⁶." şeklinde görüşlerini açıklamıştır.

Karesi Milletvekili Hasan Basri Bey'de Tahsin Bey'in belirttiği hususi idarelerin durumuna dikkat çekmiştir³⁷⁷.

Maliye Vekili Ferid Bey yapmış olduğu konuşmasında İdare-i Hususiyelere yani özel idarelere borçlarının olmadığını belirterek yerlerine ulaşmayanlar varsa bunun postadan kaynaklanmış olabileceğini belirtmiştir³⁷⁸.

³⁷³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:51, (16 Temmuz 1337/1921), s. 294.

³⁷⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:51, (16 Temmuz 1337/1921), s. 295.

³⁷⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:51, (16 Temmuz 1337/1921), s. 296.

³⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:142, (1 Şubat 1337/1921), s. 55.

³⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:142, (1 Şubat 1337/1921), s. 55.

³⁷⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:142, (1 Şubat 1337/1921), s. 57.

27- 1336 yılı Nafia Vekâleti Bütçesi görüşmeleri ve Tahsin Bey'in konuşması:

1920 yılı Nafia bütçesi ile ilgili olarak Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Tahsin Bey yapmış olduğu konuşmasında vilayetlere ve mutasarrıflıklara yazı gönderilerek para toplanması için emirler verildiğini ancak bundan önce bu durumun Meclis'in onayına sorulması gerektiğini belirtmiştir. Ardından konuşmasında yol yapım çalışmalarına değinerek Karahisar-Sandıklı arasındaki şose yolda daha önce bazı düzeltme ve süslemeler yapıldığını hatırlatmıştır. Yolun şuanaki hali için “ *Harp seneleri içinde âdetâ Keyhüsrev'in mezarı gibi gayet güzel yapılmış olduğu halde bırakınız ki, kiremit falan bırakılmamış kapı kanadı bile kalmamış taşları bile kazma ile sökülme suretiyle harap edilmiş*³⁷⁹.” diyerek bu şose yolun niçin sürekli yapılmayıp üzerindeki binaların tahrip edildiğini sormuştur.

Nafia Vekili Ömer Lütfi Bey verdiği cevapta bu yolun Nafia Vekilliğinin sorumluluğunda olmayıp mahalli hükümete ait olduğunu bunun ona sorulması gerektiğini söylemiştir.³⁸⁰

28- Afyon Karahisar-Sandıklı-Dinar-Baladız tarikinın turuku umumiye meyanına ithaline, turuku umumiye meyanına ithal edilen Afyon Karahisar-Sandıklı-Dinar-Baladız tarikinın tamir ve inşası için kırk bin liranın Nafia bütçesine ilâvesine dair kanun lâyihası. Nafia ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları, Taşucu-Karaman tarikinın turuku umumiye meyanına ithaline dair kanun lâyihası ve Nafia ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbataları ve Tahsin Bey'in konuşması:

Taşucu, Silifke, Mut, Karaman ve Afyonkarahisar, Sandıklı, Dinar, Baladız yollarının inşası için genel bütçeden kırk bin lira tahsisat ayrılmasına izin verilmesiyle ilgili olarak yapılan görüşmelerde Tahsin Bey görüşlerini açıklamıştır. Buna göre Antalya-Baladız ve Karahisar, Dinar yolunun askeri ve ticari önemi nedeniyle bir an evvel yapılması için daha önce teklif verildiğini belirterek bu işin bir an evvel yapılması gerektiğini belirtmiştir. Yol için yapılan harcamalarda çıkan on

³⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:150, (14 Şubat 1337/1921), s. 207, 208.

³⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:150, (14 Şubat 1337/1921), s. 208.

bin lira borcun ve ardından yapılacakların hesaplanarak o miktarda ödeme yapılmasını istemiştir. Tahsin Bey “1336 bütçesinden gerek on bin lirayı ve gerek şu on gün zarfında yapılması mümkün olan inşaata tahakkuk edecek olan sarfiyat miktarını tahmin buyursunlar, onu da on bin lira üzerine zammedelim, ne kırk bin lira olsun, ne elli bin lira olsun, bunu teklif ediyorum³⁸¹.” Demek suretiyle yeni bir teklif sunmuştur.

İktisat Vekili Mahmut Celâl Bey yaptığı konuşmasında bu yolların öneminin bilindiğini fazla konuşmanın gereksiz olduğunu söylemiştir³⁸². Meclis yapılan görüşmeler sonunda kanun teklifini kabul etmiştir³⁸³.

29- Memurini Hariciyeye verilecek tahsisatın sureti itasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası ve Tahsin Bey’in konuşması:

Yurt dışına görevli olarak gönderilen hariciye memurlarının alacakları ücretin vazife ve derecelerine göre Heyeti Vekile tarafından belirlenmesine dair kanun teklifinin görüşülmesi sırasında Tahsin Bey söz alarak görüşlerini açıklamıştır.

Daha önce Petersburg’a ve Londra’ya giden elçilik görevlilerinin tahsisatlarını Meclis’in kabul ettiğini belirterek “*Bu sene olmasına binaen bu tahsisatın 1336 senesi bütçesi meyanında bulunması kanaatindeyim ve böyle olması lüzumuna kailim*³⁸⁴.” Tahsin Bey yaptığı konuşmasında isteğin 1920 yılı bütçesine alınmasını istemiştir.

Maliye Vekili Ferid Bey Moskova’ya giden görevlilerin o bölgenin şartları ve haberleşme sıkıntısı nedeniyle ücretlerinin birkaç aylık verildiğini şimdiki isteğinde bütçede yer aldığını belirtmiştir³⁸⁵.

Yeniden söz alan Tahsin Bey daha önce konuşan Hariciye Vekili’nin hariciye memurlarının maaş ve ödemelerinin yabancı paralara karşılığını tespit etmeyi Meclis’in yapamayacağını söylemesine tepki göstermiştir. Bunun iki anlamı

³⁸¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C: 8, İ:150, (14 Şubat 1337/1921), s. 211, 212.

³⁸² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:150, (14 Şubat 1337/1921), s. 212.

³⁸³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:150, (14 Şubat 1337/1921), s. 214.

³⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 239.

³⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 239.

olabileceğini ya Meclis'in bunu yapmaya yetkisinin olmadığı ya da Meclisin bunu bilmeye hakkının olmadığı anlamına geleceğini belirterek Meclis'in bunu kabul etmesinin mümkün olmadığını belirterek istenen tahsisatlarla ilgili olarak “*Orta yerde bir hak zayi oluyor, biz bunu neden verdik? Bu yüz bin lira bir paradır. Bu halktan, saçı bitmedik yetimlerin boğazından alınarak hazineye dolduruluyor. Heyeti Vekile bunun için istediği gibi salâhiyattar değildir*³⁸⁶.” Demek suretiyle istenen paranın hesabının ve harcama giderinin Meclis tarafından bilinmesi gerektiğini savunmuştur.

Meclis yapılan görüşmeler sonunda teklifin encümen ile Hariciye Vekilliği arasında ki farklılığının giderilmesi için yeniden Encümene havale edilmesine karar vermiştir³⁸⁷.

30- Müdafaa-i Milliye Vekâleti 1337 yılı Bütçesi ve Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey bütçe ile ilgili yapmış olduğu konuşmada Müdafaa-i Milliye Vekâleti'nin ilaç ve malzeme alınması ilgili isteğine karşı çıkmıştır. Osmanlı memleketinde çok miktarda tıbbi ilaç ve malzeme olduğunu hatta bir kısmının İzmir'de Yunanlılara bırakıldığını belirterek “*Acaba bizim büyük bir yekûn teşkil etmeyen ordumuzu idare edecek kadar tıbbiye mi yok idi de eczayı tıbbiye mubayaasına lüzum görüldü*³⁸⁸?” şimdiki malzeme alımının nedenini sormuştur.

Maliye Vekili Ferid Bey yaptığı konuşmasında tıbbi malzeme alımının sebebini bazı tıbbi malzemelerin eksikliğini gidermek için olduğunu belirtmiştir³⁸⁹.

Tahsin Bey daha sonra tekrar söz alarak yaptığı konuşmada köylülerin şimdiye kadar taşımış oldukları eşya ve askeri malzeme için kendilerine nakliye ücreti verilip verilmediğini sorarak “*Binaenaleyh şimdiye kadar ahali tarafından vuku bulan nakliyatta ahaliye ne verilmiştir, bunun yekûnu neden ibarettir? Ve bunun için ciheti askeriyenin elinde vesaik var mıdır*³⁹⁰?” diye konu ile ilgili

³⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 243.

³⁸⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 244.

³⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 256.

³⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 257.

³⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 260.

açıklama istemiş ve bu durumdan dolayı köylünün mağdur olduğunu ifade etmiştir. Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa yapmış olduğu konuşmada “*Ordunun henüz tanzim olmadığı zamanlarda köylüye yük taşıtıldığı ancak son zamanlarda bunların ücretlerinin tesviye olunduğunu ve bunlar için ordulara ayrıca havale verildiğini belirtmiştir*³⁹¹. Müdafaa-i Milliye Vekâleti Bütçesi Meclis tarafından kabul edilmiştir.³⁹²

31- Tahsin Bey’in yirmi milyon lira avans itasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasındaki görüşmeler sırasında konuşması:

Tahsin Bey öncelikle tahsisat talep eden bakanlığın harcama işlemlerini tenkit etmenin her milletvekilinin hakkı olduğunu ifade ederek, “*Mükellefe-i nakliye-i askeriye Kanununun kabulünden sonra cebren nakliyatı askeriye angarye suretiyle ahaliye icra ettirmek vâkı olmaktadır. Müdafaa- i Milliye Vekili Paşa Hazretleri, bir takım zâbitanı, memurini mülkiyenin başına musallat ederek cebren emrini veren kumandanlar hakkında ne gibi muamelede bulunmuşlardır*³⁹³?” demek suretiyle açıklama istemiştir.

Tahsin Bey çıkartılan kanunların yerine getirilmesi sırasında halka sıkıntı oluşturulduğunu bazı komutanların zorla halka emirler verdiğini bunun önlenmesi için Dâhiliye ve Müdafaa-i Milliye Vekilleri’nin görevlerini yaptıklarını ispat etmeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Müdafaa-i Milliye Vekili Kazım Paşa konuyla ilgili verdiği cevabında “*Kanuna muhalif hareket edenler kimler ise bunlar hakkında takibatın kanuni olarak yapılacağını ifade etmiştir*³⁹⁴.” görüşmeler sonunda 1922 yılı Avans Kanunu maddeleri Meclis tarafından kabul edilmiştir.

³⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 260, 261.

³⁹² TBMM Zabıt Ceridesi, C:8, İ:151, (15 Şubat 1337/1921), s. 258.

³⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:38, (2 Mayıs 1338/1922), s. 504.

³⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:38, (2 Mayıs 1338/1922), s. 505, 506.

32- Kastamonu Mebusu Sabri Bey'in tarik bedelâtı nakdiyesi hakkındaki teklifi kanuniyesi ve Muvazene-i Maliye, Nafia ve Dâhiliye Encümenleri mazbataları görüşmeleri ve Tahsin Bey'in konuşması:

Görüşmeleri yapılmakta olan kanunun 6. maddesine göre her şahıs yol bedeli olarak senede sekiz gün çalışmaya mecburdur.

Tahsin Bey konu ile ilgili konuşmasında köylerde memurların bu iş için adam bulabilirlerse bunun olabileceğini belirtmiştir. Köy yollarının yapılmasının gerekli olduğunu ancak bu işin savaş döneminde yapılamayacağını ifade etmiştir. Sultan II. Abdülhamit döneminde yol yapımına önem verildiğini o dönem de çok önemli yolların yapıldığını ancak bu yolların korunamadığını bugünkü altı bin kilometrelik yolların o dönemde yapılanlar olduğunu belirtmiştir. Şose bir yol yapmak için gerekenleri belirterek “Yolların güzergahına bir kazık çakmak, şuraya şu kadar toprak koymak, şuradan bu kadar toprak incek, demek lâzım. Bunu ancak bir mühendis yapar. Ancak Nafia kadrosunu tetkik ederken gördüm ki bütün nafianın yüz dört neferden ibaret mühendis, başmühendis, kondöktör ve sairesi var³⁹⁵.” eldeki uzman eleman sıkıntısına dikkat çektikten sonra çıkarılmak istenen kanuna ihtiyaç olduğunu belirtip maddenin kabulünü teklif etmiştir Meclis yapılan müzakereler sonunda maddenin atlanmasını yani tayy edilmesini kabul etmiştir³⁹⁶.

33- Tahsin Bey'in 1337 senesi Muvazene-i Umumiye Kanunu Layihası münasebetiyle yaptığı konuşma:

Tahsin Bey 1921 yılı Muvazene-i Umumiye Kanunu görüşmeleri sırasında yaptığı konuşmada ekonomik sıkıntının sebebi olarak gümrük gelirlerinin azalması, işgale uğrayan yerlerden aşar vergisi alınmaması ve aşar gelirlerinin düşmesi gibi sebeplerin gösterildiğini belirtmiştir. Bu durumda vergi işlerini kontrol üzere müfettiş kadrolarının kullanıldığını ifade ederek, ekonomik sıkıntının gerçek nedeninin Hükümetin beceriksizliği olduğunu söylemiştir³⁹⁷.

³⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:153, (19 Şubat 1337/1921), s. 304, 305.

³⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:53, (19 Şubat 1337/1921), s. 306.

³⁹⁷ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (16 Şubat 1338/1922), s. 788, 789.

34- Sulh Konferansına iştirak edecek murahhas heyeti ile bunlara verilecek tahsisata dair mazbata ve Tahsin Bey'in konuşması:

Hariciye Vekâletinin senelik bütçesi içinde barış konferansına katılım sırasındaki masraflar için üç yüz bin lira tahsisat gösterilmiştir³⁹⁸.

Lozan Barış Konferansına katılacak heyet için gereken masraf miktarı Lâyiha Encümeni ve Muvazene-i Maliye Encümenince yüz elli bin lira olarak belirlenmiştir³⁹⁹.

Tahsin Bey Büyük Millet Meclisi Hükümetinin harcırah konusunda önce Londra Konferansı'na gönderdiği Sami Bey heyetinin harcırahında hata yaptığını belirterek “*İnsaf edelim arkadaşlar, biz bu parayı kimlerden alıyoruz*”⁴⁰⁰ demek suretiyle tepki göstermiş ve Muvazene-i Maliye Encümeninin tespit ettiği miktarı yeterli görmüş ve bunun kabul edilmesini teklif etmiştir. Meclis gizli celse görüşmelerinin ardından 3 Kasım 1922 tarihinde yapmış olduğu aleni görüşmede Dış işleri Bakanlığı bütçesine 150 bin lira tahsisat ayrılmasını kabul etmiştir.⁴⁰¹

35. Kütahya Mebusu Cemil Bey'in, Sivas harikzedegânına meccanen kereste itasına dair kanun teklifi, Isparta Mebusu Hacı Tahir Efendi'nin, Uluborlu ahalisine muktazi kerestenin meccanen kat'ına müsaade itasına dair kanun teklifi, Sinob Harikzedegânına miri ormanlardan meccanen kereste itasına dair kanun lâyihası ve Antalya, Maraş ve sair mahaller harikzedegânına meccanen kereste itasına dair hazırlanan Lâyiha-i Kanun hakkında Tahsin Bey'in Meclis'te yaptığı konuşma:

Tahsin Bey “ *Mesele zannedildiği kadar basit değildir. Vakıta memleketin çok yerleri yanmıştır. Harab olmuştur. Ahali mağdurdur, mazlumdur. Fakat bu öyle bir kanundur ki, eğer bunun yüzünden kazanmak isteyen kimselerin emellerini icraya mâni olacak bir takım kuyut ve şurut vaz'edilmezse bundan daima o gibi adamlar*

³⁹⁸ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (2Kasım1338/1922), s. 1003.

³⁹⁹ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (2 Kasım 1338/1922), s. 1004.

⁴⁰⁰ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:3, (2 Kasım1338/1922), s. 1006.

⁴⁰¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:132, (3 Kasım 1338/1922), s. 326, 334.

*istifade edecekler. Bu kanunu celb edelim ve umumi bir bir şey yapalım*⁴⁰² .” diye konuşur.

Tahsin Bey memleketin yakılıp yıkılmış olduğunu ve halkın mağdur olduğunu ifade ederken yapılmak istenen bu kanunla mağdur olanların değil, bu işlerle uğraşan ve ticaretini yapan bir kısım insanların yararlanacağını bu nedenle istenen kanunun yerine genel bir kanun yapılmasını teklif etmiştir.

Meclis’te konuyla ilgili yeni bir kanun hazırlanması teklif edilmiş. Ve bu teklif kabul edilerek kanun teklifinin görüşülmesi sonra müzakere edilmek üzere ertelenmiştir⁴⁰³ .

---

⁴⁰² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:45, (20 Mayıs 1338/1922), s. 96.

⁴⁰³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:45, (20 Mayıs 1338/1922), s. 96.

2.3. Dâhiliye

1- 13 Ağustos 1920 tarihinde Meclis'te görüşülen Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey tarafından verilen Müskiratın meni hakkındaki teklifi kanunisi'nin ikinci maddesi ile ilgili olarak Tahsin Bey'in teklifi:

Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey'in verdiği teklifte yer alan sarhoşluk veren maddelerin yapılması ve kullanılmasının yasak olması nedeniyle bu konudaki cezaların şeri mahkemelerde verileceği bunun dışındakiler ise kanunların hükümleriyle tatbik olunur denmektedir.

“Madde 1- Memaliki Osmaniyede müskirat imali ve istimali memnu olup haddi şeriyi icap edenler mahkemei şeriyeye verilir. Haddi icap etmeyenler hakkında âtide ki mevat ahkâmı tatbik olunur⁴⁰⁴.”

Tahsin Bey ise teklifteki 1. madde ile ilgili olarak maddeye bunları ithal eden nakleden ve satanlarında eklenmesini istemiştir.

“ B. M. M. Riyaseti Celilesine

Birinci maddeye “İmal ve istimal” kelimelerinden sonra “İthal ve bir mahalden diğer mahalle nakil ve fûruhtu” kelimelerinin dahi ilâvesini teklif ederim.

Aydın Mebusu

Tahsin⁴⁰⁵.”

Teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir.

⁴⁰⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:64, (13 Ağustos 1336/1920), s. 112, 124.

⁴⁰⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:64, (13 Ağustos 1336/1920), s. 130.

2-. Tahsin Bey'in 25 Eylül 1920 tarihli Meclis oturumunda Ankara'daki odun, kömür buhranı hakkında Hükümetin ne düşündüğüne dair suali ve İktisat Vekili Mahmut Celâl Bey'in şifahi cevabı:

Tahsin Bey ülke meseleleri yanında Meclis'in içinde yer aldığı Ankara şehrinin ekonomik ve toplumsal sıkıntılarıyla da ilgilenmiştir. konular arasında yer almıştır.

“Riyaseti Celileye

Şita hulûl etmek üzeredir, elyevm şehirde mahrukat bulmak kabil olmuyor, odun ve kömür hakkında Hükümetin ne gibi bir teşebbüste bulunduğuunun sual edilmesini teklif ederim.

Aydın

Tahsin⁴⁰⁶ .”

Tahsin Bey teklifi ile ilgili olarak Meclis'te söz alarak kısım yaklaştığını kömürün kilosunun on beş kuruş olduğunu söyleyerek *“Belediye odun, kömür hakkında bazı teşebbüsatta bulunuyormuş. Fakat malûmu âliniz üç aydan beri halka parası ile kum ve toprak yedirmekte olduğu halde ekmeklere hala bir şekil veremedi⁴⁰⁷ ”* Hükümetin bu konuda ne düşündüğünü sormuştur?

Teklifin Meclis'te kabul edilmesi üzerine İktisat Vekili Mahmut Celâl Bey konuyla ilgili cevap vermiştir.

İktisat Vekili Mahmut Celâl Bey öncelikle bu meselenin belediye meselesi olduğunu ancak yapılan araştırmada pazarda köylülerin sergi ruhsatnamesi meselesi konularında kötü muamele gördüklerini belirtmiştir. Bu muamelenin kaldırılması ve bu amaçla halkın ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri, köylülerin serbest çalışabilmesi için emir verdiğini ayrıca ruznameye Baltalık Kanunnamesi takdim ettiğini bunun kabul edilmesiyle sıkıntının çözülebileceğini ifade etmiştir⁴⁰⁸.

⁴⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25 Eylül 1336/1920), s. 322.

⁴⁰⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25 Eylül 1336/1920), s. 322.

⁴⁰⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25 Eylül 1336/1920), s. 323.

Baltalık Kanunnamesi ile ilgili olarak yine aynı gün Büyük Millet Meclisi Başkanı Mustafa Kemal imzalı kanun teklifi Meclis'e sunulmuştur. Meclis teklifi İktisat, Ziraat ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine havale etmiştir⁴⁰⁹.

3-Konya hadisesinde şehrin harap olması ve pek çok masumun zarar görmesindeki sorumluluğu nedeniyle dönemin Konya Valisi Haydar Bey hakkında tahkikat yaptırılması amacıyla Konya Milletvekili Vehbi Efendi ile birlikte Tahsin Bey'in önergesi:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Vezaifi memuresini ihmal ve suistimal etmek suretiyle Konya hâdisei isyanîyesinin zuhur ve tevessüüne sebep olarak bir vilâyetin harabisine ve bir çok mâsumun mağduriyetine ve bir hayli kuranın mahvına bâis olmak dolayısıyla mesuliyeti lâzımgelen vali sabık Haydar, Beyefendi hakkında bilâ tefrik temin ve tezzii adalet kaziyeyi mu'tena bihasının halk nazarında tecellisi zımnında zirde muharrer mevaddın Meclisi Âlice tahkik ettirilmesi ve tahakkuku halinde hakkında takibatı kanuniye yaptırılmasını teklif eyleriz.

Konya mebusu, Konya, Isparta, Aydın

Vehbi, Abdülhalim Çelebi, Memet Nadir, Tahsin”⁴¹⁰

Meclis'te yapılan görüşmeler sonunda konunun araştırılması amacıyla şubelere verilmesi kabul edilmiş ve yapılan kura sonucu birinci şube tarafından araştırılması kabul edilmiştir. Meclis kayıtlarında konu ile ilgili başka bir bilgi geçmemektedir.

⁴⁰⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:72, (25 Eylül 1336/1920), s. 335.

⁴¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:115, (16 Aralık 1336/1920), s. 387, 388, 389.

4.Vilâyatı müstahlasa ahalisine verilmiş olan tohumluk zehairin affi hakkında kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye ve Kavanini Maliye Encümenleri mazbataları hakkında Tahsin Bey'in konuşması:

Hükümet savaş zamanı ve muhacirlik dolayısıyla Erzurum ve Erzincan havalisinin çaresiz kalan çiftçilerine 1918 ve 1919 yıllarında yapılan tohumluk ve yemeklik yardımı yapmıştır. Verilen tohumların ekilememesi ve miktarın az olması nedeniyle ödeyemeyenler için af istenmesi üzerine yapılan müzakereler sırasında Tahsin Bey de söz almıştır.

Tahsin Bey yapılan kanunun adaletli olduğunu belirttiikten sonra bazı fakirlerden tohumlukların tahsilinin yapıldığını, ancak bazı hali vakti yerinde olanlardan yapılmadığını ifade ederek “*Eğer fukaralardan alınmış ise zenginleri affetmek doğru değildir*” şeklinde görüşünü belirtmiştir⁴¹¹.”

Kanun teklifi Meclis'te yapılan görüşmelerde bazı tadilnameler yapılmak üzere Encümene gönderilmiştir⁴¹².

5. Devair-i resmiye ile fukarayı ahali ihtiyacı için ormanlardan kat'edilecek mahrukatın ve ciheti askeriye ye lüzumu olan telgraf ve telefon direklerinin bilâ müzayede itasına dair kanun lâyihası ve Kavanin-i Maliye Encümeni mazbatası hakkında 26 Mart 1921 tarihinde Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Telefon, telgraf direkleri ile trenler ve fakirler için gerekli olan odunların alımı için müzayede yapılması hakkındaki kanun görüşmeleri sırasında müteahhit ve yanında bulunan memurlardan herhangi birinin suiistimallerine karşı ceza verilmesi ile ilgili maddenin görüşülmesi sırasında Tahsin Bey görüşlerini şu şekilde açıklamıştır. “*Bazı jandarma ve zabitler köye beraber gittiler, Beher tonu yedi yüz kuruşa hesab edilerek mütaahhidin üzerinde tekerrür eden odunların iki yüz elli*

⁴¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:23, (21 Nisan 1337/1921), s. 62.

⁴¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:23, (21 Nisan1337/1921), s. 64.

*kuruştan istasyonlarda teslimine köylüyü icbar ettiler*⁴¹³.” Demek suretiyle buna engel olunmasını istemiştir. Bunun yanında gerek bu işi yapan gerekse de bu işe karışan jandarma ve görevlilerin cezalandırılması için bir madde konulmasını istemiştir. İktisat Vekili Mahmut Celâl Bey yapmış olduğu konuşmada Tahsin Bey’e hak vermiş ve suistimalde bulunan orman işlerindeki mütaahhitlerin verilen izinlerin dışında orman kestirdiklerini bu durumda ise mukavelelerinin fesh olunmasını istemiştir.

Eklenme yapılması istenen madde şu şekildedir.

“Madde 4.- Katiyat esnasında tecavüzü hudut ve miktarı muayyenden fazla katiyat icrası gibi hilâfi usul halât vukunda namına ruhsat verilmiş olan kimseden Orman Nizamnamesine tevfikân tazminat ve cezayı nakdi alınır.

Tahsin Bey’in 4. maddenin sonuna eklenmesini istediği ifade şu şekildedir

*“İşbu madde ahkâmına riayet etmiyenlerin mezkûr cezadan başka mukavele ve ukudatı fesh olunur*⁴¹⁴.” 4. maddeye eklenmesi istenen metin Meclis tarafından kabul edilmiştir.

6- Meclis’te 10 Ocak 1921 tarihinde görüşülen Teşkilatı Esasiye Kanununun 21. maddesi ile alakalı müzakereler sırasında Tahsin Bey’in teklifi:

*“21. madde Nahiye Meclisi, kazai, iktisadi ve mali salâhiyeti haiz olup bunların derecatı kavanini mahsusa ile tayin olunur*⁴¹⁵.”

Şeklinde belirtilen maddenin tadilata uğrayıp maddenin içerisine Belediye vazifesinin de eklenmesi gerektiğini ifade ederek bunu bir teklif olarak Meclise sunmuştur.

“Riyaseti Celileye

(Nahiye idare heyeti) kelimelerinden sonra (Beledi) kelimesinin dahi ilâvesini teklif ederim.

⁴¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:12, (26 Mart 1337/1921), s. 243.

⁴¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:12, (26 Mart 1337/1921), s. 243.

⁴¹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:132, (10 Ocak 1337/1921), s. 259.

Aydın

Tahsin⁴¹⁶”.

Ancak Tahsin Bey'in teklifi kabul edilmemiş ve madde aynen kabul edilmiştir.

7. Siirt Mebusu Mustafa Sabri Efendinin, Garzan köprüsünün tamiri hakkındaki teklifi kanunisine Nafia Vekâletinin cevabi tezkeresinin Meclis'te 6 Kasım 1920 tarihinde görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konu hakkında yaptığı konuşması:

Nafia Vekâletinin köprünün yapımının mevsim olarak müsait olmadığı ve köprünün gelecek sene inşa edileceği bilgisi üzerine Tahsin Bey Nafia Vekâleti'nin verdiği bilgiye göre kışın köprü yapılamayacağını ifade ettiğini ancak bu zamana kadar niçin Nafia Vekâletinin bu köprüye bir şey yapmadığını sormuş ve şöyle söyleyerek “*Nafia Vekâletine teessüf ederim. Vakıa kışın bir şey yapılamaz, fakat altı aydan beri Nafia Vekâleti teşekkül etmiştir. Niçin bu gibi mühim bir köprünün inşasına olan ihtiyacı derk edemedi ve bunu yazın yapamadı* ⁴¹⁷.” Nafia Vekâletine tepki göstermiştir.

Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya Bey'in teklifi ile Nafia Vekâleti'nin konuya ilişkin cevabı reddedilerek köprünün inşasına lüzum kararı kabul edilmiştir⁴¹⁸.

8. Teşkilatı Esasiye Kanununun maddelerinin 10 Ocak 1921'de görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konu hakkında konuşması:

Görüşülen 20. madde şu şekildedir:

20. madde İdare heyeti ve nahiye müdürü, nahiye şurası tarafından intihap olunur.

Tahsin Bey bu maddede halk kime güveniyorsa onu kazandırmak için gayret göstereceğini bu yüzden eskiden büyük kavgaların olduğunu belirterek makamlara

⁴¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:132, (10 Ocak 1337/1921), s. 260.

⁴¹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ: 95, (6 Kasım1336/1920), s. 306.

⁴¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:95, (6Kasım 1336/1920), s. 307.

seçilen insanların tekrar seçimleri kazanmak için hasımlarına karşı her türlü mücadeleyi yaptıklarını belirtmiş ve “*Herkes ilk senelerde, ilk intihaplarda vâkıa işin o kadar farkında olamazlarsa da o intihap ettikleri adama bütün mukadderatlarını teslim ettikleri için onların müddeti idarelerinde görecekları fenalıklardan mütenebbih olurlar ve ikinci intihapta pek büyük bir dikkatle intihap ederler*”⁴¹⁹.” sözleriyle halkın seçimlerde daha sonraları çok dikkatli davranacağını belirterek bunda güzellik olduğunu zararın olmadığını belirtmiştir. Teklif Meclis tarafından aynen kabul edilmiştir⁴²⁰.

9. Kütahya Mebusu Cemil Bey’in ağaç katiyatının men’ine dair önergesi hakkında Tahsin Bey’in konuşması:

Meclis’te konu ile alâkalı olarak söz alan Tahsin Bey Ankara’da Etlik taraflarında gidip gördüğü olumsuzluklar hakkında bilgi vermiştir. Orada mükemmel daireler olduğunu söylemiştir. Buraya bazılarının bina enkazını getirdiklerini gördüğünü bu enkaz parçalarını askeri arabaların taşıdığını ve eğer askeriye odun ihtiyacından dolayı taşıyorsa niçin tuğla taşındığını sormuştur. Ardından o bölgede varlıklı insanların yazın kullanmak için çok güzel olan bu binaların yanına çok güzel bağ ve bahçeler yaptıklarını ayrıca o binalardan ve bahçenin ürünlerinden vergi alındığını belirtmiştir. Ancak oradaki kişilerin bu yaşananlardan dolayı zarar gördüğünü belirtmiştir. Bu durumu Dâhiliye vekâletine ilettiğini onların ise Polis Müdürlüğüne havale ettiğini ifade etmiştir. Polis Müdürü’nün bu amaçla yaptığı araştırmada bunları odun müteahhitlerinin yaptığını ve bu işler için Harbiye Dairesi Riyaseti imzasıyla bir tezkerenin bu kişilerce kendisine gösterildiğini ifade ederek “*Polis Müdürü dedi ki gördünüz mü efendim? Ben bunlarla uğraşmak mecburiyetindeyim. Yüz bin defa karar verelim, milyon defa tebliğat yapalım, Hükümet bildiğini yapacaktır. Bu levazımcılar, bu konturatçılar bunu yapacaklardır ve bizim tesirimiz yoktur*”⁴²¹.” bu görevli insanların görevini yapabilmeleri için gerekeni yaparsak işte o zaman tahribat bu kadar yapılamaz diye görüşlerini ifade etmiştir.

⁴¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:132, (10 Ocak 1337/1921), s. 257, 258.

⁴²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:132, (10 Ocak 1337/1921), s. 259.

⁴²¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:16, İ: 155, (6 Şubat 1338/1922), s. 235.

Konuşmalar sırasında Ankara’da çeşitli mahallerde ve bağlarda yapılan tahribatın durdurulması ve bunu yapanların en ağır bir şekilde cezalandırılması yönündeki Karesi Milletvekili H. Basri Bey’in teklifi kabul edilmiştir⁴²².

10- Meclis’in 23 Ekim 1920 tarihinde yaptığı gizli oturumunda Karahisar Mebusu Şükrü Bey’in Konya isyanı hakkında sual takriri ve Tahsin Bey’in konuşması:

Konya isyanı sırasında önemli rol oynadığı iddia edilen ve isyan sırasında yakalanan Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi’nin cezalandırılması konusundaki görüşmeler sırasında Tahsin Bey de söz almıştır.

Tahsin Bey bir milletvekilinin sahip olduğu hakların yok sayılamayacağını ancak Çelebi Efendi’nin yaptığı suçun en büyük cezaya çarptırılması gerektiğini ifade ederek “*Çelebi Efendi bu Meclisin sıfatı mümtazesini haiz olduğu halde kendisi bu dinin bu milletin en büyük düşmanlarıyla teşriki mesai eder ve bir vilâyeti ateşe verir. Irz payımal olur. Hanümanlar söner ve bu suretle ırkımızı, milletimizi öldürmek için teşebbüs eden ve mebus olduğundan dolayı naçar ve muztar kalan bir adamı hükümeti mahalliye cürmü meşhut halinde yakaladığı için muaheze ediyoruz.*” düşmanlarımızla işbirliği yapan ve bir vilayetin yakılıp yıkılmasına neden olup suçüstü yakalanan Çelebi Efendi’nin cezalandırılması gerektiğini savunmuştur⁴²³.

Meclis uzun süren 24 Ekim1920 tarihli gizli oturumunda Konya Milletvekili Abdülhalim Çelebi Efendi hakkındaki Karahisarı Sahib Milletvekili Mehmet Şükrü Bey’in teklifini kabul etmiştir. Teklif Kanuni Esasi Encümeni ve Adliye Encümenleri tarafından tetkik edilmek üzere havale edilmiştir⁴²⁴.

Konuyu inceleyen Kanuni Esasi Encümeni ile Adliye Encümeni hazırladığı rapora göre Abdülhalim Çelebi Efendi ile Musa Kazım Kazım Efendi’nin suçsuz

⁴²² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:16, İ:155, (6 Şubat 1338/1922), s. 236.

⁴²³ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (23 Ekim 1336/1920), s. 208.

⁴²⁴ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (24 Ekim1336/1920), s. 220.

oldukları sonucuna varılmış ve Meclis sonucu 6 Aralık 1920'de yaptığı oturumda Encümen kararlarını kabul etmiştir⁴²⁵.

11- İdare-i Kura ve nevahi kanun lâyihası ve Dâhiliye Encümeni mazbatası'nın görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in Konuşması:

Kanun maddeleri arasındaki 48. madde içerisinde yer alan “ *Mevaddı mütekaddimedede beyan olunan ceraiime ait davalar hakimi münferit tarafından, Hâkimi münferit olmıyan mahallerde bidayet mahkemesinde Sulh hâkimlerine dair olan kanun mucibince hal ve fasl olunur*⁴²⁶” şeklinde ifade edilen madde ilgili olarak Meclis'te söz almıştır. Tahsin Bey bazı seçimlerde meydana gelen müdahalelerin genellikle bazı kişilerin lehine sonuçlandığını hukuki ihlaller olduğunda hâkimlerin şikâyetleri beklemeksizin haber almış olarak ve suistimali duyduğu zaman kanuni takibat yapmalıdır. “*Küçük yerlerde ekseriya vâkı olur. Müdahaleler ziniüfuz kimselerin elindedir ve bundan korkup kimse gidip şikâyet edemez*⁴²⁷.” sözleriyle küçük yerlerdeki nüfuzlu kişilerin etkisine de dikkat çekmiş ve bu gibi durumlarda Hâkimlerin şikâyetleri beklemeden hareket etmesini istemiştir. Meclis görüşmeleri sonunda Çankırı Milletvekili Behçet Bey'in 48. maddede “*Sulh mahkemesinde, sulh mahkemesi olmıyan mahallerde kaza bidayet mahkemesinde rüyet olunur*⁴²⁸.” şeklindeki teklifi kabul edilmiştir. Ancak maddenin yeniden Encümende tetkik edilmesine karar verilmiştir.

⁴²⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:109, (6 Aralık 1336/1920), s. 251.

⁴²⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:54, (14 Haziran 1338/1922), s. 412.

⁴²⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:54, (14 Haziran 1338/1922), s. 415.

⁴²⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:20, İ:54, (14 Haziran 1338/1922), s. 416, 418.

12- Müfettişi Umumilik hakkında kanun lâyihası, Karesi Mebusu Vehbi Bey'in, Mülkiye Müfettişlikleri teşkili hakkında kanun teklifi ile Dâhiliye Encümeni mazbatası ve Hüseyin Bey'in konuşması:

Bu kanun teklifine göre kurulması istenen müfettişi umumilerin görevi bulunacakları bölgelerde ülkenin maddi ve manevi kaynaklarını memleket müdafaasına temin edecek şekilde hazırlamak ve yönlendirmektir.

Umumi müfettişliklerin kurulmasına dair kanun teklifi ile ilgili olarak Tahsin Bey uzun yıllar idarecilik yapmış bir kişi olarak görüşlerini açıklamıştır.

Tahsin Bey Teşkilatı Esasiye Kanunu gereğince bu kanun maddesi için ret yönünde söz ifade etmenin yanlış olacağını belirttikten sonra maddenin eksik olduğunu ifade ederek “*Meclisin Hükümetten beklediği kanunun bu şekilde olmaması lâzım gelirdi ve memleketi bu hale ve bu vaziyete düşüren Hükümettir. Binaenaleyh bu kanunun kabulüne lüzum ve ihtiyaç vardır*⁴²⁹.” Şeklinde görüşlerini ifade eden Tahsin Bey kanunun yetersiz ama gerekli olduğunu belirtirken bu kanunun şimdiye kadar getirilmeyip geciktirilmiş olmasına dikkat çekmiş ve ülkenin sıkıntılarının bu nedenle arttığını söylemiştir. Müdafaa-i Milliye Vekili Refet Bey yaptığı konuşmada müfettişliğin gerekliliğini belirterek muhtelif zabitan, muhtelif jandarma ve polisler hakkında binlerce şikâyet olduğunu bunların araştırılması gerektiğini ifade etmiştir⁴³⁰.

Meclis'te müfettişlik ile ilgili kanun uzun süre müzakere edildikten sonra Dâhiliye Encümenine gönderilmesine karar verilmiştir⁴³¹.

⁴²⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:13, İ:97, (20 Ekim 1337/1921), s. 202.

⁴³⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:13, İ:97, (20 Ekim 1337/1920), s. 232.

⁴³¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:13, İ:97, (20 Ekim 1337/1920), s. 232.

⁴³¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:104, (3 Kasım 1337/1921), s. 61.

13 – 5 Aralık 1921 tarihinde Meclis’te İdare-i Kura ve Nevahi kanunu lâyihası ve Dâhiliye Encümeni mazbatasının görüşülmesi sırasında Kanunun 12. maddesinde yer alan Nahiyelerde Meclis azalıklarına seçilmek için tahsil yapmış olanlarla ilgili 21 yaşını bitirenler azalığa kabul edilir ifadelerinde bazı değişiklik yapılması hakkında Tahsin Bey’in teklifi:

“ Madde 12- Nahiye meclis azalığına intihab olunabilmek için şeraiti arifeden başka şeraiti atiyede lâzımdır.

1-Yirmi bir yaşını ikmal etmiş olmak (tahsili iptidaiyi ikmal etmiş olanlardan yirmi bir yaşını ikmal edenler azalığa intihab olunabilirler)

2- Muhilli şeref ve haysiyet bir fiilden dolayı cünha ile mahkûm olmamak

3- Nahiyenin hayatı umumiyesinde fiilen dâhil ve alâkadar bulunmak⁴³².”

Tahsin Bey Kanun maddesiyle alâkalı olarak söz almış ve şunlara değinmiştir. “Bu yirmi bir yaş hakikaten pek azdır. Çünkü biz tahsili idadiyi ikmal etmiş nice nahiye müdürleri biliriz ki; tahsilini ikmal ettiği halde otuz yaşında oldukları halde umuru nahiyeyi berbat etmişlerdir. Böyle yirmi bir yaşında kimselerin nahiyenin mukadderatına hâkim olacak bir mecliste aza olmaları herhalde hüsnü netice vermez zannederim⁴³³.” Tahsin Bey maddenin aza olma yaş sınırını doğru bulmamış ayrıca maddenin o fıkrasının tamamen kaldırılmasını istemiştir.

Tahsin Bey’in değişiklik teklifi şu şekildedir

“Riyaseti Celileye

12. maddenin birinci fıkrasındaki (olmak) kelimesinden sonra (tahsili iptidai) kelimeleriyle başlayan cümlelerin tamamen tayını teklif ederim.

Aydın

Tahsin⁴³⁴.”

⁴³² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:105, (5 Aralık 1337/1921), s. 78.

⁴³³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:105, (5 Aralık 1337/1921), s. 81.

⁴³⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:105, (5 Aralık 1337/1921), s. 85.

Madde hakkında milletvekilleri tarafından pek çok değişiklik teklifinin verilmesinden sonra maddenin encümenine havale edilmesine karar verilmiştir.⁴³⁵

Encümenin düzeltmelerle yeniden hazırladığı madde 8 Kasım 1921 tarihinde Meclis'te görüşülerek kabul edilmiştir.

Kabul edilen 12. madde

“ *Madde1- Yirmi beş yaşını ikmal etmiş olmak- 21 yaşını ikmal edenlerden okuyup yazarlar azalığa intihab olunabilir.*

2- Muhilli şeref ve haysiyet bir fiilden dolayı cünha ile ve efali saireden dolayı bir sene hapse mahkûm olmamak.

3- Nahiyenin hayatı umumiyesinde fiilen dâhil ve alâkadar bulunma⁴³⁶. ”

14- Adana ve havalisi polis kadrosu için Emniyeti Umumiye bütçesine zamaim icrasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatasının görüşüldüğü 19 Aralık 1921 tarihli Meclis oturumunda Tahsin Bey'in konuşması:

İlgili Kanun teklifi İcra Vekilleri Heyeti Reisi ve Erkânı Harbiye-i Umumiye Vekili Fevzi Paşa imzasıyla 1 Kasım 1921 tarihinde Meclis'e ve oradan Lâyiha Encümeni ve Muvazene-i Maliye Encümenlerine gönderilmiş ve bu Encümen mazbatasıyla tekrar Meclis'e gelmiş ve Adana ili polis kadrosunun ve bütçesinin artırılması istenmiştir⁴³⁷.

Tahsin Bey polislik teşkilatıyla ilgili bu konudaki ifadesinde öncelikle Bursa vilâyeti ile Bilecik, Söğüt ve benzer liva ve kazaların polislerinden bir kısmıyla Adana ve Mersin için yeniden bir kadro tesis edilemez miydi? Diyerek şöyle söylemiştir “ *Bize yeniden bir bütçe ile geliyorlar, işgalimizden çıkan yerlerin polis bütçeleri ve oradan gelen polisler, livaların bütçelerindeki tahsisatlar ne oldu⁴³⁸ ?* ” sözleriyle dikkatleri bu noktaya çekmiştir.

⁴³⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:107, (8 Kasım 1337/1921), s. 87.

⁴³⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:107, (8 Kasım 1337/1921), s. 130, 131.

⁴³⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 142.

⁴³⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s.145.

Ayrıca Tahsin Bey polis ve jandarmanın Adana ve çevresinde teşkilatı oluşturulurken niçin Meclis'e bildirilmediğini sormuştur. Bu olayın Meclis'e karşı bir emrivaki olduğunu ifade ederek Bu tür emrivakilerin olmaması için şu teklif de bulunur "*Binaenaleyh bize daima emrivakilerle gelen Heyeti Vekil enin bundan böyle olsun, böyle hareket etmesi imkânını selbetmek için, bu bütçeyi reddedelim.*"⁴³⁹. Görüşlerini bütçeye karşı olumsuz olarak belirtmiştir.

Erzurum Milletvekili Durak Bey ise teklifin lehinde söz almıştır⁴⁴⁰. Teklifin oylanmasında yeterli çoğunluk olmadığı gerekçesiyle teklif sonraki içtimaya bırakılmıştır. Sonraki içtimada teklif kabul edilmiştir⁴⁴¹.

15. Tahsin Bey'in Dâhiliye Vekâletinin 1338 yılı bütçe görüşmelerinin yapıldığı 1Nisan 1922 tarihli Meclis oturumundaki konuşması:

Dâhiliye Vekâleti'nin bütçe görüşmeleri sırasında Bolu Milletvekili Tunalı Hilmi gibi bazı milletvekillerinin dönemin Ankara Valisi'nin yapmış olduğu bazı icraatları tenkit etmesi üzerine Tahsin Bey de Ankara Valisi'nin yapmış olduğu ve kendisinin de şahit olduğu icraatını meclisle paylaşarak Ankara Valisi'ni tenkit etmiştir.

Tahsin Bey ifadesinde Ankara Valisi'nin bazı aileleri ve bir takım kadınları şehirden izdiham ve kalabalık gerekçesiyle Kastamonu'ya gönderdiğini belirterek, "*Amerika'dan dünyanın müntehasından buraya gelen bir adam şu saatte kanuna itaat etmek şartıyla burada yaşamak hakkına haiz değildir? Neden bu kadınları göndermeye çalışıyorsunuz? İşte Valinin zihniyeti ve kabiliyeti idaresi bundan ibarettir*"⁴⁴². Vali'nin yaptığını eleştirmiştir.

Trabzon Milletvekili Ali Şükrü Bey ise Ankara Valisi'ni savunarak Vali'ye haksızlık yapıldığını belirtmiştir⁴⁴³. Yapılan konuşmalarla ilgili söz alan Dâhiliye Vekili Fethi Okyar Ankara Valisi'ne haksızlık yapıldığını Vali'nin vatansever bir

⁴³⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 146.

⁴⁴⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 148.

⁴⁴¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:131, (20 Aralık 1337/1921), s. 166.

⁴⁴² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:18, (1 Nisan1338/1922), s. 445, 446.

⁴⁴³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:18, (1Nisan 1338/1922), s. 453.

insan olduğunu ifade etmiş ve Ankara'dan bazı ailelerin gönderilmesine kalabalık sebebiyle karar verildiğini ancak daha sonra bu düşünceden vazgeçildiğini belirtmiştir⁴⁴⁴.Yapılan görüşmeler sonunda Dâhiliye Vekâleti Bütçesi'nin maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir⁴⁴⁵.

16. Muvazene-i Maliye Encümeninin, sekiz milyon liralık İkinci avans teklifi ve Muvazene i Maliye Encümeni mazbatası hakkındaki 21 Mart 1921 tarihli Meclis görüşmeleri ve Tahsin Bey'in konuşması:

1921 senesi Muvazene-i Umumiye Kanununa ilave olarak yeni bir avans verilmesine dair bir izindir.

Tahsin Bey Meclis tarafından kabul edilen bu bütçe paralarının milletin parası olduğunu ancak milletin bazı kurumlardan bunun karşılığını göremediğini söylemiştir. Dâhiliye Vekâleti kadrolarının, jandarma ve polis kadrolarının bütçesinin 11 milyon lira tuttuğunu belirterek *“Adliyenin de bu sene tevdi edilen bütçesi üç milyon liraya yaklaşmaktadır. Millet bu on dört milyon lirayı vermekte olduğu halde memlekette adalet namına hiçbir şey yoktur⁴⁴⁶.”*sözleriyle Adliyenin icraatlarını yeterli görmediğini belirtmiş ve Adliye meselesinin basit bir iş olmadığını ülkede öncelikle adalet ile emniyetin sağlanması gerektiğini ifade ederek bütçeden önce yeni bir vekiller heyeti kurulmasını istemiştir. Avans kanunu Meclis tarafından yapılan müzakereler sonunda kabul edilmiştir⁴⁴⁷.

17.Büyük Millet Meclisinde 14 Aralık 1920 tarihinde Teşkilatı Esasiye Kanununun (1921 Anayasası) maddelerinin görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in kanununun 12. maddesine ilave yapılması hakkında teklifi:

“Teşkilâtı Esasiye Kanunu 12. madde- Vilâyet mahalli umurunda manevi şahsiyeti ve tam muhtariyeti haizdir. Harici ve dâhili siyaset, adli ve askeri umur,

---

⁴⁴⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:18, (1 Nisan 1338/1922), s. 459, 460.

⁴⁴⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:18, (1 Nisan 1338/1922), s. 473.

⁴⁴⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:10, (21 Mart 1337/1921), s. 177.

⁴⁴⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:11, (24 Mart 1337/1921), s. 205.

beynelmilel iktisadi münasebat ve Hükümetin umumi tekâlifi ile menafi birden ziyade vilâyata şâmil hususat müstesna olmak üzere Büyük Millet Meclisince vazedilecek Kavanin mucibince Maarif, Sıhhiye, İktisat ve Ziraat, Nafia ve Muaveneti içtimaiye işlerini tanzim ve idaresi (vilâyet meclislerinin) salâhiyeti dâhilindedir⁴⁴⁸.”

Tahsin Bey madde ile ilgili olarak söz almış ve şunlara değinmiştir; “12. maddede (*Dâhili, harici siyaset, adli ve askeri umur, beynelmilel iktisadi münasebat ve hükümetin umumi tekâlifi ile menafi birden ziyade vilâyata şâmil hususat müstesna olmak üzere*) deniliyor ki, bunlar Hükümeti merkeziye ye ait olacak⁴⁴⁹ .” Sözüyle yasaya göre polis ve jandarmanın yaptığı inzibat görevi yani genel emniyet konusu merkezi hükümetin vazifesi mi sayılacak yoksa mahalli vazife mi kabul edilecek? Diye sorarak konunun iyice netleşmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca “*Biz en büyük fenalığı emniyeti umumiyenin fıkdanından ve jandarma ve polislin mezaliminden ve taaddiyatından görmekteyiz⁴⁵⁰ .*” diyerek en büyük şikayet konularının bunlardan olduğunu Ankara’daki Dahiliye Nazırının taşradaki bir jandarma neferinin yaptıklarından haberdar olamayacağını bunların dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir.

Sözlerinin sonunda “ *Bu vezai fi mahalliye meyanında zikredilmelidir ve oraya verilmelidir⁴⁵¹.*” şeklindeki görüşleriyle polis ve jandarmanın görevleri bakımından mahalli yetkililere bağlı olması gerektiğini ifade etmiştir. Tahsin Bey yine 12.madde içerisinde yer alan maarif meselesi konusunda söz almış ve bu konunun açıklığa kavuşturulması gerektiği üzerinde durmuş “*On ikinci maddede Hükümeti merkeziyeye aidiyeti zikredilen mevad meyanında maarifin merkezce idaresi iktiza eden kısmı zikrolunmuyor. Buradan anlaşılıyor ki emri maarif sırf mahalli vezai fiden addediliyor. Hâlbuki maarifin bir kısmı vardır ki bahusus her liva bir vilâyet addedilecektir, maarifin o kısmını bir livanın idare etmesi katiyen kabil değildir. Ezcümle Darülmualiminler, sonra Darülfünunlar ve buna mümasil maarifi âliye ki bunların katiyen mahalli idare ve bütçeleriyle yapılmak imkanı yoktur⁴⁵².*” eğitim konusunun, öğretmenliğin önemli bir mesele olması nedeniyle bunların

⁴⁴⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 368.

⁴⁴⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 370.

⁴⁵⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 370.

⁴⁵¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 370.

⁴⁵² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 372.

okullarının merkezi bütçeyle yapılabileceğini ifade etmiştir. Tahsin Bey'in Teşkilatı Esasiye'nin 12. maddesi ile ilgili verdiği teklif şu şekildedir:

“Riyaseti Celileye

On ikinci maddeye (Muaveneti içtimaiye) kelimesinden sonra (inzibat ve emniyeti umumiye) cümlesinin ilâvesini teklif ederim.

Aydın

Tahsin⁴⁵³. ”

Teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir.

Tahsin Bey yine on ikinci maddeyle ilgili olarak maarif meselesiyle alakalı olan bir teklif hazırlamıştır.

Tahsin Bey'in teklifinde;

“ Riyaseti Celileye

On ikinci maddeye (Maarif) kelimesinden sonra (İptidaiye ve taliye) kelimelerinin ilâvesini teklif ederim.

Aydın

Tahsin⁴⁵⁴. ”

Bu teklif Meclis tarafından kabul edilmemiştir.

---

⁴⁵³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 373.

⁴⁵⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:6, İ:114, (14 Aralık 1336/1920), s. 374.

2.4. Hukuk

1- Tahsin Bey'in Hapishanelerin ıslahı hakkında kanun teklifi:

Tahsin Bey 8 Nisan 1922 tarihinde verdiği teklifinde mevcut hapishane ve tevkifhanelerde frengi, verem vb. hastalığı olan mahkûmların hastalığı olmayan mahkûmlarla aynı koşullarda kaldığı ve aynı yemek kaplarından yiyip içtiği için hapishaneye düşen sağlıklı insanların buradan hasta çıkarak bu hastalıklarını ailelerine bulaştırdıklarını belirtmiştir. Buna kimsenin hakkının olmadığını bu nedenle Dâhiliye Vekâleti tarafından iki ay içinde çeşitli bulaşıcı hastalığı olan mahkûmların ayrı bir koğuş veya odalara alınmasının mecbur edilmesini teklif etmiştir.

“Riyaseti Celileye

8 Nisan1338

Elyevm bilûmum hapsane ve tevkifhanelerde bulunan mahbusin ve mevkufinin firengi, verem vesair, ilel-i sâriye ile mâlul olanlarla olmıyanları bir koğuşta ikamet ettirilmekte ve bir kabdan su içirilmekte olup bu ise bir cezai hafif ile hapsaneye giden tammüssiha insanların sirayete mâruz kalarak ikmali müddet etseler dahi mâlulen çıkmakta ve bu hastalıkları evlât ve ailelerine de nakil ve sirayet neticesini hasıl etmekte olup ufacık bir cürüm işlediklerinden dolayı bunları ve evlât ve esnalını mahv ve idam mahiyetinde olan bir ceza ile cezadide etmeye cemiyetin hiçbir hakkı olmadığından Dahiliye Vekâletinin iki mah zarfında bu gibi sari hastalıklarla mâlul mücrimler için ayrı bir koğuş veya odalar tedarikine mecbur edilmesine dair bir madde i kanuniye kabul edilmesini teklif ederim

Aydın

Tahsin⁴⁵⁵. ”

Tahsin Bey teklifi ile ilgili olarak Meclis'te söz alarak şunları dile getirmiştir.

⁴⁵⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 53.

Bir suçlunun suçunu çekerken sadece işlemiş olduğu suçun cezasını çekeceğini ifade ederek “*Bir mücrim bir cürmü ika ederken o cürme mahsus olan cezayı derpiş eder ve ona katlanarak o fenalığı yapar. Ve o cemiyet o mücrime yalnız o kanunda meşrut olan cezayı tatbik etmeye salâhiyettar olabilir*⁴⁵⁶ .”

Hapishanelerin çok kalabalık olduğunu mahkûmların aynı yerden yiyip içmeleri nedeniyle küçük suçlardan az bir süre burada kalan insanların buradan hasta olarak çıktıklarını ve ailelerine bu şekilde hastalık yaydıkları gerekçesiyle hasta olanlar için ayrı bir yerin yapılmasını istemiştir.

Teklif Lâyiha Encümenine havale edilmiştir⁴⁵⁷. Meclis kayıtlarında teklif ile ilgili Layiha Encümenine ait bir karar görülmemektedir.

2-Bitlis Mebusu Resul Bey’le Edirne Mebusu Şeref Bey’in, Ankara İstiklâl Mahkemesince rütbeleri refi ve askerlikten tard ve altı ay müddetle hapisleri karargir olan Tabip Kaymakam Ziyaeddin Bey’le Hesap Memuru Bitlis’li Cemal Efendi’nin aflarıyla rütbelerinin iadesine dair ayrı ayrı kanun teklifi ve teklifin görüşülmesi sırasında Tahsin Bey’in konuşması:

Edirne Mebusu Şeref Bey’in teklifi Layiha Encümeni mazbatasında redde edilmiştir. 2 Ocak 1922 tarihli Meclis oturumunda konu görüşülmüştür.

Tahsin Bey konuşmasında çeşitli ambar memurlarının üzerlerine zimmet geçirerek yaptıkları hırsızlıkların burada affedildiğini bu hırsızlıkların nedeninin ise cezalandırılmamış olmalarından kaynaklandığını belirtmiştir. Ayrıca “*Mecruhları tedavi etmiyen iki haini vatani istiklâl mahkemesi mahkûm etmiş, tecziye etmiş, şimdi bunları derhal affa kalkışacak olursak bu gibi fırsatçı olan haramzadelerin yeniden cüretlerini, cesaretlerini artırmış olacağız*⁴⁵⁸.” Layiha Encümeninin teklifin reddedilmesi yönündeki mazbata kararının kabul edilmesini istemiştir. Bursa Milletvekili Operatör Emin Bey ise affedilmesi istenen kişinin namuslu bir insan

⁴⁵⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 56, 57.

⁴⁵⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 57.

⁴⁵⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:138, (2 Ocak 1338/1922), s. 291.

olduğunu ifade etmiştir⁴⁵⁹. Görüşmelerin ardından mazbata kararı Meclis tarafından kabul edilerek lâyihanın reddine karar verilmiştir⁴⁶⁰.

3-Mahkûm olduğu elli lira cezayı nakdiyi vermemesinden dolayı kırk gün hapsi lâzımken kanun hilâfına daha fazla hapsedilen Niğdeli Halil İbrahim'in fazla mahkûmiyetinin affedilmesine dair kanun lâyihası Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey bir hâkimin kanun hükümlerini bilmemesinin düşünülemeyeceğini belirterek fazladan hapis yatan bu kişi ile ilgili olarak şöyle söylemiştir “ *Bu adam tahliye edilse bile mahbusiyetinden dolayı mağduriyeti ne suretle telâfi edilecektir* ⁴⁶¹?” diyerek Adliye Vekili'nin konuya açıklama getirmesini istemiştir.

Adliye Vekili Rifat Bey fazladan hapis yatan bu kişinin hemen affedilmesini istediklerini ayrıca yanlış hüküm veren hâkim hakkında muamele yapılacağını bildirmiştir. Sonuçta Meclis mazbataya uyarak Niğdeli Halil İbrahim'in affedilmesine karar vermiştir⁴⁶².

4- Zevç ve mahdum veya biraderinin askerlikten firarlarından dolayı teb'id edilen ailelerin affına dair kanun lâyihasının 18 Şubat 1922 tarihinde Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Eşi, oğlu veya kardeşinin askerlikten kaçmasından dolayı uzaklaştırılan ailelerin affedilmesine dair kanun teklifi ile ilgili olarak Tahsin Bey şunları dile getirmiştir. Asker firarilerin göç ettirilen ailelerinin affi hakkında hükümetin vazifesini yapmadığının söylendiğini ancak kendisine göre hükümetin görevini muntazam olarak yaptığını ve bu şekilde zaferin kazanıldığını belirtmiştir. Bu firariler hakkındaki kararların Sakarya Savaşı sırasında top seslerinin yakından duyulduğu zamana göre mukayese edilmesinin doğru olacağını ifade etmiştir. Bu

⁴⁵⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:138, (2 Ocak 1338/1922, s. 291.

⁴⁶⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:138, (2 Ocak 1338/1922), s. 292.

⁴⁶¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:10, (24 Mart 1339/1923), s. 144.

⁴⁶² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:10, (24 Mart 1339/1923), s. 145.

zaferin kazanılmasında o sırada alınan bir takım karar ve nasihatlerin etkisinin sonucunda zaferin kazanıldığını ifade ederek “ *Evvelâ Hükümetin af hakkındaki teklifini kabul edelim ve o aileleri bu gurbetten kurtaralım*⁴⁶³.” bu ailelerin sefalet durumundan kurtarılmasını teklif etmiştir.

Erzurum Milletvekili Durak Bey de artık memlekette sürülecek tek bir fert olamayacağını ifade etmiştir⁴⁶⁴. Konu üzerinde Meclis’te yoğun tartışmalar yaşanmıştır ve konu hakkında karar alınması bir sonraki içtimada gerçekleşmiştir. Bu ailelerin iadesinin masraflarının hükümetçe karşılanması kabul edilmiştir⁴⁶⁵.

5- Meclis’te görüşülen asker firarileri hakkında kanunla yapılan görüşmeler; sırasında asker kaçaklarıyla ilgili olarak kaçan veya buna sebebiyet verenler hakkında ceza vermek için Büyük Millet Meclisi üyelerinden oluşan İstiklâl Mahkemelerinin teşkil edilmesi⁴⁶⁶ konusunda Tahsin Bey’in konuşması:

Konuyla ilgili olarak söz alan Tahsin Bey bu kanunun kaçaklar nedeniyle ordunun kuvvetinin azaltılmasına karşı çıkarıldığını ancak ordunun kuvvetini yalnız firarilerin azaltmadığını belirterek kendisinin şahit olduğu gereksiz işlerde görevlendirilen askerlere dikkat çekmiştir. “*Ben de oturduğum bağın civarında zabıtanın birisinin yirmi koyununu olatmakta olan bir nefer gördüm*⁴⁶⁷” diyerek bu askerlerin vatani beklemek ve savaşmak için ailelerinden ve memleketlerinden ayrıldıklarını belirtmiştir. Asker olan bu kişilerin buralarda bostan bekleyip veya koyun otlatacaklar ise kendi memleketlerindeki bostan ve koyunların ne suçu olduğunu sormuştur. Bu şekilde askere vazife dışında görev veren subayların da cezalandırılmaları için ilgili maddeye ilave edilmesini teklif etmiştir. İlgili madde Meclis tarafından değişiklik yapılmadan aynen kabul edilmiştir.⁴⁶⁸

⁴⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:25, İ:158, (18 Aralık 1338/1922), s. 454.

⁴⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:25, İ:158, (18 Aralık 1338/1922), s. 437.

⁴⁶⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:25, İ:159, (20 Aralık 1338/1922), s. 476.

⁴⁶⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ: 63, (11 Eylül 1336/1920), s. 93.

⁴⁶⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:63, (11 Eylül 1336/1920), s. 96, 97.

⁴⁶⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:63, (11 Eylül 1336/1920), s. 98.

6- Meclis'te 23 Eylül 1920 tarihinde görüŖülen Hıyaneti Vataniye'den on sene kürege mahkûm Çorum'un Gelinci karyesinden Gûdük oğlu Mehmet ile Ragıp hakkındaki evrakın Adliye Vekâleti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası görüŖmeleri ve Tahsin Bey'in konuŖması:

Tahsin Bey konuŖması sırasında öncelikle af ve ceza konusunda bazı komutanlarca yapılanlara dikkat çekerek kumandan Arif Bey atmış kiŖiyi cezalandırıp öldürüyor, kumandan Nazım Bey seksen kiŖiyi affediyor diyerek affın konusunun Meclis'in hakkı olup olmadığını sormuŖtur. Meclis'in hakkı cevabı üzerine “ *Eğer affetmek lazımsa onu millet namına meclis affetmeli ve onlar meclis namına medyunu Ŗükran olmalı, bir adamın değil*⁴⁶⁹.” sözleriyle konunun Meclis açısından önemine dikkat çekmiŖtir. Meclis yapılan görüŖmeler sonunda Ŗahıslar hakkındaki hükmü onaylamıŖtır⁴⁷⁰.

7- Meclis'te 5 Mayıs 1921 tarihinde Cebelibereket Mebusu İhsan Beyle arkadaŖlarının Kars, Ardahan livalarıyla mülhakatında Adliye TeŖkilâtının bir an evvel yapılmasına dair önerge ile ilgili görüŖmeler sırasında Tahsin Bey' in konuŖması:

Cebelibereket Mebusu İhsan Bey önergesinde Kars ve Ardahan'da Adliye teŖkilatı kurulmasının tehir edilmeksizin Adliye Vekâletinden istenmesini talep etmiŖtir.

Adliye Vekili Hafız Mehmet Bey buralara Adliye teŖkilatının kurulacağını ancak buraya gidecek memurların mevcut ücretle gitmek istemediklerini bu nedenle bu kiŖilere fazla maaŖ verilmesi gerekir Ŗeklinde konuŖmuŖtur.

Tahsin Bey söz alarak yaptığı konuŖmada Kars ve Ardahan'dan gelen milletvekillerinin ifadelerine göre orada evlerin çok ve ucuz olduğunu belirterek buraya fazla maaŖ ödenmesini doğru bulmayarak buraya gidilmeme nedeni konusunda “*Eğer bu sebepten ileri geliyorsa bu kadar zabitan var, memurini mülkiye var. Onlar da, buna sebep ittihaz ederek, bilahare fazla zam isteyecekler*⁴⁷¹.”

⁴⁶⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:71, (23 Eylül1336/1920), s. 299.

⁴⁷⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ:71, (23 Eylül1336/1920), s. 300.

⁴⁷¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:29, (5 Mayıs 1337/1921), s. 234.

görüşüyle başka yerlerde de memurların zam isteyeceğini belirterek bütçenin buna uygun olmadığını ifade ederek bu teklifin reddedilmesini istemiştir. Meclis yapılan görüşmeler sonunda Kars ve Ardahan’a Adliye teşkilatı yapılmasını kabul etmiştir. Ayrıca gönderilecek memurlara zam yapılması teklifinin Adliye bütçesiyle beraber müzakere edilmek üzere ertelenmesi kabul edilmiştir⁴⁷².

8- Malûliyeti hasebiyle Mardin’in Hetek karyesinden Musa oğlu İsa’nın bakiye-i müddeti cezaiyesinin affi hakkında kanun lâiyhası ve Adliye Encümeni mazbatası görüşmeleri ve Tahsin Bey’in konuşması:

Meclis’te 10 Şubat 1921 tarihinde katil olmaktan dolayı hapis yatmakta olan Musa oğlu İsa’nın tedavi edilemeyen veremi ebyaz hastalığından dolayı kalan cezasının affına dair Heyeti Vekile’nin teklifi ile ilgili olarak yapılan görüşmede Tahsin Bey de söz almıştır.

Tahsin Bey hapisanelere düşen mahkûmların hayatının devletin sorumluluğunda olduğunu, hasta insanları mahkûmların arasına koymanın doğru olmadığını belirterek “*Bendenizce meselenin ruhu buradadır. Bu adamı affetmemeli, fakat bu gibi malûl olanlar için ayrı bir hapishane ihdas etmeli. Ne yapılırsa yapılmalı. Bunları kurtarmalı, diğerlerinin hayatı tehlikeden kurtarılmalıdır*”⁴⁷³.” sözleriyle buna bir çare aranmalıdır demiştir. Meclis görüşmelerinin sonunda mahkûma ait raporun sağlık heyeti tarafından tetkik edilmesinden sonra Meclis’e gönderilmesine karar vermiştir⁴⁷⁴.

9- Erzurum Mebusu Salih Efendi ile Aydın Mebusu Tahsin Bey ve arkadaşlarının Kastamonu Hastanesinde mevkuf bulunan Bafralı Talât Efendi’nin bakiye-i müddeti cezaiyesinin affına dair önermeleri:

“T.B.M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Konya hadisei isyaniyesi esnasında vazife i memuriyetini suiistimal eylediği iddia edilen bir memurun fiilinde fer’an zimethal olduğu kanaatiyle üç sene

⁴⁷² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:29, (5 Mayıs 1337/1921), s. 235.

⁴⁷³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 159.

⁴⁷⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 159.

kalebentlik cezasına mahkûm edilen ve kalelerin tamirsizliğinden dolayı bir seneyi mütecaviz zamandan beri kürek cezalılar misillû Kastamonu Hapsanesinde mevkuf bulunan Bafralı Talât Efendi bîkes bir halde olup ihtiyar valdesiyle üç çocuğu garibi bulunduğu Konya’da perişan bir halde kaldığından ve esasen erbabı namustan bulunan mumaileyhin ikmal eylediği on beş aylık hapis cezasını kâfi görerek müddeti mütebakiyesinin affını teklif eyleriz.

9 Kânunuevvel 1338

Erzurum, Aydın

Salih, Tahsin⁴⁷⁵”(Toplam20 imza)

Meclis’e verilen teklifte Konya isyanı sırasında vazife-i suiistimalden dolayı üç seneye mahkûm edilen ve bir sene cezasını çeken Bafralı Talat Efendi’nin namus sahibi bir kişi olması ve ailesinin mağduriyetinden dolayı geri kalan cezasının affı istenmiştir. İlgili teklif Adliye Encümeni tarafından yapılan araştırmada olumlu görülmüş ve Meclis tarafından Bafralı Talat Efendi affedilmiştir⁴⁷⁶.

10- Meclis’te 15 Kasım 1920 tarihinde görüşülen ceza affı ile ilgili olarak Yabanabathlı Demircioğlu Ömer’in bakiye-i müddeti cezaiyesinin affı hakkındaki kararnamenin görüşülmesine dair Büyük Millet Meclisi Riyaseti tezkeresi ve Adliye Encümeni mazbatası hakkında Tahsin Bey’in konuşması:

Encümen tarafından mahkûmun çekmiş olduğu cezadan geri kalan kısmın hastalığı nedeniyle affedilmesi yönündeki kararı meclis tarafından görüşülürken söz alanlar arasında Tahsin Bey de bulunmaktadır.

Tahsin Bey; cezanın affedilmesine karşı gelmiş ve görüşlerini şöyle sürdürmüştü: *“Efendim, eğer verem gibi, firengi gibi diğer mahkûmlara sirayeti melhuz ise, diğerlerini tehlikeden kurtarmak için onu affetmek zaruridir. Fakat bir adam hasta imiş, mâlûl imiş diyerek onun müddeti cezaiyesini affetmek doğru olmaz.”⁴⁷⁷*

⁴⁷⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:161, (23 Aralık1338/1922), s. 21.

⁴⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:161, (23 Aralık1338/1922), s. 22.

⁴⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:98, (15 Kasım 1336/1920), s. 375, 376.

diyerek açıkça affa karşı olduğunu belirtmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında hastalıkla ilgili bir rapor bulunmadığı bilgisi üzerine Sinop Milletvekili Nafiz Bey gibi bazı milletvekilleri affa karşı çıkmış ve Encümen'in teklifi reddedilmiştir⁴⁷⁸.

11- Safranbolu isyanında fer'an zimethal olanların affına dair İcra Vekilleri Riyaseti Tezkeresi ve Adliye Encümeni Mazbatasının Meclis görüşmeleri sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey Safranbolu'da yasal dayanağı bulunmayan Divanı Örfi'nin uygulamalarını eleştirmiştir. “*Bir heyet bir takım kimseleri celbediyor, mahkeme tevkif ediyor. Onlar birçok zaman sürünüyorlar*⁴⁷⁹ .” şeklinde tepkisini dile getirmiştir. Ona göre savcılar meseleye el koymalı ve kanuni takibatta bulunmalıdır. Şimdiye kadar savcıların herhangi bir işlem yapıp yapmadıkları konusunda Adalet Bakanlığında açıklama istemiştir.

Adliye Vekili Refik Şevket Bey Bolu hadisesinin Hıyaneti Vataniye Kanunu çıkmadan evvel olduğunu bu nedenle böyle hataların ortaya çıktığını bundan böyle yapılacaklardan kendisinin sorumlu olduğunu ifade etmiştir⁴⁸⁰.

12-Ülkenin içinde bulunduğu şartlardan dolayı Şûrayı Devlet (Danıştay) Teşkilatının olmaması nedeniyle Meclis görüşmelerinin yapıldığı 14 Ekim 1920 tarihinde Tahsin Bey'in konu ile alâkalı teklifi:

Şûrayı Devlet Teşkilâtının mevcut olmamasından dolayı evraklarının incelenemediğini ve hakkında Meclis tarafından bir karar ittihazına dair Sorgun Nahiyesi Esbak Müdürü Halil Recai imzalı istida ve arzuhal Encümeni mazbatası.

İstida Encümeninin konuyla ilgili mazbatasında Şurayı Devlet Teşkilatı'nın oluşturulmasına kadar Meclis'te uzman üyelerden oluşan bir komisyon kurulmasına karar verildiği Meclis'e sunulmuştur⁴⁸¹.

Görüşmeler devam ederken Tahsin Bey teklifini Meclis'e sunmuştur.

⁴⁷⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:98, (15 Kasım 1336/1920), s. 378.

⁴⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ: 103, (1 Kasım 1337/1921), s. 22, 23.

⁴⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:103, (1 Kasım1337/1921), s. 23.

⁴⁸¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:83, (14 Ekim 1336/1920), s. 67.

“ *Riyaseti Celile ye*

Şûrayı Devlet teşkili hakkında bir suret takarrür edinceye kadar bu gibi mevaddın Temyiz istida dairesine havalesini teklif ederim.

Aydın

Tahsin.⁴⁸²”

Tahsin Bey’in teklifi Meclis tarafından kabul olunmamıştır.

13.Erzincan Milletvekili Tevfik Bey ve Tahsin Bey’in de aralarında bulunduğu Milletvekili arkadaşları tarafından verilen Dersimli Bego Ağanın maluliyetine binaen bakiye-i müddeti cezaiyesinin affına dair kanun teklifi:

Tahsin Bey ve arkadaşları cezası nedeniyle hapis yatmakta olan Dersimli Bego Ağanın hastalığı, Vatan ehli bir aileden geliyor olması ve kararın Dersim halkı için olumlu olacağı düşüncesiyle kalan cezasının affedilmesi isteği Meclis tarafından kabul edilmiştir.⁴⁸³

---

⁴⁸² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:83, (14 Ekim 1336/1920), s. 71.

⁴⁸³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/1921), s.265, 266. Not: İlgili Kanun Teklifi Arslan Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak amacıyla burada verilmemiştir. Kanun teklifinin tam metni için bakınız s. 97, 98.

2.1.5. Eğitim

1- Söke’de açılmış olan Yetimhanenin masrafları için ayrılan altı bin lira paranın ödenmesi ile ilgili olarak Aydın Milletvekili Esad Efendi tarafından 1921 yılında verilmiş olan kanun teklifindeki paranın ödenmesi için Hasan Tahsin Bey’in arkadaşlarıyla birlikte verdiği teklif:

Aydın Milletvekili Esad Efendi tarafından Söke’de bulunan yetimhane için 1921 yılında verilen teklifteki paranın 1922 yılına girilmiş olmasına rağmen ödenmemesi üzerine Tahsin Bey ve arkadaşları tarafından verilen tekliftir.

Darüleytamın masarifi mübremesine medar olmak üzere altı bin liranın Sıhhiye ve Muaveneti İçtimaiye bütçesine vaz’ına dair evvelce Aydın Mebusu Esad Efendi tarafından verilmiş olan kanun teklifinin müzakere edilmesine dair önerge.

“ B.M. Meclisi Riyaseti Celilesine

Söke’de küşad edilen Aydın Darüleytam şühedasının iaşe ve idareleri masarifine muavenet olmak üzere Aydın livasına altı bin liranın tahsis ve itasına dair Aydın Mebusu Esad Efendinin 29 Kânunuevvel 1337 tarihinde Riyaseti Celilerine takdim eylediği takriri Lâyiha Encümenince tasviben Muvazene i Maliye Encümenine tevdi edilmişse de; intac edilmeksizin senei cedidenin hulûlüne ve 1338 senesi bütçesinin Meclisi Âliye tevdi edilmiş bulunmasına mebni takriri mezkûrun devamı muamelesine usulen imkan kalmadığı encümen riyasetinden beyan edilmiş ve bu kere Aydın Mebusu Mazhar Beyden vâridolup merbutan takdim kılınan telgrafnamede Muaveneti İçtimaiyeden de tahsisat istenilerek yetimlerin açlıktan kurtarılması lüzumu bildirilmekte olup Muaveneti İçtimaiye bütçesinin ise Heyeti Umumiyece tetkikine ne vakit sıra geleceğini tahmin etmek dahi gayrimümkün bulunmuş olduğundan Esad Bey’in mezkûr takririnde talep edilen altı bin liralık tahsisatın bilâhara bütçesinin hini tedkikinde yekûnuna ilâve edilmek üzere şimdiden Meclisi Âlice tezekkür ve kabulünü rica ederiz.

Aydın,

Aydın.

Tahsin,

Emin⁴⁸⁴. ”

Tahsin Bey konu ile alakalı olarak Meclis'te söz alarak gündemin bütçe müzakereleri olduğunu “*Fakat bu çocuklar pek sefil olduğu için bunların bu sefaletine bir nihayet vermek zarureti karşısındayız. Binaen aleyh Konya vilâyetinde Amasya sancağında olduğu gibi Söke Darüleytamına da biraz tahsisat verilmesini rica ediyorum.*”⁴⁸⁵.” Diyerek Meclis'ten teklifin kabulünü istemiştir.

Teklifi Ertuğrul Milletvekili Mustafa Kemal Bey ile Bolu Milletvekili Şükrü Bey ve Erzurum Milletvekili Hüseyin Avni Bey desteklemişlerdir. Önergenin Muaveneti İçtimaiye bütçesinde nazarı dikkate alınması kabul edilerek Bakanlığa gönderilmesi kabul edilmiştir.

. 2- Antalya Mebusu Rasih Efendinin, talebe ve muallimlerin askerlikten tecillerine, Oltu Mebusu Yasin Bey'in, muallimlerin askerlikten tecillerine dair teklifi kanunileri ve Maarif ve Müdafaa-i Milliye Encümenleri mazbatasının Meclis'te 3 Şubat 1921 tarihinde görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konu hakkındaki teklifi ve konuşması:

Konu ile görüşmeler sırasında verilen teklifle okullardaki müdür, öğretmen ve müfettişler ile müderrislerin seferberlikte askerlikten tecilleri konusu görüşülürken kanun teklifinin 3. maddesinde yer alan *laboratuar, kimyahane, kuduz hastalıkları serumhanelerinde ve aşı merkezleri olarak geçen yerlerde çalışan memurların yaşlıları silâh altına alınmadıkça askerlik hizmetlerini bu müesseselerde yapar denilmiştir*⁴⁸⁶.

Tahsin Bey konuyla ilgili öncelikle söz almış ve teklifle ilgili 3. maddede kuduz hastalıkları ve serum laboratuarlarında çalışan kişilere askerlikten istisna hakkı tanınırken kaza ve belediye doktorlarına bir hak tanınmadığını belirtmiştir. Tahsin Bey maddenin sonuna “*Bir kazada bulunan sıhhiye veya belediye etibbasından*

⁴⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 41, 42.

⁴⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:22, (8 Nisan 1338/1922), s. 42.

⁴⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:143, (3 Şubat 1337/1921), s. 73.

*başka tabip olmadığı halde belediye etibbası orduya davet olunamaz*⁴⁸⁷.” şeklinde eklenme yapılmasını istemiştir. Tahsin Bey bu düşüncesini teklif olarak Meclis’e sunmuştur.

“Riyaseti Celileye

Üçüncü maddenin nihayetinde “Ve bir kaza dâhilinde Sıhhiye veya Belediye tabibinden başka etibba bulunmadığı takdirde Belediye etibbası orduya dâvetle istihdam olunamaz” fıkrasının ilâvesini teklif eylerim.

Aydın

*Tahsin*⁴⁸⁸. ”

Tahsin Bey’in bu teklifi Meclis tarafından kabul edilmemiştir.

3- Gelibolu Mebusu Celâl Nuri Bey ile Aydın Mebusu Tahsin Bey ve arkadaşlarının, Darülfünun talebesiyle Vilâyatı Şarkıye Darüleytam talebesinin mazharı iltifat edilmesine dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Biri mukaddes vatanımızın Aksayı Şarkından, diğeri Aksayı Garbından iki mektepliler kafilesi fikri millinin mahalli incilâsı olan Meclisimize hissiyatı tâzimekânelerinin takdimi için geldiler.

Şarktan gelenler, ebeveyni Ermeniler tarafından şehid edilen yetimlerdir ki bunları bir refîki celâdetkârimiz Edirne Mebusu Kâzım Karabekir Paşa pek milli bir usul tahtında yetiştiriyor. Garptan gelenler, fikri millisini boğmak isteyen birtakım muallim ve müderris kisvesindeki küffarı milliyete karşı gayei gazamızı müdafaa eden ve âkıbeti muzaffer olan Darülfununlularımızın mümessilleridir. Bu büyük ve küçük talebelerimizin Riyaseti Celile vasıtsıyla Meclisi Âlinin mazharı iltifat ve teşviki olmalarını teklif ederiz.

24Teşrinievvel 1338

⁴⁸⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:143, (3 Şubat 1337/1921), s. 73.

⁴⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:143, (3 Şubat 1337/1921), s. 74.

Gelibolu Mebusu, Aydın.

Celâl Nuri, Tahsin⁴⁸⁹.

” (Toplam 30 imza)

Büyük Millet Meclisi’ne saygılarını iletmek için Memleketin doğusundan ve batısından gelen iki öğrenci kafilesine 24 Ekim 1922 tarihinde Meclis tarafından teşvik ve iltifat gösterilmesi istenen teklif Meclis başkanı tarafından olumlu görülerek sayılarının ve gayretlerinin artması ve memlekete büyük hizmetler yapmaları temenni edilmiştir.

4.Adana Leyli Sultanisi ile Gaziantep’teki Ticaret İdadisi için Maarif Vekâletinin 1337 bütçesine tahsisat ilâvesine dair kanun lâiyhası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası Meclis’te görüşülürken Tahsin Bey’in konuşmaları:

Tahsin Bey Bütçe görüşmesinde ilk olarak hikmet ve kimya derslerinin niçin iki ayrı hoca tarafından verildiğini bu derslerin her yerde birlikte okutulduğunu bu şekilde masraf çıkarıldığını yine buraların bir lise yani İdadi ya da sultani olduğunu buralardan kimyager çıkmadığını ifade etmiştir.

Maarif Vekili Vehbi Bey konuya ilişkin açıklamasında yalnız kimya dersinin değil diğer muhtelif derslerin uzmanlarının olduğunu onların da ayrılmasının istendiğini ifade etmiştir⁴⁹⁰.

Tahsin Bey ikinci kez söz alarak itiraz ettiği bir konuyu dile getirir. Hükümet tarafından yapılan fakat Meclis tarafından kabul edilmeyen bütçelerin aylarca Encümenler tarafından tetkik edilip Meclis’e tekrar getirilemediğini ancak vekillerin Encümenlerden birkaç azadan aldıkları izinle bütçe rakamları üzerinde muamele yaptıklarını ifade ederek bunun bir nihayeti olduğunu dile getirmiştir.

Ardından *“Biz iki senenin hitamına vasil olduğumuz halde hâlâ bir bütçe görmedik. Encümen azaları beyefendiler ya vazifelerini ifa ederler veya edemezlerse*

⁴⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s. 147.

⁴⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:132, (22 Aralık 1337/1921), s. 198.

*şeref ve haysiyetleriyle çekilirler*⁴⁹¹.” diye görüşlerini açıkladıktan sonra Bütçe Meclise gelmediği için tahkik edilemediğini belirtir. Tahsin Bey kısaca Meclis’te onaylanmamış bütçenin Encümenlikte verilen izinle işlem yapılmasının doğru olmadığını ifade etmiştir.

Maarif Vekili Vehbi Bey Meclis’in tasdiki olmadan on paraya varıncaya kadar harcama yapılmasına karşı olduğunu ifade ederek getirdikleri teklifin kabul edilmesini gelecek seneye ise bunun dışına çıkılması halinde kendisini veya başkasını düşürün der⁴⁹².

Yapılan görüşmeler sonunda müzakere kâfi görülmüş ve verilen bir teklif ile Maarif vekâletinde şimdiye kadar yapılmış suiistimallerin araştırılması için beş kişilik bir heyetin seçilmesi kabul edilmiş ve bunun ardından bütçe maddelerine geçilmiştir⁴⁹³.

5. Meclis’te 6 Ocak 1921’de İzmit Mebusu Namık Beyin, Darülmuallimin ve Darülmuallimat maaşatının Muvazene-i umumiyeden itasına dair teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatası görüşmeleri ve Tahsin Bey’in konuşması:

Öğretmen okulları ile ilgili görüşmeler sırasında Layiha Encümeni ilgili kararında Ankara Öğretmen okulları ile Öğretmen maaş ve giderlerinin Muvazene-i Umumiye den karşılanmasının istisnai muamele olamayacağı gerekçesiyle reddetmiştir.

Tahsin Bey Öğretmen okulları konusunun Meclis’e çok defa geldiğini ancak hiçbir zaman neticeye ulaşamadığını belirterek, şimdiki vilayet teşkilatına geçilmesiyle artık vilayetlerin Öğretmen okulları gibi okulları idare etmelerinin mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Araştırmalara göre Öğretmen okulları talebelerinin 900 kişi olduğu ve bu okulların toplam sayısının 14 tane olduğunu her Öğretmen okuluna 50–60 öğrenci düştüğünü belirterek “*Bunların mebanisi müsait olan yerlerden üç dört mektebe hasrederek, talebelerin yerleştirilmesi suretiyle*

---

⁴⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:132, (22 Aralık 1337/1921), s. 200, 201.

⁴⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:132, (22 Aralık 1337/1921), s. 201.

⁴⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:132, (22 Aralık 1337/1921), s. 208, 209.

*kadrolardan pek büyük bir istifade ve tasarruf husule gelecektir*⁴⁹⁴.” Tahsin Bey bu okulların müsait olanlarının birleştirilmek suretiyle sorunların giderilebileceği görüşünü belirtmiştir. Meclis Öğretmen okulları hakkındaki Layiha Encümeni kararını kabul etmiştir⁴⁹⁵.

6. 1336 senesi Maarif Vekâleti Bütçesinin 10.2.1921 tarihinde Meclis’te görüşülmesi sırasında eğitim ile ilgili olarak Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey devlet kurumlarının bütçelerine baktığında en az bütçenin maarif bütçesi olarak görüldüğünü belirtmiştir. Dâhiliyeye ayrılan bütçe ile polis ve jandarmaya ayrılan bütçelerin Maarif Bütçesinden fazla olduğunu ifade ederek “15 milyon nüfusun evlâdını terbiye etmeği, talim etmeği, nuru maarifle tezyin etmeği taahhüt eden bir müesseseye beş yüz bin liradan ibaret bir tahsisat veriyoruz ki bunun onda biridir. İnsaf edelim; biz maarifi himaye etmekte olduğumuzu ve bu nuru irfan devrinde maarifi nazarı dikkate aldığımızı ne suretle, ne hakla iddia edebiliriz⁴⁹⁶?” sözleriyle eğitime ayrılan bütçenin yetersizliğini belirtmiştir. Ülkenin ümidi olan aydın gençlerimizi I. Dünya Savaşında vatan müdafaasında feda ettiğimizi belirterek istenen bütçeden tasarruf yapılmamasını, zaten bütçenin az olduğunu söylemiştir. Bütçeyi, II. Abdülhamit dönemi Maarif Bütçesiyle karşılaştırmıştır. O dönem bütçesinin 500 bin lira olduğunu bugünkü parayla bunun 3 milyon para ettiğini ve bugünkü bütçenin hiçbir öneminin olmadığını belirterek, maarife bilmeden haksızlık yaptığımızı bunu engellemek için ise bütçenin kabul edilmesini istemiştir. Maarif Vekili Hamdullah Suphi Bey yapmış olduğu konuşmada bütçenin azlığından şikayet eden arkadaşlarına teşekkür etmiş ve gerçek bir maarif bütçesinin iki, üç milyon olduğunu belirtmiştir⁴⁹⁷. Maarif bütçesi yapılan görüşmeler sonunda 577.061 lira olarak kabul edilmiştir⁴⁹⁸.

⁴⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:130, (6 Ocak 1337/1921), s. 193, 194.

⁴⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:130, (6 Ocak 1337/1921), s. 194.

⁴⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 166.

⁴⁹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 167.

⁴⁹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:148, (10 Şubat 1337/1921), s. 185.

2.6. Meclis

1- Tahsin Bey'in 6 Mayıs 1920 tarihinde Meclis'te görüşülen Meclis azalarının yemin ettirilmesine dair teklifi:

“ Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Gerek Heyeti Vükelânın ve gerek bütün Millet Meclisi Âzayı Kiramının tahlifi için evvelâ bir ibare i kanuniye tanzim edilmek üzere Lâyiha Encümenine havalesini teklif ederim.

4 Mayıs 1336⁴⁹⁹.”

Milletvekillerinin yemin ettirilmesi ile ilgili teklif Meclis tarafından kabul edilmiştir. Ve Lâyiha Encümenine havale edilmiştir. Teklif hakkında Meclis'te başka bir kayıt bulunamamıştır.

2- Milletvekilliğine seçilen memurların memuriyetlerinin devam edip etmeyeceği ile ilgili olarak Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında Tahsin Bey'in teklifi:

Meclis'in 5 Haziran 1920 tarihli görüşmeleri sırasında milletvekilliğine seçilen memurların memuriyetlerinin devam edip etmeyeceğine dair Ankara Valiliği ile Erzurum Valiliğinin ve Eskişehir Mutasarrıflığının tezkeresi. Memuriyetle mebusluğun uygun olup olmayacağına dair Niğde Mebusu Abidin Bey ve arkadaşlarının önergesi hakkındaki Lâyiha Encümeni mazbatasının 5 Haziran 1920 tarihinde Meclis'te görüşülmesi ve hükümete iletilmesine kararı verilmiştir⁵⁰⁰.

Teklifin görüşülmesi sırasında Karahisarı Sahip Milletvekilleri, Mehmet Şükrü Bey ve Memduh Bey memurluk ile milletvekilliğinin aynı kişide olmamasını

⁴⁹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:1, İ:12, (6 Mayıs 1336/1920), s. 222.

⁵⁰⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 74, 75.

savunurken Erzurum Milletvekili Celâlettin Arif Bey ise memurluk ile mebusluğun bir arada olabileceğini savunmuştur⁵⁰¹.

Görüşmeler sırasında bazı milletvekilleri konuyla ilgili önergeler hazırlamıştır. Bu önergeler arasında Tahsin Bey'e ait bir önerge de bulunmaktadır. Bu önergesinde Tahsin Bey görevi başında bulunan tümen, kolordu ve ordu komutanları ve geçici olarak yönetici siyasilerin milletvekilliğini üzerlerinde bulundurabilmelerini teklif etmiştir.

“ *Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine*

Füilen kumanda başında bulunan fırka, kolordu ve ordu kumandanları ile muvakkat murahhası siyasiler uhdelelerinde mebusluğu muhafaza edebilir şekilde kabulünü teklif ederiz.

5.VI.1336

Aydın, Aydın.

Mazhar, Hasan Tahsin⁵⁰². ”

Önerge Meclis tarafından kabul edilmemiştir. Encümenin mazbatası kabul edilmiştir.

3- İdare-i kura ve nevahi kanunu lâyihası ve Dâhiliye Encümeni mazbatasının Meclis'te müzakereleri sırasında 84. maddenin görüşülmesi esnasında Tahsin Bey'in konuşması:

84. madde Şura kararlarının havi zabıtnamelerin birer hulâsası on gün zarfında nahiye müdürü vasıtasıyla mercii aidine gönderilir⁵⁰³.

Tahsin Bey bu kanunda asıl amacın halkın mahalli idaresini merkez memurlarının müdahalesinden kurtarmak olduğunu belirtmiştir. Kaymakam ve mutasarrıfların şûraların mahalli konulara dair verecekleri kararları tebliğ etmede nasıl bir amacın olduğunu anlayamadığını belirterek kaymakamların ve merkezi memurların bu işlere karışmaması gerektiğini görüşünü savunarak kanundaki

⁵⁰¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 76, 77, 78.

⁵⁰² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, İ:24, (5 Haziran 1336/1920), s. 87.

⁵⁰³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:64 (28 Haziran 1338/1922), s.110.

ifadenin “*Kazaya veya livaya takdim ediliyor*” yerine “*Nevahi müdürü vasıtasıyla merciine*⁵⁰⁴. ” denilirse uygun olacağını belirtmiştir.

Konu hakkında görüşmeler Meclis tarafından yeterli görülüp Encümenlerden gelen şekliyle kanun kabul edilmiştir⁵⁰⁵.

4- Ruzname-i müzakeratın tanzimi ve Encümenlerin toplanmaları için ayrıca bir bina ihzar edilmesine dair müzakere'nin Meclis'te görüşülmesi sırasında Tahsin Bey'in konuşması:

Tahsin Bey bu konuda Meclis'te yaptığı konuşmasında Muvazene-i Maliye Encümeninin makam ve maaşının görüşülmesini pazartesi günü için ruznamenin birinci maddesi olmasını teklif etmiş yine “ *Bina meselesine gelince; mesmuatıma göre Meclisi Milli binasının kurbunda matbaa binası olmak üzere yeni bir ebniye inşa edilmiştir. Eğer münasip ise Meclise de kurbiyeti hasebiyle bunun nevakısının suratle ikmal ile encümenler için bu dairenin tahsisini teklif ederim*⁵⁰⁶” ifadesiyle Tahsin Bey Meclis binasının yanında yapılmakta olan binanın Encümenlikler için uygun olduğunu ifade etmiştir. Müzakerelerin sonunda yapılan teklif ile konu pazartesi ruznamesine alınmıştır⁵⁰⁷. Ancak konu pazartesi ruznamesinde geçmemektedir.

5- Meclis'in 11 Ekim 1920 tarihli içtması sırasında bazı milletvekillerine izin verilmesinin ardından Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey'in izin alan Milletvekillerine dikkat çekmesi üzerine Tahsin Bey'in konu ile ilgili konuşması:

Tahsin Bey İdare Heyetinin izin alıp giden üyelerin boş kalan yerlerini Encümenlere bildirmelerini ve ona göre aza seçilmesini istiyerek “*kimlerin mezun olduğunu bilmiyoruz, Divanı Riyaset bildirsin. Hangi encümenlerde kaç âza eksiktir*

⁵⁰⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:64, (28 Haziran 1338/1922), s. 112.

⁵⁰⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:64, (28 Haziran 1338/1922), s. 112.

⁵⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:2, (2 Mart 1338/1922), s. 40.

⁵⁰⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:2, (2 Mart 1338/1922), s. 46.

*bilelim ki ona göre intihap icra edilsin*⁵⁰⁸.” görüşlerini savunmuştur. Görüşmeler sonunda Kastamonu Milletvekili Dr. Suat Bey’in teklifi kabul edilerek yeni gelen milletvekillerinin isimlerini yazarak kura ile beş şubeye dağılması şubelerin oluşmasını sağlayıp aralarında Encümen seçimi yapmaları kabul edilmiştir⁵⁰⁹.

6- Meclis çalışmalarına katılmayan kayıp veya izinsiz milletvekilleri hakkında 12 Eylül 1921 tarihinde Karahisarı Sahib Milletvekili Mehmet Şükrü Bey ile arkadaşlarının, gaibi gayri mezun mebuslar hakkındaki önergesi hakkında Tahsin Bey’in konuşması:

Teklif edilen maddeler içinde Meclis çalışmalarına izinsiz olarak katılmayan milletvekillerinin tespit edilerek Meclis’te okunması, bu kişilere telgraf çekilmesi, gelmedikleri günler için tahsisatlarından kesinti yapılması istenmiştir⁵¹⁰.

Tahsin Bey teklifin lehinde görüş bildirmiş ve bu milletin güneşin altında sabahtan akşama savaştığını ve ülkenin yokluk çektiği bu süreçte milletvekillerine verilen maaşın hak edilmesini istemiş ve Meclis çalışmalarına katılmayan milletvekillerinin teşhir edilerek, gazetelerle ilan edilmesini istemiştir⁵¹¹.

Teklif yapılan görüşmeler sonunda kabul edilmiş ve bu konumdaki milletvekillerinin tetkik edilmesi istenmiştir⁵¹².

7-Van Mebusluğuna seçilmiş olan İsmail Hakkı Bey’in mazbatasının reddine dair birinci şube mazbatası ile Hakkari Mebusluğuna seçilmiş Salih Bey’in intihap mazbatasının reddi hakkında Tahsin Bey’in konuşması:

Van mebusluğuna seçilmiş olan İsmail Hakkı Bey ile Hakkari Mebusluğuna seçilmiş olan Salih Bey’in seçilme tarihlerinin Meclis’in kabul ettiği tarihi aştığı için kabul edilmediğini bildiren 1. Şube tezkeresi ile ilgili yapılan görüşmeler sırasında

⁵⁰⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:81, (11 Kasım 1336/1920), s. 10.

⁵⁰⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:5, İ:81, (11 Kasım 1336/1920), s. 14.

⁵¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:74, (12 Ekim 1337/1921), s. 182.

⁵¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:74, (12 Ekim 1337/1921), s. 185.

⁵¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:74, (12 Ekim 1337/1921), s. 186.

bu iki milletvekilinin milletvekilliklerini kabul edilmesi fikrinin yoğunlaşması üzerine Tahsin Bey de söz almıştır.

Tahsin Bey daha önce milletvekilliği kabul edilmeyen İzmir Milletvekili Fuat Bey’inde milletvekilliğinin kabul edilmesi gerektiğini ifade ederek “*Birine yaz, birine kış, birine cennet, birine cehennem olamaz*⁵¹³.” diyerek bu konuda adil bir karar verilmesini istemiştir. Ancak Meclis yaptığı görüşmeler sonunda milletvekillerinin seçimini kabul etmeyerek bu kişileri milletvekilliğine kabul etmemiştir⁵¹⁴.

---

⁵¹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:146, (7 Şubat 1337/1921), s. 109.

⁵¹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:8, İ:146, (7 Şubat 1337/1921), s. 112.

2.7. Hükümet

1- Tahsin Bey ve arkadaşlarının Dış işleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in İstanbul'da yaptığı görüşmelere dair bir soru önergesi:

Tahsin Bey'in hazırlamış olup konuyla ilgili verilen diğer önergeler ile birleştirilen soru önergesi Meclis'te 6 Mart 1922 tarihli celsede görüşülmüştür. İlk olarak Hariciye Vekâleti Vekili Mahmut Celâl Bey önerge hakkında söz almıştır.

Hariciye Vekâleti Vekili Mahmut Celâl Bey konuşmasında İstanbul'daki Tevfik Paşa hükümetinde en etkili siyasi kişinin İzzet Paşa olduğunu, İzzet Paşanın ise önceden beri düşmanlarımızın memleketimiz hakkındaki emellerini kolaylaştırdığını, Sevr Antlaşması konusundaki açıklamalarının ise mukaddes davayı zayıflattığını ifade etmiştir. Bizim Milli Mücadele de hareket ve siyasetimizi haklı bulmuş, bizimle hem fikir olmuştur. İstanbul'a dönüşlerinde görevlerinden istifa etmiş ancak bir süre sonra tekrar kurulan yeni hükümette görev almasının ardından Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafıyla kendisine daha önce İzzet Paşanın söylediklerinin aksi yöndeki davranışları nedeniyle kandırılmak istemediğini ve bu düşünceleri iptal ettirecek gelişmeler beklediğini ifade etmiştir.

“Daha sonra İzzet Paşa'ya son defa olarak vatan vazifesine ve vicdanına davet edilmesi Heyeti Vekil'e tarafından uygun görülmüştür⁵¹⁵”. Sözleriyle Hariciye Vekilini savunmuştur.

Tahsin Bey ise yaptığı konuşmada Hilafet Bayrağını Yunanlılara teslim eden, Müslümanları TBMM'nin aleyhine sevk eden ve birbirine kırdıran Sultan Vahideddin ve onun ekibiyle anlaşmaya varmanın mümkün olmayacağını ifade etmiştir. Tahsin Bey, Sultan Vahideddin'i Emir Faysal ve Şerif Hüseyin gibi tamamen İngiliz bendesini olarak değerlendirmiştir.

O hükümetin bütün bunları yaparken TBMM'nin fikrini almadığını Meclis'i emrivaki karşısında bıraktığını belirterek şunları söylemiştir *“Bizi kıyamete kadar*

---

⁵¹⁵TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:3, (6 Mart 1338/1922), s. 60, 61, 62.

Heyeti Vekilenin bu gibi gayri musip icraatla bir takım emrivakiler karşısında bırakmasına ilânihaye sabredecek miyiz bu sabrın bir nihayeti yok mudur⁵¹⁶?”

O Ahmet İzzet Paşa'nın siyasi anlayışının öteden beri bilindiğini, İngiliz emellerine alet olan bir kişi olduğunu TBMM'nin Ruslarla antlaşma yapmasını engellemeye çalıştığını Bakanlar Kurulunun böyle bir kişiyle antlaşmak üzere Dış işleri Bakanını görevlendirmesini doğru bulmamıştır. Bu olaya tepkisini şöyle dile getirmiştir “*Sonra onun vasıtasıyla anlaşmak için Sultan Mehmet'e onu göndermesi, temas etmek için mezuniyet vermesi aynı hatadır. Sultan Mehmet orada esirdir. Kabul ettiğimiz kaide budur. Bir esir alınmak istenildiği zaman onunla anlaşmak lâzımdır. O bir esirdir. Onun efendisi Harrington, onun efendisi Loid Corç⁵¹⁷”*

O, İzzet Paşa'nın Londra'ya giderek dış politika ile ilgili görüşmeler yapmak istemesini de Harrington'a bağlamıştır. İngilizlerin böyle yaparak Türk Milleti arasında tefrika yaratmak istediklerini belirtmiştir. Tahsin Bey Yusuf Kemal Beyin İzzet Paşa tarafından aldatıldığını söylemiştir. Zira ona göre İzzet Paşa Yusuf Kemal Bey'le görüşmesine rağmen ondan ayrı olarak Avrupa seyahatine çıkma hazırlığına başlamıştır⁵¹⁸.

Tahsin Bey'in görüşlerine Edirne Milletvekili Şeref Bey de destek vermiş Halifelik makamında bulunan Sultan Vahideddin'in önceki büyük Halife Sultanlara benzemediğini dile getirmiştir⁵¹⁹. Yusuf Kemal Bey hakkındaki soru önergesi Meclis tarafından kabul edilmemiştir⁵²⁰.

---

⁵¹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:3, (6 Mart 1338/1922), s. 65.

⁵¹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:3, (6 Mart 1338/1922), s. 66.

⁵¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:3, (6 Mart 1338/1922), s. 66.

⁵¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:3, (6 Mart 1338/1922), s. 66.

⁵²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:4, (7 Mart 1338/1922), s. 82.

2- Meclis'te 25 Aralık 1920 tarihinde görüŖülen Karahisarı Sahip Mebusu Mehmet Ŗükrü Bey'in, Ŗimendifer malzemesi mubayaası için İtalya'ya izam edilen iki mebus hakkındaki soru önergesi görüŖmeleri ve Tahsin Bey'in konuŖması:

Konu hakkında yapılan görüŖmeler sırasında konuŖan Nafia Vekili İsmail Fazıl PaŖa önceki konuŖmalar sırasında tren malzemesi alımı için iki milletvekili ile bu iŖlerin uzmanı iki ustanın gönderilmesi yerine oradaki bir kısım memurların ve hariciye memuru Cami Bey'in bu iŖi yapabileceğinin ifade edilmesini doğru bulmamıŖtır. Bu iŖi uzmanı olmayan kiŖilerin yapamayacağını belirterek oraya yüz elli bin liralık büyük bir iŖ için giden bu insanlara verilecek dört beŖ bin lira harcırahın çok fazla bir rakam olmadığını ifade etmiŖtir⁵²¹.

Tahsin Bey konu ile ilgili konuŖması sırasında gerek Cami Bey gerek Enver Bey'in bu iŖe gönderilen Mustafa Bey'den daha iyi yapabilecek kiŖiler olduğunu ifade etmiŖtir. Enver Bey'in vazifesi sona ermek üzere olduğu ve yakında döneceğini belirterek vazifesi biten Enver Bey'e bu vazifenin verilmesi ile gidip gelme harcırahının verilmesine gerek kalmayacağını ifade ederek "*Bey efendiler ve Heyeti Vekile daima böyle bir takım icraatlarıyla bizi daima emrivaki karŖısında bırakmak tarikını ihtiyar ediyorlar*"⁵²².” buna tepki göstermiŖtir. Ayrıca demiryollarının binlerce kilometreye sahip olduğunu ancak masraflarını çıkaramadığını ve her zaman binlerce lira tahsisat istediğini bunun doğru olmadığını ifade etmiŖtir.

Nafia Vekili İsmail Fazıl PaŖa tekrar yaptığı konuŖmada yurt dıŖına Tren malzemesi için giden bu kiŖilerin konunun uzmanı olduğunu ve bu kiŖilerin kayrılmadığını kendisinin hiçbir zaman vatana, millete zarar verecek bir iŖ yapmadığını belirtmiŖtir. Nafia Vekili İsmail Fazıl PaŖa hakkında konu ile ilgili verilen ademi itimat teklifi Meclis tarafından kabul edilmemiŖtir⁵²³.

⁵²¹TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:121, (25 Aralık 1336/1920), s. 11, 12.

⁵²²TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:121, (25 Aralık 1336/1920), s. 15, 16.

⁵²³TBMM, Zabıt Ceridesi, C:7, İ:121, (25 Aralık 1336/1920), s. 17, 18.

3- Meclis'te Şimendifer malzemesi alımı için İtalya'da bulunan mubayaa heyeti hakkında bir karar alınmasına dair Nafia Vekâleti tezkeresinin 31 Mart 1921 tarihinde yapılan görüşmeleri sırasında Tahsin Bey'in konuyla ilgili konuşması:

Meclis tarafından tren malzemeleri almak için İtalya'ya gönderilen iki milletvekili ve tren işletmeleri idaresinden iki yetkilinin durumu hakkında görüşmelerde bulunulmuştur.

Nafia Vekili Ömer Lütfi Bey konu ile ilgili yaptığı konuşmada Bu kişilerin görevlerine başlayıp görevin bir kısmını yerine getirdiklerini vazifelerini tamamlayıp gelmelerinin uygun olacağını belirtmiştir.⁵²⁴

Tahsin Bey daha önce 100 bin liranın üzerinde değeri olan bu malzemelerin alınıp getirilmesinin acil olduğunun söylendiği kısa sürede bunların gelmemesi durumunda Trenlerin işletilemeyeceğinin söylendiğini ancak aradan üç ay geçmiş olmasına rağmen bu malzemelerin bir kısmının geldiğini kalan kısmın gelmediğini belirtmiştir. Malzemelerin tam olarak gelmemesine rağmen trenlerin işlemeye devam ettiğini belirterek işin aslının iki kişiyi İtalya adalarına seyahate göndermek olduğunu ifade etmiş “*Erbabı bir adam, bu gibi mubayaatla uğraşmış olan bir adam bunu bir hafta da yapar ve gönderir*⁵²⁵.” Bu işin uzmanı insanlar tarafından yapılmadığını belirtmiş ve bu işlemin Meclis'in hukukunun iyi kullanılması olmadığını belirtmiştir. Sinop Milletvekili Hakkı Hami Bey yurt dışına gönderilen bu kişilerin izinli olduğunu ve bu izni Nafia Vekâletinin verdiğini belirtirken, Karahisarı Sahip Milletvekili Nebil Efendi ise bir mebusa bir vekâletin izin veremeyeceğini savunmuştur⁵²⁶.

Meclis yapılan müzakereler sonunda Avrupa'daki bu kişilerin geri dönüp dönmeyecekleri kararını Nafia vekâletinin vermesini kabul etmiştir⁵²⁷.

⁵²⁴TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1336/1920), s. 284.

⁵²⁵TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1337/1921), s. 285, 286.

⁵²⁶TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1337/1921), s. 286.

⁵²⁷TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ:14, (31 Mart 1337/1921), s. 290.

4- Burdur’da müsadere olunan koyunlardan bir kısmının suistimal edildiğine dair isnad hakkında görüşmeler ve Tahsin Bey’in konuşması:

Meclis’te 23 Şubat 1922’de yapılan gizli görüşmeler sırasında dördüncü şube tarafından hazırlanan mazbatada Konya hadisesi sırasında Burdur ve çevresinde usata ait zannedilerek el konulan yedi bin koyundan üç bin tanesinin suistimal edildiğine dair iddia hakkında yapılan araştırmada tam bir netice alınamamıştır. Ancak iddianın önemi nedeniyle bir tahkikat heyeti oluşturulması için Encümenin hazırladığı mazbata hakkında Meclis’te yapılan görüşmeler sırasında Tahsin Bey’de görüşlerini açıklamıştır.

Tahsin Bey açıklanan Encümen mazbatasında bu işe Dâhiliye Vekâletinin baktığını ve bu iş için bir müfettiş görevlendirildiğinin bildirildiğini belirterek bu konuda “*Dâhiliye Vekâleti ne gibi bir muamele yapmıştır.*⁵²⁸” şeklinde soru sormuştur. Yozgat Milletvekili Süleyman Sırrı Bey yaptığı konuşmada Tahsin Bey’in söylediklerinin mutasarrıf hakkında olduğunu hâlbuki bunun teftişle ilgili olduğunu belirtmiştir. Meclis dördüncü şubenin hazırladığı mazbatayı kabul etmiştir⁵²⁹.

---

⁵²⁸TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (23 Şubat 1338/1922), s. 862.

⁵²⁹TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (23 Şubat 1338/1922), s. 862.

2.8. Dış İşleri

1- Aydın Milletvekili Tahsin Bey'in 10 Nisan 1922 tarihinde Hükümet'e Cenova Konferansı hakkında verdiği soru önergesi:

Tahsin Bey Hükümet'e Cenova Konferansı ile ilgili olarak soru önergesi vermiş ayrıca konu hakkında Meclis'te bir konuşma yapmıştır.

Aydın Mebusu Tahsin Bey'in, Cenova Konferansı hakkında İcra Vekilleri Riyasetinden sual takriri:

“B. M. M. Riyaseti Celilesine

1. Bugün inikat edecek olan Cenova Konferansına vaziyeti coğrafiyemiz hasebiyle cihan iktisadiyatıyla alâkadar bir devlet sıfatiyle, davet ve iştirakimizin teminine matuf olarak Hariciye Vekilimizce ne gibi teşebbüsatta bulunulmuş ve ne gibi esbaptan dolayı muvaffakiyet hâsıl olamamıştır?

2. Aylardan beri takarrür ve bütün Avrupa devlet ve milletlerini işgal eden bu mütemere kabulümüzü teminen vekâleti müşarünileyha ne dereceye kadar alâka göstermiştir?

3. Rusya Sovyet Hükümeti namına murahhasları tarafından Cenova konferansına vuku bulacak tekâlîf listesinde payitahtımızın emniyeti selâmeti ile alâkadar bulunan Boğazlar meselesi dahi dâhil olup bizim dahi iştirak ve kabulümüz olmadığı halde bir şekil takarrür ederse Rus Sovyet Hükümeti ile akdelediğimiz Muhadenet Ahitnamesinin maddei mahsusası mucibince öyle bir muahedenameyi Rusya'nın kabul edememesi lâzım geleceğine göre mezkur konferansa bizim dahi iştirakimizi temin zımnında Rus Sovyet Hükümetince teklifâtı musirrane de bulunulması için hükümeti mezkûre nezdinde bir gûha teşebbüsatta bulunulmuş mudur? Bulunulmuşsa bu bapta ne gibi bir cevap ve teminat alınmıştır?

4. Mezkûr konferansa Türkiye Hükümetinin dahi davet edilmemesi esbabı hakkında Fransa Parlâmentosunda vukubulan bir suale Fransa Başvekili Mösyö Puankare'nin “Türkiye bir Asya devleti olmasından” cevabı verilmesi üzerine

(İstanbul'un Avrupa kıtasında kâin bulunduğu ve Japonya'nın dahi bir Asya devleti olduğu halde iştirak ettirildiği) yolunda mukabele edilmesi üzerine (Türkiye ile henüz sulh akdedilmemiş olmasından) cevabı verildiği sahit midir? Eğer sahit ise Harbi Umumide bile İngiltere ve Fransa devletlerinden maada elyevm konferansa dâhil bulunan diğer bilcümle devletlerin hiçbirleriyle aramızda hâli harb sekatedmediği ve bunlardan da Fransa ile beynimizde münakit Ankara Mukavelenamesiyle hali harbde isek de Yunanistan'ın Konferansa davet edilmiş olmasına göre bizim de konferansta huzurumuz muamelâtı düveliyede esas olan kaide i adil ve müsavat iktizasından bulunduğu ve mezkûr konferansa iştirak eyliyen 34 devletten yalnız İngiltere ile henüz akdi sulh etmemiş olmaklığımız konferansa iştirak hakkımızdan bizi mahrum edemeyeceği cihetle, beyanatı mezkûre üzerine Fransa Hükümeti nezdinde bir gûna müracaat ve teşebbüsatta bulunulmuş mudur? Ve bundan ne netice hâsil olmuştur. Buralarının izahan beyanı ve alınan cevapların aynen Mecliste kıraat edilmesini teklif ederim

10 Nisan 1338

Aydın Mebusu

Tahsin⁵³⁰.”

Tahsin Bey vermiş olduğu soru önergesinde kısaca

1.Cenova Konferansına Coğrafi yönden ve dünya ekonomisiyle alâkalı bir devlet olarak katılmak için ne şekilde girişimde bulunulduğunu ve neticesinin ne olduğu

2. Avrupa'daki bu gelişmeler ile ne kadar ilgilenildiği?

3.Boğazlarla ilgili ve Payitahtın güvenliği ile ilgili olarak Rusya ile bir görüşme yapıp yapılmadığı

4.Konferansa katılan ülkeler arasında İngiltere hariç diğer devletlerle savaş halinde olunmamasına rağmen konferansa katılmamasını istemiştir. Ayrıca Fransa ile konferansa katılmak için görüşme yapıp yapılmadığını sormuştur.

---

⁵³⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:23, (10 Nisan1338/1922), s. 104, 105.

Meclis içerisinde konu ile ilgili söz alan milletvekilleri arasında Burdur Milletvekili İsmail Subhi Bey’de vardır o sözlerinde “*Heyeti Celilenin konferansı protesto etmesini*” teklif etmiştir.

Tahsin Bey konu ile ilgili söz almıştır. “*Hariciye Vekilimizin Avrupa’ya dolaşmış oldukları bir sırada bütün Avrupa devletlerinin bu konferans meselesi ile iştigal etmekte olduğu ve bütün cihan iktisadiyatı ile alâkadar olan memleketimizin bu konferansta ahzi mevki etmesi zaruri bulunduğu halde bu konferanstan hariç tutulmaktığımızın esbabı ne ise gelsin, Hariciye Vekili cevap versin.*”⁵³¹ şeklinde konunun önemini belirtmiştir. Ayrıca ve ihmali olanlar varsa hesap vermelerini istemiştir.

Menteşe Milletvekili Tevfik Rüştü Bey ise konferansın çok önemli olmadığını savunmuştur. Meclis’te yapılan görüşmelerin ardından İsmail Subhi Bey’in Konferansın protesto edilmesi teklifi kabul edilmiş ve teklif Hükümet’e gönderilmiştir⁵³².

2- “Londra Konferansına gidecek Sulh Heyeti Murahhasası hakkında Heyeti Vekile Tezkeresi”nin görüşülmesi sırasında Tahsin Bey’in konuşması:

Tahsin Bey İngilizlerin Sevr Antlaşması’nın değiştirilmesine yanaşmayacakları görüşünü savunmuştur. Konferanstan olumlu bir sonuç almak ihtimali olmadığını iddia etmiştir. Tahsin Bey “*Hükümeti Fuzuli’ye*”⁵³³ diye nitelendirdiği İstanbul Hükümeti ile Ankara Hükümetinin konferansa birlikte çağrılmalarının Türklerin antlaşması kabil olmayan bir millet olduğu izlenimi vermeyi amaçladıklarını söylemiştir.

Tahsin Bey konferansa temsilci gönderilmesini doğru bulmamıştır. O İstanbul’a uğramadan Antalya üzerinden Türkiye Büyük Millet Meclisi delegelerinin gönderilmesi teklifine de karşı çıkmış, Londra’da İstanbul delegeleriyle de karşılaşılacağı için İngilizlerin politikalarına alet olacağını ifade etmiştir.

⁵³¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:23, (10 Nisan 1338/1922), s. 106.

⁵³² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:19, İ:23, (10 Nisan 1338/1922), s. 106, 107.

⁵³³ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 394.

Tahsin Bey'e göre yapılması gereken Ankara Hükümetini konferansa davet eden İtalya Dış işleri Bakanı Kont Sforza'ya bir mektup yazmaktır. Bu mektupta Sevr antlaşmasını da tanımadığımızı bu antlaşma dışında yeni bir barış antlaşması yapılmak isteniyorsa bu bildirilmeli ne Yunanlılarla ne de İstanbul Hükümetiyle müzakereye girmeyeceğimizi ifade etmeliyiz. Eğer İtilaf Devletleri Türkiye ile barış yapmak istiyorlarsa sadece Ankara Hükümeti'ni dikkate almalılar demiştir⁵³⁴.

Tahsin Bey'in karşı çıkmasına rağmen Meclis konferansa bir heyet gönderme kararı almıştır. Tahsin Bey Londra Konferansına gönderilecek olan Heyete verilecek talimatta Misakı Milli sınırları dâhilinde Yunanlılarla hiçbir müzakereye girişilmemesini istemiştir⁵³⁵.

Tahsin Bey'in sözlerine cevap veren Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa Londra'ya gidecek heyetin Misakı Milli dairesinde hareket edeceğini ancak Londra da yapılacak müdafaanın burada açıklanmasının doğru olmayacağını belirtmiştir⁵³⁶.

3- Suriye ile yapılacak Gümrük İtilafnamesi hakkında Heyeti Vekile kararı hakkında görüşmeler ve Tahsin Bey'in konuşması:

Suriye ile yapılacak gümrük antlaşması için Heyeti Vekile tarafından alınan kararların müzakeresi sırasında Tahsin Bey'de söz almıştır.

Tahsin Bey yapılacak görüşmeler sırasında Hükümete, Suriye Hükümeti adına Fransızlar'dan bir heyet çıkabileceğini belirterek bu durum olursa ne yapılacağını sormuştur⁵³⁷.

Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey böyle bir durum oluşursa bunun düşünüleceğini şimdiden bunun düşünülmesinin gereksiz olduğunu belirtmiştir⁵³⁸.

Meclis yapılan müzakereler sonunda Karahisarı Sahip Milletvekili Mehmet Şükrü Bey'in Gümrük Mukavelesinin kabulünü Encümende tetkik edilip Meclis tarafından onaylandıktan sonra murahhaslara gönderilmesi teklifini kabul etmiştir⁵³⁹.

⁵³⁴TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 394.

⁵³⁵TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 418.

⁵³⁶TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 418.

⁵³⁷TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 420.

⁵³⁸TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 421.

4 Tahsin Bey'in Ukrayna ile yapılan anlaşma için gönderilecek heyet ile ilgili İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi hakkında yapılan görüşmeler sırasındaki konuşması:

Tahsin Bey gönderilecek heyetin harcırahları verilirken ülkenin ekonomik sıkıntılarının dikkate alınması ve mümkün olduğunca tasarruf yapılmasını istemiştir. Bu durumun Meclis'in şerefi olduğunu ifade etmiştir.

Malatya Milletvekili Lütfi Bey Tahsin Bey'in söylediklerini desteklemiştir. Yapılan görüşmeler sonunda anlaşma için gönderilecek heyetin iznini Meclis kabul etmiştir⁵⁴⁰.

---

⁵³⁹TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:1, (12 Mart 1337/1921), s. 433, 434.

⁵⁴⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:10, (18 Mart 1338/1922), s. 269, 270.

‘SEKİZİNCİ BÖLÜM

ERZURUM MİLLETVEKİLİ MUSTAFA DURAK BEY’İN (SAKARYA) HAYATI VE MECLİS FAALİYETLERİ

1.HAYATI

Mustafa Durak Bey 1876 yılında Erzurum’un Mahallebaşı semti Veysi Efendi mahallesinde doğmuştur. Ailesi 400 yıllık geçmişi olan köklü bir aile olup Babası Hacı Ahmet Efendi, annesi Peruza Hanımdır. Babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Mustafa Durak Bey Measure Hanımla evlenmiş ancak ailenin çocukları olmamıştır. Mustafa Durak ilk ve orta öğrenimini Erzurum’da yapmıştır⁵⁴¹. Mustafa Durak Bey II. Abdülhamit döneminde siyaset ile uğraşmış ve bu arada Hadikatül Ahrar adıyla bir gazete çıkarmıştır ancak bu dönemde mahkûm olarak Sinop Zindanına gönderilmiştir. Bu mahkûmiyet II. Meşrutiyetin ilanı ile sona ermiştir. Bu dönemde Türk Polis Teşkilatına girmiştir. Bu gelişme onun Erzurum da Hükümetin isteği ile Erzurum Polis Müdürlüğü Vekâletine atanmasıyla gerçekleşmiştir⁵⁴².

Mustafa Durak Bey polisliğe 24 Eylül 1908 tarihinde yedi yüz kuruş maaşla serkomiser olarak göreve başladı⁵⁴³. Mustafa Durak Bey bir süre sonra polislikle ilgili bilgisini geliştirmek amacıyla 9 Kasım 1909 tarihinde İstanbul’da açılan Polis Mektebine gönderildi⁵⁴⁴. Polis Mektebinde yüksek tahsil düzeyinde hukuk dersleri okuyup aliyülâlâ derecede mezun olarak Erzurum’daki görevine 4 Şubat 1911 tarihinde asaleten atandı.

Mustafa Durak Bey 8 Temmuz 1913 tarihinde Bitlis Polis Müdürlüğü’ne tayin edildi⁵⁴⁵. Buradaki başarılı görevleri devam ederken I. Dünya Savaşı sırasında hükümet ve ordu tarafından gelen talep üzerine Bitlis Milis taburlarını kurdu. Bu dönemde Milis Tabur komutanlığı ve ardından Alay komutanlığına getirilmiş bu görevi ile polis müdürlüğü görevlerini bir arada yürütmüştür. Bu sırada 1914 tarihinde ortaya çıkan Kürt isyanı sırasındaki yararlılıkları nedeniyle şecaat nişanı

⁵⁴¹ Emruhan Yalçın, “*Milli Mücadele’ye Sadakat ve Mustafa Durak Sakarya Bizbize Basın Yayın* , Kozan Ofset Ankara, 2008, s.7,8

⁵⁴² TBMM Arşivi, Tercüme i Hal Kağıdı Örneği Sicil No:162.

⁵⁴³ T.C, Emekli Sandığı Arşivi, N:M0058289

⁵⁴⁴ Yalçın, a.g.e, s. 9, 10.

⁵⁴⁵ Yalçın, a.g.e s. 11, 12.

almıştır⁵⁴⁶. Durak Bey buradaki başarılı görevlerinden sonra 28 Ekim 1915 tarihinde Ankara Polis Müdürlüğüne tayin edildi. Burada ki başarılı görevinden sonra ise 28 Ekim 1917 tarihinde Adana Polis Müdürlüğü'ne tayin edildi. Buradaki görevi sırasında rütbesi I. Sınıf Emniyet müdürlüğüne yükseltildi. M. Durak Bey, Osmanlı Devletinin 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Antlaşmasını imzalamasından sonra başlayan sıkıntılı dönemin başında 18 Kasım 1918 tarihinde Adana Polis Müdürlüğü'nden istifa ederek Erzurum'a gitmiştir⁵⁴⁷.

Erzurum'da Milli Mücadeleye katılan Mustafa Durak Bey TBMM'nin I.Dönem Erzurum Milletvekili için 8 Nisan 1920'de yapılan seçimde 106 oy alarak milletvekilliğine seçilmiştir⁵⁴⁸. Durak Bey 13 Mayıs 1920'de Meclis'te bulundu. İhtiyaç nedeniyle 19 Mayıs'ta milletvekilliğini korumak üzere Emniyet Genel Müdürü olarak görevlendirildi. Gerekli teşkilatı kurduktan sonra 13 Haziran 1920'de Meclisteki görevine döndü⁵⁴⁹. Aynı yılın Kasım ve Aralık aylarında Kars Vali Vekilliği görevlerinde bulundu ve ildeki savaş sonunda şehre sığınan göçmenlerin memleketlerine nakli işlerine baktı⁵⁵⁰.

Mustafa Durak Bey'in I. Meclis'te II. Gruba mensup Milletvekili olduğu ifade edilir⁵⁵¹. Fakat kendisi bir konuşmasında bu görüşlere karşı olup "*Ben grup mebusu değil, vatan mebusuyum*" demiştir⁵⁵².

Mustafa Durak Bey I. dönem Milletvekili sona erince tekrar milletvekilliğine aday olmadı ve Erzurum'a dönerek bir süre ticaretle uğraştıktan sonra 11.8.1932 tarihinde yapılan yerel seçimler sonunda Erzurum Belediye Başkanlığı'na seçildi. Bu görevini 1934 yılında tekrar seçilmek suretiyle devam ettirdi. V. Dönem Milletvekili için yapılan seçimde 438 oyla Gümüşhane'den seçilerek milletvekilliğine dönmüştür⁵⁵³. Mustafa Durak Bey 1 Mart 1935'te Meclis'e katılmış 7 Mart 1935'te milletvekilliği onaylanmıştır. V. dönem milletvekilliği sırasında Bütçe Encümeni üyeliğine seçilmiştir. Bu arada Polis

---

⁵⁴⁶ TBMM Arşivi, Tercüme i Hal Kağıdı Örneği Sicil No:162.

⁵⁴⁷ Yalçın, a.g.e s. 12, 13.

⁵⁴⁸ TBMM Arşivi, Milletvekili Mazbatası, Sicil No: 162.

⁵⁴⁹ T.C,Emekli Sandığı Arşivi, N: M0058289.

⁵⁵⁰ Çoker, a.g.e. s. 399, 400.

⁵⁵¹ Tunaya, a.g.e. s. 538.

⁵⁵² Yalçın, a.g.e s. 15.

⁵⁵³ TBMM Arşivi, Sicil No:162.

Teşkilât Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkındaki kanun ve Reisi Cumhur Atatürk'ün tasarruflarında bulunan bütün çiftliklerini hazineye ihda buyurdukları tezkere gibi bazı kanun ve tekliflerde söz alarak görüşlerini açıklamış olup “*Büyük Millet Meclisi’nden Kahraman Orduya selâm gönderilmesini*⁵⁵⁴.” isteyen bir önerge hazırlamış ve Meclis’e vermiştir. VI. dönem milletvekilliği seçimlerinde tekrar seçilerek Milletvekilliğini ölümüne kadar devam ettirmiştir⁵⁵⁵. Mustafa Durak Bey tedavi amacıyla gittiği Bursa’da 21 Ekim 1942’de vefat etmiştir⁵⁵⁶. Mustafa Durak Bey yeşil şeritli İstiklâl madalyası sahibidir⁵⁵⁷.

---

⁵⁵⁴ Güneş, a.g.e. c:2, s. 322.

⁵⁵⁵ Çoker, a.g.e. s. 400.

⁵⁵⁶ Yalçın, a.g.e. s. 42.

⁵⁵⁷ Yalçın, a.g.e s. 43.

2. MECLİS FAALİYETLERİ

Mustafa Durak Bey 23 Nisan 1920'de açılan TBMM için 8 Nisan 1920'de Erzurum'da yapılan seçimde 106 oy alarak Erzurum Milletvekili olarak seçilmiştir⁵⁵⁸.

Mustafa Durak Bey Meclis'te bu dönem içinde 35'i gizli oturumda olmak üzere 139 konuşma yapmış olup 3 tane soru önergesi vermiştir⁵⁵⁹.

Mustafa Durak Bey'in Meclis'ten aldığı izinler: 18 Eylül 1920 tarihli dilekçesi ile Meclis'ten 2 ay izin almıştır⁵⁶⁰. Mustafa Durak Bey 8 Aralık 1921 tarihinde 5 ay izin almıştır⁵⁶¹. Ayrıca Mustafa Durak Bey 25 Aralık 1922 tarihinde 1,5 ay tabip raporu ile izinli sayılmıştır⁵⁶².

Durak Bey'in görev yaptığı şubeler içinde 1920 yılına ait bir şube kaydı bulunmamaktadır. Fakat 1921 yılında III. şube⁵⁶³, 1922 yılında I. şube⁵⁶⁴ ve 1923 yılında III. şube⁵⁶⁵ içerisinde görev yapmıştır.

Görev yaptığı Encümenlikler ise 1921 yılında Layiha Encümenliği⁵⁶⁶, 1922 yılında İstida Encümenliği⁵⁶⁷ ve Müdafaa-i Milliye Encümenliği⁵⁶⁸, 1923 yılında ise Dâhiliye Encümenliği⁵⁶⁹ ve İstida Encümenliğinde görev yapmıştır⁵⁷⁰.

Mustafa Durak Bey ayrıca 24 Temmuz 1921 tarihinde Meclis'in selâmını orduya götürecek olan Meclis heyetine seçilmiştir⁵⁷¹.

Mustafa Durak Meclis tarafından Halife olarak seçilen Abdülmecid Efendi'ye 19 Kasım 1922 tarihinde Meclis'in yeni Halifeyi tebrik ve Emenatı Mübarekeyi teslim heyetine seçilerek görev almıştır⁵⁷²

---

⁵⁵⁸ TBMM Arşivi, Sicil No:162, seçim Mazbatası.

⁵⁵⁹ Çoker, a.g.e s. 400.

⁵⁶⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:4, İ: 68, (20 Eylül 1336/1920), s. 217, 218.

⁵⁶¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:124, (8 Aralık 1337/1921), s. 63.

⁵⁶² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:162, (25 Aralık 1338/1922), s. 47.

⁵⁶³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:9, İ: 2, (2 Mart 1337/1921), s. 18.

⁵⁶⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:18, İ:1, (1 Mart 1338/1922), s. 20.

⁵⁶⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:1, (1 Mart 1339/1923), s. 21.

⁵⁶⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:14, İ:109, (12 Kasım 1337/1921), s. 181.

⁵⁶⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:81, (27 Temmuz 1338/1922), s. 6.

⁵⁶⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:21, İ:74, (15 Temmuz 1338/1922), s. 387.

⁵⁶⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:7, (8 Mart 1339/1923), s. 42.

⁵⁷⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:7, (8 Mart 1339/1923), s. 43.

⁵⁷¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:55, (24 Temmuz 1337/1921), s. 360.

⁵⁷² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:25, İ:141, (19 Kasım 1338/1922), s. 12,17.

2.1. Önerge ve Konuşmalar

2.1.1. Meclis

1-Mustafa Durak Bey'in I.Meclis faaliyetleri arasında dikkat çeken en önemli faaliyeti Sakarya Savaşı öncesi Meclis'in Ankara'dan Kayseri'ye taşınması konusunun görüşüldüğü sıradaki konuşması olmuştur. Bu esnadaki konuşması Meclis'in taşınması fikrini vazgeçirmiş ve bu olaydaki rolü ile daha sonra Mustafa Durak Bey "*Sakarya*" soyadını almıştır.

Eskişehir Kütahya Muharebeleri sonrasında Yunan kuvvetlerinin Sakarya Nehri'ne yaklaşması üzerine Hükümet Bakanlıkları Kayseri'ye nakletmeye başladı. Öte yandan Meclisin de Kayseri'ye taşınması teklif edildi. Mustafa Durak Bey bu süreçte ısrarla Meclis'in Ankara'da kalması gerektiğini anlatmıştır.

Mustafa Durak Bey 23 Temmuz 1921 tarihinde Meclis'in gizli oturumunda yaptığı konuşmada Meclisin Kayseri'ye nakledileceği haberlerinin halk arasında mebusların kaçtığı şeklinde değerlendirildiğini, halkın maneviyatını çöktüğünü, ordunun askerlik gereği istediği yerde savaşabileceğini belirtmiş "*Ordu şehir bekçisi değil, İstiklâl bekçisidir. Nerde canı isterse orada harbini yapar. İkinci meseleye gelirse Büyük Millet Meclisi buradan gitmemelidir. Yalnız Hükümet bir program çizmeli ve bize söylemeli halkı serbest bırakmalı, Aileleri serbest bırakmalı ne varsa hepsi gitsin biz bugün burada öleceğiz tam o gün gelmiştir. Büyük Millet Meclisi azaları birer tüfek alsınlar. Top patlayıncaya kadar burada kalsın. Meclisin buradan gitmesi, bütün milletin kuvve i maneviye' sini kırar. İki yüz kadar adam çok bir şeydir... Kanımızı, canımızı feda etmeye geldik. Hiçbir vakit korkmayalım. Meclisin geri çekildiğini ordu duyarsa kuvve i maneviye si kırılır korkarım orduda panik olur.*

Sonra efendiler rica ederim hiç telaş göstermeyelim, heyecana düşmeyelim çünkü millet bizi ciddiyetle takip ediyor. Millet yüzümüze bakıyor eğer bizde bir telaş ve heyecan görürse herkesin kuvve-i maneviyesi kaybolur. Millete biz heyecan vermeyelim metin olalım. Ölürsek ölürüz. Yedi sene içinde milyonlarca insanı telef ettik. Biz o milyonlarca insandan büyük değiliz. Bizde feda olalım Hükümet tedbirini alsın, programını çizsin icabında Kayseri'ye mi, Kırşehir'e mi göndermek gerekiyor nereye göndermek lazım geliyorsa ve gidecek bir şehir varsa yavaş yavaş gitsin.

Büyük Millet Meclisi azalarının karargâh buradan çıkıncaya kadar buradan çıkması değildir. Sonra bugüne kadar yaptığımız şeyler heba olur, her şey batar gider”⁵⁷³.

Mustafa Durak Bey Meclis’in 22 Ağustos tarihindeki gizli oturumunda Meclis’in Ankara’da kalması lazım geldiği konusundaki görüşünü ısrarla savunmuştur. Meclis bu istikamette karar vererek Ankara’da kalmıştır⁵⁷⁴.

---

⁵⁷³TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (23 Temmuz 1337/1921), s. 103, 104.

⁵⁷⁴ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (22 Ağustos1338/1921), s. 223.

2.1.2.Dâhiliye

1. Mustafa Durak Bey ve arkadaşlarının muhacirlerin biran evvel yurtlarına sevklerine dair önergesi:

“ *Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine*

Harbi Umuminin memlekette husule getirdiği tahribat meyanında cephelerde şehid olan evlâdı vatanın ebedi iftirakları yıkılan hanumanları, sönen ocakları nâkabili telâfi âfatlardır. Evlâdını cephelerde dağlar, taşlar, ormanlar içinde şehit bırakıp öksüzleri, dulları, mükellefiyeti şer’iyedendahi azade olan yetimleri başlarına toplıyarak düşman ayakları altında namus ve hayatını çiğnetmemek için Anadolu içerlerine akın eden şehit babaları ve anaları ve yüz binlerce muhacirler altı seneden beri mütemadiyen kırılıyor, ölüyor mahvoluyorlar ki, devletin membaı nüfusunu kurutmaya doğru giden bu tariki ihmalkâr varlığımızı temelinden sarsıyor. Bu yaraların âcilen tedavisi için bu günkü müzakerenin birkaç dakikasını bu biçareğârane tahsis ile kış gelmeden yurtlarına sevkleri için muktazi paranın derhal ve bilâkaydüşart tesviyesi ve maskatı reislerine hemen azimetleri hususuna Heyeti Umumiyenin müstaceliyetle bir karar itasını ve bu hususların teviri için Heyeti Celilece bir komisyon intihabını teklif ederiz.

20 Haziran 1337

Erzurum, Siverek

Mustafa Durak, Sırrı ”⁵⁷⁵

Mustafa Durak Bey 20 Haziran 1921 tarihinde Meclis’te konu ile ilgili yaptığı konuşmada muhacirlerin meselesinin çok uzun süredir devam ettiğini bu nedenle önemli olduğunu belirtmiştir. “*Altı seneden beri bu zavallılar sefil, perişan, aç, susuz cami avlularında, mağara koğuklarında, sokak köşelerinde sürünmektedir*⁵⁷⁶.” ifadesiyle bu kişilerin sıkıntılarını dile getirerek şark ve garp muhacirlerinin bir an evvel memleketlerine gönderilmelerini istemiştir. Mustafa

⁵⁷⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:40, (20 Haziran 1337/1921), s. 419.

⁵⁷⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:10, İ:40, (20 Haziran 1337/1921), s. 421.

Durak Bey ve arkadaşlarının vermiş olduğu önergeyle savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan muhacirlerin memleketlerine sevk edilmeleri ve ihtiyaçlarının giderilmesi Meclis tarafından kabul edilmiştir. Meclis tarafından sevk edildiği Muvazene-i Maliye Encümeni tarafından 24 Haziran 1921 tarihinde kabul edilerek muhacirlerin iâşe, sevk ve tedavi giderleri için tahsisat ayrılması ve avans olarak yüz elli bin liranın verilmesi kararlaştırılmıştır⁵⁷⁷.

Mustafa Durak Bey 25 Haziran 1921 tarihinde Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında konuyla ilgili olarak yaptığı konuşmada Bir an önce bu tahsisatın kabul edilmesi gerektiğini kendisinin gelirken gördüğü Ayaş'tan Ankara'ya gelen muhacirlerin zor durumdaki hallerini belirttiikten sonra "Heyeti Celilenizden iki üç kişi gider, şurada kendilerini görür. Bütün yağın yağmur, dolu her şey onların üzerine yağıyor"⁵⁷⁸ sözleriyle muhacirlerin durumuna dikkat çekmiştir. Bu konuşmadan sonra Meclis Maliye Encümeni mazbatasını kabul etmiştir.

2- Erzurum Milletvekili Durak Bey'in, Müfettişi Umumilik Kanun Lâyihasının Encümenden celbi ile gündeme alınmasına dair önergesi:

"Riyaset-i Celileye

Ehemmiyeti derkâr olan Müfettiş-i Umumilik Kanunu'nun müstacelen çıkarılması Meclis-i âlinin kararı iktizasında iken hayli zamandan beri encümende kalıp karar hilafına olarak müzakeresi tehire bırakılan mezkûr kanun lâyihasının encümenden celbini teklif eylerim

Kanunuevvel 1337

Erzurum Mebusu

Mustafa Durak⁵⁷⁹."

Meclis Başkanı ise kanun layihasının bugünlerde zaten Meclis'e geleceğini ifade etmiştir.

⁵⁷⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:42, (24 Haziran 1337/1921), s. 40.

⁵⁷⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:42, (24 Haziran 1337/1921), s. 40.

⁵⁷⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:122, (5 Aralık 1337/1921), s. 21.

3- Jandarma efrat ve küçük zabitanın maaşının artırılmasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası hakkında Mustafa Durak Bey'in konuşması:

Jandarma zabıt ve askerlerinin maaşlarının artırılması ile ilgili kanun layihasının Meclis'te görüşmeleri sırasında Mustafa Durak Bey'de 2.madde içerisinde düzeltme yapılması için teklif de bulunmuştur.

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Müzakere edilen kanunun ikinci maddesinin jandarma efradına cümlesinden sonraki her vilâyet ve liva merkezindeki cümlesinin yerine berveçhi âti cümlenin kabulünü teklif eylerim.

(Her vilâyet ve liva ve kaza merkezindeki rayice göre)

Erzurum

MustafaDurak⁵⁸⁰.”

Bu konuda Hükümetin teklifi “*Jandarma efradına verilen iaşe bedeli her vilâyet veya liva merkezindeki rayice göre bini tecavüz etmemek üzere ita olunur⁵⁸¹.*”

Meclis'te yapılan görüşmeler devam ederken Mustafa Durak Bey ilgili maddeye “*vilâyet ve liva merkezi*” ifadesine kazanın da ilâvesine dair teklif vermiştir.

Meclis yapılan görüşmeler sonunda *Madde 2.- Jandarma efradına verilen iaşe bedeli her vilâyet veya liva veya kaza merkezindeki rayice göre bini tecavüz etmemek üzere ita olunur.* şeklinde kabul etmiştir⁵⁸².

⁵⁸⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:188, (7 Şubat 1339/1923), s. 201.

⁵⁸¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ:188, (7 Şubat 1339/1923), s. 202.

3- Adana ve havalisi Polis kadrosu için Emniyet-i Umumiye Bütçesine zamaim icrasına dair kanun lâyihası ve Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası münasebetiyle Mustafa Durak Bey'in konuşması:

Layiha-i Kanuniye

“Madde 1- Adana Vilâyeti Polis kadrosunun takviyesi için Emniyeti Umumiye Müdüriyeti sene i haliye bütçesinin merbut cetvel mucibince aid olduğu fusul ve mevaddına otuz bin dört yüz kırk lira zammedilmesi⁵⁸³.”

Mustafa Durak Bey Emniyet kökenli bir milletvekili olarak Emniyet ile ilgili Meclis'te yapılan müzakerelere katılarak bunlarla bizzat ilgilenmiştir. Bu nedenle Meclis'te 19 Aralık 1921 tarihinde görüşülen Emniyet Umum Bütçesine Adana Vilâyeti polis teşkilatı için para aktarılması hakkında söz almıştır.

Mustafa Durak Bey memleket için polis ve jandarma'nın çok önemli kurumlar olduğunu belirterek işgalde kurtarılmış yerlerdeki polis teşkilatı için bütçeden talep edilen paranın verilmesine bazı milletvekillerinin engel olduğunu belirterek *“Polislik gayet ince bir sanattır. Polis öyle bir kuvvettir ki; hudutlarda düşmana karşı ordular nasıl mühim bir kuvvet ise dahil de de memleketin asayişini inzibatını temin nokta i nazarından polis de mühim bir kuvvettir Bunlar iki kardeşirler. Biri hariçte düşmana karşı asker ve diğeri de dahil de polis ve jandarmadır... Herkes gece döşeğinin âğuşu hârında yattığı zaman, onlar da karda, çamurda soğuk demez, kar demez devriyesini, vazifesini ifa eder.”* ülke için polislik vazifesinin ne kadar önemli olduğunu ve kendisinin polislik mesleğinde on iki senelik emeğinin olduğunu ve bu konuda söz söylemeye kendini yetkili gördüğünü belirtmiştir. Polisin olmadığı yerde asayişin olamayacağını ve Adana gibi önemli bir yerde polis teşkilatının güçlü olması gerektiğini belirterek burada paradan kaçınılmaması gerektiğini ifade edip *“polis, jandarma daima Heyeti Âliyenizin nazarı dikkatinden kaçmasın ve daima dimağınızı tırmalasin. Selâmet bundadır, efendiler iyi bir jandarma, polis vücuda getirin. Selâmet bundadır”*. Emniyet

---

⁵⁸² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:27, İ.188, (7 Şubat 1339/1923), s. 201, 202.

⁵⁸³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 142.

teşkilatı için istenen bütçenin verilmesini istemiştir.⁵⁸⁴ Meclis yapılan görüşmeler sonunda kanun teklifini kabul etmiştir⁵⁸⁵.

---

⁵⁸⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 148, 149.

⁵⁸⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:130, (19 Aralık 1337/1921), s. 149.

2.1.3. Eğitim

1- Ankara Darümuallimin ve Darümuallemat maaşlarına dair İstida Encümeni mazbatası hakkında Mustafa Durak Bey'in konuşması:

İstida Encümeninin 7 Ekim1922 tarihli kararında Ankara Vilâyeti Meclisi Umumisince Ankara Öğretmen Okulunun lâğvedilmesi kararına karşı Maarif Vekâleti bu kararı kabul etmemiştir. Bu süre zarfında görevlilere maaş verilmesine dair Maarif Vekâleti kararına rağmen maaş ödenmesinin ilgili Encümen tarafından uygun görülmemesi üzerine İstida Encümeni Reisi Mustafa Durak Bey 12 Ekim1922 tarihli Meclis oturumunda söz almıştır.

Mustafa Durak Bey Öğretmen Okulunun kapanmasının Maarif Vekâletince kabul edilmediğini ancak öğretmen maaşlarının geçen üç ay süresince ödenmemesi ile ilgili olarak *“Muallimler üç ay tedris etmişler, fakat on para alamamışlar. Nihayet Encümenin bu kararının bir mercii istinafi olması lâzım geliyor ki, o da Şûrayı Devlettir⁵⁸⁶.”* diyerek bu konuya Meclis'in bir merci tayin etmesini istemiştir. Durak Bey konu ile ilgili konuşmalar sırasında tekrar söz almış ve bu okulun kapatılmasının hata olduğunun anlaşılması üzerine karardan dönüldüğünü ve geriye para meselesi kaldığını belirterek *“Muallimlerin parası Muvazene-i Hususi'yeden veriliyor. Para da mevcuttur; verdirirsiniz. Muallimler de parasını alır ve mesele de bitmiş olur⁵⁸⁷.”* şeklinde görüşlerini açıklamıştır. Meclis yapılan görüşmeler sonunda mazbatanın Dâhiliye Encümenine gitmesini kabul etmiştir⁵⁸⁸.

2- Meclis'te 25 Ekim 1922 tarihinde görüşülmekte olan 1922 yılı Muaveneti İctimaiye-i Vekaletinin Bütçesine “180.14” fashna Amasya Darüleytam cemiyeti için ilave yapılmasına dair Amasya Mebusu Hamdi Bey ve Mustafa Durak Bey'in aralarında bulunduğu 67 imzalı önerge:

“Riyaseti Celileye

Amasya Şefkati İslâmiye Cemiyeti tarafından Amasya'da müesses Darüleytam için Cemiyeti mezkûrece tesisine teşebbüs olunan Darüssanayiin inşaatı ikmal edilmek ve levazımatı tesisiyeden noksan kalan aksamı temin ve tedarik

⁵⁸⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:118, (12 Ekim 1338/1922), s. 370, 371.

⁵⁸⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:118, (12 Ekim 1338/1922), s. 374.

⁵⁸⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:23, İ:118, (12 Ekim 1338/1922), s. 375.

olunabilmek üzere Muaveneti İçtimaiye Vekâletinin 1338 senesi bütçesinin “180.14” faslına yedi bin beş yüz liranın ilâve ve kabulünü teklif ve rica eyleriz.

14 Ağustos 1338

Amasya, Erzurum

Hamdi, Mustafa Durak⁵⁸⁹”.

Mustafa Durak Bey vermiş oldukları önerge ile ilgili olarak Meclis’te söz almış ve memleketin her tarafında öksüz ve yetimlerin olduğunu belirterek *“Amasya ’da, Konya ’da, Diyarbekir ’de ve daha sair yerlerde halk bu ihtiyacatı idrak ederek böyle yetimleri muhafaza etmek üzere bir takım müesseseler vücuda getirmiştir... Amasya için istenilen 7500 lirayı vermekte bir dakika bile düşünmiyelim...Bu gibi müessesatı Hayriye vücut bulmuşken, bunlara para vermeyip söndürmek zannederim ki, Büyük Millet Meclisinin umdesiyle kabili telif değildir⁵⁹⁰.”* Şeklinde yaptığı konuşmayla önerge için destek istemiştir. Meclis yapılan görüşmeler sonunda önergeyi kabul etmiş ve bütçeye 7500 lira ilave edilmiştir⁵⁹¹.

3- İdare-i Vilayet Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesinin tadiline dair kanun ile ilgili Mustafa Durak Bey’in konuşması:

Türkiye Büyük Millet Meclis’inde 7 Nisan 1923 tarihinde yapılan İdare-i Vilâyat Kanunu ile Tedrisatı İptidaiye Kararnamesi ile ilgili kanun hakkındaki görüşmeler sırasında kanun maddeleri ile ilgili söz alarak görüşlerini açıklayan milletvekilleri arasında Mustafa Durak Bey’i de görmekteyiz.

İlkokulların 500 haneden aşağı olan kasaba ve köylerde masraflarının yüzde otuz beşi, 500 haneden bin beş yüz haneye kadar olan yerlerde yüzde ellisi, bin beş yüzden fazla haneli şehirlerde yüzde atmış beşi ordaki halk tarafından karşılanır. Teklif edilen kanunun 1. maddesi ile ilgili olarak Mustafa Durak Bey söz almıştır. Mustafa Durak Bey konuşmasında böyle bir kanunun yapılmasının gerekli olduğunu fakat maddede bazı anlaşılmayan noktalar bulunduğunu belirtmiştir. Öncelikle bu verginin yalnız mektebi olan köylerden mi alınacağını, yoksa mektebi bulunmayan köylerden de mi alınacağını konusunda madde içinde bir bilgi bulunmadığına dikkat

⁵⁸⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s. 177.

⁵⁹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s. 182.

⁵⁹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:24, İ:126, (25 Ekim 1338/1922), s. 183.

çekmiştir. Bu durumun köyünde mektebi bulunmayanlar için haksızlık olacağını belirterek *“Kendi köyünde mektep açıldığı zaman köylü seve seve vergiyi verir. Bunda şüphe yoktur. Yani bundan bizim köylümüz katiyen çekinmez; fakat şu şartta ki, köyünde mektep mevcud olmadıkça köylüden para alınamaz ve alınamayacaktır*⁵⁹².”

diyerek görüşlerini açıkladıktan sonra beş yüz haneye kadar olan köylerden alınacak vergiyi adilane bulmadığını ifade etmiş maddede bazı düzeltmeler yapılmasını istemiştir. *“Mektep mevcud olmıyan köylerden on para alınamaz. Bu sarıh bir surette yazılmalıdır. İkincisi, beş yüz haneye kadar olan köylerin yüzde otuz beş nispetinde masrafa iştirak etmesi doğru olmaz ... Yüzden yukarı olanlar belki bu yükü götürebilirler. Fakat 30 haneliler 40 haneliler bu yükü çekemezler*⁵⁹³.”

dedikten sonra üçüncü bir noktaya dikkat çekmiş ve ülkedeki okulların durumunu dile getirmiştir. Kanunda sadece İstanbul, İzmir ve Ankara’yı dikkate almamalıyız diyerek Anadolu’da vilayetin bir ucunda bulunan okullara vilayetin diğer ucundan nasıl ulaşılabileceğini sormuştur. Bu konularda kanunda açıklamalar olması gerektiğini belirtmiştir⁵⁹⁴.

Mustafa Durak Bey daha sonra tekrar söz almış ve Anadolu da Bitlis örneğini vererek şehrin tamamı bu vergiyi ödemek zorunda kalırken şehrin bir ucundan diğer ucuna insanların kış şartlarında okula gitmelerinin zor olacağını söylemiştir⁵⁹⁵.

Maarif Vekili İsmail Safa Bey ise yaptığı konuşmada bu külfetin memleketin selameti için gerekli olduğunu belirtmiş ve şehirlerin her tarafında okulların yapılması ve mekteplerin masraflarının tüm şehir halkınca karşılanmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir⁵⁹⁶.

Yapılan görüşmeler sonunda 1. madde aynen kabul edilmiştir⁵⁹⁷.

İlgili Kanun Teklifinin 3. maddesi ile ilgili olarak Durak Bey söz almıştır.

3. madde de: Halktan alınacak verginin halkın servetine göre 7 dereceye ayrılacağını ve buna göre halktan vergilerin toplanacağını belirtmekteydi.

---

⁵⁹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 400.

⁵⁹³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s.400, 401.

⁵⁹⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 401.

⁵⁹⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 405.

⁵⁹⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 405.

⁵⁹⁷ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 407.

Mustafa Durak Bey yaptığı konuşmasında verginin kademelendirilmesiyle ortaya çıkabilecek sıkıntıları dile getirmiş ve hiçbir işle uğraşmayan ancak parası olduğu bilinen insanların çok az vergi vereceklerini ifade ederek “*Bir kimsenin hiçbir vergisi yok Yalnız bir ufacık evi vardır. Ona nihayet yüz kuruş vergi veriyor*⁵⁹⁸.” diyerek bu uygulamanın doğru olmayacağını ifade etmiştir

Mustafa Durak Bey ayrıca ilgili kanun teklifinin 13. maddesi ile ilgili olarak söz almış ve teklif vermiştir.

“*Madde13: İptidai muallimlerinin (İlkokul muallimlerinin) maaşlarının 600 kuruş ile başlayacağı ve her iki senede 100 kuruş artacağını ve hizmet sürelerinin 29. senelerinde 2000 kuruş olacağını ifade etmektedir*⁵⁹⁹.”

Mustafa Durak Bey madde ile ilgili yaptığı konuşmada muallimlere verilecek paranın az olduğunu ve eğer ülkede eğitim ıslahatı yapılacaksa buna önem verilmesi gerektiğini ifade ederek “*Bugün bunu kabul edecek olursak, muallimler muallimliğe girmeyecek, belki bakkal çıraklığına girecek, çünkü neticede alacağı iki bin kuruş değil mi? Altı yok üstü yok*⁶⁰⁰. muallimlere verilecek parayı az bulmuştur. Bu konuşmasından sonra muallim maaşlarının artırılması için Meclis’e bir teklif vermiştir.

Durak Beyin Teklifi:

“*Riyaseti Celileye*

Müzakere edilmekte olan işbu maddenin, mebde’de verilecek paranın sekiz yüze, müntehasının da üç bin kuruşa iblâğı suretiyle tadilini teklif eylerim.

Erzurum

*Mustafa Durak*⁶⁰¹.”

Mustafa Durak Bey’in muallim maaşlarını artırma teklifi kabul edilmemiş ve 13. madde aynen kabul edilmiştir⁶⁰².

⁵⁹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 412.

⁵⁹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 417.

⁶⁰⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 419.

⁶⁰¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 420.

⁶⁰² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:28, İ:19, (7 Nisan 1339/1923), s. 421.

2.1.4. Hukuk

1- İstiklâl Mahkemeleri Kanunu'nun tadili için teşekkül edecek Muvakkat Encümene Müdafaa-i Milliye, Dâhiliye ve Adliye Encümenlerinden seçilecek azaya dair mezkûr Encümen riyasetleri tezkeresi hakkında Mustafa Durak Bey'in konuşması:

Mustafa Durak Bey, Dâhiliye Encümeninin 27 Temmuz 1922 tarihli kararınca İstiklâl Mahkemeleri Kanunu'nun tetkik ve tadili için oluşturulan heyetin seçilmesiyle ilgili görüşlerini açıklamıştır.

“Efendiler, müzakerenin kâfi olmadığına bendeniz kani oldum. Çünkü arkadaşlarımızdan bir kısmı, teşkilat vücuda getirmek için bir mesele ortaya koydular. İhtimal ki, onlarda haklı olabilirler. Bilmem ki, biz yeniden bir mahakimi adliye teşkilatını yapıyoruz? Yapmış olduğumuz fevkalade bir mahkemedir⁶⁰³.” şeklinde işin önemini belirtmiş ayrıca ülkemizdeki bazı sıkıntıları hatırlatarak *“Memleketimizin öteden beri pek fena bir şeyi vardır. Taşradan intihap edeceğiniz adamlar tesir altında kalırlar ve iş yapamazlar. Arkadaşlarınız ise tesirsiz iş yaparlar. Fevkalade işlerde tesir altında kalmayacak adamlar intihap ediniz⁶⁰⁴.”* sözleriyle bu göreve seçileceklerde aranacak özelliklere dikkat çekmiş ve Encümenin vermiş olduğu maddeyi aynen kabul etmeyi teklif etmiştir. İstiklal Mahkemeleri ile ilgili bu teklif uzun görüşmeler sonunda 31 Temmuz 1922'de kabul edilmiştir⁶⁰⁵.

2-Aydın Mebusu Esad Efendi ile Mustafa Durak ve doksan arkadaşının ı Hiyaneti Vataniye mücriminden bir kısmının affı hakkındaki kanun teklifleri üzerine Adliye Encümenince tanzim edilmiş olan mazbatanın, ruznameye alınması hakkındaki önerge:

“Riyaseti Celileye

Rüfekadan birkaç zat tarafından teklif edilip Adliye Adliye Encümenince kabul ve tabolunan hiyaneti vataniye mücriminden bir kısmının aflarına dair lâyiha i kanuniyenin yarınki ruznameye ithali ile müstacelen müzakeresini teklif eyleriz

Aydın, Erzurum, Erzurum,

⁶⁰³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:82, (29 Temmuz 1338/1922), s. 44.

⁶⁰⁴ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:82, (29 Temmuz 1338/1922), s. 45.

⁶⁰⁵ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:22, İ:83, (31 Temmuz 1338/1922), s. 103.

Esad, Mehmet Salih, Mustafa Durak⁶⁰⁶”

Teklif kabul edilmiş ve ertesi içtima olan 6 Aralık 1921 Salı günü konunun görüşülmesine karar verilmiştir.

---

⁶⁰⁶ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:15, İ:122, (5 Aralık 1337/1921), s. 36, 37.

2.1.5. Ordu ve Milli Mücadele

1- Mustafa Durak ve 30 mebusun, 19 Aralık 1921 günü yapılan gizli oturumda Tekâlif-i Milliye Kanunu ile ilgili teklifleri:

Mustafa Durak ve arkadaşları tam bir hesabı tutulamayan Tekâlif-i Milliye'nin hesaplarının Meclis'ten bir heyet tarafından takip edilerek tasfiye edilmesini isteyen bir teklifleri:

“Riyaseti Celileye

Miktarı milyonlarca liraya bağlı olduğu halde, Hükümette tam ve Salih bir hesabı bulunmayan Tekâlif-i Milliye muamelelerinin Meclisi âli'den müntehap bir heyet marifetiyle takip ve tasfiyesine dair olarak Muvazene-i Maliye Encümeninden takdim olun mazbatanın, ordunun geri hidematına ve binnetice millet ve memleketin istihlasına şiddeti taallûku hasebiyle, müzakerat-ı cariye ile birleştirilerek müstacelen bir neticeye bağlanmasını teklif eyleriz⁶⁰⁷.”

M. Durak ve otuz mebus tarafından Meclis'e sunulan teklif oylanarak kabul edilmiştir. Meclis 19 Aralık 1921'de bu konuda milletvekillerinden seçilen ve 5 azadan oluşan bir Encümen oluşturmuştur⁶⁰⁸.”

2- Saruhan Mebusu İbrahim Süreyya Bey'le, Mustafa Durak Bey ile 61 arkadaşının, Başkumandan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine gazilik unvanı verilmesine ve müşirlik rütbesi tevcih edilmesine dair kanun teklifi

Mustafa Kemal Paşa'ya Sakarya Savaşındaki üstün başarısından dolayı mareşallik rütbesi ve gazilik unvanı verilmesine dair 19 Eylül 1921 tarihli ve 62

⁶⁰⁷ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (19 Aralık 1337/1921), s. 518.

⁶⁰⁸ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (19 Aralık 1337/1921), s. 519.

imzalı kanun teklifine Meclis'te imza koyanlar arasında Mustafa Durak Bey'de vardır. Teklif aynı gün Meclis Genel Kurulunda görüşülerek kanunlaşmıştır⁶⁰⁹.

3-Erzurum Mebusu Durak Bey'le rüfekasının Şark cephesindeki kuvvetlerimizin mütecavizlere karşı müdafaa etmemeleri esbabının bildirilmesine dair Erkânı Harbiye-i Umumiye Riyasetiyle Müdafaa-i Milliye Vekâletinden soru önergesi :

“ Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

Şu günlerde şark cephesinde, bilhassa Erzurum hudutlarında Ermenilerle Gürcülerin fazla faaliyeti meşhut olduğu hatta Gürcüler Erzurum'un şimal hudutlarına ve Ermenilerin de şark hudutlarında şiddetle taarruz ettikleri ve bu meyanda bilhassa Olti'nin de işgal edildiği istihbar ediliyor.

Diğer taraftan İslâm Bolşevik ordusunun piştarları da Erzurum'a geldiği söyleniyor. Şark cephesinde kuvvetlerimizin Ermeni ve Gürcülerin taarruzunu defe değil, hattâ taarruz ederek bütün memleketlerini istilaya kadir bulunduğu kaniiz. Acaba orada bulunan kuvvetlerimizin mukabele etmemesi bir esbabı siyasiyeden mi mümbaistir? Bu muğlak mesele hakkında her halde Hükümetin bize müstacelen izahat vererek tenvir eylesini talep ederiz

2Ağustos 1336

Erzurum, Erzurum

Durak, Süleyman Necati⁶¹⁰. ”

Mustafa Durak Bey Doğu Cephesinde Erzurum sınırlarında Ermeni ve Gürcülerin faaliyetlerinin görüldüğü ve Oltu'nun işgal edildiği hakkındaki bilgilere göre buradaki kuvvetlerimizin bu duruma müdahale etmemesinin sebebini hükümetten sormaktadır.

⁶⁰⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:12, İ:79, (19 Eylül 1337/1921), s. 263, 264. Not: Bu kanun teklifinin tam metni Hasan Tahsin Bey bölümünde yer almıştır. Tekrardan kaçınmak amacıyla burada verilmemiştir. Kanun teklifinin tam metni için bkz.s.103.

⁶¹⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ.48, (14 Ağustos 1336/1920), s. 206.

Hükümet adına Mustafa Kemal Paşa Meclis'te konu ile ilgili bilgi vermiştir. Mustafa Kemal Paşa 6 Haziranda Şark ordularına askeri harekât yapma emri verildiğini ancak bu arada Sovyet Cumhuriyeti Hariciye Nazırı Çiçerin den bir mektup geldiğini belirtmiştir. Bu mektupta Türkiye, Acemistan, Ermenistan ve Türkiye sınırlarının Sovyet Rusya Hükümetinin yardımıyla siyaseten çözülebileceğini belirtilmesinden sonra Orduların 20 Haziranda bekletildiğini ifade ederek “*Bolşevik Hükümeti bizimle irtibat ve temas için fiilen teşebbüsatta bulunmuştur. Ordu göndermiştir İkincisi; vaziyetin bir iki aydan beri Şarkta mühmel, muğlak kalmış olması Lehistan meselesinden vaziyetinden ileri gitmiş oluyor. Lehistana kuvvet gitmiş olmasıyla Ermenilerin, Gürcülerin, Azerilerin mahalli muhalif ve muarız hareketleri buna sebebiyet vermiş olur...Ermenilerin bütün mütecaviz hareketleri tevkif edilerek onlara daima hakim bulunduğumuz görülüyor.Kezalik Gürcülerin harekâtı, bizim vaziyetimizi, kuvvetimizi, planımızı sarsacak bir kuvvette değildir*”⁶¹¹. konuya açıklık getiren Mustafa Kemal Paşa endişe edilecek bir durum olmadığını ifade etmiştir.

4- Durak Bey'in Başkumandanlık ihdası ile bu vazifenin TBMM Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine tevcihi hakkında kanun teklifi münasebetiyle konuşması

*“Madde1- Millet ve memleketin mukadderatına bilfil vaziülyed yeğane kuvveti aliye olan azasından her birinin, Kanunuesasi ve Teşkilat-ı Esasiye Kanuni'yle hukuk ve masuniyeti teşfikiyesi tabiatıyla mahfuz ve şahsiyeti maneviyesi başkumandanlığı haiz bulunan Türkiye Büyük Millet Meclisi kuyudu atıye ile başkumandanlık vazife-i fülüyesine, kendi reisi Mustafa Kemal Paşa'yı memur eylemiştir*⁶¹².”

Mustafa Durak Bey 5 Ağustos 1921'de Meclis gizli oturumunda yapmış olduğu konuşmada meselenin önemli olduğunu bu konuda bazı kişilerin tepki göstermesinin doğru bulmamıştır. Mustafa Kemal Paşa için “*Meclisin hayatını muhafaza, benim vakfi hayat etmek mecburiyetinde bulunduğum bir noktadır.*”sözüyle kendilerini çok memnun bıraktığını belirttikten sonra Mustafa Kemal Paşa'ya “*Millet Başkumandanı*” diyelim şeklinde bir teklif sunmuştur. Ayrıca

⁶¹¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:3, İ:48, (14 Ağustos 1336/1920), s. 206, 210.

⁶¹² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:2, (5 Ağustos 1337/1921), s.177.

kanun maddesine “tabiatı ile mahfuz bulunan” kelimesine “icra-i” kelimesinin ilavesini teklif ettikten sonra “*Düşmanlarımıza karşı davamızı ordu ile halledeceğiz. Elimizde ordumuz olmazsa yapacağımız hiçbir şey yoktur. O halde ordu takviye etmek lazımdır*⁶¹³.” diyerek Ordumuzun güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Meclis’te yapılan görüşmeler sonunda Mustafa Kemal Paşa 5 Ağustos 1921 tarihinde 169 oyla Başkumandanlığa seçilmiştir⁶¹⁴. Meclis almış olduğu bu kararla yasama, yürütme, yargı yetkilerini üç ay süresince Mustafa Kemal Paşa’ya vermiştir.

5- Mustafa Kemal Paşanın Başkumandanlık Kanunu süresinin uzatılması hakkında Meclis görüşmeleri ve Mustafa Durak Bey’in konuşması:

Meclis’te yoğun tartışmaların yaşandığı 31 Ekim 1921 tarihli gizli oturumda söz alan Mustafa Durak Bey Meclis’in üç ay kadar önce cepheye bir heyet gönderdiğini gidenlerin bildiği gibi cephede bir kısım idaresizlikler görüldüğünü ve bu sıkıntıların görülmesi üzerine “*Kumandayı tevhid etmek istedik... Düşündük, taşındık, Bugün B.M. Meclisi Hükümeti’nin içinde, Mustafa Kemal Paşa Hz. nin her tarafta, gerek Anafartalar’da ve gerek her yerde fevkalade hizmeti görülmüş. Bunun için Paşa Hz. ne işi tevdi ettik*⁶¹⁵.” dedikten sonra düşmanın Sakarya’dan atıldığını ancak halen düşmanın tam olarak yurdumuzdan atılmadığını belirtmiştir. Başlanılan işin bitirilmesi gerektiğini ifade ederek “*Başkumandan Paşa vazifesine devam etsin ve mesuliyetini müdrük bulunsun*⁶¹⁶.” şeklinde yaptığı konuşmasında yapılması gerekenin bitmediğini bu nedenle görevlendirmenin devam etmesi gerektiği fikrini savunmuştur. Kanun teklifi daha sonra Meclis’te yapılan oylamada 169 kişinin katılımı ve 153 kabul oyu ile onaylanmıştır⁶¹⁷.

⁶¹³ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (5 Ağustos 1337/1921), s. 177, 178.

⁶¹⁴ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (5 Ağustos 1337/1921), s. 181.

⁶¹⁵ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (31 Ekim 1337/1921), s. 417.

⁶¹⁶ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (31 Ekim 1337/1921), s. 417.

⁶¹⁷ TBMM, Gizli Zabıt Ceridesi, C:2, (31 Ekim 1337/1921), s. 428.

2.1.6. Ekonomi ve Maliye

1-Saruhan Mebusu Avni Bey ile Mustafa Durak Bey ve arkadaşlarının, Meclis'te 25 Aralık 1922 tarihindeki görüşmede Ziraat Bankası bütçesinin müstacelen müzakere edilmesine dair önerge:

“Riyaseti Celileye

Ziraat Bankasının istihlâs olunan mahallere ait bütçesi bir ay evvel ihzar ve müstaceliyet kararıyle ruzname-i müzakerata ithal edildiği halde bâzı mevaddı mühimmenin takaddümü dolayısıyla bugüne kadar müzakeresi teahhur etmiştir. Bankanın oralardaki teşkilatı bu bütçenin neticei kabulüne taalluk etmesinden şube ve sandıkları devre i faaliyete sevk edilememiş ve muhtacı muavenet olan ahali cidden acınacak bir halde bulunmuştur. Binaenaleyh mezkûr bütçenin elyevm müzakeresini temenni ederiz efendim

23.12.1338

Saruhan, Erzurum

Avni, Durak⁶¹⁸”toplam40 milletvekili

Mustafa Durak Bey'in de bulunduğu 40 milletvekiline ait bu önergede Ziraat Bankasının düşmandan kurtarılan yerlere ait bütçe görüşmelerinin Meclis'te öne alınmasıyla ilgili önergedir. Meclis'te 25 Aralık 1922'de yapılan oylamada Ziraat Bankası bütçesinin müzakeresi kabul edildi⁶¹⁹.

2- Garp cephesinde bilfiil harekâtı askeriye sahası olan mevkilere munhasır olmak üzere Aşarın usulü cibayetine dair kanun lâyihası ve Kavanin ve Muvazene-i Maliye Encümenleri mazbatalarının görüşmeleri sırasında konuyla ilgili Mustafa Durak Bey'in teklif ve konuşması:

Kanun teklifinde askeriye sahası olan Kars, Ardahan ve Oltu livalarında aşar vergisinin oluşturulacak heyetler tarafından 1921 yılı için tahminen alınmasını istemektedir.

Durak Bey konu ile ilgili söz almış ve burada yapmış olduğu konuşmasında Elviyeyi Selase olarak bilinen yerlerde farklı bir usul olduğunu belirterek o bölgede

⁶¹⁸ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:162, (25 Aralık 1338/1922), s. 41.

⁶¹⁹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:26, İ:162, (25 Aralık 1338/1922), s. 42.

aşarın buralardaki gibi alınmadığını belirtmiştir. “Köyün maktu bir vergisi var Aşarı ve sairesi onun içinde dâhildir. Halk ona alışmıştır... Köylü kendi borcunu bilir ve kendi kendine dört taksitte parayı getirir heyeti ihtiyariye ye verir”⁶²⁰. Diyerek o yörede halkın alıştığı vergideki bu usulün bozulmamasını istemiştir.

Maliye Vekili Hasan Bey yaptığı konuşmada memleketin bir tarafına istisnai bir durum yapılmasının doğru olmayacağını ifade etmiştir⁶²¹. Mustafa Durak Bey konu ile ilgili olarak Elviyeyi selase de eski usulün devam etmesi için Meclis’e teklif sunmuştur.

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Celilesine

*Elviye- i selâsenin müzakere edilen kanundan ayrılmasını ve bu sene için eski usul üzere idare edilmesini teklif ederim*⁶²².

Erzurum

*Mustafa Durak*⁶²³.”

Mustafa Durak Bey’in teklifi Kastamonu mebusu Abdülkadir Kemali Bey’in takriri ile aynı görülüp Meclis tarafından onaylanmıştır.

---

⁶²⁰ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:50, (14 Temmuz 1337/1921), s. 245, 246.

⁶²¹ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:50, (14 Temmuz 1337/1921), s. 247.

⁶²² TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11, İ:50, (14 Temmuz 1337/1921), s. 255.

⁶²³ TBMM, Zabıt Ceridesi, C:11,İ:50, (14 Temmuz 1337/1921), s. 257.

2.2 Meclis'teki Diğer Faaliyetler

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) Altın kaçakçılığından dolayı mahkûm olan Eşref ve Haşim efendiler hakkındaki İstida Encümeni mazbatasına dair	24	123	65-67
		28	14	249
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Baka Karyesi Heyeti İhtiyariyesinden Hacı Mehmed ile rüfekasının affi hakkındaki teklife dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	29	22	34
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Balâ kazası ahalisine aidolan 75 devenin sahiplerine iadesine dair İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle	28	8	105
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Balıkesir Hapishanesi Müdürü Ahmed Efendi ile rüfekası hakkındaki Divanı Harb hükmünün ref'ine dair İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle	28	13	234-237
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Bazı mahkûmların affi hakkındaki kanun tekliflerine dair Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	29	22	53
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Düyunatı sabıkanın sureti tediyesine dair Kanun münasebetiyle	28	9	130-133
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Erzurum Mebusu Asım Beyin, İstanbul'dan Anadolu'ya gelen eşyadan ikinci defa Gümrük Resmi alınmamasına dair önerenin hemen müzakere edilmesine dair önerge münasebetiyle	28	11	163
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Evkaf Vekâletinin 1923 senesi üç aylık geçici bütçesine dair Kanun münasebetiyle	28	12	204
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Havalii Şarkıye muhacirlerinin iadesi ve mesakininin tamir ve inşası için tahsisat itasına dair Kanun münasebetiyle	28	14	255-257 267-268 297
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hesap Memuru Ahmed Muhtar Efendinin affına dair istidasına dolayı Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	29	21	18

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İdareî kura ve nevahi kanunu lâyihası münasebetiyle sözleri	13	81	11-60 83-133
		14	105	200-226 227-229
		24	127	193
		28	19	400-404 405-412 419
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İkinci Avans Kanunu münasebetiyle	29	24	132-133
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İntihabı mebusan Kanununun Bazı mevaddını muaddil Kanun münasebetiyle	28	17	333-334 337-338
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Mebuslara nisabı müzakereyi tesir etmeyecek tarzda izin verilmesi hakkındaki Meclis Riyaseti saniyesi tezkeresi münasebetiyle	28	18	356-358- 364
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Memaliki müstahlasa ihtiyacatını tetkik etmek üzere hususi bir encümen teşkiline dair önerge münasebetiyle	28	11	188
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Mülâzım Ahmet Efendi hakkında vâkı olan yolsuz muamelenin araştırılmasına dair karar münasebetiyle	29	26	210
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Emekli Binbaşı İzzet Efendi hakkındaki İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle	29	26	209
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Ruzname hakkında	28	9	118-368
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Sâbık Balye Müftüsü Ömer ve Tahrirat Kâtibi Nazif efendiler hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	29	26	202
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Doğu Anadolu Demiryollarına dair Kanun münasebetiyle	28	20	497-500- 501 -514
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Tedrisatı İptidaiye Kanununun 15. maddesinin tadiline dair kanun lâyihası münasebetiyle	28	12	220
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Trabzon Mebusu Ali Şükrü Beyin kaybolması münasebetiyle	28	13	231

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Vilâyatı Şarkıye muhacirleri hakkındaki önerge münasebetiyle	28	7	35-36
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 20 Ocak 1921 tarihli madde münferidenin kaldırılmasına dair (Tecdidî intihap hakkında) Kanun münasebetiyle	28	15	288-289
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 1921 senesi Muvazeneî Umumiye kanun lâyihasının sekizinci maddesinin yorumlanmasına dair mazbata münasebetiyle	23	119	416
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 1922 senesi Matbuat ve istihbarat Müdüriyeti Umumiyesi bütçesi münasebetiyle sözleri	22	99	589
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 1923 senesi Birinci Avans Kanunu münasebetiyle	27	201	525-526 541
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Ceza Kanununun birinci babının beşinci faslına müzeyyel mevaddı kanuniye hakkında	27	190	268-271
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Büyük Millet Meclisinde âzalar arasında ihtilâf olmadığına dair beyanatı	21	73	364
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Diyarbekir Jandarma Alay Kumandanı Sıdkı Bey hakkındaki Meclis kararının açıklanmasına dair	24	132	331
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 9 Aralık 1922 tarihli İstanbul Avans Kanununa eklenen Kanun münasebetiyle	27	191	289-291- 300
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Dördüncü Avans Kanunu münasebetiyle sözleri	22	88	257
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Düşmandan geri alınan yerlerin mebuslarına nisabı ekseriyete hâlel gelmemek şartıyla izin verilmesine dair tezkere münasebetiyle	22	97	518

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Düşmandan istihlâs edilmiş ve edilecek bölgelere yardım hakkındaki 31 Ekim 1921 tarihli Kanuna müzeyyel Kanun münasebetiyle	23	108	177-178
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Edirne Mebusu İsmet Paşa'nın Lozan Konferansı Heyeti Murahhasa Reisliğine, Sinob Mebusu Dr. Rıza Nur Bey'le Trabzon Mebusu Hasan Bey'in âzâlıklara, Adana Mebusu Zekâî, Saruhan Mebusu Mahmud Celâl, Diyarbakir Mebusu Zülfü, Burdur Mebusu Veli Bey'lerin Vekiller Heyeti Kararıyla Müşavere Heyetine seçildiklerine dair İcra Vekilleri Heyeti Riyaseti tezkeresi hakkında	24	132	337
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hacı Hatiboğlu Osman'ın geri kalan cezasının affına dair kanun lâyihası münasebetiyle	23	101	21
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Harb malûllerinin refahı için bir kanun hazırlanması için bir encümen kurulmasına dair önerge münasebetiyle	23	117	339-340
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Heyeti Murahhasanın Lozan'da izleyeceği yol hakkında temennileri	24	132	350-352
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden küreğe mahkûm Mercanoğlu Cemil Yaşar hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	27	197	433
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden on sene küreğe mahkûm Muhtar Yürükoğlu Mehmet hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	27	198	459
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İhtiyat zâbiti Sungurlulu Ahmet Hamdi Efendi'nin zararı maddi ve mânevisinin tazminine dair önerge münasebetiyle	27	199	491

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstanbul'dan Anadolu'ya geçen mâlûllerin müterakim maaşlarının ödenmesi hakkındaki önerge münasebetiyle	23	117	346
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstanbul'daki memurini mülkiye ve askeriye yetimler ve dullar hakkındaki soru ve Hükümetin beyannamesi münasebetiyle	24	136	459-460-464
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstanbul'da teşkil edilen bir şirkete ve İstanbul'a ithal edilecek un ve buğdayların Gümrük Resmi hakkındaki Kanun lâyihasının Muvazenei Maliye Encümenine havale edilmemesi sebebine dair mebuslardan bilgi sahibi olanların beyanatta bulunmaları hakkındaki önerge münasebetiyle	27	201	547
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstiklâl mahkemeleri Kanunu münasebetiyle	22	82	44-84-92 95-100-103
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemalî Bey'le 114 arkadaşının, Meclis'in Ankara'dan başka bir mahalle nakline dair önergeleri münasebetiyle sözleri	24	122	28
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Matbuat ve İstibarat Müdiriyeti Umumiyesinin 1922 senesi bütçesi münasebetiyle	23	103	55-91
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İşgalden kurtarılmış yerlerde geçici mahkemeler kurulması hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle	23	109	215-218 232-239-244
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İşgalden kurtarılmış yerlerde işgal müddetince mahkemelerden çıkan hükümler hakkındaki kanun lâyihası münasebetiyle	27	199	500
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Memo bini Hüseyin'in kalan cezasının affı hakkındaki Kanun münasebetiyle	27	188	196

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Muaveneti İçtimaiye Müdüriyeti Umumiyesinin 1922 senesi bütçesi münasebetiyle	24	126	182
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Emekli mülâzim Hasan Efendi'ye maaş verilip verilmeyeceğine dair tezkere münasebetiyle	24	138	511
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Mültezimlerin güzışteden aflarına dair kanun teklifinin reddi hakkındaki Lâyiha Encümeni mazbatası	23	118	378
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Seferberlik zammı Maaş Kanununun yorumu hakkındaki mazbata münasebetiyle	23	112	259
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Silki askerîden atılmış olan Yüzbaşı Osman Veysi Efendi hakkındaki hükmün kaldırılmasına dair İstida Encümeni mazbatası münasebetiyle	23	115	317-319
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Sıhhiye Vekâletinin 1922 senesi bütçesi hakkında	24	124	102
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine Başkumandanlık tevcihi hakkındaki Kanun münasebetiyle	21	77	430
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Yenigün Gazetesine yanlış geçen Meclis'teki beyanatına dair	27	192	317-318
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Yunanlılar tarafından İzmir'de şehidedilmiş olan Miralay Süleyman Fethi Bey namına bir âbide dikilmesine dair önerge münasebetiyle	23	108	169
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Zevç mahdum veya biraderlerinin askerlikten firarından dolayı sürülen ailelerin affına dair kanun lâyihası münasebetiyle	25	158	437-442 444-446 447

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Ziraatte kullanılmış olup, dışardan ithal edilecek mevaddın Gümrük ve İstihlâk Resmine dair Kanun münasebetiyle	24-27	123-192	77-329-335-365-366
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Ziyet eşyasının men'i dühulü hakkındaki Kanunun tadiline dair kanun lâyihası hakkında	23	118	385
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Anavatana iltihak eden arazide icra edilecek teşkilâtı mülkiye hakkındaki lâyiha münasebetiyle	11	47	178-181
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Bayezid Mebusu Süleyman Sudi Beyin, muhacirlere dair sual takriri münasebetiyle	10	40	421
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Beyi ve gişe memurluklarının mâlûl gazilere tahsisi hakkındaki Kanun münasebetiyle	14	112	247
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Bütçeler üzerinde yapılan düzeltmelerin 1 Temmuz 1921 tarihinden itibaren yürürlükte olması hakkındaki Muvazene-i Maliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	10	39	397
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Büyük Millet Meclisi Takdirnamesiyle Usulü Taltif Kanunu münasebetiyle	12	75	197-207
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Cephede gördüklerine dair Bursa Mebusu Operatör Emin Beyin beyanatı münasebetiyle	9	17	382
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Dahiliye Vekâletinin 1921 senesi bütçesinin memurin harcırahi maddesine otuz bin lira tahsisat itası hakkındaki Kanun münasebetiyle	15	121	7-8-10
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Düşman istilâsından kurtarılan mahallerde sahiplerinin firarı dolayısıyla sahihsiz kalan malların idaresi hakkındaki Kanun münasebetiyle	12	77	229

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Düşmandan geri alınan ve alınacak olan mahaller halkına yardım hakkındaki Kanun münasebetiyle	13	99	270
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Elcezire Cephesi Kumandanı Nihad Paşa hakkındaki sual ve istizahlar münasebetiyle	14	106	123-125
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Elviye Selâsede vergilerin sureti cibayeti hakkındaki kanun teklifi münasebetiyle	12	64	62
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Emniyeti Umumiye bütçesine zamaim icrasına dair Kanun münasebetiyle	15	130	148-149
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Kayıp izinsiz mebuslar hakkında	12	74	184
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Garp Cephesinde bilfiil harekâtı askeriye sahası olan mevkilere münhasır olmak üzere âşarın usulü cibayetine dair kanun lâyihası münasebetiyle	11	50	245-247
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Heyeti Vekile'nin vazife ve mesuliyetine dair kanun teklifi münasebetiyle	14	119	399-401- 402 412 414
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden mahkûm Aksaray'ın İskil köyünden Hacı Receb ve arkadaşları hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	12	64	55
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden mahkûm Konya'nın Sungurlu mahallesinden Hacı Mustafaoğlu Ragıb hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	15	123	48
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden mahkûm Ohanes hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	12	66	80
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Hiyaneti vataniyeden mahkûm Sökeli İpokrat hakkındaki Adliye Encümeni mazbatası münasebetiyle	11	47	153

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 2 Temmuz 1921 tarihli Avans Kanunu münasebetiyle	11	45	103
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstida Encümeninin faaliyete geçirilmesi hakkında	12	73	170
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstiklâl Marşı bestesinin İstanbul'da bir heyeti musikiye marifetiyle seçilmesine dair Maarif Vekâleti tezkeresi münasebetiyle	14	103	18
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemalî Bey'in, Hükümet İkras Kanunu hakkındaki teklifi kanunisi ve Lâyiha Encümeni mazbatasını münasebetiyle	9	18	412
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Muş Mebusu Mahmud Said Beyin, vilâyatı Şarkîye muhacirini hakkındaki suali münasebetiyle	14	108	151
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Müfettişi Umumilik kanunu lâyihası hakkında sözleri	13	95	179- 180 182-204 209- 239
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Posta ve Telgraf ücretlerinin tezyidine dair Kanun münasebetiyle	10	37	343
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Sakarya zaferi münasebetiyle orduya bir teşekkürname yazılmasına veya ziyaret için bir heyet gönderilmesine dair takrir münasebetiyle	12	76	217
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Şeyh Eşref meselesinde alâkadar olanların affına dair Kanun münasebetiyle	13	97	198
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Türkiye-Rusya Muahednamesi hakkında	11	53	330
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Vilâyatı müstahlâsa ahalisine verilmiş olan tohumlukların affı hakkındaki Kanun münasebetiyle	10	23	62-63
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Vilâyatı müstahlâsa ahalisine verilmiş olan tohumlukların affı hakkındaki Kanunun birinci maddesine müzeyyel Kanun münasebetiyle	14	108	146

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : 28 Şubat, 24 Mart 1921 tarihli Avans kanunlarına eklenen Kanun münasebetiyle	10	27	173
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Ankara Mebusu Ahmed Rüstem Bey'in istifası münasebetiyle sözleri	4	61	4
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Âşarın teslise raptı hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri	3	44	120-121 153-155
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Firariler hakkındaki İstiklâl Mahkemeleri Kanunu münasebetiyle sözleri	4	62	46-47
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : İhracat Rüsümü hakkındaki Kanun münasebetiyle sözleri	4	65	146-150- 155
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Meclis'in şeklinin tesbitine ve nısbı müzakereye ve tahsisata ve Meclis âzalığı ile içtima edebilecek memuriyetlere dair teklifi kanuni münasebetiyle sözleri	3	57	486
Söz Alanlar	DURAK BEY (ERZURUM) : Memaliki müstevliye ahalisi ile mehcurinden 1920 senesinden itibaren emlak ve arazi ve temettuat vergisi ile küsuru munzammanın ahzi için 6 Mayıs 1919 tarihli kararname hükmünün tadiline dair kanun münasebetiyle sözleri	3	55	411
Beyanat Ve Nutuklar	DURAK BEY (ERZURUM) : Mebusu Yeni Gün Gazetesine yanlış geçen Meclis'teki beyanâtı hakkında sözleri	27	192	317-318
Beyanat Ve Nutuklar	DURAK BEY (ERZURUM) : İstida Encümeninin faaliyete geçirilmesi hakkında beyanâtı ve Makamı Riyasetin bu husustaki tebligatı	12	73	170-172- 179

ANA BAŞLIK	ÖZET BİLGİ	CİLT	İÇTİMA	SAYFA
Önergeler	DURAK BEY (ERZURUM) : İstanbul'dan Anadolu'ya geçmiş olan Harbi Umumi malûllerinin biriken maaşlarının ödenmesine dair	23	117	345-346
Önergeler	DURAK BEY (ERZURUM) : İstanbul'da teşkil edilen bir şirket ve İstanbul'a gelecek un ve buğdayların Gümrük Resmi hakkındaki kanun teklifinin neden Muvazenei Maliye Encümenine uğramadığı hakkında izahat verilmesine dair	27	201	546-549
Önergeler	DURAK BEY (ERZURUM) : Muhacirlerin bir an evvel yurtlarına sevklerine dair	10	40	419-425
		11	42	39-41-49-51
Önergeler	Erzurum Mebusu Asım Bey'le arkadaşlarının, Umera ve Zabitan ve mensub-i askeriyeden, yüzde yirmilerin kesilmesinden vazgeçilmesine dair kanun teklifi hakkında, M. Durak Bey ve arkadaşlarının 3 Eylül 1922 tarihli önerge.	22		13
Önergeler	Burdur Mebusu İsmail Suphi Bey'le arkadaşlarının tatbikatı ilmiyede bulunmak üzere şark'a gönderilen heyetin tahsisatı hakkındaki Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbatasının müstacelen ruznameye alınmasına dair önerge.	21	76	421
Önergeler	Diyarbakir Mebusu Hacı Şükrü Bey ile Erzurum Mebusu M. Durak ve seksen arkadaşının muhtelif mahallerde azami mukavemetin bulundurulması salahiyyetine haiz kişilerin acilen teşkilata memur edilmesi hakkında önergesi.	4		42
Önergeler	Erzincan Mebusu Tefvik Bey'le Erzurum milletvekili M. Durak Bey'in içinde bulunduğu bazı milletvekillerinin Vilâyatı Şarkiye muhacirlerinin dört ay daha askerlikten tecillerine dair önerge.	28	7	37-38
Önergeler	Kastamonu Mebusu Abdülkadir Kemali Bey'le ve Erzurum Milletvekili M. Durak Bey aralarında bulunduğu yüz on beş imzalı Meclis'in Ankara'dan başka bir mahalle nakli hakkındaki önerge.	24	122	25

SONUÇ

Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Mücadeleyi gerçekleştiren ve yeni Türk devletini kuran bir meclistir. Bu meclis bir kurucu meclis özelliği taşımıştır. Birinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisinde Emniyet Teşkilatında ve polislik mesleğinde çalışmış milletvekilleri de görev yapmıştır. Bu milletvekilleri meclis içerisinde ve dışarısında yaptıkları görevlerle büyük hizmetler vermişlerdir.

Onları Yunan kuvvetlerinin Ankara'ya yaklaşması üzerine Meclisin Kayseri'ye taşınması fikrine karşı çıkarken, İstiklâl Mahkemelerine üye olarak seçilip gönderilirken, ülkenin adli, idari, eğitim, ekonomik ve toplumsal konularıyla ilgilenirken, bazen de seçilmiş oldukları bölgenin sorunlarıyla ve polislik mesleği ile ilgili konularda görüş belirtirken görmek mümkündür.

Ülkenin zor zamanlarında hizmet eden bu fedakâr insanlardan o dönem içinde sağlığını kaybederek vefat edenler olduğu gibi milletvekilliği sona erdikten sonra çeşitli maddi zorluklar çekenler, emeklilik muameleleri ile ilgili işlemlerde sıkıntılar yaşayanlar olmuştur. Ömrünün son anlarına kadar milletvekilliği yapan ve milletvekili olarak vefat edenler de vardır.

Polis kökenli mebuslar ağırlıklı olarak Dâhiliye encümeninde görev yapmışlardır. Ayrıca Müdafaa i Milliye, İstida, Layiha, Umuru İktisadiye, Posta ve Telgraf, İktisad, Nafia, İrşat, Memurun Muhakemat, Sağlık ve Sosyal Yardım, Teşkilatı Esasiye, İçtüzük encümenlerinde de görev almışlardır.

Milletvekillerinden Ömer Mümtaz Bey, Tahsin Bey, Hüseyin Bey, Arslan Bey Meclis'te I. Gruba mensupturlar. Mustafa Durak Bey, Arif Bey ve Fikri Faik Bey II. Gruba mensup milletvekilleridir. Mustafa Durak Bey önceden Birinci Grup'a mensup iken istifa ederek İkinci Grup'a geçen mebuslar arasındadır. Şevket Bey ise daha gruplar kurulmadan vefat ettiği için herhangi bir gruba mensubiyeti söz konusu

olmamıştır. Görüldüğü üzere polis kökenli milletvekilleri ağırlıklı olarak I.Gruba mensupturlar.

Polis kökenli milletvekilleri polislik ve asayiş ile ilgili konularda önerge, teklif ve sözleriyle de dikkati çekmişlerdir. Örneğin Erzurum Milletvekili Mustafa Durak Bey'e göre polislik ince bir sanattır, nasıl ki dış güvenliği asker sağlarsa iç güvenliği de polis temin eder. Bu iki kurum iki kardeş gibidirler. Elazığ Milletvekili Hüseyin Bey ise 14 Mayıs 1921 tarihli Meclis oturumunda henüz daha İstanbul işgal altında iken Ankara'ya bağlı İstanbul Polis Müdürlüğü kurulmasını teklif etmiştir. Onun bu teklifteki amacı İstanbul'daki güvenlik meselelerine Ankara'nın el atmasıdır. Yine Hüseyin Bey bir milletvekilinin polise ihtiyaç yok sözleri üzerine *"Polise ihtiyaç vardır, hem emniyeti umumiye ile polisi gayet güzel ıslah etmek icap eder"* diyerek karşılık vermiştir. Polis kökenli milletvekilleri yeri geldiğinde geçmişte polislik veya polis müdürlüğü görevi yaptıklarını vurgulayarak bir taraftan mecliste güvenlik konularında yetkin oldukları mesajını vermişler bir taraftan da birikimlerini parlamentoya aktarmışlardır.

Polis kökenli milletvekilleri jandarma alımlarında da titizlik gösterilmesini istemişlerdir. Örneğin Burdur Milletvekili Şevket Bey Damat Ferit Hükümeti zamanında Jandarmaya sabıkalı ve asker kaçaklarının alındığına dair meclise bir önerge vermiş, bu kişilerin kurumdan uzaklaştırılmasını teklif etmiştir. Aydın Milletvekili Tahsin Bey ise polis ve jandarmanın görevleri bakımından mahalli yetkililere bağlı olması gerektiği görüşünü savunmuştur.

Polis kökenli milletvekilleri Milli Mücadele'nin bütün evrelerine kayıtsız şartsız destek vermişlerdir. Kütahya-Eskişehir Muharebeleri'nden sonra çıkarılan Başkumandanlık Kanunu'na ve bu kanunun süre uzatımlarına taraftar olmuşlardır. Mustafa Durak ve Tahsin Beyler 19 Eylül 1921 tarihinde Başkomutan Mustafa Kemal Paşaya Gazilik unvanı ve müşirlik rütbesi verilmesi için önerge veren milletvekilleri arasındadırlar. Yine aynı konuda Aydın Milletvekili Tahsin Bey'in bir önergesi daha vardır. Mustafa Durak Bey Başkumandanlık Kanununun çıkarılması sırasında söz alarak bu kanuna tepki göstermenin yanlış olduğunu savunmuş ve *"Millet Başkumandanı diyelim"* önerisinde bulunmuştur. Mustafa Durak Bey

Başkumandanlık süresinin uzatılması ile ilgili 31.10.1921 tarihli gizli oturumda Yunan kuvvetlerinin Sakarya'dan atıldığını, ancak, halen işgal altında topraklar bulunduğunu belirtmiştir. O, *“Paşa, vazifesine devam etsin ve mesuliyetini müdrik bulunsun”* diyerek Başkumandanlık süresinin uzatılmasına taraftar olmuştur.

Tahsin Bey Londra Konferansına katılacak heyet hakkında Meclis'te yapılan görüşmeler sırasında İstanbul Hükümetinin de Konferansa katılmasına *“Hükümeti Fuzuli”* diye tepki göstermiştir.

Tahsin Bey 11.6.1922 tarihinde El cezire Cephesi Kumandanı Sabıkı Nihat Paşa'nın sorumluluğu hakkında yapılan araştırmanın sonunda sorumluluğunun bulunmadığına dair raporu okuyan Müdafaa Vekili Kazım Paşa'ya seslenerek *“Üç vilâyet halkını soyduğu iddia olunan bir adamın evrakı tahkikiyesini Meclis görmek ister. Bu millet Paşaların birbirlerini tutmasından bıkmış usanmıştır.”* şeklinde tepki göstermiştir.

Sonuç olarak Polis kökenli milletvekilleri de meclisin diğer mebusları gibi Milli Mücadele'ye canla başla katkı sağlamışlardır. Milli Mücadele sırasında her türlü desteği verirlerken hataları olanların karşısında durarak korkusuzca haykırmışlardır. Onlar ayrıca emniyet mensubu olmaları nedeniyle özellikle asayiş konularında tecrübe ve birikimlerini meclise yansıtarak diğer mebuslara nazaran farklılık göstermişlerdir.

KAYNAKÇA

- TBMM Arşivi
T.C Emekli Sandığı Arşivi
T.C Emniyet Genel Müdürlüğü Arşivi
TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:1, 18.19.20.21.22, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara, 1959.
TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:2. 3. 4. 5, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara, 1981.
TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:11.12.13.14.15.16.17, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara, 1958.
TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:23.24.25.26.27, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara, 1960.
TBMM Zabıt Cerideleri, Cilt:28.29, Devre:1, TBMM Yayınları, Ankara, 1961.
TBMM Gizli Celse Zabıtları, Cilt:1- 4, Devre:1, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanem Matbaası, Ankara, 1985.
CEBESOY, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıralarım*, Vatan Yayınları, İstanbul, 1953.
ÇOKER, Fahri, *Türk Parlamento Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi I. Dönem (1919-1923)* Cilt:3, TBMM Vakfı Yayınları No.6 Ankara 1995.
DEMİREL, Ahmet, *Birinci Mecliste Muhalefet*, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
GÜNEŞ, İhsan, *Türk Parlamento Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi V.Dönem(1935-1939)* Cilt:2, TBMM Vakfı Yayınları, Ankara, 1921.
İĞDEMİR, Uluğ, *Heyeti Milliye Tutanakları*, Ankara, 1975.
ÖZALP, Yalçın, *Maraş Direnişi Başında Ser Komiser Ali Bey*, Emniyet Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara-
ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi II. Dönem (1923-1927)* Cilt:3, TBMM Vakfı Yayınları Ankara 1995.
ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi Türkiye Büyük Millet Meclisi III. Dönem (1927- 1931)* Cilt:3 TBMM Vakfı Yayınları, Ankara 1995.
ŞİMŞİR, Bilal, *Bir Başkent'in Doğuşu*, Bilgi Yayınevi, 1988, Ankara
TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasi Partiler Doğan Kardeş Yayınları*, İstanbul, 1985
YALÇIN, Emruhan, *Milli Mücadele 'ye Sadakat ve Mustafa Durak Sakarya*, Biz bize Basın Yayın, Ankara, 2008.

EKLER

Ek: 1

ŞEVKET BEY

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه
مردمانی که در این راه در راه

This section contains a large number of circular official seals and stamps. Each seal typically features a central emblem or text, surrounded by a decorative border. Many of the seals have handwritten signatures or names written across them. The stamps are arranged in a somewhat regular grid pattern, covering most of the lower half of the page.

Ömer Mimar
Ankara

ملاحظات	امتناس	ملک، ملکیت، فصل آدوس	آقربه تاریخ مواضی	تاریخ یا محل	دار تاخیرسی	سی	سلك و وثیقه سی	منق	پدرین اسمی	بیوتک اسمی
		انقره، مہاراز عیضہ خان	۱۹۰۶	۱۹۰۶	انقره		ایسم صبر	ماریس میٹوم	مہرکلی	عمران

بوتک برماہیت لکھنوی، ماری و ان بوتک ملت علی امتیاز مہرستان لکھنوی، اجداد پر رکھو اوقی اوزدو سہلر تک جمع و تنظیم علی دوران داسو قرار ورسندو . ایشو جندالہ امتیاز لکھنوی ایشو دنی وضع
اوقیوں ملکو سہلہ اساسی اوزدو ایشو کتابت اعلیٰ صہلور .

Hasan Tahsin
Aydin

ملاحظات	اعضای	ملکیت و ملکیت نقل آدرس	تاریخ موافقت	فواصل برای عقدی	دار تاخیر می	سایر	مسکوت دولتی	مشتق	بدرین اسامی	میراث اسامی
ملاحظات	اعضای	ملکیت و ملکیت نقل آدرس	تاریخ موافقت	فواصل برای عقدی	دار تاخیر می	سایر	مسکوت دولتی	مشتق	بدرین اسامی	میراث اسامی
ملاحظات	اعضای	ملکیت و ملکیت نقل آدرس	تاریخ موافقت	فواصل برای عقدی	دار تاخیر می	سایر	مسکوت دولتی	مشتق	بدرین اسامی	میراث اسامی

وکیل بر مبادت تخریبی کار بران پروتکت علی اعضای مؤسسه ملک تازده اجساد بر بر کدر اریق آرزده سطرینک پنج و متغیانه خیس دوان وادی لار و بریدیدر . اشیر بدوکه لایسی ایحایه خدمتہ اشیا دوش وضع اوتسوق مذکور سببه اساس اوقاف آرزده بانککایه اعلامی سرجودر .

مجلس

Mustafa Durak

مجلس

انقرده اصحاب ايه جده اوده نورالهدى بحسب الاموالى اجمود ارفدم سبوحه كرز وحقه حق ابرافانه انجانيه اوزينه نوارده ايه
 مظهر بحسب اولده بوديه ديد ودرضا ميوه بحسب اصحابه تحت نايد هفونه سدالقرانه آراء بوهوده توهيبه نيمه اولدنه
 الك زياده اعزاز اكثر ايه مذود الووم ارفادوه برسانه اجمود بوليسه مطبخه طراوه به بوزالنه باكلو بحسب قوه العفاننه
 انجانيه اولدنه اجمود حقه ميوه مظهر نيمه

3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20

اخرم سبدق عظمى طراوه بلك كنفية انجانيه بيه اسيو مطبخه انجزيه باله نيمه
 اصفونه مؤلفه كوطلمه اقبول اولدنه نيمه كنفية لوميه برونز ابرالمهديه

Handwritten signatures and names in Arabic script, including names like 'Mustafa Durak' and others, some with dates and locations. The signatures are written in various styles and orientations, some horizontally and some vertically.